

"Barışı arayanlar didişmeyi bıraktılar;
adam olmayanlar ise
dünyalık için çırpınıp durdular.
Kavgayı bırak da insanlarla uzlaş;
gülün lütfuna bak da dikeninden vazgeç!..."
Hz. Mevlâna

ULUSAL SEMPOZYUM

GÜNÜMÜZDE YURT İÇİ
MEVLEVÎHÂNELERİNİN
DURUM VE KONUMLARI

BİLDİRİLER - SUNUMLAR

9-10 ARALIK 2013

ULUSAL SEMPOZYUM

GÜNÜMÜZDE YURT İÇİ MEVLEVÎHÂNELERİNİN DURUM VE KONUMLARI

**9 - 10 Aralık 2013
KONYA**

BİLDİRİLER – SUNUMLAR

KONYA / 2017

SÜ Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Yayınları

Yayın No: 10
Bildiriler Serisi No: 4

ISBN 978-605-86510-2-9

- * Kitapta yer alan bildirilerin bilim ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir.
- * Kitaptaki yer alan bildiri metinlerinden kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.

Baskı Öncesi Hazırlık –Düzeltili

Uzm. Selman KARADAĞ

Kapak - Sempozyum Afişi

(Tasarım: Cafer Sadık şAHİN)

Baskı: Selçuk Üniversitesi Matbaası

KONYA / 2017 (I. BASKI)

SÜ Mevlana Araştırmaları Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 31 Ekim 2017 tarih ve 2017/8 Toplantı Sayısı'nın 01 numaralı kararı ile yayınlanmıştır.

© Selçuk Üniversitesi

Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü

www.mevlana.selcuk.edu.tr

mevlana@selcuk.edu.tr

Editörler

Prof. Dr. Ali TEMİZEL
Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER
Uzm. Selman KARADAĞ

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Recep DİKİCİ
Doç. Dr. Mehmet Ali HACIGÖKMEN
Doç. Dr. Oğuz KARAKAYA
Doç. Dr. Mutluhan TAŞ
Doç. Dr. Semra TUNÇ
Yrd. Doç. Dr. Hakan KUYUMCU
Yrd. Doç. Dr. Nurgül SUCU

Katkıda Bulunanlar

Arş. Gör. Dr. Aysun ÇELİK
Arş. Gör. Gamze Gizem AVCIOĞLU
Erhan KAYA

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN Sunuş / Presentation	IX
Prof. Dr. Ali TEMİZEL Ön Söz / Preface	XI-XII
Prof. Uğur DERMAN <i>Açılış Konuşması ve Güzel Sanatlar Mektebi Vasfıyla Mevlevihaneler</i> Keynote And Five Arts School Qualities of Lodges.....	1-23

BİLDİRİLER / PAPERS

Prof. Dr. Feridun ATA <i>Çankırı Mevlevihânesi'nin Tarihçesi Geçirdiği Son Restorasyon ve Günümüzdeki Konumu /</i> History of Çankırı Mevlevî Dervish Lodge, It's Recent Restoadition And Today's State ...	25-32
Prof. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU <i>Eskişehir Mevlevihânesi ve Günümüzdeki İşlevi /</i> Mevlevî Lodge Of Eskişehir And Its Function At Present.....	33-51
Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ <i>İzmir ve Tire Mevlevihâneleri /</i> İzmir And Tire Mevlevî Dervish Lodge.....	53-64
Prof. Dr. Abdülkadir DÜNDAR <i>Geçmişten Günümüze Kilis Mevlevihânesi /</i> Mevlevî Lodge Of Kilis To Present From Past to Present	65-87
Prof. Dr. Atabey KILIÇ <i>Kayseri Mevlevihânesi Hakkında Notlar /</i> Notes About Mevlevihane Of Kayseri	89-106
Doç. Dr. Gülgün YAZICI <i>Gelibolu Mevlevihânesi'nin Yarını /</i> Tomorrow Of Mevlevî Lodge Of Gelibolu	107-120
Yrd. Doç. Dr. Hülya UZUN <i>Gelenek ve Günümüzdeki Semâ Pratiklerinin Karşılaştırmalı Analizi /</i> Comparative Analysis Between Traditional Sema And Current Sema.....	121-158
Öğr. Gör. M. Veysi DÖRTBUDAK <i>Hâl-i Pür-Melâllerile Manisa Mevlevihânelerinin Ser-Güzeşti /</i> Adventure Of Mevlevî Lodges Of Manisa With Tragic States.....	159-169

Hasan AKAR

Cumhuriyet Döneminde Tokat Mevlevîhânesi'nin Kullanım Alanları, Yapılan Restorasyonlar ve Bugünkü Konumu /

The Tokat Mevlevî Dervish Lodge In The Republic Area: Its Usage Areas, Restorations And Present Condition 171-182

Ekrem ANAÇ

Mevlevîlikle Hz. Mevlâna'nın Hakk'a Yürüyüşünden Evvel Tanışan Kent Tokat'ta Mevlevîlik Tarihi / Mevleviyeh History In Tokat, The City That Hz. Mevlana Before His Walk To God 183-192

Nizamettin ARSLAN

Bilecik ve Tozman Mevlevîhânesi'nin Günümüzdeki Durumu /

The Present Condition Of Bilecik And Tozman Mawlawikhanas 193-210

H. Nur ARTIRAN

Geçmişten Günümüze Mesnevî Sohbetleri /

Masnavi Talks From Past to Present..... 211-218

Lokman Derya SOLMAZ

Yeniden Uyanış Süreci ve Afyonkarahisar Mevlevîhânesi Örneği /

Renascent Process And Afyon Karahisar Lodge Sample 219-249

Rıza Tekin UĞUREL

Kütahya Ergüniye Mevlevîhânesi'nin Durumu ve Konumu /

The Current Condition And Position Of Kutahya Mavlavikhane 251-290

SUNUMLAR / PRESENTATION

Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ

Muğla Mevlevîhânesi /

Mevlevî Lodge Of Muğla 293-303

Prof. Dr. Ahmet ALKAN

Mevlâna Dergahı ve Konya /

Mevlana Dervish Lodge And Konya 305-317

Prof. Dr. Osman KÖSE

Samsun Mevlevîhânesi /

Mevlevî Lodge Of Samsun..... 319-330

Prof. Dr. Recep ŞENTÜRK

Mevlâna'ya Göre Medeniyet ve Farklılıkların Yönetimi /

Civilization And Diversity Management According to Mevlana 331-337

Doç. Dr. Ahmet Cahit HAKSEVER

Tarihten Günümüze Çorum Mevlevîhânesi /

Mevlevî Lodge Of Çorum To Present From Past to Present..... 339-348

Yrd. Doç. Dr. Gül GÜLER

Urfa Mevlevîhânesi'nin Tarihçesi, Geçirdiği Son Restorasyon ve Günümüzdeki Durumu ve Konumu /
History, Recent Restoration And The Present State Of Mevlevî Lodge Of Urfa..... 349-359

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜLER

Antep Mevlevîhânesi'nin Tarihçesi, Geçirdiği Son Restorasyon ve Günümüzdeki Durumu ve Konumu /
History, Recent Restoration And The Present State Of Mevlevî Lodge Of Antep..... 361-373

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARAZEYBEK - Uzm. Yusuf İLGAR

Karahisâr-i Sâhib Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi ve Vakıfları /
Mevlevî Lodge Of Karahisâr-i Sâhib Sultan Dîvânî And Foundations 375-394

Yrd. Doç. Dr. Sadi S. KUCUR

Eğirdir Mevlevîhânesi'nin Tarihi ve Bugünkü Durumu /
History And The Present Condition Of Eğirdir Mevlevî Dervish Lodge 395-402

Yrd. Doç. Dr. Sezai KÜÇÜK

İstanbul Mevlevîhânelerinin Tarihteki Yeri /
Place In History Of İstanbul Mawlawikhanas..... 403-432

Dr. Naci BAKIRCI

Konya Mevlâna Dergâhı'nın Müze Haline Dönüştürülmesi ve Cumhuriyet Dönemi Onarımları /
Connect Into Museum And Republic Period Restoration of Konya Mevlana Dergah..... 433-448

Dr. Berna ÇELEBİ ŞENER

Eskişehir Âsitânesi (Mevlevihanesi)'nin Bugünü ve Yarını
Now And Tomorrow Of The Eskişehir Mawlawikhanas 449-452

Dr. Adnan ERTEM

Türkiye'deki Önemli Mevlevihaneler ve Mevlevihanelerin Yaşatılmasında Vakıflar Genel
Müdürlüğü'nün Rolü /
Turkey's Important Lodges And Role of Vakıflar Genel Müdürlüğü On Sustaining Lodges 453-497

Abdülhamit ÇAKMUT

İstanbul Mevlevîhânelerinin Hâl-i Pür-Melâli /
Tragic State Of İstanbul Mawlawikhanas 499-403

Orhan DEMİRAL

Yeniden Kültür ve Medeniyet Ocağı Olarak Bahariye Mevlevîhânesi /
Bahariye Lodge As Afresh Culture And Civilization Center 505-526

Şamil KUCUR

Aşk ve Ateş Arasında, Düinden Bugüne Kasımpaşa Mevlevîhânesi /
Kasımpaşa Mevlevihanesi From Past to Present, Between Love And Fire..... 527-544

Yavuz ÖZDEMİR

Galata Mevlevihânesi'nin Müze Olarak Yeniden Düzenlenmesi /

Reorganization of Galata Mevlevihanesi As a Museum. 545-597

Değerlendirme Oturumu

Evaluation Session 599-608

Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER

Açılış Konuşması /

Opening Speeches 609-610

Sempozyum Sonuç Bildirgesi

Symposium Conclusion Manifest 611-612

Sempozyum Programı

Symposium Programme 613-620

Sempozyumdan Resimler

Photos From Symposium 621-626

Sempozyumda Tebliğ Sunanların Adresleri

Adress of Participant..... 627-626

SUNUŞ

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Selçuk Üniversitesi Rektörü

Hiç Şüphesiz ki Mevlâna denince akla ilk gelen Konya ve onun değerli eserlerinden olan Mesnevî'sidir. Asırlardır tüm dñnyanın dikkatini çeken Mevlâna, her kesimden insanın ilgi gösterdiği ve eserlerinden hareketle ortaya özgün eserler koyduğu değerli bir Şahsiyettir. Yıllarca, onun evrensel fikirlerinden, hayatından ve eserlerinden sadece bilim insanları değil evrensel boyutta çok geniş halk kitleleri ile Şair ve yazarlar da istifade etmişlerdir. Bñylece Mevlâna ve Mevlevîlik dñŐüncelerinin sñrekli gñncel kalması sağlanmış ve her geçen gñn ortaya yeni ve değerli fikirlerin çıkması amaçlanmıştır.

Üniversitemiz de ortaya koyulan bu eserlere ve değerli görñŐlere kurulduğu ilk yıllardan itibaren katkıda bulunmuştur. Mevlâna ve Mevlevîlik konularının bilimsel bir ortamda incelenmesi için gerekli adımları yıllarca atmış olan Selçuk Üniversitesi, bu giriŐimlerini her geçen gñn hızla artırmış ve çalışmalarını, bünyesinde barındırdığı Mevlana Araştırmaları Enstitüsü üzerinden halen sürdürmektedir.

Selçuk Üniversitesi'nin Konya'ya ve Mevlâna camiasına kazandırmıŐ olduğu en önemli birimlerden biri olan Enstitü, uzun yıllardır Mevlâna ve Mevlevîlik konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde pek çok etkinliğe ve faaliyete imza atmıştır. Sadece Konya'da değil ÷lke ve dñnya çapında da kendisinden bahsettiren Enstitü'nün, bilim dñnyasına kazandırdığı bir başka yenilik de bünyesinde bulundurduğu Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları Yüksek Lisans Programını açmış olmasıdır. Bu adımdan sonra Mevlâna dñŐüncelerinin bilim insanları nezdinde incelenmesi için ilk yıllarından itibaren gayret sarfeden Üniversite, artık öğrenci yetiştirme görevini de üstlenmiş ve ayaklarını yere daha sağlam basmanın Őartlarını da yerine getirmeye çalışmıştır.

X

Enstitünün, vizyon ve misyonunda görülen Mevlevîlik kültür ve sanatını ilmî ortamlarda araştırmak, incelemek, tanımak ve tanıtmak; yanlış ve eksik bilinen tutumları gerçeğe ve geleneğe uygun şekilde açıklamak gibi amaçları, atılan bu yeni ve önemli adımlarla birlikte daha kapsamlı ve somut bir hale gelmiştir.

Yüksek Lisans Programı'nda yetiştirdiği öğrencileri ile ülke istihdamına da katkıda bulunan Enstitü, diğer taraftan yaptığı etkinlik ve faaliyetleri bilim dünyasının hizmetine sunmaya, ülke ve dünya çapında herkesin bu faaliyetlere rahatlıkla ulaşmasına da değer vermektedir. Elinizdeki bu eser de işte bu duygu ve düşünceler neticesinde vücuda gelmiştir.

Elinizdeki bu Bildiri-Sunum kitabında, Hz. Mevlâna'nın 740. Vuslat Yıldönümü Uluslararası Anma Etkinlikleri çerçevesinde 9-10 Aralık 2013 tarihleri arasında Mevlâna Araştırmaları Enstitümüz tarafından düzenlenen **"Günümüzde Yurt İçi Mevlevîhânelerinin Durum ve Konumları"** konulu ulusal sempozyumun bildirileri ve sunumları yer almaktadır. Türkiye'nin değişik üniversitelerinden ve kurumlarından gelerek sempozyuma katılan tüm katılımcılara sempozyuma gösterdikleri ilgi vesilesi ile şükranlarımı iletir, bu sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen Selçuk Üniversitesi birimlerine ve özellikle Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü yönetimi ile tüm personeline de teşekkürlerimi sunarım.

ÖN SÖZ

Prof. Dr. Ali TEMİZEL

SÜ Mevlana Araştırmaları Enstitüsü Müdürü

Üniversitemiz, kurulduğu yıllardan itibaren Konya’da Mevlâna ve Mevlevîlik üzerine yapılan her türlü bilimsel etkinliğin ve sosyal faaliyetin temsilcisi, yıllara göre de yürütücüsü olmuştur. 2005 yılında Üniversite bünyesinde açılan Mevlana Araştırma ve Uygulama Merkezi’nde bu görevine devam etmiş ve yıllarca merkez üzerinden faaliyetlerini sürdürmüştür. 2010 yılından bu yana da Enstitü vasfıyla yıl içerisinde Mevlâna ve Mevlevîlik üzerine yapılan her türlü faaliyetten başka ayrıca yüksek lisans programları ile öğrenci de yetiştirmektedir.

Bu çalışmalardan birini de 2013 yılında 07-17 Aralık tarihleri arasında yapılan “Hz. Mevlâna’nın 740. Vuslat Yıldönümü Şeb-i Arûs Etkinlikleri” çerçevesinde düzenlenen **“Günümüzde Yurt İçi Mevlevîhânelerinin Durum ve Konumları”** konulu ulusal sempozyum oluşturmaktadır. Yapılan bu sempozyumun öncelikli ve ilk amacı Mevlâna’dan sonra günümüze kadar ulaşan önemli Mevlevîhânelerin son durumlarının yeni bilgi ve belgelerle bilim dünyasına kazandırılmasıdır.

Yıl içerisinde gerek Enstitü toplantılarımızda gerekse de diğer resmî ve gayri-resmî kurum ve kuruluşlarla yapılan istişareler sonucunda elde edilen bilgilerden yola çıkılarak kapsamlı bir araştırma yapılmış ve böyle bir konunun gerekliliği dile getirilmiştir. Bu girişimlerden sonra da ülkemizdeki farklı üniversite ve kurumlardaki bilim insanları ve konunun uzmanı kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerden sonra da Mevlevîliğin önemli merkezlerinde bulunan ve ayakta kalan Mevlevîhânelerin durumlarının bilimsel anlamda incelenmesi için uygun görülen isimlerden oluşan farklı üniversite ve kurumlardan 41 bilim insanı ve uzman kişi sempozyuma davet edilmiş; kendilerinden varolan bilgi ve belgeleri bilim dünyasına aktarmaları istenmiştir. Böylece 9-10 Aralık 2013 tarihleri arasında Konya Mevlana Kültür Merkezi Sultan Veled Salonu’nda

açılış sunumları, altı oturum ve bir özel oturum ile bir değerlendirme oturumu olarak sempozyum gerçekleştirilmiştir.

Ana oturumların dışında sempozyumun açılışında, “Güzel Sanatlar Mektebi Vasfıyla Mevlevîhâneler” başlığı altında Uğur Derman’ın görseller eşliğinde verdiği güzel sanatlar ve Mevlevîlik sunumu yer almıştır. Sonrasında ise “İnsan-ı Kâmil Ocakları Mevlevîhâneler” konulu bir özel oturum gerçekleştirilmiştir. Bu bölümlerin ve sempozyum sonundaki Değerlendirme Oturumu’nun konuşmaları da deşifre edilerek kitaba alınmıştır. Ayrıca kitapta, sempozyum sonunda bütün oturumlardan elde edilen bilgiler ışığında uzman kişilerce oluşturulmuş ve sonrasında tüm kamuoyuyla paylaşılmış olan Sempozyum Sonuç Bildirgesi de bulunmaktadır.

2013 yılı Aralık ayında yaptığımız bu sempozyum kitabını henüz yayın hayatına kazandırabildiğimiz için başta bildiri metinlerini zamanında gönderen konuşmacılarımız olmak üzere tüm Mevlâna araştırmacılarından özür diler; bildiri sunup da metinlerini bir nedenle gönderemeyen ancak elde bulunan sunumlarından hareketle kitapta kendilerine de yer verdiğimiz katılımcılarımıza da bu durumu aktarmak isteriz.

Bu çerçevede “Bildiri” ve “Sunumlar” olmak üzere iki bölümden oluşan elinizdeki bu kitabın ortaya çıkması için gayret sarfeden ve sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen Sempozyum Sekreteri Yrd. Doç. Dr. Hakan KUYUMCU’ya, Enstitü Yönetim ve Genel Kurul üyelerimiz ile Enstitü personelimize, her türlü desteğini esirgemeyen Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN nezdinde Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü’ne ve son olarak da kitapta yer alan tüm isimlere katkılarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

AÇILIŞ KONUŞMASI
VE
GÜZEL SANATLAR MEKTEBİ
VASFIYLA
MEVLEVÎHÂNELER

Uğur DERMAN*

Prof. hc. M. Uğur Derman, sempozyumun açılış konuşmasını yaparken Mevlevî eserlerindeki hat örneklerinden ve Mevlevî hattatlarının oluşturduğu hat yazılarından oluşan bir de sunum yapmış ve bu sanatın ne kadar önemli bir sanat olduğunu ısrarla vurgulamıştır.

Resim 1

* Prof. h.c., Marmara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi, ugurderman@hotmail.com

Nun ve'l-kalemi ve onun yazdıklarını yaratan Allah'ın adıyla sözlerime başlarım. Muhterem büyüklerim ve muazzez dinleyicilerimiz! Tarihimiz boyunca dergahlar insanları iyiye, güzele ve doğruya götürmeye çalışmışlardır. Bu maksatla bilhassa İstanbul'da çok ileri gitmişler ve büyük faaliyetler içinde bulunmuşlardır. Rahmetli Süheyl Ünver hocamızın da belirttiği gibi İstanbul'da 400'e yakın dergah ve tekke mevcuttur. Bunlar buldukları mahallenin manevi karakolu mahiyetindedirler. O günler çok gerilerde kaldı bugün emniyeti sağlayacak başka unsurlar çıktı. Efendim, eski devirde dergahların vazifesini belirtmek için çok hoş manzum bir formül tekrarlanırdı: "Şeriatte bu senindir bu benim, tarikatta hem senindir hem benim, hakikatte ise ne senindir ne benim."

Mevlevihaneler, dergahların arasında kuruluşu itibariyle diğerlerinden farklı olarak sanata çok eğilmiş ve sanata kıymet vermişlerdir. Her geçen gün gittikçe gelişmiş ve başta Mevlevi ayinleri olmak üzere muhakkak musiki refakatinde icra olunmuştur. Aklıma hep Mithat Bahari Beytur rahmetlinin bir kıtası gelir:

"Sanma beyhude döner vecde gelen âşıklar
Mest-i cânan olarak akla veda eylerler
Nâydan bang-i elestiyi duyup âh ederek
Hakkı âguşa sorar, öyle semâ eylerler..."

Bugün ne yazık ki düşünlerde meyhanelerde sema edilmeye kalkıldığını görmek bu gönüle kıymet verenleri çok yıpratıyor. Bunun önüne nasıl geçilecek bilemiyorum ama tekrarlamaktan dahi hicap ediyorum. Efendim, Mevleviliğin ana unsuru ve teması neydir. Ney rumuzu, kamışın Farsçasıdır. Türkçede "ney" olarak çokça ve çok güzel şekilde de kabul görmüştür. Ney, Doğu anlayışında kadar mühim bir mevki kazanmış ki çıkardığı sesle kulaklara hitap etmiş ve kulaklardan gönle giden yolun unsuru oluvermiştir.

Yazı yazmak için kullanılan kamış, kağıt üzerinde izler bırakıyor oda göze hitap ediyor ama neticede iş yine gönle bağlanıyor. Yapacağım sunumda da ney ve kamış türlerini göreceksiniz. Ses veren ney ile yazı yazan kamış hep bir aradadır. Bu kamışların da bilhassa hat sanatında kullanılan veyahut gündelik yazışmada kullanılan kalem kamışlarının da bir oluşum macerası vardır. Bunlar göl kenarında nehir kenarında yetiştiği haliyle kullanılamıyorlar. Bazı işlemlerden geçen ve işlevini iyi görebilmesi için güzel bir şekilde kuruması gereken kamışlar, 35 derece tabi sıcaklık içerisinde ve at gübresi ile rutubetini kaybediyor ve ondan sonra yazacak

hale geliyor. Ben bunu hep Mevlevî nevni yazı ile birleştirip öyle hatırlarım. Çünkü dergaha ilk intisap edenlerden muhakkak önce tuvalet temizliği, ibrikçilik gibi işlerle uğraştırılıp bu yönlerinin kırılması ve kibirlerinden uzaklaşmaları sağlanırdı.

Kalem de gübrenin içinde yatarak ilerde ulvi eserlerini vermeye hazırlanır. Kalemin illa ki hat sanatı ile ilgili eser vermesi mühim değildir. İlmi eserler yazmakta da kullanılır elbet ama o kalemin açılır hale kullanılır hale getirilebilmesi için makta denilen bir aletten istifade edilir. O alet ziyadesiyle fil dişi kesimiyle yapılır ve 19. asırda bilhassa Mevlevîhanelerde dervişlerin kabiliyetli olanları makta hazırlamakla uğraşmışlar ve bu pazarlamışlardır. Bu amaçla dergaha gelir sağlanması da amaçlanmıştır.

Mevlevî dervişlerinin yaptıkları makta denilen alet üzerine o beyaz kısma kalem konup aşağı taraftaki çıkıntılı kısma da kalemin dibi yerleştirilip oynamaması için ağzı üste yakın bir yerde kalemtraşa kat' olunur yani kesilir ve düzeltilir. 19. asırda bunu yapan Mevlevî dervişleri üst tarafta daima pirlarını sembolize etmek için destar-ı Mevlevî sikkesi şekli veya "Yâ Hz. Mevlâna -kuddise sirrüh- ibaresini Mevlevîlerin çok sevdiği talik hattıyla kıl testeresi ve çakı yardımıyla kesip hazırlamışlardır.

Maktalar, alt tarafında her birini yapanın mahlasıyla -mesela Fikrî, Vecdî gibi isimlerle- artık müzeleri süsleyecek antika eserler arasında yer almaktadır. Günümüzde bu tarzda bir şeyler artık yapılmıyor tabii.

Mevlevîlerin içinden çok ve iyi hattatlar çıkmıştır. Ama hat sanatı dergah içinde icra edilen bir sanat değildir. İster Mevlevîlik olsun ister olmasın bu sanatı sanat haline getiren birçok hattat da yetişmiştir. Bazıları tariklerini imzalarında belirtiyorlar. Sunumda gösterdiğim bir resim bunu ifade eden bir örnektir. Oradaki hat yazısı 1500'lü yıllarda yaşayan Ubeydü'l-Mevlevî diye de imzasını koyan bir hattattır.

Bir büyük Mevlevî hatta da Buhara'da doğmuş İstanbul'a gelmiş ama gelmeden İran'da talik hattının büyük ismi İmadü'l-Hasanî'den meşk etmiş ve öğrenmiştir hatt-ı tarîki. Bu şahıs, İstanbul'da da bir şekilde hattat yetiştirmiş ve kendisine devrin sadrazamı Şehname'nin yazılmasını sipariş etmiştir. Bu şehnamenin Türkçe nüshası bugün New York'ta halk kütüphanesinde bulunmaktadır. Çünkü vaktiyle Tevfik Fikret ve ailesine geçmiş onlar da Amerika'ya gidince hanımı ve oğlu orada satmışlar. Yani yolu o tarafa düşenin muhakkak görmesini tavsiye edeceğim bir eserdir.

Bir başka Mevlevî sanatkar da 17. asırda yaşamış olan Cevrî, Hattat Cevrî. Bu zat doğuştan Mevlevî desem keza zaten Sarı Abdullah Efendi'nin yetiştirmesi ve kendisinin çabaları ile hattı öğrendikten sonra nezr-i Mevlâna üzere hayatı boyunca 18 mesnevi yazmıştır. Bunun dışında maişetini satırı bir kuruşa -yeni nesil bilmez- satırı bir paraya yazıyor bir kuruş kırk paradır öyle düşünmek lazım. Ne kadar ufak bir meblağdır. Yazı yani daha doğrusu kitap istinsahıyla uğraşmış ve hayatını öyle kazanmıştır. Cevrî Efendi'nin bir hususiyeti de dergahlara devam eden bir Mevlevî'dir. Tabii İstanbul'da sur içinde oturuyor ve kendisi hayatında Anadolu yakasına geçmemiş çünkü denizden ürküyormuş. Hatta Galata Mevlevihane'sine, Beşiktaş Mevlevihane'sine gitmesi gerekirse onu da Eyüp'e gidip Silahtarağa'yı dolaşıp yine yürüyerek Galata'ya kadar varırmış.

Bir başka Mevlevî hattat Derviş Ali, hat sanatında Derviş Aliler birkaç adettir bu ikinci Derviş Ali, İmam Derviş Ali diye ayırtediliyor. Sülüs hattında çok ileriye gidenlerden ve yetiştirdikleri de oldukça fazla olan bir hattattır.

Daha sonra Mahmut Celalettin isimli bir hattatımız vardır ve kayıtlarda Nakşi olduğu yazılıdır. Fakat bir yazısının altında şöyle bir imzasını buldum: "Aşk-ı Mevlâna ile hayretzede Mevlevî Mahmut Celalettin Şûde". Eserine, böyle atmış imzasını ve anlıyoruz ki hiç olmazsa muhip merhalesinde Mevlevî'dir kendisi. Mesela kendisi Mevlevî olmasa da yazdığı Mevlevî evradı ile dikkat çeken son devrin büyük üstatlarından Bakkal Arif Efendi vardır. Bir başkası büyük Mevlevî hattatlarından Hulusi Efendi'dir. Kendisi 20. asrın ortalarında vefat etmiştir. Yenikapı Mevlevihane'si için yazdığı bir Semâ gazeli vardır. "Bilir misin semâ nedir?" şeklinde oluşturulmuş bu gazeli, tamiri sırasında kalıpları elimizde olduğu için yeniden oraya yapılmasını arzu ettik ama müteahhit firma nedense bu işe girmede.

Son devrin Mevlevilerinden Ömer Vasfi Efendi'dir. Ömer Vasfi, Konyalılar bilecektir Sultan Selim Camii'nin yazılarını yazan hattattır aynı zamanda. Ama kendisi Galata ve Yenikapı Mevlevihanelerine mensup ve Emin Dede'nin de ağabeyidir. Sultan Reşat Türbesi yazıları da kendisindedir İstanbul'da. Emin Dedemiz Mevleviliğe layıkıyla çok hizmet eden aynı zamanda büyük sayılı hattatlarımızdandır.

Yine Mevlevi büyüklerimizden Ahmet Celalettin Dede mensuplarından Necmettin Okyay benim de üstadımdır. Sunumdaki

resimlerde göreceğiniz onun yazılı ebru ile hazırladığı şaheser bir örnek vardır.

Son zamanlarda resmine yeniden kavuştuğum bir mühim eser de yine sunumdaki resimlerde göreceğiniz Mevlevî muhiplerinden 19. asrın büyük bir hattatı olan Yesarizade Mustafa İzzet Efendi'dir. İzzet Efendi resimlerdeki 18 beyti herhalde bir yere altınla işlenmesi için yaptı, etrafı iğnelidir çünkü, zırnıkla yazılmıştır ve kısmen solmuştur o sebeple. Bu Ahmet Celalettin Dede'nin elindeymiş, Mevlevihane'nin son postişini olan oğlu Mahmut Bey vasıtası ile rahmetli Halil Can'a Galata Mevlevihane'sine teslimi için verilmiş ve şu anda Galata Mevlevihane'si arşivindedir. Ahmet Celalettin Dede deyince bir Mevlevi zarafeti geldi aklıma onu da müsaade ediniz arz edeyim.

Efendim! Celalettin Dede (Baykara) boylu poslu erkek güzeli denecek bir zattır. Galata Mevlevihane'sinin son postişiniyle takriben yüzyıl evvel Ankara caddesinden Babıaliye doğru destarlı sikkesi ve kisvesi sırtında olmak üzere ağır ağır elinde asası çıkıyor. O devrin peçeli iki hanımı karşıdan geliyorlar. Celalettin Dede'yi görünce gayriihtiyari ona harfendazlık yani zamanımız Türkçesiyle laf atıyorlar. Meşhur, "Mevlevî'dir sevdiğim herdem külah eyler bana" mısramı okuyorlar. Onlar da kültürlü hanımlarmış görülüyor ki. Celalettin Dede de Arapça, Farsça ve Türkçe olarak anında şiir söyleyebilecek kabiliyette bir zattır. Onlara manzum olarak orada cevap veriyor: "Ger görürlerse sen, şâyeste-i atf-ı nigâh, Mevlevîler de döner, atf-ı nigâh eyler sana" deyip yoluna devam ediyor. Bunu rahmetli Necmettin Hocam evladım benim hatırımda yok Celalettin Dede'nin böyle bir nüketesi vardır şunu Yaman Dede'ye sor dedi. Rahmetli sağ idi. Dedeyle görüştüğümde sordum ve ondan zapt ettim. Yesarizade'nin Mevlevihanelerde bir de Kasımpaşa Mevlevihane'sinin dışında güzel bir kitabesi vardır. Efendim! İzzet Molla ile Yesarizade birbirlerinden hiç ayrılmıyorlar. Hatta Sultan Mahmut bir seferinde sormuş kendilerine, "nedir bu samimiyet Molla ile?" diye. İzzet Molla'nın cevabı pek hoştur. Efendim, Yesarizade yazar, bendeniz de biraz okuyor. "Biz bir araya gelince okur yazar adam oluyoruz" demiş. Efendim ben deniz okuyup yazarda olamadım ikisi de olamadın onun için huzurunuzdan ayrılmak istiyorum. Hürmetlerimle çok teşekkür ederim.

Resim 2

Resim 3

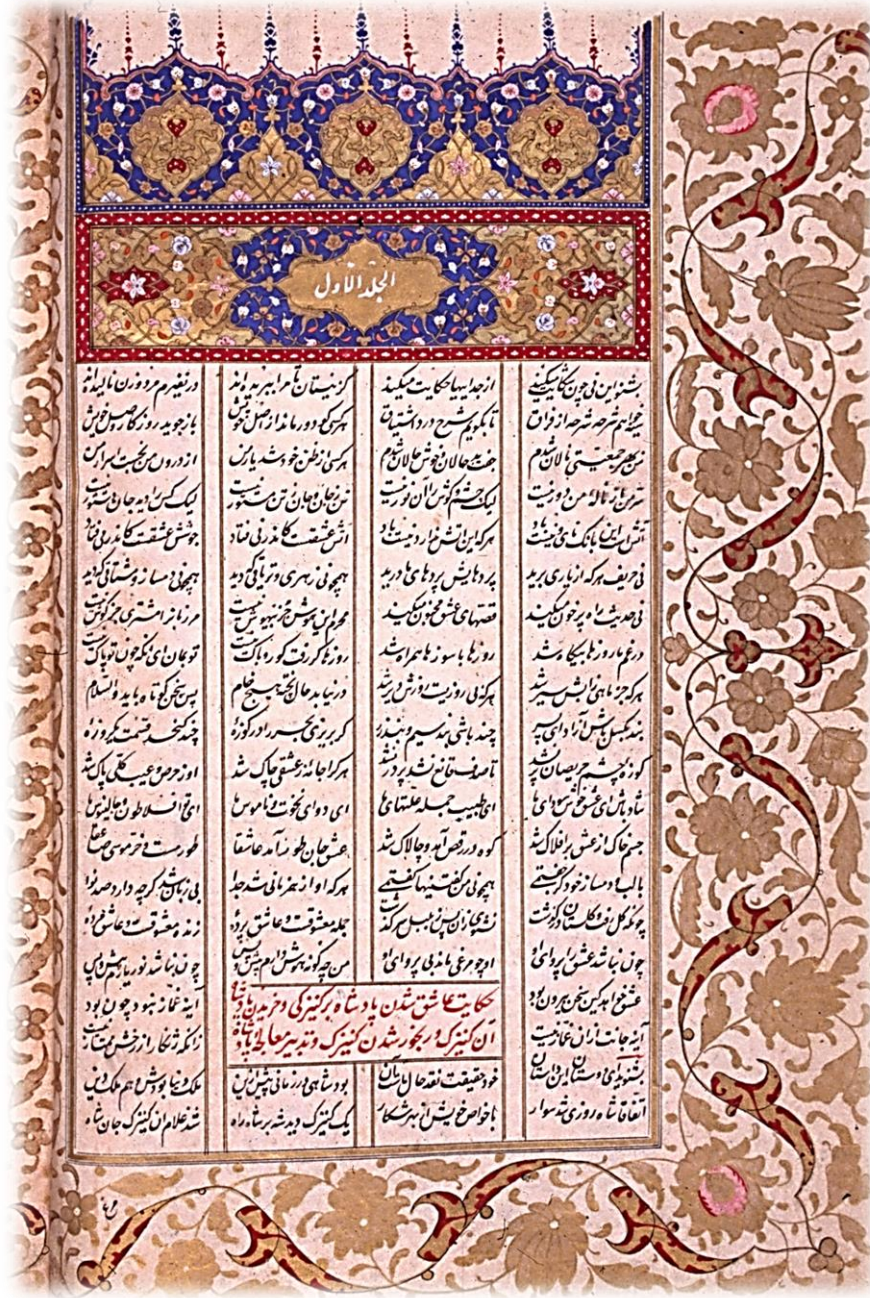
Resim 4

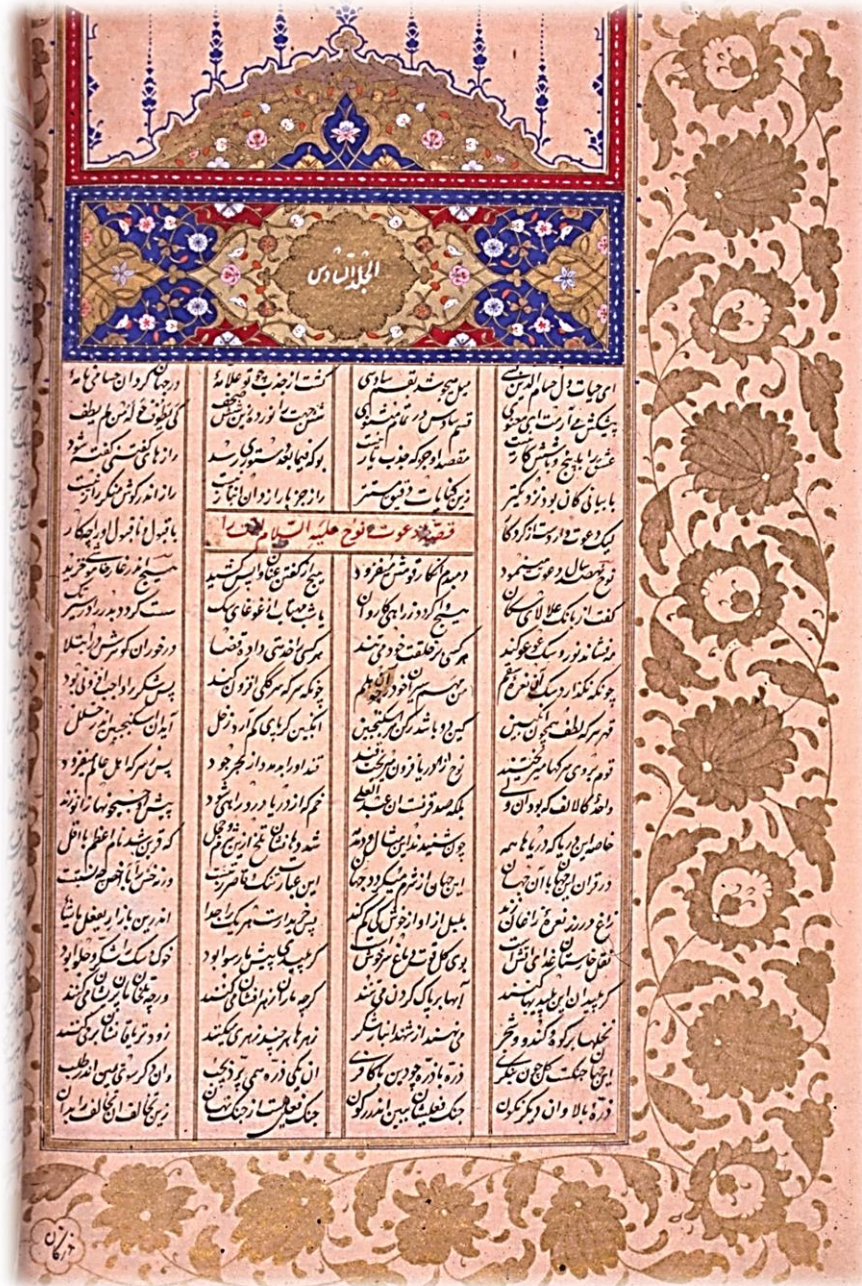
Resim 5

Resim 6

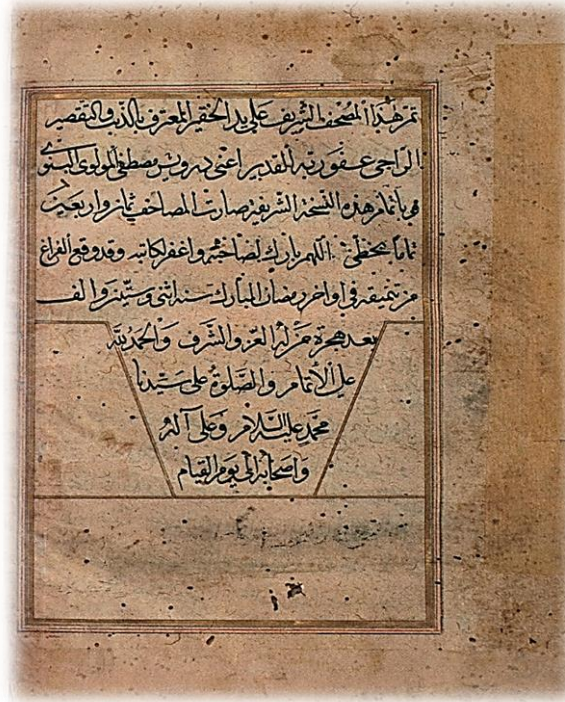
Resim 7

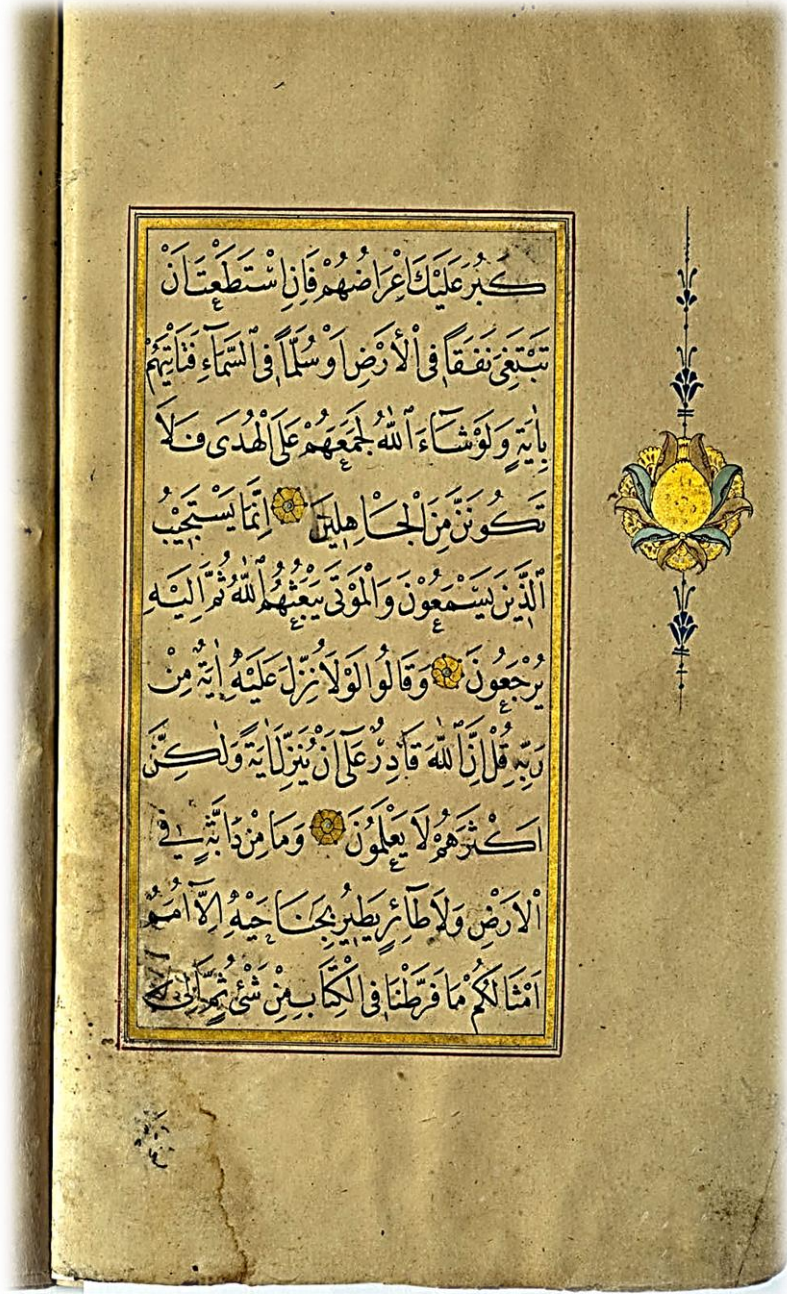
Resim 8

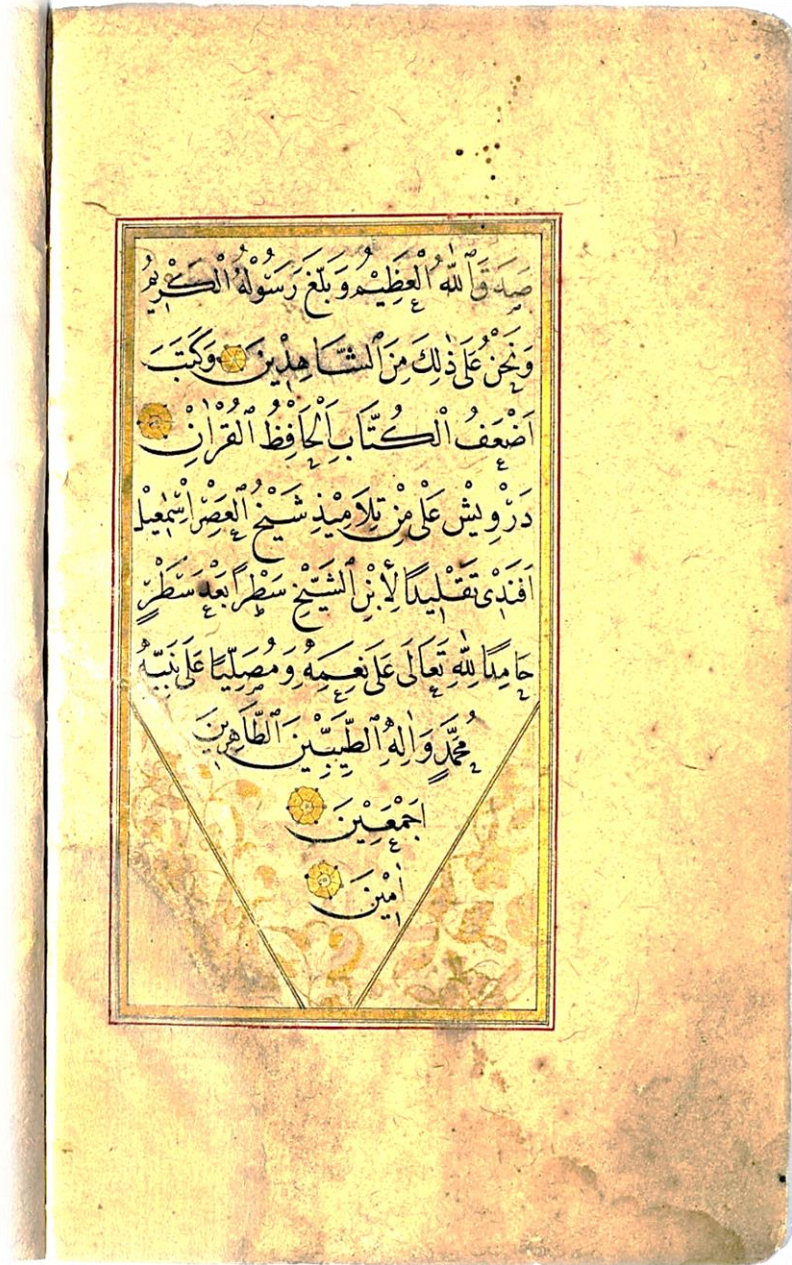
Resim 9

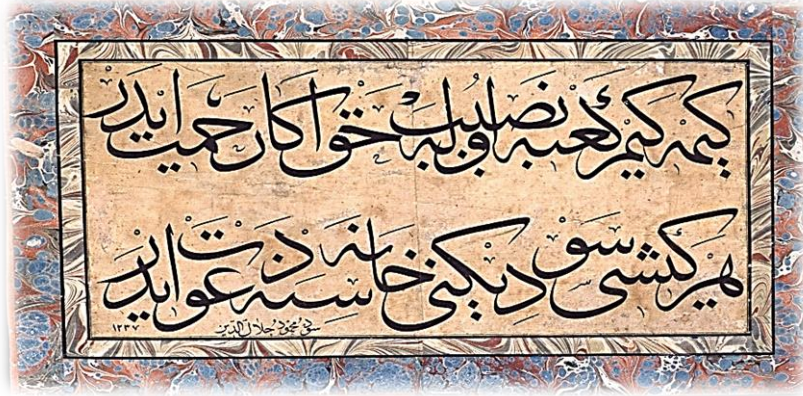
Resim 10

Resim 11

Resim 12

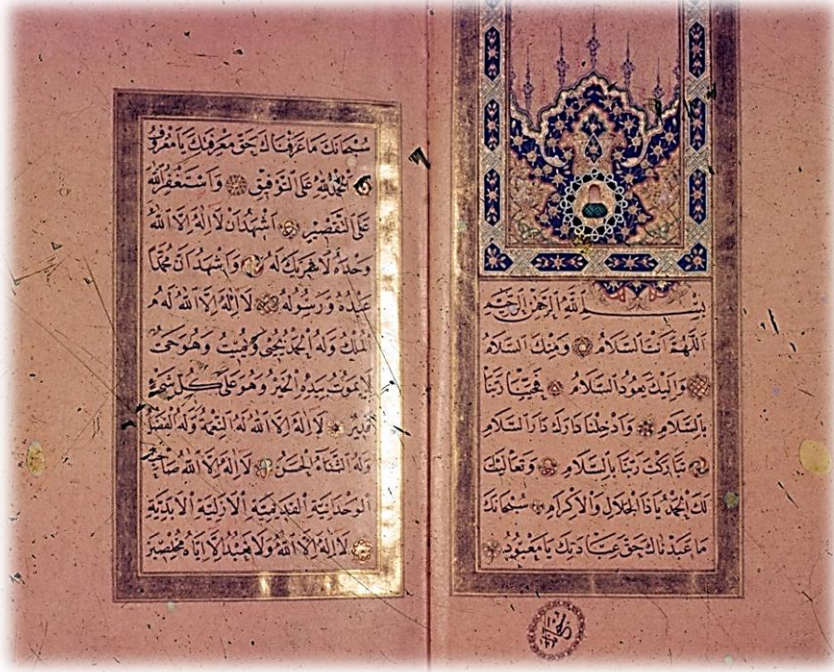
Resim 13

Resim 14

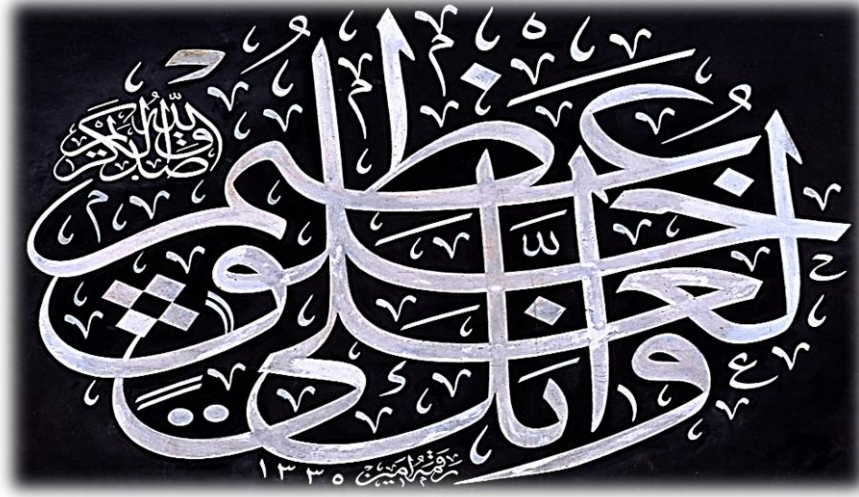
Resim 15

Resim 16

Resim 17

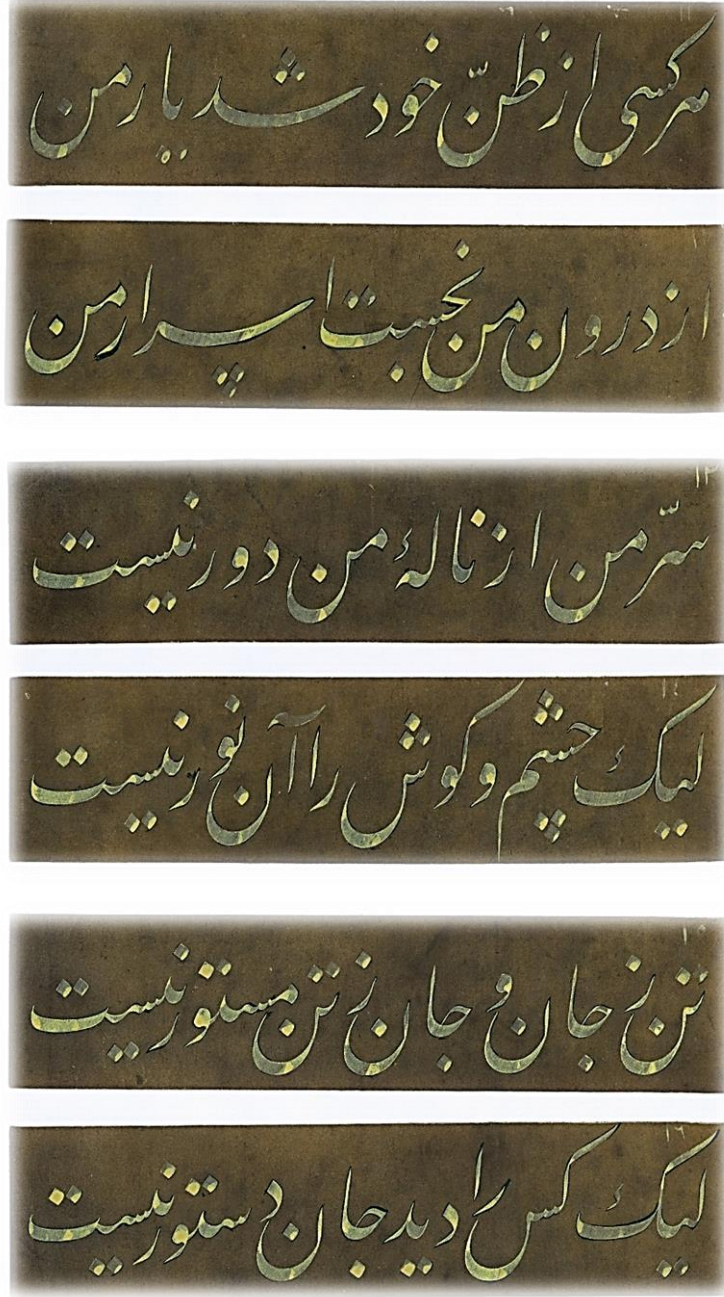
Resim 18

Resim 20

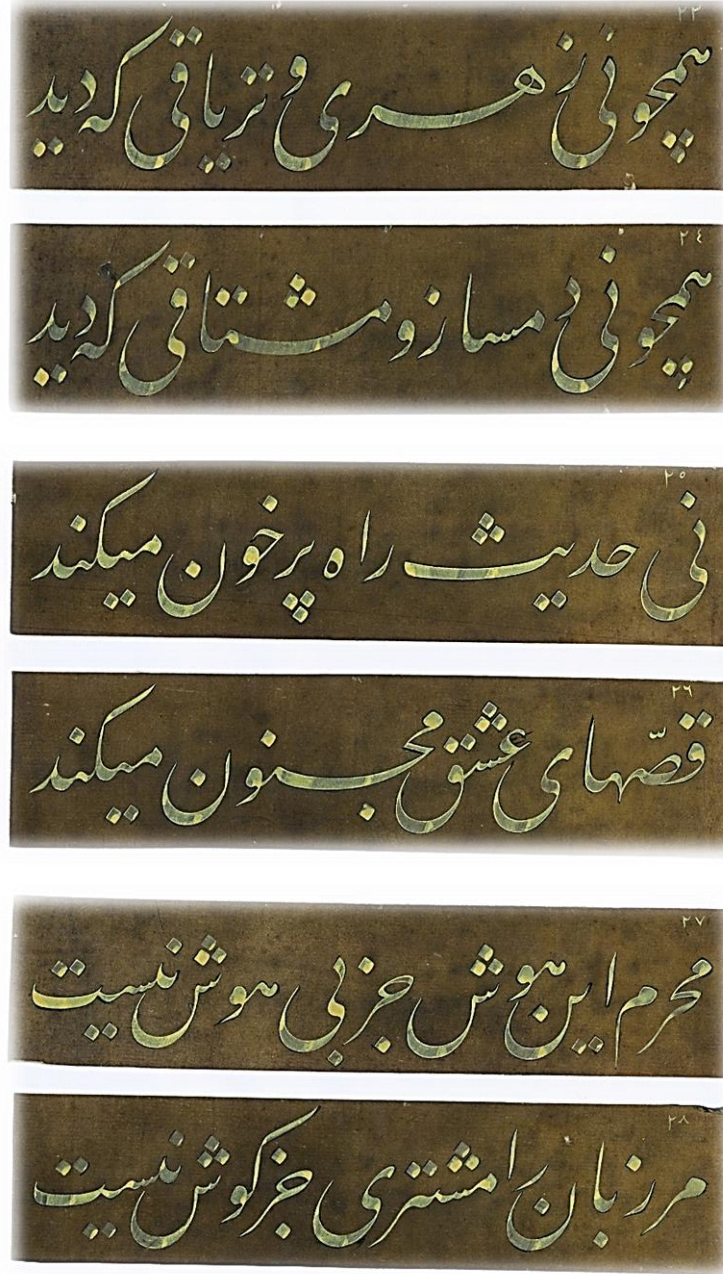
Resim 21

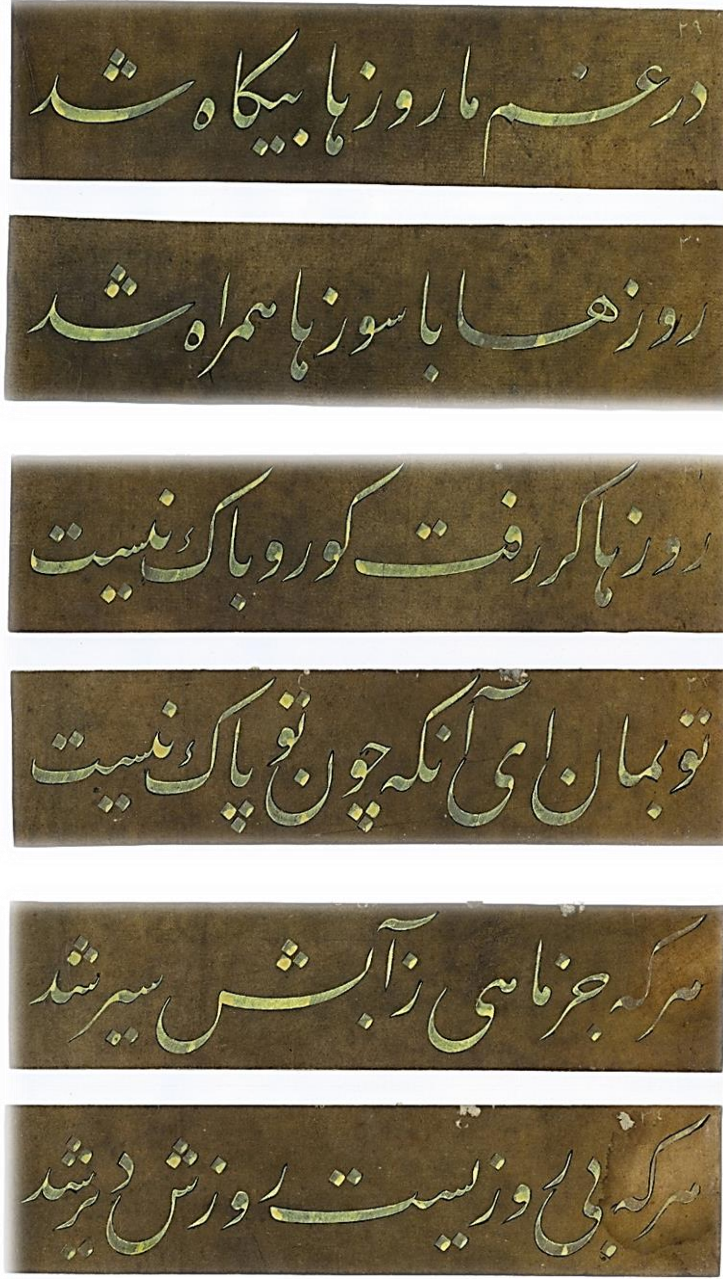
Resim 22

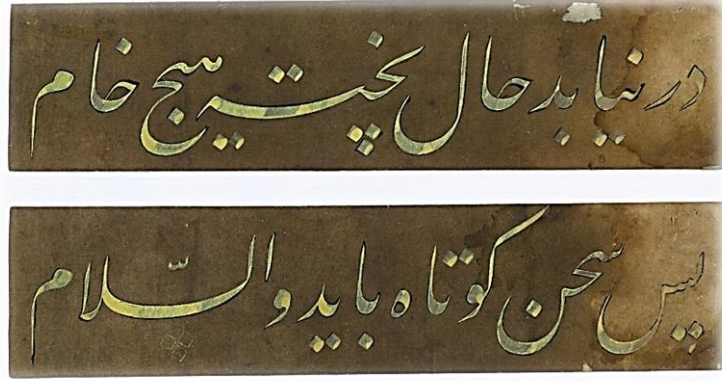
Resim 23

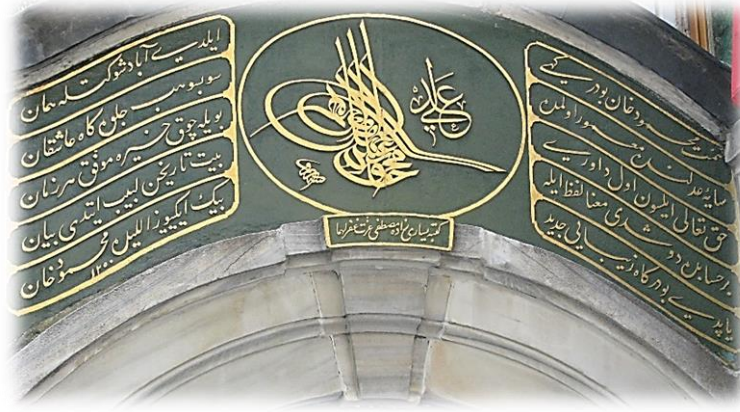
Resim 24

Resim 25

Resim 26

Resim 27

ÇANKIRI MEVLEVÎHÂNESİ'NİN TARİHÇESİ GEÇİRDİĞİ SON RESTORASYON VE GÜNÜMÜZDEKİ KONUMU

Feridun ATA*

GİRİŞ

Mevlevîlik, yüzlerce yıl Türk-İslâm kültürü içinde önemli bir yere sahip olmuştur. İnsanlara telkin etmiş olduğu sevgi, birlik ve beraberlik ruhu, toplumun bütünlüğüne yönelik verdiği mesajlar her seviye ve düşünceden insanın dikkatini çekmiştir. Bu özelliği sebebiyle Türk sultanları, beyleri ve devlet adamları Mevlevîliğe gönül vererek, onun akidelerini yaşamaya ve yaşatmaya çalışmışlardır. Hz. Mevlânâ'nın ölümünden sonra (17 Aralık 1273) dostları, sevenleri ve yakınları tarafından teşkilâtlandırılan Mevlevîlik tarikatı dar bir bölgede kalmayıp fetihlerle beraber daha geniş coğrafyaya yayılmıştır¹. Özellikle Mevlevî şeyh ve dervişleri, fetihlerle genişleyen coğrafyanın vatan haline getirilmesinde ve buralarda Türk-İslâm kültürünün yerleşmesinde önemli görevler ifa etmişlerdir². Anadolu'da, Balkanlar'da, Ortadoğu'da ve Kıbrıs'ta her din ve coğrafyadan insana yön vermişlerdir. Onlara ahlâkın, faziletin, ümidin prensip hale getirilmesini tavsiye etmişler, aralarında fark gözetmemişlerdir. İslâm dininin temel değerlerinin öğreticisi olmuşlardır. Böylece kendine has bir ekol geliştiren Mevlevîlik zamanla müesseseseleşmiş; Melevîhâne, Mevlevî Dergâhu, Mevlevî Tekkesi, Mevlevî Asitânesi gibi isimlerle anılmıştır³.

Mevlevîhâneleri kuranlar, Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi zamanında, hatta daha sonraları bizzat Mevlevî halifeleri idi. Ancak XVI. yüzyıldan

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, fata@selcuk.edu.tr

¹ Abdalbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 30.

² Bu konuda geniş bilgi için bkz: Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak, İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri", *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara 1942, s. 279- 362.

³ Hasan Özönder, "Karaman (Larende) Mevlevîhânesi", *Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler)*, Konya 1988, s. 144.

sonra Mevlevî dergâhlarını beyler, paşalar, vezirler yaptırmaya başlamışlardır. Meselâ; Peçoy Mevlevîhanesi 1665 yılında Gazi Hasan Paşa, Kayseri Mevlevîhanesi de 1675'te Bayram Paşa tarafından yaptırılmıştır⁴. Böylece Mevlevîhânelerin çoğalması ve hatta paşaların ve sultanların desteğiyle yapılması, buraların vakıflarını da artırmış, her türlü tamiri, yenilenmesi ve diğer birçok ihtiyaçları devlet ve vakıflar eliyle karşılanırmış olmuştur⁵. Öte yandan Mevlevîhaneler sadece dinî bir müessese olmayıp, siyasî, sosyal hayatta da aktif olarak yer almıştır. Birçok devlet adamı Mevlevîlikle yakından ilgilenmiş, zaman zaman Mevlevîlerin desteğini almışlardır⁶. Mevlevîlik III. Selim'den itibaren siyasî hayatta ehemmiyet kazanmış, çelebiler sultanlara kılıç kuşatmışlardır⁷.

Mevlevîhaneler, gerektiği zaman vatan savunmasında da aktif görevler üstlenmişlerdir. Örneğin; Balkan Savaşı yıllarında (1912-1913) Yenikapı Mevlevîhanesi hastane olarak kullanılırken, Galata Mevlevîhânesi de yardım toplama ve dağıtma merkezi olmuştur⁸. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesi üzerine de Mücahidîn-i Mevlevîye Alayı teşkil edilmiş, bu alaya Anadolu'dan katılanlar Veled Çelebi'nin kumandası altında İstanbul'dan 1915 yılı başlarında yola çıkmışlar, Konya-Halep üzerinden Şam'a oradan da Filistin cephesine gitmişlerdir⁹. Keza Mevlevîhânelerin, Millî Mücadele sırasında da önemli hizmetlerde buldukları bir vâkiadır¹⁰.

Görüldüğü üzere Mevlevîhâneler, kurulduğu günden itibaren dinî, sosyal ve toplumsal hayatta aktif olarak rol almışlar, toplumun ihtiyacına

⁴ A. Gölpınarlı, *Mevlevîlik*, s. 246-247.

⁵ Yusuf Küçükdağ, "Mevlânâ Dergâhu Vakıfları", (*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Konya 1986.

⁶ Ahmet Yaşar Ocak, "Türk Tarihinde Merkezi İktidar ve Mevlevîler (XIII-XVIII. Yüzyıllar) Me-selesine Kısa Bir Bakış", *II. Milletlerarası Osmanlı Devletinde Mevlevîhâneler Kongresi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Mayıs 1996, S. 2, s. 21

⁷ A. Gölpınarlı, *Mevlevîlik*, s. 274.

⁸ Nuri Köstüklü; *Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler (Balkan Savaşlarından Millî Mücadeleye)*, Konya 2005, s. 30-31; Caner Arabacı, "Balkan Harpleri Srasında Mevlevîhâneler", *Selçuk Üniversitesi II. Milletlerarası Osmanlı Devletinde Mevlevîhâneler Kongresi*, 14-15 Aralık 1993, Konya.

⁹ Nejat Göyünç, "Osmanlı Devletinde Mevlevîler", *Belleten*, LV, Ağustos 1991, S. 213'ten ayrı basım Ankara 1991.

¹⁰ N. Köstüklü, *Mevlevîhaneler*, s. 129-142.

göre maddî ve manevî desteklerini esirgememişlerdir. Birçok şehirde faaliyet gösteren Mevlevîhanelerden birisi de Çankırı'da kurulmuştur¹¹.

I. ÇANKIRI MEVLEVÎHANESİ

Tarihçesi

XIII. yüzyılda Selçuklu Devleti hükümdarlarından Alâaddin Keykubat Çankırı'ya Melik olarak Cemaleddin Ferruh'u tayin edince, ondan burada bir Dâruşşifa (Dârulâfiye – yani hastane-şifahane – 17. Yüzyıldan sonra da Osmanlı'da Tımarhane denilmeye başlanmıştır) yaptırmasını ister. Melik Cemaleddin Ferruh da (H. 633-M. 1235) yılında bu Dâruşşifa'yı yaptırır¹².

Cemaleddin Ferruh'un aynı zamanda Mevlevî şeyhlerinden olması sebebiyle yaptırdığı bu Bimarhânenin bitişiğine bir de Mevlevî tekkesi yaptırır¹³. Bundan sonra belgelerde Melik Cemaleddin Ferruh değil, Şeyh Cemaleddin diye zikredildiği dikkat çekmektedir. Bu özelliği sebebiyle söz konusu bina kayıtlarda Şeyh Cemaleddin Zaviyesi adıyla da yer almaktadır.

Daha sonra Şeyh Cemaleddin, Dâruşşifa'ya ek olarak Taş Mescid diye de anılan fevkâni bir Dâruhâdis yaptırarak binanın medrese olarak da hizmet vermesini sağlar. Hatta mütevellilerine tevliyet hakkı verilirken, bu hak medresede eğitim-öğretim yaptırmak şartıyla verilmiş ve vakıf şartnamesi de bu şekilde düzenlenmiştir¹⁴. Zaten XVIII. yüzyıldan itibaren Mevlevîhanelerde medreselerin de bulunduğu bilinmektedir¹⁵. Böylece Çankırı Mevlevîhanesi diye adlandırılan binanın XIII. Yüzyıldan itibaren günümüze kadar farklı alanlarda hizmet ettiği gibi bu özellikleri sebebiyle değişik isimlerle anılan gelmiştir.

¹¹ Çankırı Mevlevîhânesi hakkında geniş bilgi için bkz: Ferudun Ata, *69 ve 70 nolu Zarflardaki Belgelere Göre Çankırı Mevlevîhânesi*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya 1995.

¹² Y. Önge, "Dâruşşifa", s. 251

¹³ *KMA*, Z. 70/47.

¹⁴ *KMA*, Z. 69/23.

¹⁵ Yusuf Küçükdağ, "Konya'da Bir Mevlevî Manzûmesi -Piri Mehmed Paşa Zaviyesi ve Vakfiyesi", *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara 1991, s. 160-161.

Yeri

Çankırı Mevlevîhanesi, şehrin güneybatısında Derbent denilen kuru bir çayın kenarında, eski adıyla Tımarhâne Mahallesi'nde, yüksekçe kayalık bir tepenin üzerine inşa edilmiştir. Böyle bir tesis için bu yerin seçilmesine gerekçe olarak, şehre yakın olmakla beraber, havadar ve civar tepelerden getirilmiş hafif içimli bir suyun varlığının etkili olduğu tahmin edilmektedir. Bu sudan yakın zamanlara kadar istifade edildiği anlaşılmaktadır¹⁶. Belgelerde, söz konusu yapının bulunduğu yerle şehrin çok uzak olmayıp on beş dakikalık bir mesafede bulunduğu bahsedilmektedir. Ancak günümüzde bu bina, Çankırı şehrinin gelişmesi ve büyümesine paralel olarak neredeyse şehir merkezinin ortasında kalmıştır.

Plânı

Bugün ayakta olmayan Çankırı Mevlevîhanesi'nin elimizdeki orijinal plânına göre şu bölümlerden oluşmaktaydı:

Giriş kapısının karşısında on üç odalı ahşap iki katlı şeyh dairesi, buna bağlı yine iki katlı içeride sütunlu bir galeri ile çevrilmiş ahşap kubbeli sekizgen plânlı bir semahane, imaret, mutfak, helâlar ve alt katta da bir ahır bulunmaktadır. Ortasında bir şadırvanı olan Mevlevîhane'de ikişer katlı derviş hücreleri, haremlik ve ziyaretçi odaları da mevcut idi.

Arşiv belgelerinde dergâhın üstünün kiremitle kapalı olduğu belirtilmektedir. Dergâh içinde bir de kadınlar kafesi olup buraya taş merdivenle çıkıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca dergâha ait bir su yolu olup dergâhın içine kadar bu sunun geldiğinden bahsedilmektedir¹⁷.

Tamirâtı

Mevlevîhane'nin, inşa edildiği 13.yıldan itibaren ihtiyaç duyuldukça tamir edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak 19. yüzyılın ortalarından itibaren dergâhın daha fazla bakıma muhtaç hale geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu yıllarda Mevlevîhanenin şeyhlik makamında bulunan Mustafa Nuri ve Hasip Dedeler göreve gelince ilk olarak dergâhın tamirat işleri ile

¹⁶ Yılmaz Önge, "Çankırı Dâruşşifası", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 5, s. 253.

¹⁷ *KMA*, Z. 69/1.

uğraştıkları ve dergâhın yıkılmaktan kurtarılması yönünde çaba sarf ettikleri görülmektedir. Gerek Konya'da Mevlâna dergâhına gerekse Evkaf ve Nâfia Nezaretlerine yazdıkları dilekçelerle dergâhın perişan haline dikkat çekmişler, ilgilenilmediği takdirde yıkılabileceği yönünde uyarılarda bulunmuşlardır.

Dergâhta 28 yıl süreyle meşihat görevinde bulunmuş olan Mustafa Nuri Dede, göreve geldiği zaman dergâhın binasını son derece harap vaziyette bulduğunu, sanki bir tarla görünümünde olduğunu dile getirir. Bu perişan durum üzerine Mustafa Nuri Dede hemen bir keşif yaptırarak dergâhın ancak 54.450 kuruşluk bir masrafla yeniden ihya edilebileceğinin anlaşıldığını, bu meblağın temini için de başkent İstanbul'a giderek hallettiğini ve böylece dergâhı yıkılmaktan kurtardığını ifade eder.

Keza Mustafa Nuri Dede'den sonra meşihat görevini üstlenen Hasip Dede de dergâhın bakımsız haline dikkat çeker. Çankırı'ya gelir gelmez Konya'ya gönderdiği dilekçelerde dergâhın derhal tamir edilmesi gerektiğini, eğer bir-iki yıl içinde tamir edilmezse bir daha tamir edilemeyecek kadar çökebileceği yönünde uyarır. Çünkü huzur-ı şerif, semahane, hicran ve harem dairelerinin üzerinde ne kiremit ne de saçak kaldığını dile getirir. 1887 yılında dergâhın tamir edilecek kısımlarıyla ilgili de bir keşif yaptırmış olan Hasip Dede, ilgililer nezdinde yaptığı girişimlerden çok fazla bir netice alamamıştır. Ama o yine de tamirat taleplerini daha sonraki yıllarda da defalarca gerek İstanbul'a gerekse Konya'da dergâh merkezine iletmiştir.

Hasip Dede dergâhın yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasının sebebinin, yılların bakımsızlık ve ilgisizliğin yanı sıra dergâhın bitişiğindeki taş ocağından yapılan hafriyata bağlar. Çünkü dergâhın büyükçe bir taştan dağın üzerine inşa edilmiş olduğunu, bu dağın hem yukarıdan gelecek selleri engellediğini hem de dergâhın zeminini tuttuğunu ifade eder. Dolayısıyla bu hafriyatın engellenerek dergâhın yıkılmaktan kurtarılmasını ister. Fakat Hasip Dede bu teşebbüsünden de çok fazla bir sonuç alamaz. Çünkü bu hafriyat belediye tarafından yapılmaktaydı.

Dergâhta görev yapan şeyhlerin gayreti ile zaman zaman birtakım tamiratlar yapılmış ise de bunlar büyük ölçekli bakım onarım çalışmaları değildi. Çünkü Osmanlı Devleti'nin bu dönemdeki ekonomik problemleri istenilen çapta bir tamirati imkânsız kılmaktaydı.

İşin aslına bakılacak olursa Çankırı Mevlevîhanesi gelir bakımından o kadar çaresiz değildi. Sahip olduğu vakıf arazileri, dergâhın her türlü bakım ve onarım ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek ölçüdeydi. Ancak dergâhın vakıf gelirleri tam ve zamanında verilmediği için dergâhı oldukça çaresiz bırakmaktaydı. Dergâhın şeyhleri gelirlerin düzenli alınması yönünde çok uğraşmalarına rağmen istenilen ölçüde başarılı olamıyorlardı. Örneğin, Şeyh Hasip Dede gelir temin etmek için aslında taş hafriyatına karşı çıkmış olmakla beraber, bu hafriyata engel olamayacağını anlayınca belediyeden hiç olmazsa bu hafriyat karşılığı bir miktar paranın dergâha verilmesini talep ederek ihtiyaçlarını karşılamayı düşünmüştü.

Öte yandan dergâha ait vakıf gelirlerinin az olmasının sebepleri arasında sadece ilgili vakıfların verimli şekilde işletilememesi rol oynamamış, aynı zamanda vakfa ait emlak kaydının doğrudan 'Mevlevîhane' adıyla kayıt edilmemiş olmasından da kaynaklanmıştır. Bir başka ifadeyle, Çankırı Mevlevîhanesi başlangıçta Şeyh Cemaleddin tarafından Bimarhâne olarak inşa edilmişti. Sonraları ise farklı fonksiyonlarla yeni adlar almış ve en son olarak da Mevlevî Dergâhı olmuştu. Böylece dergâha ait vakıfların sahipleri mallarını ya Şeyh Cemaleddin Medresesine ya Bimarhâne Mescidine veya Taş Mescidine diye vakfetmişlerdir. Dolayısıyla vakıfların gelirleri adı geçen yerlerin adıyla zikredildiğinden, Evkaf Müdürlüğüne de bu adlarla kaydedilmişti. Yani Çankırı Mevlevîhanesi adıyla "kuyûd-ı hakanî" çıkarılmamış olması, Mevlevîhanenin vakıf gelirlerinin tahsil edilmesinde ciddi ihtilaflara yol açmış, göreve gelen her şeyh bu problemi halledip vakıf gelirlerinden daha fazla istifade etmek istemiştir.

Günümüzdeki Durumu

Çankırı Mevlevîhanesi'nin bugün sadece Taş Mescid veya Darulhadis olarak yapılan kısmı ayakta. Mevcut yapı, merdivenleri ve kapısı Türk-Selçuklu taş işçiliğinin en güzel örnekleri arasındadır. Kuzeyde ana giriş kapısı yer alır. Kapıdan girildiğinde kesme taştan yapılmış dört sivri kemerin üstünde tuğla pantondiflere oturtulmuş, yine tuğla kubbeli küçük bir hacim ve bunun sağ ve sol taraflarında kesme taş, sivri tonozların örttüğü ve merkezi zeminden farklı seviyelerde yükseltilmiş Doğu ve Batı yönüne açılan iki eyvan görülür¹⁸. Doğu yönündeki eyvanda Cemaleddin Ferruh'tan

¹⁸ Y. Önge, "Dâruşşifa", s. 254.

kalma olduğu anlaşılan beş adet sanduka mevcuttur¹⁹. Bugün hâlâ ayakta olan binanın kuzey yönünde mukarnas süslü, iki tarafı merdivenle çıkılan kapısında orijinal bir kitabe mevcuttur. Bina, altta kül rengi ve beyaz kesme taşlardan itinalı bir şekilde yanındaki kayalığın yamacına inşa edilmiştir.

Çankırı Mevlevihânesi Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar tamir ve bakıma muhtaç bir halde olsa da ayakta kalmayı başarabilmiştir. Ancak 1926 yılında Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasından sonra dergâh daha da ilgisiz ve bakımsız kalıp yıkılmaya terk edilmiştir. Yıllarca bu şekilde kalan bina 1970 yılında yapılan bir restorasyonla sadece Taş Mescit kısmı ziyaretçiye açılmıştır.

Son yıllarda Çankırılılar, Mevlevihânenin asıl plânına uygun olarak yeniden inşa edilmesi yönünde birtakım girişimlerde bulunmakta, kamuoyunun ve yetkililerin bu konuda desteğini arama konusunda ciddi bir çaba içerisinde oldukları görülmektedir.

Sosyal Bir Kurum Olarak Çankırı Mevlevihânesi

Mevlevihâneler dinî faaliyetlerinin yanı sıra sosyal hayat içinde de önemli görevler üstlenmiş olduğu için toplumun geniş bir kesimi tarafından yüksek bir kabul görmüştür. Bir başka ifadeyle Mevlevîlik toplumun uzağında, kendi kabuğuna çekilmiş bir tarikat olmadığı için her problem veya sıkıntılı durumlarda faal bir görev üstlenmişlerdir. Bu özelliği sebebiyle Mevlevihâneler sadece Anadolu'da değil, aynı zamanda Balkanlarda ve Arap ülkelerinde de yayılmışlardır.

Örneğin Çankırı Mevlevihânesi'nin, diğer Mevlevihânelerle birlikte Balkan Savaşlarında etkin bir rol üstlenmesi, fetih dönemlerindeki dervişlerin fonksiyonlarına benzer bir misyon üstlenmişleridir. Maddi yardımların toplanmasında öncülük ettikleri gibi bilfiil bazı Mevlevihâneler hastane yapılmak suretiyle savaş içinde aktif görevler almışlar, mevlevî doktor ve hasta bakıcılar buralarda hizmet etmişlerdir. Çankırı Mevlevihânesi'nin teşebbüsleriyle şehirde mahallî eşraf ve tüccardan para toplanmak suretiyle kendi imkânları nispetinde katkıda bulunmuşlardır.

Öte yandan Osmanlı Devleti'nin siyasi, ekonomik ve kültürel yönden sıkıntıda olduğu günlerde, İslâm ahalinin dinî, ilmî ve medenî terbiyelerinin

¹⁹ B. Ayhan, *Çankırı*, s. 254.

düzeltilmesi ve geliştirilmesi amacıyla kurulan Cemiyet-i Hayriye-i İslâmiye'nin Çankırı Şubesi üyeliğine Çankırı Mevlevîhane şeyhi Hasip Dede'nin getirilmesi de mevlevîhanenin sosyal hayatta veya sivil teşkilatlarda yer alma konusundaki hassasiyetini göstermektedir. Ayrıca Çankırı'daki dergâh mensuplarının bürokratlarla olumlu diyalog içinde olmaları sebebiyle, birçok bürokratin Mevlevî olmasını sağlamış ve dergâhın hizmetlerinin daha iyi şekilde yürütülmesine olumlu katkıda bulunmuştur. Ramazan ayı ve diğer dinî günlerde gerek mahallî eşraf gerekse halk ile hep bir araya gelerek ibadetlerini beraberce ifa etmişlerdir.

Balkan Savaşı yıllarında diğer Mevlevîhaneler gibi, Çankırı Mevlevîhanesi'nin de her türlü maddî ve manevî yardımı yaptıklarına yukarıda kısmen değinilmişti. Şeyh Hasib Dede bu konuda aktif bir rol üstlenmiş, Çankırı halkıyla birlikte, savaşmakta olan askerlerimizin başarıları için hatimler indirmiş ve dualar yapmışlardır²⁰. Diğer taraftan, Mevlevîhanelere gelen 1912 tarihli Yardım Genelgesi çerçevesinde Çankırı halkı hemen harekete geçmiş, Şeyh Hasib Dede'nin nezaretinde birçok kişi imkânları nispetinde orduya maddî katkıda bulunmuşlardır.

Sonuç

13. yüzyılda halka sağlık hizmeti vermek amacıyla temelleri atılmış, bilahare yapılan ilavelerle medrese fonksiyonunu da üstelenmiş olan Çankırı Mevlevîhanesi, yüzlerce yıl dinî faaliyetlerinin yanı sıra toplumun her alanında katkı sağlamıştır. Mevlevîliğin sahip olduğu düşünce yapısı daima toplumla iç içe olmayı ön gördüğünden diğer yerlerde olduğu gibi Çankırı'da da toplumun her kesiminden insanın Mevlevîliğe sempati ile yaklaşmasına sebep olmuştur. Karşılıklı oluşan bu müspet his toplumsal barışın sağlanmasına ciddi katkıda bulunmuştur. Dinî faaliyetlerinin yanı sıra sosyal hayatın diğer alanlarında yaptığı katkılar her zaman kabul görmüştür. Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarında ordunun ihtiyaçlarının karşılanması konusundaki fedakarlıkları göz önüne alınacak olursa, Çankırı Mevlevîhanesi'nin ve diğer mevlevîhanelerin toplumsal misyonunun oldukça önemli olduğu kolayca anlaşılır.

²⁰ KMA. Z. 70/44.

ESKİŞEHİR MEVLEVÎHÂNESİ VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Hasan Hüseyin ADALIOĞLU*

ÖZET

1525 yılında inşa edilen Eskişehir Mevlevîhânesi, Eskişehir/Odunpazarı mevkiinde yer alan ve Kurşunlu Külliyesi olarak anılan Çoban Mustafa Paşa Külliyesi içerisinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Günümüze kadar geçen zaman içerisinde değişik tamir ve tadilatlar geçiren külliye, en son Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 2008 yılında restore edilmiştir. Restorasyon sonrası Külliye içindeki binaların kullanımı; Odunpazarı Belediyesine tahsis edilmiştir. Külliye'nin işletim hakkı Odunpazarı Belediyesine aittir.

Külliye içerisinde bulunan Mevlevîhâne'nin Matbâhı; küçük cam sanatları atölyesi, İmâret; büyük cam sanatları atölyesi, Semahâne; haftanın belirli günleri ney dinletisi, mesnevi sohbetleri, sema kursları, sergi ve konferans salonu, Dergah hücrelerinin bir bölümü; hat, ebru, minyatür ve tezhib gibi geleneksel İslam sanatlarının icra edildiği mekânlar olarak kullanılırken, diğer bölümü ise Lüle Taşı Müzesi olarak kullanılmaktadır. Harem veya Düşkünler yurdu olarak bilinen dört kubbeli mekân, Odunpazarı Belediyesi Evlendirme Memurluğu olarak hizmet vermektedir. Külliye içinde Talimhane veya Sıbyan Mektebi olarak bilinen ve Hasan Hüsnü Dede döneminde (1865/1908), gelen misafir ve ziyaretçilerin kabul edildiği makam olarak kullanılan iki kubbeli mekân ise; Odunpazarı Belediyesince Eskişehir Mevlevîhânesi Kültür Derneği'ne kütüphane olarak tahsis edilmiştir. Kütüphanede genelde tasavvufi eserler, ağırlıklı olarak da Mevlevîlik ile ilgili kaynak eserler yer almaktadır.

AnahtarKelimeler: Mevlevîhâne, Âsitane, Eskişehir, Kurşunlu Külliyesi

* Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
hhadali@ogu.edu.tr

MEVLEVÎ LODGE OF ESKİŞEHİR AND ITS SITUATION AT PRESENT

ABSTRACT

Mevlevi Lodge of Eskişehir ,constructed in the year of 1525, had pursued its activities in the Social Complex of Çoban Mustapha Pashais said as Social Copmplex of Kurşunlu. This social complex had examined a lot of different modifications and repairs from past times through present and was restored by General Directorate of Foundations in 2008 at last. Usage of buildings in this social complex after restoration is been allocated to the Municipality of Odunpazarı. Operation right of social complex is owned by Municipality of Odunpazarı.

In this social complex kitchen of Mevlevi lodge is been using as small workplace for glass art, İmaret is been using as great workplace of art glass; Semahane is been using for ney concert in the specific days of week, for conversation of Mesnevi, for Works of Sema, for place of exhibition and conference. When some parts of dervish rooms are been using as places that are done traditional Islamic arts as tezhip, ebru, minyatür and calligraphy, other parts of these dervish rooms are been using as Museum of Meerschaum. Place with four domes had recognized as Düşkünler Yurdu has served as Marriage Registry Office of Municipality of Odunpazarı. Place with two domes konown as Sıbyan Mektebi and place for guests and visitors in the period of Hasan Hüseyin Dede (1865/1908) is been allocated as library to Cultural Organization of Mevlevi Lodge of Eskişehir. In the library, usually works for Islamic Sufism and mostly works for sources related to Mevleviyye are founded.

Key Words: Mevlevi Lodge, Âsitane, Eskişehir, Social Complex of Kurşunlu

GİRİŞ

Eskişehir Mevlevîhânesi, Mevlevî tekkeleri içerisinde Konya'daki "Âsitane-i Aliyye" denilen Mevlana dergahından sonra gelen on bir Mevlevîhânedenden biridir ve büyük dergah "âsitane" sayılmaktadır. Âsitaneler, Mevlevî tarikatının erkânına göre 1001 günlük çile çekilen yerlerdir. Âsitane sayılan bir Mevlevîhâne, genellikle geniş bir bahçe içinde; semahane, türbe, çilehane, hücreler, selamlık, harem dairesi, mutfak ve meşkhaneden meydana gelir. Kurşunlu Külliyesi içerisinde yer alan Eskişehir Mevlevîhânesi de bu niteliklere uygun olup dervişlerin eğitim, ibadet, zikir ve sema ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş mimari özelliklere sahiptir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki bir vakıf kaydında Kurşunlu İmaratinin Mevlevîhâne olarak kullanılması 1572-1925 yılları arasında olduğu anlaşılıyor. Ancak, Kurşunlu Külliyesi'ni oluşturan mevcut yapılarıdaki Mevlevîliğe ait sembollerden, bu mekânın kurulduğu zamandan itibaren, Mevlevîhâne olarak kullanıldığını düşünüyoruz. Külliye'nin bânisi Mevlânâ (Melek, Gazi, Çoban) Mustafa Paşa, kendi dönemindeki tasavvufî akımlara ilgi ve yakınlık gösteren biridir. Eskişehir'de yaptırdığı Menzilhâne'nin bir bölümünü Mevlevî tarikatı mensuplarına tahsis etmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Bugün bu kanaatimizi destekleyen bazı semboller, Külliye binalarında hala mevcut olup açıkça görülebilmektedir. Öncelikle, Külliyyede bulunan caminin mihrabında, mihrab nişinin üst köşelerinde mukarnasların başladığı noktada bulunan Mevlevî başlıkları, caminin inşa edildiği tarihte veya kısa bir süre sonra Mevlevîliğe tahsis edildiği kanaatini vermektedir. Yine, Caminin Giriş kapısının üst kısmındaki Kadınlar mahfilinin arka duvarında, dikkatli bakıldığında binanın yapıldığı sırada oraya yerleştirilmiş olduğu anlaşılan, dikdörtgen şeklinde bir taş çerçeve içinde hatt-ı tâlik ile yazılmış "Ya Hazreti Mevlânâ" yazısı, caminin kuruluşundan itibaren Mevlevîliğe tahsis edildiği düşüncesini güçlendiriyor.

Bunlara ilave olarak, Mevlevîhâne'nin ortasında bulunan semahanenin kubbesi üzerindeki alemin uç kısmındaki Mevlevî sikkesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 747 nolu defterin 459. sayfasında bulunan 10 Zilkade 979/1572 tarihli Melek Mustafa Paşa Vakfiyesinde zâviye olarak belirtilmiş olması ve bu vakfiye içerisinde yer alan şeyh efendiye ayrılan 50 akçelik ücret; Hüdavendigâr Salnamesindeki "Melek Gazi Mustafa Paşa merhumun Kurşunlu Camii şerifi ve yanındaki

“Mevlevî dergâhı” bilgisi; son yıllara ait bir kaynakta II.Abdülhamid’in burasını Mevlevîhane’ye bağışladığına dair bilgi; ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğünde kayıtlı m.1838 tarihli bir fermana göre, burada öteden beri bir Mevlevî dergâhının varlığının bilinmesi; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade-i Dahiliye, 979/ 77294 Dosya’da Mâbeyn-i Hümâyun Katipliği tarafından 16 Şubat 1886 tarihinde yazılan bir tezkerede, Gazi Mustafa Paşa tarafından Eskişehir’deki Dergaha vakfedilen değirmen ve müzâriin, Dergah Postnişini Hüseyin Hüsnü Efendi’nin talebi üzerine, Hazine-i Celile-i Maliye’den alınıp tekrar Mevlevî dergahına iade edilmesine ilişkin bilgi; külliyyede bir semahane ve her iki tarafında derviş hücrelerinin bulunması ve Mevlavîhane’nin arkasındaki Mevlevîlere ait mezarlar (hâmuşân), buranın kuruluşundan itibaren önemli bir Mevlevî tekkesi olduğunu göstermektedir.

Külliye içindeki caminin, 1855 yılından itibaren bizzat semahâne olarak kullanıldığı, zikir meclislerinin zaman zaman orada yapıldığı bilinmektedir. Semahânedede âyin günü, Cuma idi. Müritler özellikle Cuma günleri namazdan sonra, semâhânedede kudüm, tanbur ve ney eşliğinde dönerlerdi. Bazen de caminin içinde büyük bir halka yaparak zikir ederlerdi. Miraç kandilinde aşhanede pişirilen süt, cami içindeki cemaate ve dışarıdaki halka dağıtılırdı. Diğer kandillerde mevlüt, kaside ve naatlar okunurdu. Bu gecelere “İhya Geceleri” deniliyordu. Muharrem ayında aşure pişirilerek halka ve cemaate dağıtılırdı. Aşhane sürekli işler, dışarıdan gelen yabancılara ve kimsesizlere yemek çıkarılırdı.

MEVLEVÎHÂNENİN BUGÜNKÜ DURUMU

2008 yılında Eskişehir Mevlevihanesi Kültür Derneği kuruldu. Bu dernek aracılığıyla Eskişehir’de Mevlevî kültürü tanıtım faaliyetleri yapılmaktadır. Çeşitli konferanslar, Mesnevi sohbetleri, tasavvuf müziği dersleri, sema adabı, sema âyin-i şerifi konusunda çalışmalar yapılmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Külliye’nin kullanım hakkını Odunpazarı İlçe Belediyesine vermiştir. Odunpazarı Belediye Başkanı, Eskişehir Mevlevihanesi Kültür Derneği derneği için Mevlevihaneye yakın bir yerde tarihi bir bina tahsis etti. Dernek faaliyetlerini burada sürdürmektedir. Bugün, Külliye içindeki Küçük Semahane derneğin kullanımına tahsis edilmiştir. Bu mekanda sema ayini, tasavvuf müziği, Mesnevi okumaları ve

konferanslar verilmektedir. Ayrıca, Talimhane veya Sıbyan Mektebi denilen mekan, dernek tarafından Kütüphane olarak kullanılmaktadır.

Bugün Külliye içinde Cam Sanatları Müzesi, Lüle Taşı Müzesi, Belediye Nikah Dairesi, hat, ebru ve tezhib sanatları atölyeleri, Ney kursları, İslam sanatları atölyeleri ve hediyelik eşya standları yer almaktadır.

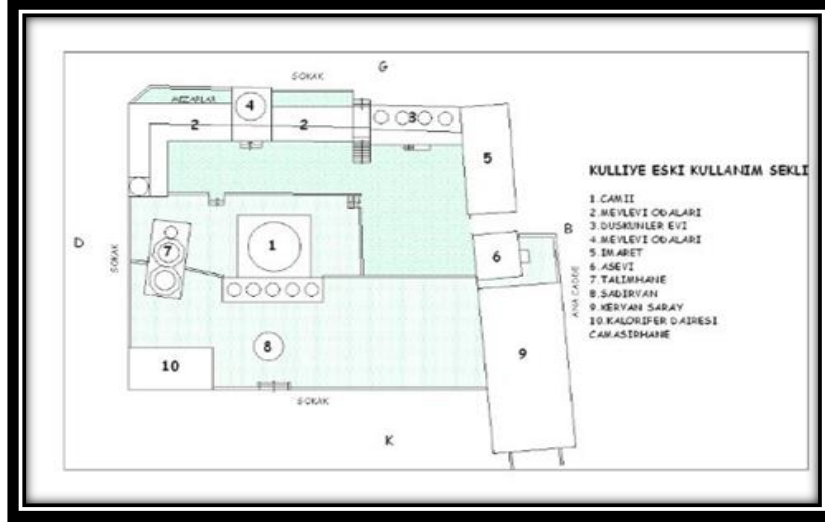
SONUÇ

Eskişehir Mevlevihanesi'nin faaliyet alanı olan Kurşunlu Külliyesi çeşitli zamanlarda yapılan restorasyonlar sayesinde bütünlüğünü koruyarak günümüze kadar gelebilmiştir. Bugün, Külliye içerisinde Ebru, Tezhib, Hat gibi Türk-İslam sanatları, cam sanatları ve Eskişehir'in en önemli sembolü olan Lüle Taşı işleme sanatı çalışmaları yapılmakta ve ürünleri sergilenmektedir. Eskişehir Mevlevihanesi Kültür Derneği'nin çabaları ile bu tarihi mekanda Mevlevî kültürüne ait değerler tanıtılmakta, Mesnevi sohbetleri yapılmakta, sema ayin-i şerifi ve tasavvuf müziği icra edilmektedir. Mevlevî kültürünü tanıtmak için kurulan kütüphanede başta mevlevîlik olmak üzere, İslam tasavvufu ile ilgili kitaplar okuyucuların hizmetine sunulmaktadır.

Medeniyetimizin bir ürünü olan cam sanatları konusunda atölyeler, meraklılarına bu sanatın inceliklerini öğretmektedir. Ancak, cama şekil verebilmek için kurulan yüksek ısılı fırınların, binanın tarihi yapısına ne kadar zarar vereceği henüz dikkate alınmamıştır. Tarihi binanın içine yerleştirilen büyük sanayi tüpleri her an bir tehlike arz etmektedir. Bunun yeniden düşünülmesi ve sıcak cam atölyelerinin başka bir mekana taşınması öngörülmektedir.

Kurşunlu külliyesi ve Eskişehir Mevlevihanesi, geçmişte halkın dinî duygularını canlı tutmada, ahlakî yaşantıyı ve maneviyatı özendirmede önemli katkılar sağladığı gibi günümüzde de Mevlevî kültürünü tanıtmada ve şehrimizin kültür turizmine önemli katkı sağlamaktadır.

RESİMLER

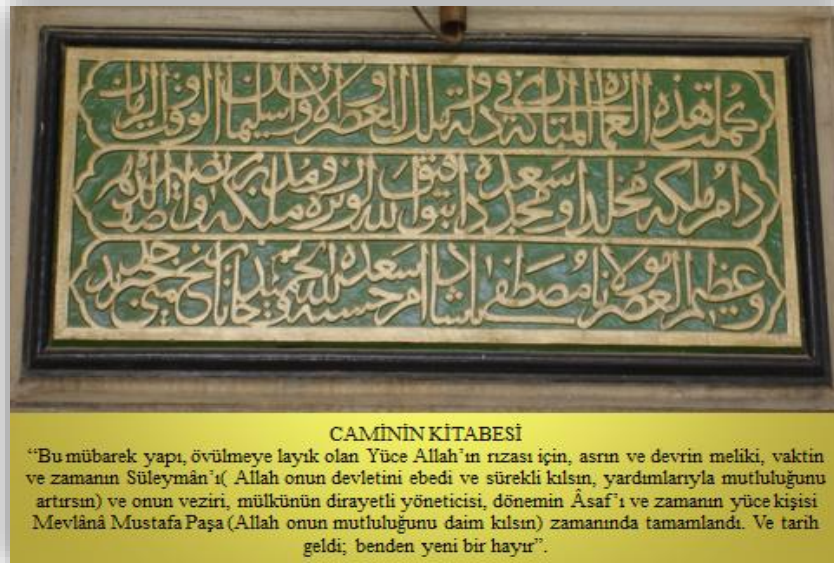
Resim 1- Eskişehir Mevlevîhânesi'nin basit yerleşim krokisi

Resim 2- 19. yüzyıl sonlarında Eskişehir Mevlevîhânesi'nden bir görünüm

Resim 3- Kurşunlu Camii son cemaat mahalli

Resim 4- Kurşunlu Camii Kitabesi

Resim 5- Bazı günlerde semahane olarak kullanılan Kurşunlu Camii'nin içten görünümü

Resim 6- Kurşunlu Camii'nin içten görünümü

Resim 7- Cami içinde Kadınlar Mahfili üzerinde Celî Tâlik hattı ile "Ya Hazreti Mevlana" yazısı

Resim 8- Semahane: Kare şeklinde yaklaşık 50 metrekare ebatında bir oda. Her iki tarafında 20 adet derviş hücresi yer alır

Resim 9- Semahanenin içten görünümü

*Resim 10- Semahanenin
kubbesinde destarlı Mevlevi
sikkesi*

*Resim 11- Semahanenin
iki tarafında yer alan
Derviş odaları koridoru
Sağ koridorda L şeklinde
14 oda, sol tarafta 6 oda
yer almaktadır*

*Resim 12- Bir derviş
hüccresinin içten
görünümü*

Resim 13- Mihrap mukarnaslarının her iki tarafında yer alan destarlı Mevlevi sikkesi

Resim 14- Mevlevihanenin matbahu Külliyesinin batı tarafında tek kubbeli, bacalı bir mekan

Resim 15- Talimhane veya Sibyan Mektebi olarak bilinen ve Hasan Hüsnü Dede döneminde (1865/1908), misafir ve ziyaretçilerin kabul edildiği mekan

Resim 16- 1865-1908 yılları arasında Mevlevîhâne'nin postnişini olan Hasan Hüsnî Dede'nin hâmuşândaki kabri-şerifi

Resim 17- Mevlevihanenin kible tarafında tekke şeyhlerine ait kabirlerin bulunduğu yer (Hâmuşân)

Resim 18- Eskişehir Mevlevihanesi Kültür Derneğinin Hafta sonu etkinlikleri ile ilgili doküman

Resim 19- Kültür Derneği sergi etkinlikleri ilanı

Resim 20- Sıcak cam üfleme atölyesi

Resim 21- Sıcak cam üfleme atölyesi için kurulan tüpler

Resim 22- Sıcak cam üfleme atölyesi içten görünüm

Resim 23- Sıcak cam üfleme atölyesinden yüksek ısılı fırınların bulunduğu kısım

Resim 24- Sıcak cam üfleme atölyesinden yüksek ısılı fırınların bulunduğu kısım

Resim 25- Sıcak cam üfleme atölyesinden bir görünüm

Resim 26- Sıcak cam üfleme atölyesinden bir görünüm

Resim 27- Kültür Derneğine tahsis edilen kütüphane

Resim 28- Kütüphanenin içten görünümü

*Resim 29- Külliye içinde
Evlendirme Memurluğu'na
tahsis edilen mekan*

Resim 30- Derviş Hücrelerinin birinde ebru ve tezhîb atölyesi

Resim 31- Derviş Hücreleri koridorunda hediyelik eşya standları

Resim 32- Derviş Hücreleri içinde lületaş işleme atölyesi

Resim 33- Derviş Hücreleri içinde resim ve minyatür atölyesi

Resim 34- Kültür Derneği musiki gurubunun tasavvuf müziği programı

Resim 35- Kültür Derneği sema gurubunun sema ayini sonrası görünümü

Resim 36- Kültür Derneği tasvovf musikisi gurubunun bir meşk anı

Resim 37- Kültür Derneğinin düzenlediği konferanstan bir sahne

Resim 38- Derviş Hücreleri içinde tezhib atölyesi.

Resim 39- Derviş Hücreleri içinde hat atölyesi

İZMİR VE TİRE MEVLEVİHANELERİ

Mehmet DEMİRCİ*

ÖZET

İZMİR MEVLEVİHANESİ

İzmir Mevlevihânesinin kurucu şeyhi Halil Âkif Dede'dir. 38 sene şeyhlikten sonra 1888'de vefat etti. İzmir Mevlevî dergâhı 1850 senelerinde açıldı. Buna göre 75 senelik bir ömrü vardır: 1850-1925.

İzmir Mevlevihânesi'nin en aktif Halil Dede'nin oğlu **Şeyh Nûreddin Efendi**'dir. Genç yaşında göreve geldi. 32 yıl postta kaldı. Onun zamanında İzmir Mevlevihânesi, şehrin mûsikî hayatına bir canlılık getirdi. 1920'de vefat etti.

Yerine oğlu 13-14 yaşlarındaki oğlu Mehmet Celâleddin geçti. Râkım Elkutlu bir süre şeyh nâipliği yaptı. Beş sene sonra 1925'te tekkeler kapandı.

Tapu ve İzmir Kadastro Müdürlüklerinden şunu öğrendim: İzmir Konak ilçesi Süvari mahallesi 802 ada 167 parsel numaradaki "Mesdud Tekke" adıyla kayıtlı 1423,5 metrekarelik yer İzmir Mevlevihanesi'nin yeridir. Halen şahıs mülküdür. Bitişindeki 166 numaralı parsel, Kadastroda "Mezarlık" olarak geçiyor. Bu boş arsanın da Mevlevihane'nin haziresi olduğunu düşünüyorum.

TİRE MEVLEVİHANESİ

Tire'deki Yeşil İmaret Camii, önceleri Mevlevihane idi. Sonradan camiye çevildi. Yeşil İmaret Zaviyesini II. Murad'ın Aydın sancak beyi ve Hz. Mevlana hayranı Yahşi Bey yaptırdı ve birçok yerin gelirlerini oraya vakfetti.

Kaynaklarda Tire Mevlevihanesi olarak geçen asıl mekan ise Aydınoğulları devrinden kalmadır. Tire Mevlevihanesi'nin geçmiş yıllarına dair fazla bilgiye sahip değiliz. Konuyla ilgili eserlerde sadece ismine ve son şeyhi Hayrullah Dede adına rastlanmaktadır.

Tireli bir mutasavvıf olan Lütfi Filiz (1911-2007) Tire Mevlevihanesi'nin 20. asrın başlarındaki durumu hakkında bilgi verir. Onun tarifine göre, Mevlevihan Ulucami civarında Bahariye Mahallesi Uzun İrim sokakta idi. Zamanla yıkıldı, 1980 sonlarına kadar boş arsa olarak kaldı. Mülkiyeti özel idi, daha sonra varisler buraya apartman yaptırdı.

Anahtar kelimeler: İzmir Mevlevihanesi, Tire Mevlevihanesi, Şey Nureddin, Yeşil İmaret

* Prof. Dr., Dokuz Eylül Üni. İlahiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi
mehdemirci@hotmail.com

İZMİR AND TİRE MEVLEVÎ DERVİSH LODGE

ABSTRACT

İZMİR MEVLEVÎ DERVİSH LODGE

The founder sheikh of İzmir Mevlevî Dervish Lodge is Halil Akif Dede. He died in 1888 after 38 years sheikhdoms. İzmir Mevlevi Dervish Lodge was opened in the year 1850. Accordingly, there is a life expectancy of 75 years: 1850-1925.

The most active sheikh of İzmir Mevlevî Dervish Lodge was Halil Dede's son Sheikh Nureddin Efendi. He came into office at a young age and stayed in post for 32 years. In his time İzmir Mevlevî Dervish Lodge brought a vitality to the music life of the city. He died in 1920.

Later his younger son Mehmet Cemaleddin came into office. Rakım Elkutlu did sheikh regency for a while. Five years later, in 1925, the dervish lodges were closed.

As I have learned from the Directorate of İzmir Land Registry and Cadastre: The place of 1423.5 square meters located in İzmir Province, Konak district, Suvari quarter, 802 lot number, 167 parcel and saved as "Mesdud Tekke" is a place of İzmir Mevlevi Dervish Lodge. Here is stil part property. Adjoining parcel number 166 is registered as "Cemetery". I think that this vacant land is İzmir Mevlevi Dervish Lodge's Cemetery.

TİRE MEVLEVÎ DERVİSH LODGE

The Green Imaret Mosque in Tire was previously Mevlevî Dervish Lodge. Later it was converted into a mosque. Green Imaret Mosque was built by Yahsi Bey who was II. Murad's Aydın Flag Officer and Mevlana fan. Yahsi Bey endowed the revenue of many places to this lodge.

The main venue cited in sources as Tire Mevlevi Dervish Lodge is from the Aydınogullari Period. We don't have much information about the past years of Tire Mevlevî Dervish Lodge. Works on the subject are encountered only to it's name and last sheikh Hayrullah Dede.

A Sufi from Tire Lütfi Filiz (1911-2007) provides information about the status of Tire Mevlevî Dervish Lodge at the beginning of the 20th. century. According to his description, Mevlevi Dervish Lodge was near The Grand Mosque on the Bahariye quarter, Uzun İrim street. Then demolished and remained as a vacant land until the end of 1980. The property was private, then heirs built apartment here.

Key Words: İzmir Mevlevi Dervish Lodge, Tire Mevlevî Dervish Lodge, Sheikh Nureddin, Green Imaret.

Ege’de Mevlevîlik erken dönemlerde yayılmaya başladı ve çeşitli yerlerde Mevlevîhâneler inşâ edildi (Manisa, Tire, Muğla vb.). İzmir şehri ise Aydınoğulları zamânında Türk hakimiyetine geçtiyse de daha sonraları sık sık el değıştirdi. Osmanlı döneminde Aydın sancağına bağlı bir kazâ merkezi haline geldi. Denizden zaman zaman baskınlara uğradı. Ortaçağlarda deniz tarafının Hristiyanlar, kara tarafının Müslümanlar elinde oluşu dolayısıyla şehir iktisâdî bakımdan sönük kalmıştır. Ayrıca sosyal huzursuzluklar pek eksik olmadı. 1800’lü yıllarda müslim ve gayr-ı müslim oranı başa baş görünüyor.

İZMİR MEVLEVİHANESİ

İzmir’in XIX. yüzyılın ortalarına kadar hinterlandı/ticârî iç bölgesi ile bağlantısı, uzun ve riskli bir yolculuğu gerektiren kervanlarla yapılıyordu. İzmir-Aydın ve İzmir-Kasaba demiryollarının yapımından sonra sür’atle durum değışti.¹ 1850’lerden itibaren ekonomisi gelişen İzmir bir câzibe merkezi olmaya başladı. Buna paralel olarak, daha güvenli ve geniş mekânlara ihtiyacı olan Mevlevîlik’in de bu yıllardan itibaren İzmir merkezinde kök salmaya başladığı görülüyor.

İzmir’de Mevlevîlik kültürü ve târihiyle ilgili bilgilerimiz 1800’lü yılların ikinci yarısında başlayan bu zaman dilimine aittir. Mevlevîhânenin kurucu şeyhi Halil Âkif Dede’dir (1803-1888). İyi yetişmiş bir Mevlevî olan Halil Dede yedi yaşında hâfız olur, 18 yaşında kıraat ilminde icâzet alır. 35 yaşında iken Nakşibendî tarîkatine girer. Güzel kıraati ve mûsiki yeteneğinin onu Mevlevîlik’e yönelttiği düşünülebilir. Bu sebeple İstanbul’a gider, Yenikapı Mevlevîhânesi’nde Osman Selâhaddin Dede’nin yanında çile çıkarır. İzmir’e döner. Sultan Abdülmecid’in yardımıyla o zaman için şehrin en güzel yerinde Mevlevîhâne’yi kurar. 38 sene şeyhlikten sonra 1305/1888’de vefat eder. Dergâhın semâhanesine defnedilir².

Bu bilgiler ışığında şöyle düşünebiliriz: Daha önceleri İzmir’de bir Mevlevîhâne’nin olmadığı anlaşılıyor. Burada ilk Mevlevî dergâhı 1850

¹ Bk. Mübahat Küçüköğlü, “İzmir”, *DİA*, c. 23, s. 523.

² Bursalı M. Tahir, *Aydın Vilâyetine Mensub Meşâyih Ulemâ Şuarâ Müverrihîn ve Etibbânın Teracim-i Ahvâli*, haz. M. Akif Erdoğan, Akademi Kitabevi, İzmir, 1994, s.73; Ömer Faruk Huyugüzel, *İzmir Fikir ve sanat Adamları*, Kültür B. Yayını, Ankara, 2000, s. 175.

senelerinde açılmış demektir. Bu, geç bir târîh sayılır. Buna göre İzmir Mevlevîhânesi'nin 75 senelik bir ömrü olduğu görülür: 1850-1925.

Şeyh Nûreddin Efendi

İzmir Mevlevîhânesi'nin en aktif ve renkli sîmâsı **Şeyh Nûreddin Efendi**'dir. Halil Dede'nin oğludur. Otuz iki yıl postta kaldığı görülür. Nûreddin Efendi ilköğreniminden sonra özel dersler gördü. Farsçayı Hoca Fikri Efendi'den öğrendi. Genç yaşında Mevlevî şeyhliğine getirildi. Sultan Abdülhamid ve Meşrûtiyet devirlerinde şeyhlik görevi dışında şair, bestekâr, fikir ve sanat adamı olarak da dikkati çeker. Küçük kardeşi Cemal Efendi de neyzenliği ve besteleriyle tanınmış bir mûsiki adamıdır³.

Şeyh Nûri zamanında İzmir Mevlevîhânesinin, bu şehrin mûsiki hayatına bir canlılık getirdiği görülüyor. Birinci dünya savaşı sırasında Şeyh Nûri'nin, bir Mevlevî gönüllüleri grubu toplayarak cepheye gönderdiği anlaşılıyor. Şeyh Nûreddin'in vefâtı işgal sırasında, 4 aralık 1920'de olmuş ve dergâhın hazînesine defnedilmiştir⁴.

Şeyh Nûreddin Efendi vefat edince yerine oğlu Mehmet Celâleddin postnişin oldu. Posta oturma merâsimi Tire Mevlevî şeyhi Hayrullah Efendi tarafından icrâ edildi. Yeni postnişin 13-14 yaşlarında idi. Bu yüzden Râkım Elkutlu bir süre şeyh nâipliği yaptı. Zaten beş sene sonra 1925'te tekkeler kapanacaktır. Bu çok yakışıklı, fakat o nispette tâlihsiz genç şeyh, henüz bekâr iken 25 yaşında vefat etmiştir.

Şeyh Nûri'nin oğlu Hayreddin İndelen'in ifadesine göre Mevlevî dergâhı İkiçeşmelik semtinin üst taraflarında Yangın Yokuşundan çıkınca

³ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *Hoş Sadâ*, İstanbul, 1955, s. 114,

⁴ İzmir Mevlevî Şeyhi Nûri Efendi'nin vefâtı: Kânûn-ı evvel sene [1]336, 26 Reb'ü'l-evvel sene [1]339, yevm-i Cum'aertesî sâ'at-ı zevâlî bir buçuk. Marazî sekte-i kalbiyye ve mî'de [idi]. Merhûm-ı müşârün-ileyh, pederi Hâfız Dede merhûm, büyük pederim Osmân Selâhaddîn Dede Efendi cennet-mekânın zamânı çille-keşlerinden ve anın bey'at-kerdelerinden olup bilâhire İzmir'de te'ehhül eylemiş, haremînin hânesini zâviye-i Mevlevîyye hâline ifrâğ bilâhire tevsî' eylemiştir. Nûri Efendi merhûm da evân-ı sabâvet ve şebâbetinde bu dergâh-ı şerîfde terbiye olmuş, cidden ârif, kâmil, şâ'ir-i fatîn bir zât-ı âli idi. Bütün İzmir halkı kendüsüne hürmet eyler idi. Vefâtı, tarîkatımız nâmına zâyi'-i azîmdir, rahmetullahi te'âlâ aleyhi rahmeten vâsi'aten. (*Defter-i Dervîşân-II*, Baki Baykara Kütüphanesi, 70/b) Bu bilgiyi temin eden Sezayi Küçük'e teşekkür ederim. . Ayrıca bk. *Defter-i Dervîşân Yenikapı Mevlevîhânesi Günlükleri*, haz. Bayram Ali Kaya-Sezai Küçük, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları 17, İstanbul, 2011, s. 413.

Dibekbaşı'ndaydı. Tekkelerin kapanmasından sonra zamanla dergâh harâbe haline geldiğinden, Nûri Efendi ve onun babası Halil Âkif Dede'nin kabirleri 1940'lı yıllarda oğulları tarafından Kokluca mezarlığına taşınmıştır (Sınıf 1, Ada 24)⁵.

Bölgenin eski sâkinleri yavaş yavaş buraları terk etmeye başlayınca, şahsî mülk olduğu anlaşılan tekke ve emlâki, Tülay Onart'tan öğrendiğimize göre vârisleri tarafından İzmirli tütün tüccarı Şeref Remzi Reyent'e satıldı.

Şeyh Nûreddin'in eşi Fatma Hanım'dan beş evladı oldu: Celâl, Cemîle, Şemseddin, Hayreddin ve Hemdem⁶.

Âilede mûsikî yeteneği irsî olarak devam ediyor olmalı ki, Şeyh Nûreddin Efendi'nin birâderi ve Mevlevî tekkesinin neyzen başı Şeyh Cemal'in oğullarından Nûri Şeneyli (ö. 2006) kanun sanatçısı ve koro şefi olarak yıllarca TRT'de görev yaptı⁷.

⁵ Ünal Şenel, "İzmir'de Mevlevîlik ve Tasavvuf Çevreleri, *Bize Göre* Dergisi, sayı: 20-21, İzmir, 2008.

⁶ Bu bilgileri bize lütfeden Nûri Dede'nin oğlu Hayreddin'den olma torunu Tülay Onart'a teşekkür borçluyum.

⁷ Şahin Çandar "Namazgâh, İzmir'in Tam Ortası", *İzmir Kent Kültürü Dergisi* Sayı: 6, Mart 2003. Şahin Çandar çocukluk yıllarının geçtiği, Mevlevîhâne'nin de bulunduğu semti anlatırken şunları yazar:

"... Çeşmenin tam karşısında, biraz yanda, Şeyh Cemâl'lerin bahçeli evlerinde kimler oturuyor acaba? Tambur'ların, ney'lerin, kudüm'lerin sesleri, kaç yıldır nerede yorgunluk dinlendiriyor acaba? Mevlevî raksları nerede biçimleniyor? Sohbetler nerede koyulaşılıyor? Çoktan rahmet-i Rahmân'a kavuşan o güzel insanların ruhları, hâlâ çocuklara gülümsüyor mu cumbaların, kafesli pencerelerin arkasından? Taa yokuşun üst başından. Tekke'den bu sokağa, mutlu yüzler, koşup gelen o inanmış ve tertemiz insanlar. Tanrı'nın yüce katında, inanıyorum ki, yine mutludurlar. Ama bu sokağı, bu evi sevgili Şeyhleri Cemâl Şeneyli ile birlikte özlüyorlar mı? O günleri, benim gibi özlüyorlar mı? (...) Şeyh Cemâl Efendi, galiba, Mevlevî Şeyhi idi. 4 oğlu, 1 kızı vardı, yanılmıyorsam. Oğullarından Nûri Şeneyli (ö. 2006), yıllarca, kanun sanatçısı olarak TRT'de görev yaptı. Gönlümüzü şenlendirdi. (...) Evleri, İslâm güzelliğinin, Mevlevî hoşgörüsünün motiflerini taşırdı. Sevgiyle aydınlanmış dünyalarına, sevgiyle dolu yüreklerine buyur ederlerdi konuklarını. İnsanlar arasında ayrım yapmazlardı. Büyüklerle çocuklar arasında fark gözetmezlerdi. Zenginle yoksulun, nasıl aynı başlamışsa dünyaya gelişleri ve nasıl aynı bitecekse yolculukları, kimlikleri de aynıydı onlar için: İnsan.. İyi ya da kötü, insan!. Hiçbir mekân, Tanrı'nın evi olan insan yüreği kadar kutsal olamazdı. İnsan yüreğinin gıdası, kan değil sevgiydi. Sevgiyle genişler, çoğalır, yücelirdi tüm kutsal değerler. Ve sevgi, İslam'ın anahtarıydı." Bk. *İzmir Kent Kültürü Dergisi* Sayı: 6, mart 2003.

Mevlevîhâne neredeydi?

Bursalı Mehmet Tâhir'in beyânına göre İzmir Mevlevîhânesi 1850 yıllarında inşâ edilmiştir. Bu konuda araştırmalar yaparken, İzmir Mevlevîhânesi'nin yerini bulmakta bir hayli zorlandım. Şeyh Nûreddin Efendi'nin torunu Tûlay Onart Hanımefendi'nin tarifi yardımcı oldu.

Mevlevihane 806. sokak (Patlıcanlı Yokuşu) ile 803. sokağın keşiştiği yerin köşesinde yer alıyordu. Tekkeler kapanınca binası bakımsız kaldı. Bölgenin eski sakinleri yavaş yavaş buraları terk etmeye başlayınca, şahsi mülk olan tekke emlakı, Şeyh Nureddin'in evlatları tarafından Remzi Reyent'e satıldı. Şeyh Nureddin'in torunu Tûlay Onart Hanımefendi'den öğrendiğim bu bilgiyi tapu kayıtları da teyid ediyor.

Maalesef Mevlevihanenin bir resmini bulamadım. Tam yerini tespit için bir hayli uğraştım. Konak Tapu Müdürü ve İzmir Kadastro Müdürünün nazik yardımıyla sonuca ulaşabildim. Kadastro'da 1423,5 metrekare görünen bu yer, "Mesdud Tekke" adıyla ve Süvari mahallesi 802 ada 167 parsel numarasıyla kayıtlıdır. Şimdiki halde yukarı kısmın içinden 803. sokak geçiyor. Daha sonra Reyent'ten Bedia Çiğdem Ökmen'e satılmış, şu an onun üzerine kayıtlıdır.

Bitişindeki 166 numaralı parsel, Kadastroda "Mezarlık" olarak geçiyor ve halen 445 metre karelik boş arsa durumundadır. Patlıcanlı yokuşunun (806. sokak) sonundaki bu yerin de Mevlevihane'nin haziresi olduğunu düşünüyorum. Tapu Kadastro bilgilerine ulaşmadan bu arsanın Mevlevihane'nin yeri olduğunu yazmıştım, düzeltiyorum. Mülkiyeti Belediye'de olan bu yere bir Mevlevi kültür merkezi yapılması temennimizdir.

150 sene içinde şehirler ve telâkkiler ne kadar değişiyor! Bursalı M. Tâhir Halil Âkif Dede'den bahsederken: "...o zaman için şehrin en güzel yerinde Mevlevîhâne'yi kurar" diye yazmış. Bugünkü duruma bakarak insanın inanası gelmiyor. Daracık eğri büğrü sokaklar, dik yokuşlar ve yoksulluk manzaraları görülüyor. Demek ki o zamanlar körfeze tepeden bakan bu semtler, en mûteber mevkilermiş. Araç Trafiği olmadığı için sokaklar rahatmış.

İki Sima

Neyzen Tefvik Kolaylıoğlu (1879-1953) kural tanımayan bir yapıya sâhipti. Urla'da görevli olan babası, tahsîlini tamamlaması için oğlunu İzmir'e göndermişti. Mûsikî merakı sebebiyle İzmir Mevlevî dergâhına devam etmeye başladı. Burada Neyzenbaşı Cemal Bey'den ve Halil Dede'den ney dersleri aldı. Mevlevîhâne müdâvimleri arasında Şâir Eşref, Takadizâde Şekip Bey, Tefvik Nevzad, Abdülhalim Mahmud, Bıçakçızâde Hakkı gibi çoğu sürgün olarak İzmir'de bulunan edebiyat ve mûsikî dünyasının sanatkârlarıyla tanıştı. Ney üflemekteki şöhreti yayıldı. 1898'de İstanbul'a gidinceye kadar 4 yıl bu çevrede kaldı⁸.

Bestekâr ve Hisar Câmii İmam-Hatîbi **Râkım Elkutlu** (1871-1948) Mevlevî-Rifâî bir kültür adamıdır. Bekir Sıtkı Sezgin'in beyânına göre, yedi yaşlarında iken İzmir Mevlevîhânesi şeyhi ve amcası olan Emin Dede'den ney meşketti⁹. 17 yaşında Mevlevîhâne'de na'than, 28 yaşında kudümzenbaşı oldu. 35 yaşında Karcıoğar Mevlevî âyinini besteledi. Bu âyin Türkiye çapında icrâ edildi. Râkım Elkutlu, Şeyh Nûreddin Efendi'nin vefâtını müteâkıp bir süre Mevlevî şeyhliğine niyâbet etti¹⁰.

TİRE MEVELEVİHANESİ

Tire 1072'de Büyük Selçuklular'la tanıştı. Haçlı istilasından sonra 1186'da fethedildi. Beylikler döneminde önemli bir merkez oldu. 1396'da Yıldırım Beyazıt tarafından Osmanlı topraklarına katıldı. İlk devirlerden itibaren, meslekî-tasavvufî kurumlar olan Ahîlik teşkilatının etkili olduğu görülür. Evliya Çelebi (1611-1684) şehri ziyaret ettiği sırada (1671) burada 70 tekke ve 30 medresenin varlığından söz eder¹¹.

Evliya Çelebi'den öğrendiğimize göre Tire'deki Yeşil İmaret Camii binası, önceleri Mevlevihane imiş. Mahallede başka cami bulunmadığı için

⁸ Hasan Aksoy, "Neyzen Tefvik", *DİA (Diyânet İslâm Ansiklopedisi)*, c. 33, s. 72. Neyzen Tefvik'in İzmir Mevlevîhânesi'ndeki günler için bk. Mehmet Demirci, "Neyzen Tefvik İzmir Mevlevîhânesinde", http://www.semazen.net/yazar_yazi.php?id=1227

⁹ O târihlerde Mevlevî şeyhi olarak Halil Akif Dede görünüyor. Onun için bu ifadede çözüme muhtaç bir karışıklık var.

¹⁰ Bekir Sıtkı Sezgin, "Elkutlu Râkım", *DİA*, c. 11, s. 55. Râkım Elkutlu ve eserleri için bk. *Mehmet Râkım Elkutlu*, hazırlayan: Ümit Yazıcı, İzmir, 2010

¹¹ Zekai Mete, "Tire", *DİA*, c. 41, s. 195-196

camiiye çevirmişler. “Amma yine yan sofaları ve mihrap tarafı tabakaları yine Mevlevihane üzere durur (...) Fi’s-subh ve’l-ems evkat-ı hamsede ehli sünnet ve’l-cemaat anda cem’olup tâat ü ibâdât edereler. Zira bu mahalle yine cümle erbâb-ı maârifân-ı Mevleviyândır.”¹²

II. Murad’ın Aydın sancak beyi Yahşi Bey bir Mevlana hayranıdır. Yeşil İmaret Zaviyesini o yaptırdı. Yahşi Bey Ovası adıyla anılan geniş bir arazinin ve şehirde 127 adet dükkanın gelirlerini Mevlevihane’ye vakfetti. Bu Mevlevi zaviyesi Tire merkez çarşısının oluşumunda bir hareket ve başlangıç noktası teşkil etti, hanlar, hamamlar ve başka üniteler yapıldı. Yeşil İmaret minaresinin sonradan eklendiği söylenir¹³.

Kaynaklarda Tire Mevlevihanesi olarak geçen asıl mekanın ise Aydınoğulları devrinden kaldığını söylemek mümkündür. Buranın son şeyhi Hayrullah (Baba) Dede (ö. 1347/1928), icazetini Eskişehir Mevlevihanesi postnişini Hasan Dede’den aldı. Ona ait mühür Galata Mevlevihanesi’ndedir. Üzerinde “Tire Mevlevi şeyhi Hayrullah Baba” yazısı vardır¹⁴.

Tire Mevlevihanesi’nin geçmiş yıllarına dair fazla bilgiye sahip değiliz. Konuyla ilgili eserlerde sadece ismine ve son şeyhin adına rastlanmaktadır¹⁵. Hayrullah Dede aynı zamanda Kadirî ve Melâmî hilafeti olan bir zattır. 1916’daki büyük Tire yangını sırasında, Mevlevihane de yanınca Dede İzmir’e göçmüş, dergahın muhibler tarafından onarılması üzerine Tire’ye dönmüştür¹⁶.

Tireli bir mutasavvıf ve musikişinas olan Lütfi Filiz (1911-2007) Tire Mevlevihanesi’nin 20. asrın başlarındaki durumu hakkında bilgi verir. Hayrullah Dede’nin üç halifesinden biri olan Konyalı Mustafa Efendi,

¹² *Evlîya Çelebi Seyahatnâmesi*, haz. Yücel Dağlı ve arkadaşları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, c. IX, s. 87

¹³ Bk. Munis Armağan, “Tire Mevlevihaneleri”, *Mevlana Mesnevi Mevlevihaneler Sempozyumu* (2005); Manisa, 2006, s. 476. Ekrem Hakkı Ayverdi, bu gibi yapıları câmi kabul eder. Ancak Vakfiyesinde “Zâviye” olduğunu belirtir ve Evliyâ Çelebi’nin Mevlevîhâne olduğuna dair görüşünü de nakleder. Bk. E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II*, İstanbul, 1972, s.542-548.

¹⁴ Aynı yer, s. 477

¹⁵ Abdülbaki Gölpınrlı, *Mevlanadan Sonra Mevlevilik*, İstanbul, 1953, s. 335; Sezai Küçük, *Mevleviliğin Son Yüzyılı*, vefa yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 304

¹⁶ Sezai Küçük, age, s. 304; Hayrullah Dede için ayrıca bk. Abdülbaki Gölpınrlı, *Melamilik ve Melamiler*, 2. baskı, Pan yayıncılık, İstanbul, 1992, s. 315

mesleği saatçilik olan Lütü Filiz'e saatini tamir ettirir ve bu genç adamı sever. Bir gün Lütü Filiz'in babasının koluna yapışır ve şöyle der: "Sen Nakşisin değil mi hoca efendi? Lâkin haberin olsun, ben senin bu evladını Mevlevi yapacağım." Babası "Himmet buyurursunuz" der. Böylece onun Mevlevilik macerası başlar.

Lütü Filiz'in tarifine göre, Tire Mevlevihanesi Ulucami civarında Bahariye Mahallesi Uzun İrim sokakta idi. Zamanla yıkıldı, 1980 sonlarına kadar boş arsa olarak kaldı. Mülkiyeti özel idi, daha sonra varisler buraya apartman yaptırdı. Lütü Filiz şöyle tarif eder:

"Yolunuz Tire'ye düşecek olursa uzun İrim sokak 8 numaraya (4 numara MD) uğrarsanız eğer, göreceğiniz apartmanın yerinde bir zamanların Tire Mevlevihanesi'nin bulunduğunu düşünüp, bir Fatıha da Hayrullah Baba için okuyun."¹⁷

Tireli araştırmacı Munis Armağan bu beldede çoğu II. Murad devrinde yapılan Kadızade Hasan Çelebi, Hekim Çelebi, Molla Çelebi ve Hüsameddin Bey adlı Mevlevi zaviyelerinin varlığından söz etmektedir¹⁸.

¹⁷ Lütü Filiz, *Evveli Nokta Ahiri Nokta*, Pan yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 108

¹⁸ Munis Armağan, *age*, s. 477-78

RESİMLER

*Resim 1- Şeyh Nureddin
Efendi*

*Resim 2- Şeyh Nureddin
Efendi ve Şeyh Cemal Efendi*

*Resim 3- Şeyh Nureddin Efendi'nin
Oğlu Hayrettin İndelen*

Resim 4- Nuri Şenneyli

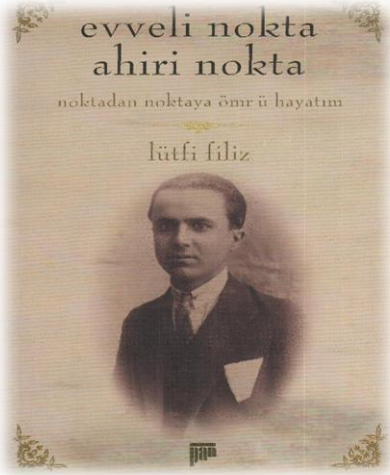

*Resim 5- Tire Mevlevîhânesi –
Yeşil İmarat*

Resim 6- Tire
Mevlevîhânesi - Yeşil
İmaret

Resim 7- Tire
Mevlevîhânesi - Yeşil
İmaret

Resim 8- Lütfi Filiz
Eveli Nokta Ahiri Nokta

KİLİS MEVLEVÎHÂNESİ

Abdülkadir DÜNDAR*

Kilis, Anadolu Türk sanatının, Orta Asya ve güneyden gelen kültür ve sanat unsurları ile ilk temasa geçtiği ve ilk etkileşimlerin meydana geldiği bir bölgede yer almaktadır. Kilis'te bilinen en eski tarihli eser 1388'de yenilenen Ulu Cami'dir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında (1516/1517) Osmanlı topraklarına katılan Kilis'in¹ esas gelişip büyümesi, cami ve mescitler, tekke ve dergâhlar, çeşme ve hamamlar, bedesten, han ve arastalar gibi mimari eserlerle donatılması Osmanlılar döneminde olmuştur². Bu nedenle, Kilis'teki mevcut mimari eserlerin hemen hemen tamamı Osmanlılara âittir. Kilis'teki bu eserlerden sanat ve mimari bakımından en önemlileri ise, 1535 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından Kilis Sancak Bey'i olarak atanan, Emir Kasım oğlu Canbolad Bey tarafından yaptırılmıştır. Canbolad Paşa, muhtemelen ilk önce Kilis Mevlevihanesi'ni, daha sonra ise 1553'de Mevlevihane'ye izafeten "Tekke" ismiyle anılan Tekke Camii ve Külliyesi'ni, 1562'de Paşa ve Eski hamamları inşa ettirmiş, 1545'de ise Hoca Hamamı'nı tamir ettirmiş ve böylece Kilis'e büyük hizmetlerde bulunmuştur.

Canbolad Paşa'nın Kilis'te, Mevlevihane'yi inşa ettirinceye kadar, Kilis şehrinin merkezi, Ulu Cami ve çevresi idi. Ancak, Mevlevihane'nin kurulması ve Canbolad Paşa'nın külliyesini inşa ettirmesiyle birlikte, şehrin merkezinin kuzey batıya doğru kaydığı görülmektedir. Canbolad Paşa Mevlevihane'yi kurmakla yetinmemiş, Mevlevihane'nin güney batısına

* Prof. Dr., Ankara Üni. İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
abdulkadirdundar@yahoo.com

¹ Kilis'in tarihi hakkında bkz. Metin Tuncel, "Kilis", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 26, Ankara 2002, s. 5-8.

² Geniş bilgi için bkz. Abdülkadir Dündar, *Kilis'teki Osmanlı Devri Mimari Eserleri*, Ankara 1999, s. 1-570.

camii, türbe ve caminin avlu kenarlarındaki odalardan meydana gelen medreseden oluşan külliyesini inşa ettirmiş, ayrıca Mevlevihane'nin güney doğusuna da adıyla anılan Paşa Hamamı'nı yaptırarak, Mevlevihane'nin etrafını mimari eserlerle çevreleyip, Mevlevihane'yi bu eserlerin merkez yapısı konumuna getirmiştir.

Mevlevihane, Tekke Mahallesi'nde Hükümet Konağı'nın doğusundadır. Evliya Çelebi, Kilis'te yedi tekke bulunduğunu belirterek Mevlevihane hakkında şu bilgileri vermektedir: *"Cümleden mükellef binâ-ı cedîd-i Canboladiyye Kethüdâ yeri Ali Ağa'nın hayratıdır. Dört tarafı gül, gülistan ile müzeyyen ve havuz ve şadırvan, sebiller ile pîraste(süslü) bir Mevlevihanedir."*³ Ayrıca, Evliya Çelebi'nin *"Asitâne-i Hazret-i Mevlâna"* şeklindeki ifadesinden Kilis Mevlevihanesi'nin şeyh ve derviş yetiştiren büyük bir tekke olduğu anlaşılmaktadır⁴. (Fotoğraf: 1)

Kilis'teki bu Mevlevihane'den günümüze maalesef sadece, Mescit ve Semâhâne olarak kullanılan yapı gelebilmiştir. Hurûfât Defterleri'ndeki kayıtlarda bu yapı *"Kilis Mevlevîhâne Mescidi"*⁵ şeklinde zikredilerek, 1627 yılına ait kayıta burada imam olan Ahmet'in yerine Mehmet Halife adlı bir kişinin atandığı zikredilmektedir.⁶ Yusuf Küçükdağ, günümüze ulaşan ve bize göre aynı zamanda mescit olarak da kullanılan bu yapıyı, sadece Semâhâne kabul ederek, mescidin günümüze ulaşmadığını ileri sürmektedir⁷. (Fotoğraf: 2)

Plan ve Mimarisi: Semâhâne kare planlı olarak muntazam kesme, ak ve sarımtırak taştan yapılmıştır. Bu nedenle Mevlevihane, Kilis halkı arasında "Ak Tekke" ismiyle meşhurdur. Mevlevihane'ye ait Semâhâne'nin etrafındaki diğer yapılar yok olduğundan bugün Semâhâne'nin dört cephesi

³ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Cilt: 9, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s. 362.

⁴ Kilis Mevlevihanesi hakkında geniş bilgi için bkz. Dündar, a.g.e, s. 318-335; Barihüda Tanrıkorur, "Kilis Mevlevihanesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 26, Ankara 2002, s.8-10; Orhan Cezmi Tuncer, "Kilis Mevlevihanesi", *II. Milletler Arası Osmanlı Devleti'nde Mevlevihaneler Kongresi*, 1993 s. 259-264, çizim: 1, 2, 3, 4, s. 267-268, fotoğraf: 1-8, s. 273-276; Yusuf Küçükdağ, "Kilis Mevlevîhânesi, Vakıfları ve Vakfiyeleri", *Osmanlı Araştırmaları, Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan-3*, Sayı: 24, İstanbul 2004, s. 257-287.

⁵ Hurufat Defterleri, Defter No: 1119, s. 312; Defter No: 1105, s. 24; Defter No: 1104, s. 79; Defter No: 552, s. 25

⁶ Hurufat Defterleri, Defter No: 1119, s. 312.

⁷ Bkz. Küçükdağ, a.g.m., s. 268-269.

de açıktır. Kare planlı mescit, ortada büyük bir kubbe köşelerde ise dört küçük kubbe olmak üzere toplam beş kubbe ile örtülmüştür. (Çizim: 1)

Semâhâne'nin batı cephesine biri kapı, sekizi pencere olmak üzere dokuz açıklık konulmuş, pencereler altı üstlü ikişer sıra hâlinde yerleştirilmiştir. Ayrıca kapının üstünde yuvarlak küçük bir pencere bulunmaktadır. Pencerelerden alttakiler düz atkılı, üsttekiler ise sivri kemerlidir. Alt pencerelerde ve kapıda siyah ve beyaz taşlar münâvebeli olarak kullanılmıştır. Alttaki pencerelerin üst kısmında sağır kemerden ibaret birer alınlık mevcuttur. Kapının yukarısında ise sâde bir kitâbe yeri vardır. Bütün bu kapı ve pencereler sathî birer niş içerisine alınmıştır. Yapının en tezyinatlı ve dikkatleri üzerinde toplayan batı cephesi beş nişle hareketlendirilmiştir. Bu beş nişten Semahâne'nin giriş kapısını kuşatan ortadaki niş diğerlerinden daha geniştir. Nişlerden hepsi de zeminden biraz yukarıda başlayıp saçak seviyesine kadar devam etmekte ve bir sıra hâlinde mukarnaslı kornişle nihayetlenmektedir. Memlûklü yapılarında da sıkça görülen bu sathî nişler, Memlûklü döneminin özelliğini göstermektedir⁸. (Fotoğraf: 3, 4, 5, 7)

Sathî nişle çevrili pencere sistemi güney cephede de devam etmektedir. Bu cephedeki pencerelerin sayısı altta ve üstte ikişer tane olmak üzere dört olup, altı üstlü bu pencereler ikişer ikişer sathî niş içerisine alınmıştır. Güney cephede bu pencerelerin dışında, düz atkılı iki pencere ve mihrabın üstünde ise yuvarlak küçük bir pencere daha bulunmaktadır. Bu cepheye, taştan tezyinatsız dört de çörtlen yerleştirilmiştir. Buna benzer çörtlenler Adana Ulu Cami ve Kayseri'de de vardır⁹. (Çizim: 2, Fotoğraf: 6)

Semâhâne'nin doğu cephesinde, batı ve güney cephedeki nişler gibi herhangi bir niş yoktur. Bu cephede toplam altı pencere yer almaktadır. Bu pencerelerden üçü alt seviyede olup, ikisi düz atkılı ve dikdörtgendir. Ortadaki pencere diğer iki pencereye göre daha büyüktür. Bu pencere dıştan ve içten sivri kemerlidir. Alt pencerelerin tezyinatsız alınlıkları Kilis'te, Çalık, Muallak ve Pirlıoğlu gibi bazı camilerde de görülmektedir¹⁰. Üstteki üç pencereden ikisi sivri kemerlidir. Ortadaki pencere ise küçük ve yuvarlaktır. Bu pencerenin etrafını kabartma zincir motifli bir kuşak dolanmaktadır. Bu cephede de taştan tezyinatsız iki çörtlen bulunmaktadır.

⁸ Dündar, a.g.e, s. 318.

⁹ Tuncer, a.g.m., s. 261.

¹⁰ Bkz. Dündar, a.g.e., s. 176, 143, 153, 194.

Doğu cephe, batı ve güney cepheye göre oldukça sadedir. Zira bu cephede niş, mukarnas ve renkli taş gibi unsurlar cephenin hareketliliğinde kullanılmayıp, sadece pencerelerin vermiş olduğu canlılıkla yetinilmiştir¹¹.

Semâhâne'nin kuzey cephesinde herhangi bir pencere ve tezyinat yoktur. Dolayısıyla kuzey cephe oldukça monotondur. Eserin batı cephesindeki yoğun hareketlilik, güney cephede de nispeten devam ederek, doğu cephede oldukça sadeleşir, kuzey cephede ise son bulur.

Batı, güney ve doğu cephelere açılan toplam 21 pencereden ışık alan Semâhâne oldukça ferah bir atmosfere sahiptir. Orta mekânı örten ana kubbe "L" şeklindeki dört serbest yığma ayağa binmektedir. Ayakların tablaları mukarnaslıdır. Bu ayaklar birbirine sivri kemerlerle bağlanmıştır. (Fotoğraf: 8) Kubbeye geçiş unsuru olarak üçgenler kullanılmıştır. Kubbe on iki gen yüksek bir kasnağa oturmaktadır. Bir sıra mukarnas dekorlu firiz, kasnağı alttan çepeçevre dolanmaktadır. (Fotoğraf: 9) On iki gen yüksek kasnağın her bir cephesine yuvarlak kemerli bir pencere yerleştirilmiştir. İ. H. Konyalı, kubbenin kandil askısı yerinin renkli şekillerle süslenmiş olduğunu, kubbede Lafz-ı Celâl'in tekrarlandığını kubbenin kasnağında güzel bir hat ile 38 mısralık bir yazının dolaştığını ve kubbenin doğu tarafında 1308/1890 yılını gösteren bir tamir tarihi bulunduğunu belirtmektedir¹². Ancak, Konyalı'nın zikretmiş olduğu bu tezyini unsurlar, yazılar ve kitabelerden günümüze hiçbir şey kalmamıştır. Kurşun kaplı kubbe, dışardan payandalarla desteklenmiştir¹³. (Fotoğraf: 14)

Semâhâne'nin dört köşesine küçük dört kubbe yerleştirilmiştir. Bu kubbeler iki taraftan, kemerler vasıtasıyla ana kubbenin ayaklarına binerken, diğer taraftan ise duvarlara binmektedir. Bunlarda geçiş unsuru olarak pandantifler kullanılmıştır. Muntazam kesme taştan yapılmış olan bu küçük kubbelerin kasnakları sekizgendir. Bu kubbelerin dışları mozaikle sıvanmıştır.

Semâhâne'nin doğu duvarında iki, kuzey duvarında ise dört tane dolap nişi bulunmaktadır. Kuzey tarafa ahşaptan bir mutrip yerleştirilmiştir. Bu mutriba kuzey batı köşedeki bir kapıdan geçilen, kuzey duvarının içinden dama kadar devam eden, taş basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır. (Fotoğraf: 13) Semâhâne'nin orta mekânını örten ana kubbe ile cephe

¹¹ Dündar, a.g.e., s. 318-319.

¹² İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitâbeleri İle Kilis Tarihi*, İstanbul 1968, s. 537.

¹³ Dündar, a.g.e., s. 319.

duvarları arasındaki boşluklar, kesme blok taşların yatay olarak dizilmesiyle düz dam şeklinde örtülmüştür.

Sivri atnalı kemerli mihrap nişinin etrafı kaval bir silmeyle çevrilmiş, kovan kısmı ise istiridye kabuğu ve mukarnaslarla doldurulmuştur¹⁴. (Fotoğraf: 10)

Tezvinatı: Semâhâne’de yoğun olmamakla birlikte bazı tezyini unsurlara yer verildiği görülmektedir. Batı ve güney cephede siyah ve sarımtırak renkli taşın münâvebeli olarak kullanılması, cephelerdeki nişlerin üst taraflarının mukarnaslarla doldurulması, pencere alınlıklarının sathi sivri kemerli olmaları, yuvarlak pencelerin kabartma bir zincir motifiyle çerçevesi, cephelerdeki tezyini unsurları oluşturmaktadır. Semâhâne’nin iç mekânındaki tezyinatın, kubbe ve mihrapta toplandığı görülmektedir. İ. H. Konyalı’nın kubbe ve kasnağında zikretmiş olduğu yazılardan ise hiç birisi günümüze ulaşmamıştır. Muhtemelen bu yazılar 1971 yılındaki tamirde silinmiştir. Bugün kubbede tezyini unsur olarak, sadece kasnağı çepeçevre dolaşan mukarnas dekorlu bir friz bulunmaktadır.

Mihrap Semâhâne’nin en yoğun tezyinatlı mimari unsurudur. Sivri atnalı kemerli mihrap nişi, koyu mavi, açık yeşil, sarı ve koyu yeşil boya ile boyanmış mukarnaslarla doldurulmuştur. Bu mukarnasların bitiminde yedi panodan oluşan, palmet, dal ve yaprak motiflerinden ibaret, nebati dekorlu bir friz bulunmaktadır. Bugün gerek mukarnasların gerekse bu panoların, boyalarının büyük bir kısmı dökülmüştür. (Fotoğraf: 11)

Mihrap nişi 0.50 m. ileride kaval silme ile çerçevesidir. Niş ve silme arasında kalan satıh ile mihrap kemerinin yan dolguları bitkisel ve geometrik motifli kalem işleri ile doldurulmuştur. Doğrudan taş üzerine yapılmış olan bu kalem işlerinde, sarı, mavi, yeşil, kiremit kırmızısı ve siyah renkler kullanılmıştır. Semâhâne’nin mihrabındaki bu ilginç kalem işlerinin birçoğu maalesef günümüze ulaşmamış, ulaşanlar ise belirsiz bir hale gelmiştir. Kalem işleri Klasik bir devre ait değildir. Barok ve Rokoko üslubu da göstermemektedir. Muhtemelen 18. yüzyılın başlarına ait olabilir¹⁵. (Fotoğraf: 12)

¹⁴ Dündar, a.g.e, s. 319.

¹⁵ Dündar, a.g.e, s. 319-320.

Geçirdiği Tamirler ve Bugünkü Durumu: Osmanlı Arşivi'nde tespit ettiğimiz 9 Rebiyülevvel 1049/ 10 Temmuz 1639 tarihli bir vesikada, Kilis Mevlevihanesi'ne gelen suyun Abdullah adlı bir kimse tarafından tamir ve termîn edildiği belirtilerek, Abdullah'ın Tekalif-i Şakka'dan muaf tutulması istenmiştir¹⁶.

Mevlevihane bahçesinin güney tarafındaki harap evin enkazı 1967 yılı Şubat ayında kaldırılırken toprak altından bir kitâbe taşı çıkmıştır¹⁷. Bugün Semâhâne'de muhafaza edilen bu kitâbe, muhtemelen Semâhâne'nin güneyindeki hücrelerin birindeydi. Kitâbede anlatıldığına göre Semâhâne 1876 yılında kapısından mihrabına kadar, Halep Mevlevihane şeyhi Abdülğani Dede'nin emriyle, Kilis Mevlevihanesi'nde vekil olarak bulunan Sabuhî Dede tarafından tamir ettirilmiştir. Ancak, II. Abdülhamid Albümleri'ndeki Semâhâne'ye ait 19. yüzyılın sonlarına doğru çekilmiş bir resimden, bu tamirin kitâbede bahsedildiği gibi esaslı bir tamir olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim kapının üzerindeki 1894 yılına ait başka bir kitâbede, yine aynı Sabuhî Dede'nin II. Abdülhamid'in yardımlarıyla Semâhâne'yi ma'mur bir hâle getirdiğinden bahsedilmektedir. Ancak, Semâhâne'ye ait II. Abdülhamid Albümleri'ndeki resimde bu kitâbe görülmemektedir. Muhtemelen bunun sebebi, resmin kitâbe konulmadan yani 1894 yılından önce çekilmiş olmasıdır. Yusuf Küçükdağ araştırmasında, bu kitâbede adı geçen Sabuhî Dede'nin, Kilis Mevlevihanesi'nde uzun süre şeyhlik yapan ve harap durumdaki manzumeyi ihya edip faal hâle getiren ve çeşitli vakıflarda bulunan Seyyid Ahmed Sabuhî Dede olduğunu detaylı bir şekilde ortaya koymuştur¹⁸.

Eserin inşâ kitâbesi olmadığından dolayı bu tamir kitâbesi, inşâ kitabesinin yerine konulmuştur. Zaten kitâbenin her iki yanındaki boşluklar kitabenin buraya sonradan yerleştirildiğini, aslında burasının inşâ kitabesine ait olduğunu göstermektedir¹⁹.

İ.Hakkı Konyalı'nın zikrettiği ancak bugün mevcut olmayan, kubbedeki 1890 yılını gösteren tamir kitabesinden kubbenin tamir edildiği anlaşılmaktadır²⁰. Semâhâne, 1971-1972 yıllarında Vakıflar Genel

¹⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Ali Emir-i, İbrahim: 41.

¹⁷ Konyalı, a.g.e, s. 542.

¹⁸ Bkz. Küçükdağ, a.g.m., s. 273-276.

¹⁹ Dündar, a.g.e., s. 320.

²⁰ Konyalı, a.g.e, s. 537.

Müdürlüğü'nce esaslı bir şekilde tamir edilmiş²¹, en son ise Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restorasyonu yapılarak, 1 Aralık 2014 tarihinde tekrar mescit olarak ibadete açılmıştır²².

Kitâbeleri ve Tarihlendirilmesi:

Semâhânedede üç kitâbe bulunmaktadır:

1. Semâhâne'nin kapısı üzerindeki sülüs yazılı 1894 tarihli tamir kitâbesi. Bu kitâbe Arapça celî talik hatlı olup üçer mısralı dört kıta hâlinedir²³. (Fotoğraf: 15)

1. Mevki'ü'z-zikr(...) ²⁴dârü'l-âşikîn
Menbaü'l-fazl menâhü's-sâlikîn
Ka'betü'l-uşşâk tûfû havlehâ
2. Fehiye dergâh-ı makarrü'l-âbidîn
Şâde²⁵-hâ eş-Şehm Sabûhî²⁶ el-himem
Kâmilü'l-evsâf kehfü'l-vâridîn
3. Bi-'atâ-i Abdulhamîd el-Murtaza²⁷
Melikü'l-vakt emîrü'l-mü'minîn
Bezele'l-himmete ve'l-mâle lehâ

²¹ Bkz. *Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar*, Ankara 1973, s.24; Tuncer, a.g.m, s. 261.

²² Bkz. Milliyet.com.tr/kilis/ (2 Kasım 2015).

²³ Bu kitabe için bkz. Konyalı, a.g.e, s. 534-537; DüNDAR, a.g.e, s. 321-322; Sıdika Bebekoğlu-Mehmet Tektuna, *Kilis Kültür Envanteri, Kentsel Mimari-Kırsal Mimari-Yazıt Eserleri*, Ankara 2008, s. 96.

²⁴ Buradaki kelime ve bundan sonra gelen kelimenin ilk harfleri tamamen silinmiştir. İ. Hakkı Konyalı ikinci kelimenin ilk harflerini "dâr" şeklinde okuyarak bu satırın sonunu "Dârü'l-âşikîn" olarak tamamlamaktadır(Konyalı, a.g.e., s. 534, 1. Dipnot).

²⁵ Konyalı bu kelimeyi "şâd" şeklinde okuyarak, Arapçada "şarap" anlamına geldiğini belirtmektedir(Konyalı, a.g.e., s. 536). Ancak, bu kelime Arapçada "Şeyede" kökünden olup, "binayı, kaldırmak, yükseltmek; duvarı sıvamak ve alçılmak" gibi anlamlar taşımaktadır(Bkz. Hüseyin Atay-İbrahim Atay, *Arapça-Türkçe Büyük Lügat*, Cilt: 1-2, Ankara 1964, s. 1161).

²⁶ Buradaki "Sabûhî" adlı kişi, 1876 tarihli tamir kitabesinde Halep Mevlevihane Şeyhi Abdülğani Dede'nin, Kilis Mevlevihanesi'ne vekil olarak tayin ettiği bildirilen Sabûhî Dede'dir. İ. H. Konyalı bu kelimeyi isim olarak değil de "sabahleyin içilen sarap" anlamında zikretmektedir(Konyalı, a.g.e, s. 536).

²⁷ İ. H. Konyalı'nın Yavuz Sultan Selim tarafından Halep Eyâleti sancaklarından birisine tayin edilen bir bey olabileceğini belirttiği (Bkz. Konyalı, a.g.e, s. 537) bu kişi bildirimde "Semâhâne'nin bânisi" bölümünde tartışılacaktır.

4. Fe-kare'nâ "ni'me ecrü'l-âmilîn"²⁸
Münşii't-tarih kâle Râmizâ
"Udhulûhâ bi-selâmin âminîn"²⁹

Kitâbenin Türkçesi şöyledir: "Zikir ocağı, âşıklar evi, fazilet kaynağı, sâlikler konağı, âşıkların etrafında döndükleri Kâbe (gibi) âbidlerin karargâhı ve dergâhı olan bu eseri, gelenlerin sığınağı olarak, yiğit, kâmil vasıflara sahip Sabûhî (Dede) zamanın Padişahı ve Mü'minlerin Emiri (II.) Abdülhamid El-Murtaza'nın yardımlarıyla, malını ve bütün himmetlerini sarf ederek, burayı oturulacak bir hâle getirdi(şenletti)." "Sabredip Rabbine güvenerek iş görenlerin mükâfaatı ne güzeldir" ayetini okuduk. Tarihi düşüren Râmiz dedi ki: "Buraya (cennete) güven içinde esenlikle giriniz."

Bu kitabenin tarihi, alttan ikinci satırın son kelimeleri olan "Kâle Râmiz" kelimeleri ile birlikte son satırı Ebcet Hesabı'na vurulunca H. 1312 / M. 1894 tarihi çıkmaktadır. İ. Hakkı Konyalı bu kitâbeyi tarihlemede sadece son satırı dikkate alarak, kitabenin tarihinin 1525 olduğunu belirtmektedir³⁰.

2. 1967 yılı Şubat ayında, Mevlevihane bahçesinin güney tarafındaki harap evin enkazı kaldırılırken bulunan ve bugün Semâhâne'de muhafaza edilen, 0.53x0.83 m. ebatlarında kırmızı mermer üzerine ta'lik yazılı 1876 tarihli tamir kitâbesi³¹ (Fotoğraf: 16)

1. Dede Abdü'l-Gani bir pîr-i kerâmet pîrâ
Mevlevî zümresinin rûyunun oldur âbî
2. Hubb-ı Sıddîk ile mahbûb-kulûb olmuşdur
Anı a'dası sever nerede kaldı ahbâbî
3. Ez kadîm postnişin-i Haleb-i Şehbâ'nın
Eylemiş lutfiyle külliyyede istishâbî
4. Eyledi anda vekil Şeyh Sabûhî Dede-yi

²⁸ Ankebût Sûresi, âyet: 58.

²⁹ Hicr Sûresi, âyet: 46.

³⁰ Konyalı, a.g.e, s. 537.

³¹ Bu kitâbe için bkz. DüNDAR, a.g.e, s. 322; Bebekoğlu-Tuna, a.g.e, s. 96-98.

Çun bilür idi tarikatça olan âdâbı

5. Bu Semâhâne'nin i'mârın ana emir etti
O dahi hazır idüb lâzım olan esbâbı
6. Emr-i şeyhiyle bu ta'mire idub sarf-ı himem
Kıldı termîm mine'l-bâb ile'l-mihrâbı
7. Tura döndükçe felekler bu Semâhâne-i hûb
Anda her dem açıla feyz ü fütûh ebvâbı
8. Himm-i pîr ile Hakkâ o vekil-i mutlak
Dönerek eyledi mesrûr bütün ashâbı
9. Geldi bir mısra'-ı zibâ ana tarih oldu
Yaptılar eski Semâhâne'de ol nev-bâbı

Sene 1293 / 1876

Açıklaması:³²

1. Kıymetli üstadımız Abdülğani Dede,
Mevlevi cemaatinin yüzünün suyudur.
2. Sevgili kalbi doğruluk sevgisiyle olmuştur.
Onu düşmanı sever nerede kaldı dostları.
3. Haleb-i Şehbâ'nın eski post-nişini(şeyhi).
Ona değer verip külliyyede yanına aldı.
4. Şeyh Sabuhî Dede'yi onda vekil kıldı.
Çünkü o tarikat âdâbını bilirdi.
5. Bu Semâhâne'nin oturulacak vaziyete getirilmesini ona
emretti.
O da gerekli olan bütün her şeyi hazırladı.
6. Şeyhinin emriyle bu tamire gereken gayreti gösterip,
(Yapının) kapısından mihrabına kadar olan tamirini
gerçekleştirdi.

³² Bkz. Bebekoğlu-Tuna, a.g.e, s. 97.

7. Bu güzel Semâhâne gökler döndükçe dura.
Onda her zaman bolluk kapıları açıla.
8. O vekil-i mutlak üstadının yardımıyla,
Bütün dostları sema yaparak mutlu oldular.
9. Geldi bir süslü mısra ona tarih oldu.
Eski Semâhâne'de yeni kapı yaptılar.

3. İ. Hakkı Konyalı'nın, Semâhânenin orta mekânını örten kubbenin doğu tarafında olduğunu söylediği ancak bugün mevcut olmayan 1890 yılına ait kitâbe³³.

Mevlevîhâne'nin inşâ kitâbesi yoktur. Yukarıda zikretmiş olduğumuz kitâbelerin üçü de tamir kitabesidir. Canbolad Paşa'nın Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri'nde 1553 yılına âit orijinal vakfiyeden kopye edildiği belirtilen 1738³⁴ ve 1912³⁵ tarihli iki vakfiye sureti bulunmaktadır. Her iki vakfiye suretinde de Canbolad Paşa Camii 'Tekye Camii demekle maruf' şeklindeki ifadelerle tarif edilmektedir. Vakfiyelerde sözü edilen ve camiye ismi verilen tekke, Mevlevihane'dir. Çünkü Mevlevihane bu camiye çok yakın olup, caminin hemen kuzey doğusunda yer almaktadır. Nitekim 1584 senesine âit Tapu Tahrir Defteri'nde Canbolad Paşa'nın Kilis'te bir de tekke yaptırdığı belirtilmektedir³⁶.

Büyük bir ihtimalle Canbolad Paşa'nın yaptırdığı bu tekke Mevlevihane'dir.

Canbolad Paşa'nın Kilis Sancak Beyliği'ne 1535 yılında atandığını³⁷ nazarı dikkate aldığımızda, Kilis Mevlevihanesi'nin 1535 yılından sonraki ve Tekke Camii'nin inşâ tarihi olan 1553 yılından önceki bir tarihte

³³ Konyalı, a.g.e, s. 537; Bkz. DüNDAR, a.g.e., s. 321-324.

³⁴ Bkz.Halep Muhasebe Defteri, Defter no:512, Canbolad Bey'in Vakfiyesi, s. 626, 627, VGM Arşivleri, Ankara.

³⁵ Bkz.M.A.D:21/29(607),5-307;Türkçesi: Defter No:2103, s.272, VGM.Arşivleri,Ankara.

³⁶ Tapu Tahrir Defteri, Defter No: 171, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadîme Arşivleri, Ankara.

³⁷ Kilisli Kadri Timurtaş, *Kilis Tarihi*, İstanbul 1932, s. 60.

yapıldığını söyleyebiliriz. Yusuf Küçükdağ, Canbolad Paşa'nın bölgedeki faaliyetlerini tahlil ederek, Kilis Mevlevihanesi'nin Canbolad Paşa tarafından muhtemelen 1541-1542 yılında inşa edildiğini belirtmektedir³⁸.

Abdülbaki Gölpınarlı, 16. yüzyıldan sonra tekkelerin beyler ve vezirler tarafından yaptırıldığını belirterek, Kilis Mevlevihanesi'nin 1676 yılında eşraftan Ali Ağa tarafından yaptırıldığını zikretmektedir³⁹. Ancak, Gölpınarlı, aynı kitabın bir başka sayfasında I. Abdülhalim Çelebi tarafından 1661 tarihinde Ali Dede'ye Kilis Mevlevihanesi'nin meşihat ve mesnevîhanlığı hizmetinin verildiğine dair bir meşihatnâme sureti vererek, farkında olmadan Kilis Mevlevihanesi'nin 1676 yılında inşa edilmediğini belirtmektedir⁴⁰.

Bânisi: Tekke Camii'ne ait 1738 yılına ait vakfiye suretinin başında bulunan "...Canbolad Bey Medine-i Kilis'te Tekye binâ ettiği Tekke Camii demekle ma'ruf olan camii şerif..."⁴¹ şeklindeki ifadelerden, Canbolad Bey'in Kilis'te bir de tekke yaptırdığı anlaşılmaktadır. Nitekim, Canbolad Paşa'nın oğlu Hüseyin Paşa da, 1584 yılında hazırlanmış olduğu "*Defter-i Mufassal Livâ-i Kilis der Haleb*" Tapu Tahrir Defteri'nde babasının Kilis'te bir de tekke yaptırdığını belirtmektedir⁴².

İ. Hakkı Konyalı, Semâhâne'nin kapısı üzerindeki Arapça kitâbeyi eserin inşa kitâbesi, kitabenin tarihini de 1525 kabul ederek, Semâhâne'yi kitâbede zamanın Padişahu ve mü'minlerin halifesi sıfatlarıyla bahsedilen Abdülhamit El-Murtaza'nın yaptırdığını zikretmektedir⁴³. Konyalı, Semâhâne'yi yaptıran bu kişinin Yavuz Sultan Selim tarafından Halep Eyâleti sancaklarından birisine tayin edilen bir bey olabileceğini söylemektedir⁴⁴. Herşeyden önce bu kitâbe, eserin inşa kitâbesi olmayıp tamir kitabesidir. Şayet bu kitâbe, Konyalı'nın belirttiği gibi inşa kitâbesi olsaydı muhtemelen Evliya Çelebi'nin bu kitâbeden bahsetmesi ve II.

³⁸ Bkz. Küçükdağ, a.g.m, s. 265-266.

³⁹ Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul 1953, s. 247.

⁴⁰ Gölpınarlı, a.g.e., s. 399; Dünder, a.g.e, s. 324.

⁴¹ Halep Muhasebe Defteri, Defter no:512, Canbolad Bey'in Vakfiyesi, s. 626, 627, VGM Arşivleri, Ankara.

⁴² Tapu Tahrir Defteri, Defter No: 171, s. 4.

⁴³ Konyalı, a.g.e., s. 536.

⁴⁴ Konyalı, a.g.e, s.537.

Abdülhamid Albümleri'ndeki Semâhâne'ye ait resimde de mutlaka mevcut olması gerekirdi. Diğer taraftan Konyalı, kitâbede tamiri gerçekleştiren kişi olduğu bildirilen Sabûhî Dede'yi isim olarak değil de "sabahleyin içilen şarap" anlamında almaktadır⁴⁵. Ayrıca, kitâbede zamanın Padişahu ve mü'minlerin emiri sıfatlarıyla anılan kişinin, Konyalı'nın belirttiği gibi bir mahalli bey olması mümkün değildir. Çünkü bu sıfatlar ancak Padişah ve Halifeler için kullanılır. Hangi nedenle olursa olsun mahalli bir emire bu sıfatların verilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla biz, bu kitabenin inşâ değil tamir kitâbesi ve kitâbede "Melikü'l-vakt emirü'l-mü'minîn" sıfatlarıyla belirtilen kişinin de II. Abdülhamit olduğu kanaatindeyiz.

Evliya Çelebi, Mevlevihane'nin Ali Ağa adlı bir kişinin hayrını olduğunu zikretmektedir⁴⁶. Ancak, yukarıda da bahsedildiği gibi, gerek Tekke Camii'nin vakfiyesindeki bilgilerden, gerekse 1584 yılına ait Tapu Tahrir Defteri'ndeki kayıttan Mevlevihane'nin Canbolad Paşa tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır⁴⁷. Evliya Çelebi'nin zikretmiş olduğu bu Ali Ağa, muhtemelen Mevlevihane'ye sonradan gelirler vakfederek burayı, derviş ve misafir hücreleriyle zenginleştiren bir kişidir⁴⁸.

Özellikleri: Gaziantep-Halep ve Gaziantep-İskenderun yolu üzerinde bulunan Kilis, Anadolu'dan Suriye, Arabistan ve Hicaz'a açılan en önemli çıkış kapılarından biridir. Dolayısıyla Kilis Mevlevihanesi de tarih boyunca bir menzil zâviyesi olarak önemli bir fonksiyon icrâ etmiştir⁴⁹.

Semâhâne "L" şeklindeki pâyeler üzerine sivri kemerlerle oturan ve dört yandan tonozlarla çevrilen kubbesiyle birlikte, Karahanlıların Kışlak Hazara Camii (XI. Yüzyılın başı)'nde olduğu gibi⁵⁰ merkezî bir plana sahiptir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde aynı planın Gaziantep Tekke Camii (1639)'nde de tatbik edildiği görülmektedir. Semâhâne, batı ve güney cephesindeki nişler ve bu nişlerin üst kısımlarının mukarnaslarla doldurulması ve münâvebeli renkli taş işçiliği bakımından Memlûklü mimarisinin etkilerini taşımaktadır. Zira eserin bu cephe düzeni, Kahire'deki Memlûklü hatta Osmanlı dönemine ait yapıların pek çoğunda

⁴⁵ Konyalı, a.g.e, s. 536.

⁴⁶ Evliya Çelebi, a.g.e, s. 362.

⁴⁷ Bu konuda detaylı bilgi için ayrıca bkz. Küçükdağ, a.g.m., s. 260-265.

⁴⁸ Dündar, a.g.e, s. 324-325.

⁴⁹ Tanrıkorur, a.g.m., s. 8.

⁵⁰ Bkz. Oktay Aslanapa, *Türk Sanat I-II*, İstanbul 1984, s. 20.

görülmektedir⁵¹. Semâhâne mihrabındaki bitkisel ve geometrik desenli kalem işleri bakımından da oldukça önemli bir eserdir. Çünkü Türk mimarisinde, mihrabında kalem işinin kullanıldığı başka bir örnek eser henüz bilinmemektedir⁵².

⁵¹ Bkz. K.A.C. Creswell, *The Muslim Architecture of Egypt, Ayyubised and Early Bahrite Mamlûks*(A.D. 1171-1326), II, Oxford University, Press, 1959, Plate: 65, 89, 96

⁵² Dündar, a.g.e., s. 325.

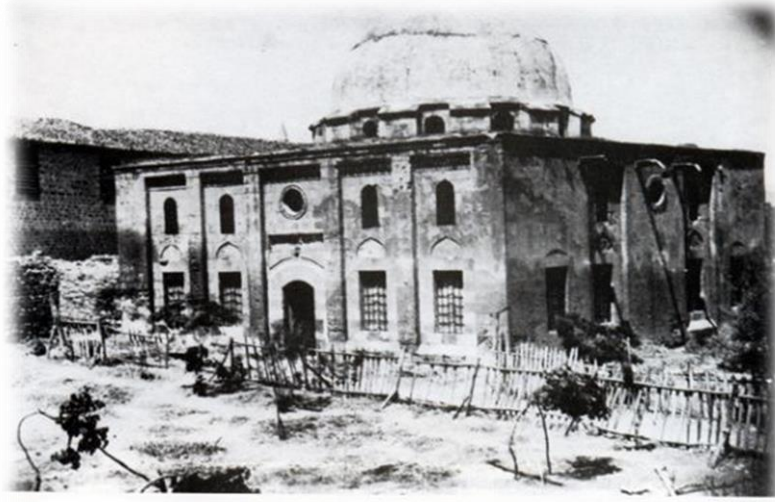
RESİMLER

Resim 1- Kilis Mevlevihanesi'nin Semâhânesi ve çevresi (www.semazen.net)

Resim 2- Kilis Mevlevihanesi Semâhâne'nin batı ve güney cephesi (www.semazen.net)

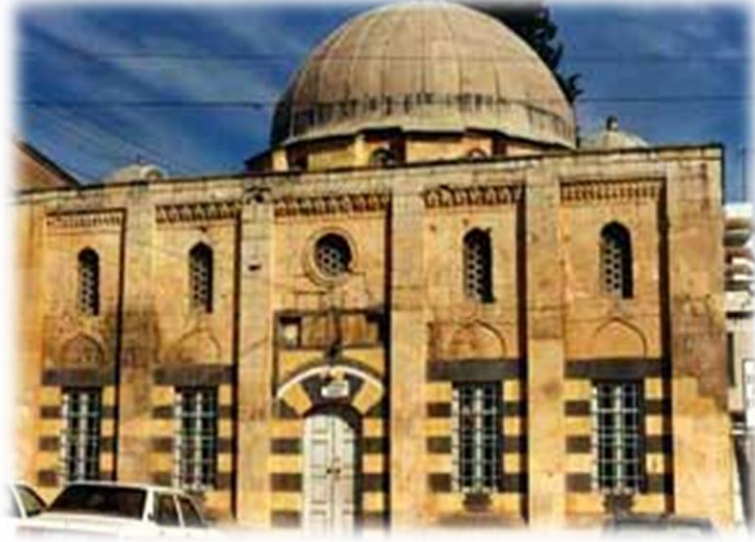

Semâhâne'nin 19. yüzyılın sonlarına doğru durumu (Abdülhamid Albümlerinden).

*Resim 3- Semâhâne'nin 19. yüzyılın sonlarına doğru durumu
(Abdülhamid Albümlerinden)*

*Resim 4- Semâhâne'nin 19. yüzyılın sonlarına doğru durumu
(Abdülhamid Albümlerinden)*

Resim 5- Semâhâne'nin batı cephesi(www.semazen.net)

Resim 6- Semâhâne'nin batı cephesi(www.semazen.net)

Resim 7- Semâhâne'nin batı ve güney cephelerindeki mukarnaslı kornişten detay

Resim 8- Semâhâne'nin içinden detay (www.semazen.net)

Resim 9- Semâhâne'nin kubbe kasnağında detay

Resim 10- Semâhâne'nin mihrabı ve mihraptaki kalem işi süslemeleri

Resim 11- Semâhâne'nin mihrabındaki kalem işlerinden detay

Resim 12- Semâhâne'nin mihrabındaki kalem işlerinden detay

Resim 13- Semâhâne'deki mutrip mahfili

Resim 14- Semâhâne'nin köşe kubbesi ve üst penceresinden detay

Resim 15- Semâhâne'nin kapısı üzerindeki tamir kitâbesi(Kilis Envanteri, s. 96)

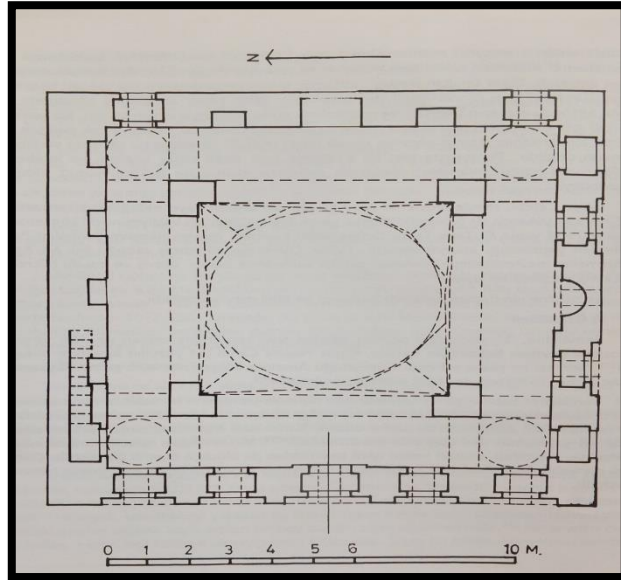

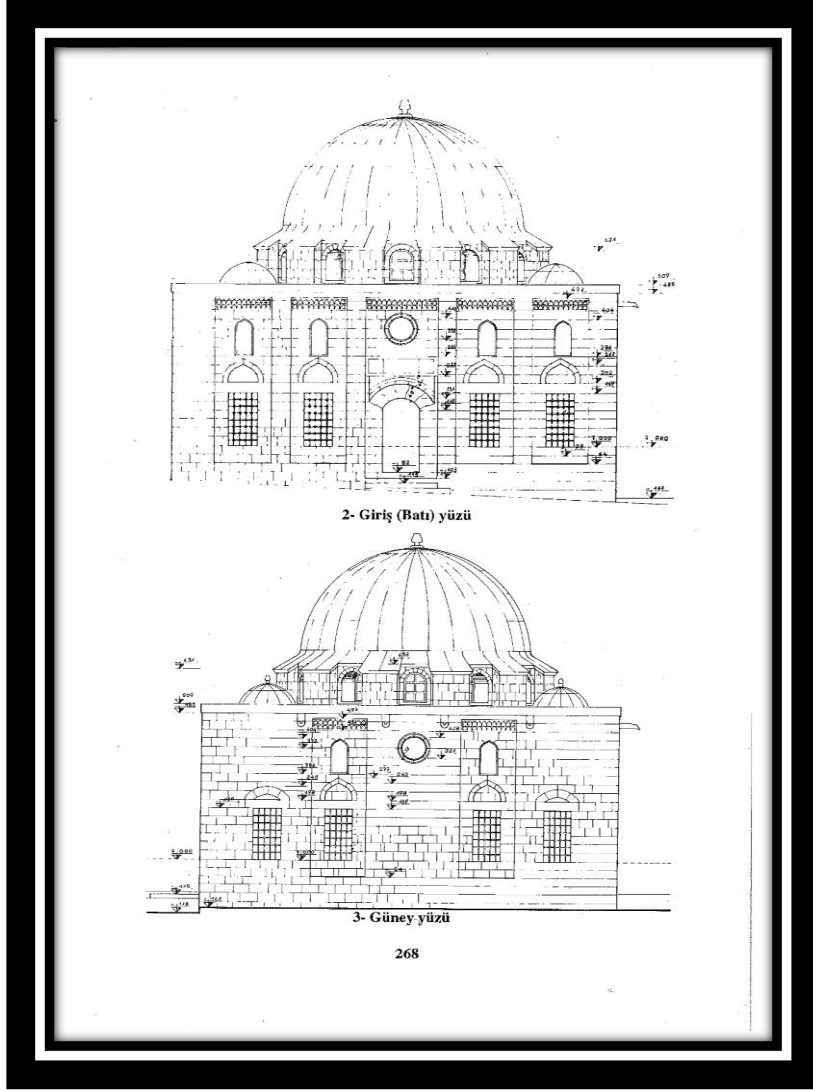
Resim 16- Semâhâne'nin kapısı üzerindeki tamir kitâbesi

Resim 17- Semâhâne'ye ait
1967 yılında bulunan tamir
kitâbesi (Kilis Envanteri, s. 97).

Çizim: 1- Kilis
Mevlevihanesi
Semâhâne'nin
rölöve plânı

Çizim: 2- Kilis Mevlevihânesi Semâhâne'nin batı ve güney cephe çizimleri
(O. Cezmi Tuncer'den)

KAYSERİ MEVLEVÎHÂNESİ HAKKINDA NOTLAR

Atabey KILIÇ*

ÖZET

Genellikle Selçuklu ve Osmanlı şehri olarak bilinen Kayseri, Danişmentliler, Eratnalılar ve Dulkadiroğulları'nın da hâkimiyetine girmiştir. Kayseri, tarihte bir ilim merkezi olmasının yanında başta Mevlevîlik, Nakşbendîlik, Bektaşîlik, Ahîlik Bayramîlik ve Halvetîlik gibi birçok tasavvufî-irfânî hareketin dergâh ve zâviyelerinin uzun müddet faaliyet gösterdiği bir şehir olmuştur.

Kayseri'nin irfânî hayatında Mevlevîlik önemli bir yer etmiştir. Burada, Mevlevîlik, Mevlânâ'nın hocası Seyyid Burhaneddin tarafından 1240'ta başlatılmıştır. Kaynaklara göre Kayseri'de iki Mevlevîhâne vardı. Bunlardan birincisi hakkında, Kayseri şehri içinde olduğu ve Mevlânâ Şucâ bin Emir Şâh'ın tasarrufunda bulunduğu bilgisi mevcuttur. İkincisi ise I. Ahmed'in vezirlerinden Bayram Paşa tarafından 1637 yılında, iç kalenin güney tarafına yaptırılmış, giderleri için de geniş vakıflar bağışlanmıştır. 20. yüzyıla kadar faaliyet gösteren bu Mevlevîhâne, tekkelerin kapatılmasıyla harap olmuş, sonra da yok olmuştur. Daha sonra Mevlevîhâne'nin yerine vakıflarca Bayram Paşa İşhanı yaptırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevlevîlik, Mevlevîhâne, Kayseri

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
atabeykilig@gmail.com

NOTES ABOUT MEVLEVÎHANE OF KAYSERİ

ABSTRACT

Kayseri generally known as the city of Seljuk and Ottoman, also came under the domination of Danişmentliler, Eratnalı and Dulkadiroğulları. In history, besides being a science center, Kayseri was a city in which the dargah and zawia of all mystical movements such as Mevlevism, Nakşbendîlik, Bektashi, Halveti Bayramîlik and Akhism were in service for a long time.

Mevlevism has an important place in the sufistic life of Kayseri. Here, Mevlevism was initiated in 1240 by Mevlana's teacher Seyyid Burhaneddin. As the resources put, there were two Mevlevîhânes in Kayseri. The first of these is in the city of Kayseri and under the possession of Emir Şah's son Mevlânâ Şucâ. The second one was built on the southern side of the citadel by Emir Pasha, the vizier of I. Ahmed, in 1637, the huge charitable foundations were donated for the expenses. This Mevlevîhâne, actively functioning until the 20th century, was devastated by the closure of the lodges then perished. Later on, instead of Mevlevîhane, Bayram Pasha office block was built by the charitable foundations.

Keywords: Mevlevî , Mevlevîhâne , Kayseri

Kayseri, daha çok bir Selçuklu ve hatta Osmanlı şehri olarak bilinmesine rağmen, Dânişmendliler, Eratnalılar ve Dulkadiroğulları hâkimiyetine girmiş bir merkez olarak bu idarelerin de izlerini taşıyan önemli bir târihî şehirdir. Sadece bir ilim merkezi değil, tasavvufî faaliyetlerin de asırlardır sürdürüldüğü bir şehir olarak ayrıca dikkat çeker Kayseri. Bu gün birçoğu günümüze ulaşmamış olan Ahîlik, Bektaşîlik, Kalenderîlik, İshakîlik, Bayramîlik, Nakşbendîlik ve Halvetîlik gibi tarikatların dergâh ve zaviyeleri bu şehirde uzunca bir müddet irfânî hayatın merkezi olarak hizmet etmiştir. Kayseri'nin pek çok köy ve kasabasında gördüğümüz "Musaşih, Ganişih, Şihbarak" gibi isimler tasavvufî faaliyetlerin sadece şehir merkezinde olmadığını göstermektedir.

Mevlevîlik de Kayseri irfânî hayatının en önemli ve belki de ilk tasavvufî başlangıç noktası olmuştur. Kayseri Mevlevîhânesi ile ilgili günümüzdeki ilk derli toplu ve güvenilir bilgileri Mehmet Çayırdağ vermiştir.¹ Onun verdiği bilgilere göre, Kayseri'de Mevlevîlik, Seyyid

¹ Mehmet Çayırdağ, Kayseri Târihi Araştırmaları, (Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri 2001.) adı altında topladığı Kayseri ile ilgili yazılardan özellikle "Seyyid

Burhâneddîn Hazretlerince kurulmuştur. Babası Bahâüddîn Veled'i kaybettikten sonra Konya'da hocasız kalan Mevlânâ Hazretlerini 1232 yılından başlayarak 1240 yılına kadar irşâd eden Seyyid Burhâneddîn, bu târihte Konya'dan Kayseri'ye gelerek dergâhını kurmuştur. Seyyid, Kayserililer tarafından büyük bir rağbet görmüş, hatta o sıralar şehirde bulunan Selçuklu veziri Şemseddîn-i Isfahânî başta olmak üzere bazı devlet adamları onun müridi olmuştur. Bugün Han Camii ile Döner Kümbet arasında bulunan küçük, tek tonozlu mescidin de (Hakırdaklı Mescidi) onun çilehânesi olduğu söylenmektedir.²

Yine Çayırdağ'a göre Kayseri Mevlevîhânesi hakkındaki ilk bilgileri Ankara'da Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü arşivindeki H. 906/M.1500 târîhli Konya Evkâf Defterinde bulunan Kayseri Vakıfları tahririnde buluyoruz. Tahrirde 'Vakf-ı Mevlevîhâne' olarak kayıtlı tekkenin Kayseri şehri dâhilinde ve Mevlânâ Şucâ bin Emîr Şâh'ın tasarrufunda olduğu belirtilmiştir. Gelir kaynakları olarak Kayseri'de aralarında Hisarcık ve Hacılar'ın da çeşitli bölgelerde vakıflar bağlanmıştır. Bu Mevlevîhâne ile ilgili daha sonra başka bir bilgiye ulaşılamamış ve hatta 1584 yılında yapılan ikinci Tahrir'de burası ile ilgili herhangi bir kayıt yer almamıştır. Buradan hareketle bu ilk Mevlevîhânenin bu târihlerde harap hâle geldiği iddiâ edilebilir.³

Çayırdağ'ın verdiği bilgilere göre, Kayseri'de bilinen ikinci Mevlevîhâne (tekke) İç Kale'nin güneyinde bulunan ve vakfa ait olup yerine bu gün bir işhanı yapılmış olan yerde idi. Tekkeyi, Sultan I. Ahmed'in vezirlerinden Bayram Paşa 1637 yılında yaptırmış ve buranın giderleri için geniş vakıflar bağışlamıştır. Bayram Paşa'nın inşâ ettirdiği Mevlevîhâne'nin yerinde daha önce de bir Mevlevîhâne olma ihtimali bulunmaktadır. Evliyâ Çelebi'nin de övgülerle bahsettiği bu güzel Mevlevîhâne, 20. yy. başlarına

Burhaneddin'den Sonra Kayseri'de Mevlevilik (s. 73-83)" ve "Kayseri'de Tekke ve Tarikatlar (s. 358-359)" başlıklı ikisinde hem Kayseri'deki Mevlevilik târihi hem de Mevlevîhâne hakkında yeterince bilgi vermektedir. Şu an elimizde bulunan yeni kaynakların hemen hepsi bu konuda verdikleri malumatı Mehmet Çayırdağ'dan almıştır. Ayrıca Mehmet Çayırdağ'ın "Kayseri Mevlevîhânesi" başlıklı bir müstakil yazısı daha vardır. Bkz. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, Mayıs 1996, s. 91-95. Bizim de bu çalışma çerçevesinde elde ettiğimiz bilgilerin hemen tamamı Mehmet Çayırdağ'ın verdiği bilgilere dayanmaktadır. Kendisine minnettâr olduğumuzu ifade etmek isteriz.

² Çayırdağ, a.g.e., s. 358.

³ Çayırdağ, "Kayseri Mevlevîhânesi", s. 92.

kadar faaldır, fakat tekkelerin kapatılmasından sonra harap olmuş, ardından da yok olmuştur.⁴

Kayseri Mevlevîhânesi'ni bânîsi Bayram Paşa'nın vakfiyesi aşağıdaki gibidir:⁵

H. 1047 / M. 1637 TARİHLİ KAYSERİ BAYRAM PAŞA MEVLEVÎHANESİ VAKFİYESİ

(1) Hamd-i bî-fütûr ve şükr-i nâ-mahsûr ol vâkıf-ı umûr-ı cumhûr olan hâliku'l-ihsân mevûr-ı cenâb-ı 'âlî-huzûra olsun ki ferhunde-i bünyân-ı pür-ahterem ile kelâm-ı

(2) Şer'-i Şerîf-i ahkâm ve sebîl-i sebîlî şeref-i etkîyâ için hâss u 'âmm i'lam itdi ve vürûd-ı sa'âdet ve vürûd-ı makdûrun etemm ü ekmele ve ahsen ü ecmeli

(3) ol Hazret-i Seyyidü'l-mürselîn ve hâtemü'l-beyyin-i Nebiyy-i Mevdûd ve hafîyy-i haduvları üzerine olsun ki meyân-ı beyân ile sahîfe-i beyânında ecel-i

(4) cezîl-i evkâfi sebt ile bâ'is-i ihtimâm-ı enâm oldu sallalâhü 'aleyhi ve sellem fi cemî'i sâdâti'l-eyyâm ve 'alâ âlihi'l-kirâm ve ashâbi'l-'izâm (5)ve 'alâ min teb'ihim ilâ yeomî'd-dîn mine'l-eimmeti'l-mehdiyyîn ridvânullâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'în ammâ ba'd sebeb-i inşâ-yı nemîka-yı şer'îyyeti'l-medlûli'l-

(6) me'âlî ve bâ'is-i inhâ-yı vesîka-i fer'îyyü'l-usûl ve'l-mebânî oldur ki iş bu münşî-yi hayrât-ı hasân tâlib-i rızâ-yı Rahmân ve râgîb-ı

(7) hasenât-ı bî-ımtisâl sâhibü's-sa'âdet ve'l-iclâl sâhib-i ezyâdü'l-muhabbet ve'l-ikbâl müşeyyed-i kavâ'idü'l-kânûn ve's-şer' râfî-i ve âyâtü'l-mülki'l-hakkıyyeti'l-

(8) beyzâ' nâsıb-ı me'âlimü's-şerîfeti'l-'izz enâşiri'l-'adl ve'l-insâf nâhiyü'z-zulm ve'l-'tisâf vekîlü's-saltanati'l-'Osmâniyye 'adîl-i âsafü'l-memleketi's Süleymâniyye

(9) sadru's-sudûr bedrî'l-büdûri'l-esdari'l-a'zam ve'l-vezîri'l-mükerrerem Bayrâm Paşa meddâ'llâhü zilâl-i 'adlihi ve ihsânihi 'alâ ma'ârifi'l-ümem hazretleri meclis-i Şer'-i Şerîf-i

⁴ Çayırdağ, a.g.e., s. 358-359.

⁵ Karapaça, Hatice; "Kayseri Mevlevîhânesi Vakfiyesi", Erciyes Dergisi, Sayı 68, Kayseri Ağustos 1983, s. 32-34.; Küçükdağ, Yusuf-Sarıköse, Barış, "Kayseri'de Bayrampaşa Mevlevîhânesi ve 1047 H/ 1637 Tarihli Vakfiyesi", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlânâ Sempozyum Bildirileri, 25-28 Mayıs 2006 Çanakkale, s. 668-670.

(10) *Nebevî ve mahfil-i dîn-i münîf-i Mustafâ'ya Medîne-i Kayseriyye hısnı ebvâbından Yeñi Kapu dâhilinde müşârûn ileyh hazretleri binâ eylediği mevlevîhâne için*

(11) *vakf-ı âtiyü'l-beyân li-ecli't-tescîl mütevellî nasb eylediği mezbûr mevlevîhâne şeyhi olan 'umdetü's-sülehâyi's-sâlikîn zübdetü'l-etkiyâi'l- vâsilîn*

(12) *Ramazân Efendi ibn Mustafâ muvâcehehesinde ikrâr-ı sahîhü's- şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î kılup sâlifü'z-zikr Yeñi Kapu dâhilinde vâki' bir taraftan mevlevîhâne*

(13) *cüneynesi ve bir taraftan sandık ve bir taraftan kal'a dîvârî ve bir taraftan tarîk-ı 'âmm ile mahdûd olup bir sofa ve bir oda ve bir matbah ve mahûtayı*

(14) *müştemil olup müceddeden binâ eyledigim menzili ve bir tarafı cüneyne ve bir tarafı mevlevîhâne ve iki tarafı tarîk-ı 'âmm ile mahdûd olup şîrâ-yı şer'î ile iştirâ olunup*

(15) *mülk-i müşterâm olan on dört bâb dükkânı ve bir tarafı ba'zan cüneyne ve ba'zan melevî ve etrâf-ı selâsesi tarîk-ı 'âmm ile mahdûd olup hâlâ binâ olunan*

(16) *altmış bâb penbeci ve bir bâb berber dükkânı ve bir tarafı Serhan veledi Hatır ve bir tarafı Havıs veledi Kabakulak mülkleri ve iki tarafı tarîk-ı 'âmm ile mahdûd*

(17) *müceddeden binâ olunan iki bâb ekmekci dükkânını ve medîne-i mezbûrede Kapan Mahallesi'nde vâki' etrâf-ı erba'ası tarîk-ı 'âmm ile mahdûd olup fevkânî*

(18) *tahtânî yirmi dokuz bâb odanı ve üç ahûrî müştemil olup südüsi merhûm Ferhâd Bey ibn Abdullâh'ın eczâ-yı şerîfeye vakfı olup*

(19) *hamse-i istivâsi merhûm Ferhâd Bey'in veresesi ile Seyyid 'Ömer Efendi ve Halîl Aga ibn 'Abdî Bey ve Seyyid Ahmed Efendi'nin mülkleri olup Kapan Hanı dimekle ma'rûf //*

(20) *olan hanın hamse-i istivâsi verese-i merkûm ve mezbûrûn 'Ömer Efendi ve Halîl Aga ve Ahmed Efendi'den şîrâ-yı şer' üçbiñ gurûşa i'tirâf idüp teslîm-i semen ve*

(21) *kabz-ı bey' itmekle mülk-i müşterâm olduktan soñra vakf u habs idüp şöyle şart eyledim ki zikri sebkât iden menzilde olup ve hana her kim şeyh*

(22) *olursa mütevellî olup sâlifü'z-zikr dekâkîn ve han-ı mezbûr isticâr olundukda merhûm Ferhâd Bey'in yevmî onbir eczâ-yı şerîfi tilâvet iden eczâhâna*

(23) *vakfiye-i ma'mûlün behâsından ta'yîn ü tahsîs eylediği onbir buçuk akçede onaltı buçuk akçesi han-ı mezbûr icâresine edâ bâkî icâresinden medîne-i*

(24) *mezbûr i'mâlinde olup Talas nâm karyede vâki' mescid-i şerîfin imâmına meşrûta ve yevmî altı akçe icâre-i zimmeti olup mevlevîhâne kurbında harâbe müşrif*

(25) *etmekçi dükkânı arsası ve bir semerci dükkânı ve iki harâbe müşrif menzil 'arsası ve yine bir harâbe müşrif sütte 'arsasının civârı mürûr-ı eyyâm ile münhedim olup*

(26) *aslâ ta'mîri vakfın müsâ'adesine mecâli olmamağla ücret-i mu'accele ve mü'ecceyle icâr olunmak mescid-i mezbûr vakfına enfa' vü evlâ olmağla mütevellîsi olup hâzırûni bi'l-meclis*

(27) *olan es-Seyyid Ahmed ibn Abdülkerîm onbiñ akçe ücret-i mu'accele ve beher yevm ellişer akçe han-ı mezbûr icâresinden edâ olunmak üzere ücret-i mu'accele ile bana icâr idüp*

(28) *ve ben dahı han-ı mezbûr icâresinden yevmî altışar akçe ücret-i mu'accele mescid-i mezbûr imâmına edâ olunmak üzre istîcâr ve zikrolan iki etmekçi dükkânını tarh idüp bâkî kalan*

(29) *han ve dekâkîn icâresinden zikrleri sebkât iden menzil ve melevîhâne ve odaları ve dekâkîn ve han ta'mîre muhtâc oldukça rakabesine sarf olunup bâkî*

(30) *icâresinin yevmî ikişer ba'de salavâti'l-fecr medîne-i mezbûrede vâki' Câmi'-i Kebîr'de kendi zevcem için birer cüz-i şerif tilâvet iden otuz eczâhâna ve yevmî*

(31) *bir akçe noktacıya ve bir akçe ser-mahfile virilüp sâlifü'z-zikr melevîhâne fukarâsı ta'âmîyeleri için yevmî yüz akçe ve mesnevîhâna yevmî yirmi akçe ve kârî-yi Mesnevîye*

(32) *yevmî üç akçe du'âgûya yevmî iki akçe imâm iki akçe ve bir buçuk akçe na'thâna ve dört akçe küttâba ve bir buçuk akçe dahı mü'ezzine ve ta'âm-ı tabh iden kimesneye yevmî üç*

(33) *akçe ve iki akçe tabh şâkirdine ve yevmî dörder neyzen başıya ve üç akçe dahı neyzen şâkirdine ve yevmî iki akçe kudümzen ve birer akçe ferrâş ile meydâncıya*

(34) *virilüp sâlifü'z-zikr etmekçi dükkânlarından hâsil olan icârenin rakabe ve ta'mirinden bâkî kalan icârelerinden melevîhânede vâki' dokuz hücrede*

(35) *olan dervişlere yevmî birer akçe ve yevmî birer sabun akçesi ki rûz-ı merre ikişer akçeden yevmî onsekiz akçe virile ve yevmî dörder akçe dahı tekye-i mezbûrenin kandîl ve*

(36) *hasırına virilüp ve yevmî sekiz akçe mütevellî ve şeyh olanlar mutasarrıf ola deyü vâkıf-ı müşârü'n-ileyh esbagullâhu te'âlâ 'aleyhim hazretleri elfâz-ı dürerbâr ve takrîr-i sâret-i*

(37) *eshâmîlerine hatm-i hitâm buyurdıklarına vech-i meşrûh üzre sâdır olan ikrârlarını mütevellî-yi mûmâ-ileyh bi'l-muvâcehe tasdik ve bi'l- müşâvere tahkîk idüp âhar-ı*

(38) *vâkıf tamâm oldukdan soñra vâkıf-ı müşârun-ileyh hazretleri i'âde-i kelâm idüp vâkıf-ı 'akâr e'imme-i meşâhir rıdvânullâhu te'âlâ 'aleyhim ecma'in hazerâtından*

(39) *pîşvâ-yı küll ve Rahmânî sebab-i İmâm-ı A'zam ve İmâm-ı Efram Ebû Hanîfe-i Kûfi 'aleyhi'r-rahme katında lâzım olmağın zikrolunan 'akârın vakfiyetinden rüçû'*

(40) *idüp yine ke'l-evvel mülküme ilhâk itdim mütevellî-yi merkûm bana teslîm eylesün deyü istirdâd eyledikde işbu hâkim-i tevki'-i refi'-i sadr-ı kitâb-ı 'anber-nikâb olan*

(41) *hâkim-i hâsım huzûrunda mürâfa'a-i şer'-i şerîf olduklarında mütevellî-yi mûmâ-ileyh dahı kendüye lâzım ve mahall-i mülâyim cevâb-ı bâsavâb tevcih ve 'âzim olup vakf-ı 'akâr*

(42) *İmâmeyn-i Hü mâmeyn katlarında husûsan ba'de't-teslîm 'ale'l-mütevellî-yi vakf lâzım kılınan olmak ile anların mezheb-i şerîfleri üzere vakfiyetin*

(43) *sıhhat ü lüzûmuna hükm iderim diyicek hâkim-i mûmâ-ileyh dahı ma'âlî-yi cânibeyn ve kelâm-ı fârûkînde te'emmü'l-i enîs ü fikr-i refik idüp cânib-i hayr-ı 'ibâr-ı hakikat*

(44) *görüüp vakfiyet-i 'akârın sıhhat ü lüzûmuna hükm idüp ve cemî'-i evkâf-ı rüsûm-ı resm-i ma'lûme ve tarz'-ı merkûme üzre vakf-ı sahîh lâzım olup*

(45) *min ba'd nakz-ı vakfiyyetine mehâll ü mahâll ü ihtilâl ü ibtâl mümteni'ül-ihimâldir femen bedelehû ba'demâ semi'ahû feinnemâ ismühû 'ale'llezîne yübeddilüne innallâhe semî'un 'alîm ve icrâ'l-*

(46) *vâkıf-ı 'alel mülki'r- Rahîm cerâ zâlik hurrîre fi'l- yevmi'l-hâmis 'aşer min şehri Saferi'l-hayr sene seb'a ve erba'in ve elfhicreti menlehü'l- izz ve ş- şeref."*

Vakfiyeden anlaşılacağı üzere Mevlevîhânenin ikinci defa vakıf olarak yapımı 1637 yılında Sadrazam Bayram Paşa vasıtasıyla olmuştur. Paşa, 15 Safer 1047 / 10 Temmuz 1637 târihinde tanzim ettiği bu vakfiye ile Mevlevîhâneye çok zengin gelir kaynakları bırakmış, ayrıca her bir görevliye verilecek yevmî/günlük ücreti de tespit etmiştir:⁶

⁶ Çayırdağ, Mehmet; Kayseri Mevlevîhânesi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı : 2, s. 92, Konya 1996. ; Daha geniş ve teferruatlı bilgi için bkz.: Küçükdağ, Yusuf-Sarıköse, Barış, "Kayseri'de Bayrampaşa Mevlevîhânesi ve 1047 H/ 1637 Târihli Vakfiyesi", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlânâ Sempozyum Bildirileri, 25-28 Mayıs 2006 Çanakkale, s. 667.

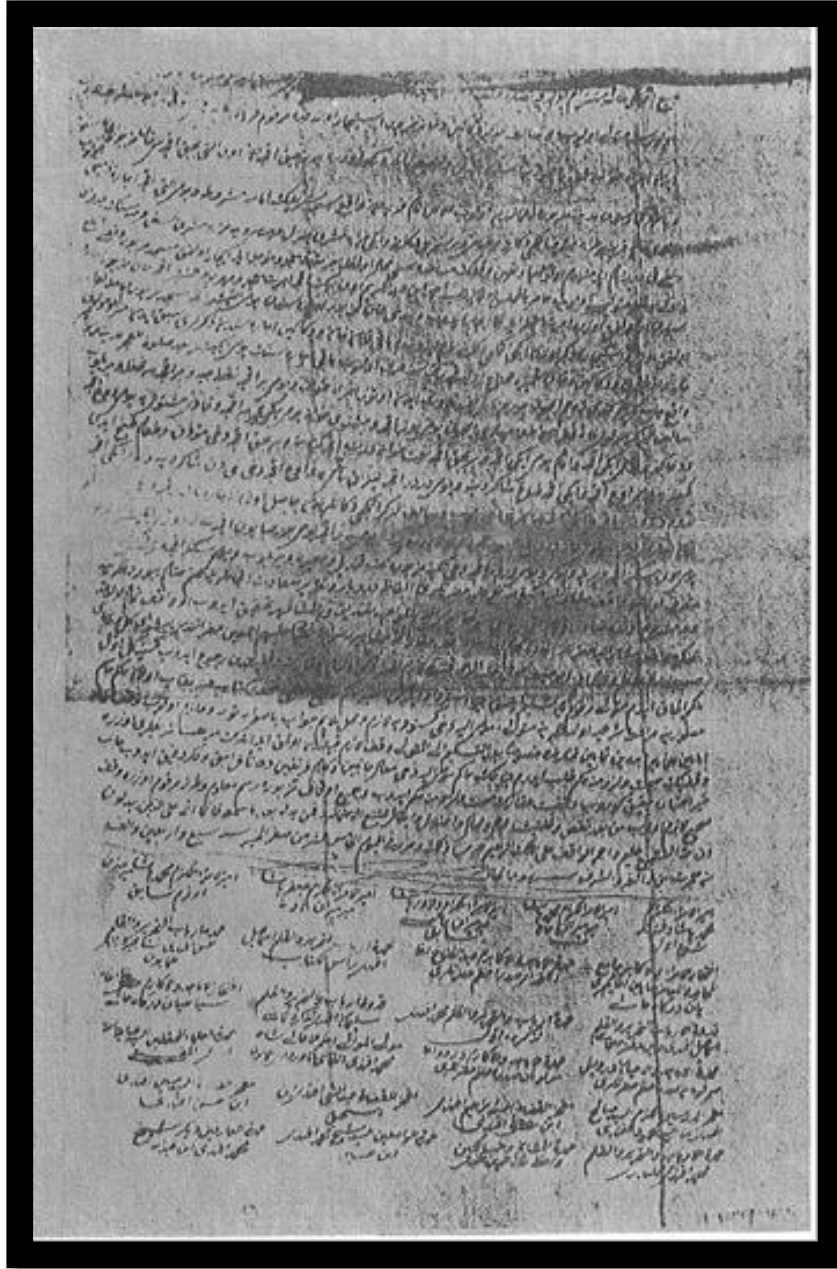
Görevliler	Günlük ücretleri Akçe	Görevliler	Günlük Ücretleri Akçe
Şeyh/ Mütevellî	8	Kâtipler	4
Mesnevîhân	20	Müezzin	1,5
Karı-yi Mesnevî	3	Mutfak görevlileri	3
Eczâhan	2	Mutfaktaki yardımcıları	2
Noktacı	1	Neyzen başı	4
Ser- Mahfil	1	Neyzen şakirdi	3
Du 'âgû	2	Kudümzen	2
İmâm	2	Ferraş	1
Na'thân	1,5	Meydancı	1

Mehmet Çayırdağ'ın verdiği vakfiye görüntüsünü aşağıda veriyoruz:⁷

Bayrampaşa'nın Kayseri Mevlevîhânesi Vakfiyesi

⁷ Çayırdağ, a.g.m., s. 94-95.

Bayrampaşa'nın Kayseri Mevlevihânesi Vakfiyesi

Evliya Çelebi'nin 1649 yılındaki Kayseri ziyaretinde "Celâleddîn-i Rûmî Tekkesi, bir mevlevîhânedir. Her zaman bilgin, fakîr fukarâ ile doludur. Haftada iki def'a Mevlânâ âyini semâ' ve raks iderler. Bu tekkenin bahçe kapısı önünde çeşme vardır. Bütün dervişler buradan abdest alıp su içerler. Tekkenin içinde oda ve sofalar olup mutfak, semâhâne, çalgı odası bulunur." şeklinde bahsettiği dergâh da Bayram Paşa'nın yeniden imar ettiği bu Mevlevîhânedir⁸.

Kayseri mevlevîhânesi ile ilgili olarak Ahmet Kuş, İbrahim Divarçı ve Feyzi Şimşek'in ortak çalışması "Türkiye Mevlevîhâneleri" isimli çalışmada aşağıdaki eski bir çizim ile birlikte şu bilgiler yer almaktadır: "Kayseri mevlevîliğin ocağıdır. Mevlevîhanenin ilk yeri Kaleönü-Yenikapı mevkiindeki Seyyid Burhaneddin Muhakkık Tirmizi dergâhudur. Mevlevîliğin önemli merkezlerinden olan Kayseri Mevlevîhanesi de günümüze kadar gelmemiştir. Osmanlı dönemi kayıtlarında ayrıntılı bilgiler verilen mevlevîhaneden Evliya Çelebi de bahseder. 19. yüzyılda önemli şeyhlerinden birisi Abdülkâdir Dede'dir. Yine şâir edip postnişinlerden A. Remzi Dede de (Akyürek) Abdülkadir Dede'nin torunlarından. 1911 yılında harap ve bakımsız olduğu anlaşılan Mevlevîhanenin mimari kompozisyonu hakkında bilgimiz yoktur. Tekkelerin kapatılmasından sonra arsa haline gelen tekke yerine Vakıflarca Bayrampaşa İşhanı yapılmıştır."⁹

⁸ Evliya Çelebi, Seyahatname, 3. cilt, s. 142, İkra Yayınları, İstanbul 1986.

⁹ Ahmet Kuş, İbrahim Divarçı, Feyzi Şimşek: Türkiye Mevlevîhâneleri, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2006, s. 30. Ayrıca bkz.: <http://muze.semazen.net/content.php?id=00121>

Kayseri Mevlevîhânesi ile ilgili son derli toplu bilgiler Sezai Küçük tarafından verilmiştir¹⁰. Aşağıda bu gün Bayram Paşa Vakıf İşhanı olarak kullanılan binanın fotoğrafları yer almaktadır:¹¹

Bayram Paşa Mevlevîhânesi/İşhanı Kuzey/Ön Cephe Girişi

¹⁰ Daha geniş bilgi için bkz.: Küçük, Sezai; Mevlevîliğin Son Yüzyılı, Vefa Yayınları, İstanbul 2007, s. 280-283.

Küçük, Sezai; "Kayseri Mevlevîhânesi", Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi, Yıl 1, Sayı 7, Temmuz 2010, s. 58-61.

¹¹ Fotoğraflar, 8 Aralık 2013 Pazar günü tarafımızdan çekilmiştir. Bkz.: https://www.facebook.com/yebatacilik/media_set?set=a.507318579376011.1073741862.100002936217397&type=1

Bayram Paşa Mevlevîhânesi/İşhanı Güney/Arka Cephesi

Bayram Paşa Mevlevîhânesi/İşhanı Güney/Arka Cephesi

Bayram Paşa Mevlevihânesi/İşhanı Kuzey/Ön Cephesi

Bayram Paşa Mevlevihânesi/İşhanı Önünden Kayseri İç Kalesi Güney Surları

Bayram Paşa Mevlevîhânesi/İşhanı Önünden Kayseri Kalesi ve Hunat Hatun Külliyesi

Hunat Câmii Önünden Kayseri Kalesi ve Bayram Paşa Mevlevîhânesi/İşhanı

*Hunat Câmii Önünden Kayseri Kalesi ve Bayram Paşa
Mevlevihânesi/İşham*

*Kayseri İç Kalesi ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kayseri İç Kalesinin
Arkeoloji Müzesi ve Kültür Sanat Merkezine Dönüştürülmesi Çalışmaları
Levhası*

Sonuç olarak, yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere Kayseri Mevlevîhânesi çok değil, 1911 yılına kadar faal bir irfan merkezi iken talihsiz bir şekilde yıkılmıştır. Dileğimiz, Kayseri Mevlevîhânesi'nin de tıpkı Yenikapı, Manisa, Tokat, Gelibolu Mevlevîhâneleri gibi yeniden ihyâsı, inşâsı ve bir şekilde manevî hayatımıza kazandırılmasıdır. Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin Kayseri İç Kale'de hâlen devam etmekte olan ve kısa bir süre sonra açılması beklenen "müze ve kültür merkezi" projesinin de genişletilerek dış kale surları içine doğru büyütülmesi, başta Mevlevîhâne olmak üzere kaybolmuş veya kaybolmaya yüz tutmuş târihî ve kültürel mirasımızın ayağa kaldırılması, yakın zamana kadar süren yanlış şehirleşme, târihî dokunun göz ardı edilmesi, tahrip ve imhâ edilmesi gibi hiç bir zaman tasvip edilmeyecek yanlış gidişi bir nebze de olsun düzelterektir ve bu alanda yapılacak her türlü güzel hizmet, herkes tarafından takdirle karşılanacaktır kanaatindeyiz. Son zamanlarda ülkemizin çeşitli şehir ve ilçelerinde gördüğümüz ciddî restorasyonlar ve yeniden ayağa kaldırma, inşâ faaliyetleri büyük bir memnuniyet ile karşılanmaktadır. Safranbolu, Beypazarı, Amasra, Göynük gibi târihî dokusu korunmuş veya yeniden ihyâ edilmiş ilçelerimiz ile özellikle Tokat, Amasya ve Sivas gibi illerimizdeki Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü marifetiyle yapılan gerçekten takdire şâyân restorasyonlar ümit vericidir. Ankara'da, özellikle Kale, Hacı Bayram-ı Velî Câmii civarı ile Samanpazarı bölgesi, Tâceddin Dergâhı civarında gördüğümüz hayranlık uyandıran ihyâ ve imar faaliyetleri belki de en güzel örnekler olarak mutlaka zikredilmesi gereken güzel belediyecilik hizmetleridir. Kayseri'de de özellikle Büyükşehir Belediyesi eliyle yürütülmekte olan restorasyon çalışmaları ümit vericidir. Birkaç ay önce açılan Hunat Hatun Medresesi Kültür Merkezi, şehir merkezinde insanı târihin derinliklerine huzur ile ulaştıran bir câzibe merkezidir. Bu tür mekânların sayısının arttırılacağı, Büyükşehir Belediyesi tarafından basın yayın organlarına verilen beyanlarla sık sık duyurulmaktadır. Sur İçinde kalan büyük ve geniş alanda daha fazla gecikmeden bir an önce müdahale gerçekleştirilmeli, bu bölümde bulunan bizim zevkimiz, estetik anlayışımız, mimarî algımız ile hiçbir ortak noktası bulunmayan binalar kaldırılmalı; yerlerine Kayserimizin meşhur kendi taşı kullanılmak sûretiyle, Kayseri Kalesi, burçlar, câmiler ile aynı estetiğe, mimarî özelliklere sâhip güzel, yeni, bir veya iki kattan oluşan binalar inşâ edilmelidir. Böylesine bir proje ve uygulaması, şehrin hem manevî zenginliğini hem de estetik güzelliğini kat kat arttıracak, ısrarla söylenen câzibe merkezi olması yönü bu şekilde hızla ön plâna çıkacaktır. Samîmî

duygularla dile getirdiğimiz bu dilek Samsun,¹² Ankara¹³ gibi şehirlerimizde de terennüm edilmektedir. Kayseri Mevlevihânesi de yeniden ayağa kaldırıldığında, çok güzel bir kültür ve sanat merkezi olarak kullanılabilmesi gibi Erciyes Üniversitesine bağlı herhangi bir araştırma merkezi olarak da faaliyet gösterebilir. Özellikle Avrupa ülkelerine gittiğimizde sayısız örneğini gördüğümüz târîhî şehirlerin ve binaların ne derece özenle korunduklarını, turizmin hizmetine sunulup nasıl kazanç kapısı hâline getirildiğini gördükçe, kendi ülkemiz ve târîhî değerlerimizle alâkalı imtihanımızın şiddeti insanı huzursuz etmeye fazlasıyla yetmektedir¹⁴.

¹² Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Cafer Sadık Yaran, yakın zamanda yıkılmış bulunan Samsun Mevlevihânesinin yeniden inşasını talep etmiş ve ayağa kaldırılacak binanın Samsun'da bir kültür merkezi olarak hizmet edebileceğini dile getirmiştir. Daha geniş bilgi için bkz.: <http://www.haberkritik.net/mevlevihane-samsuna-yeniden-kazandırılmadır-3707.html>

¹³ Ankara Altındağ Belediyesi Başkanı Veysel Tiryaki Bey, ilçe sınırları içerisinde kalan ve 1929 yılında yol ve park yapımı gerekçeleri ile yıkılan Ankara Mevlevihânesinin yeniden ayağa kaldırılmak üzere olduğunu, kaba inşaatı bitmek üzere olan binanın aslına uygun olarak restore edildiğini ve çalışmalar bittiği zaman Mevlevihânenin belediyeye bağlı kültür ve sanat merkezi olarak faaliyet göstereceğini bildirmektedir. Daha geniş bilgi için bkz.: http://www.yapi.com.tr/haberler/ankara-mevlevihanesi-yeniden-yapiliyor_114368.html

¹⁴ Bu nâciz çalışma boyunca çeşitli şekillerde yardımlarını gördüğüm Kayseri Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri Mustafa Yalçın Beyefendi'ye, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Danışmanı Mehmet Çayırdağ Beyefendi'ye, araştırma görevlimiz ve değerli yüksek lisans öğrencim Muhammet Kaya'ya, lisans talebim Bekir Yıldız'a ve Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Yard. Doç. Dr. Erol Çöm'e hâssaten teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

Çayırdağ, Mehmet; Kayseri Mevlevîhânesi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı : 2, s. 91-95, Konya 1996.

Çayırdağ, Mehmet; Kayseri Târihi Araştırmaları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 2001.

Evliya Çelebi; Seyahatname, 3. Cilt, s. 142, İkra Yayıncılık, İstanbul 1986.

Karapaça, Hatice; "Kayseri Mevlevîhânesi Vakfiyesi", Erciyes Dergisi, Sayı 68, Kayseri Ağustos 1983, s. 32-34.

Kuş, Ahmet- Divarcı, İbrahim- Şimşek, Feyzi; Türkiye Mevlevîhâneleri, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2006,

Küçük, Sezai; "Kayseri Mevlevîhânesi", Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi, Yıl 1, Sayı 7, Temmuz 2010, s. 58-61.

Küçük, Sezai; Mevlevîliğin Son Yüzyılı, Vefa Yayınları, İstanbul 2007.

Küçükdağ, Yusuf-Sarıköse, Barış; Kayseri'de Bayrampaşa Mevlevîhânesi ve 1047 H/ 1637 Târihli Vakfiyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlânâ Sempozyum Bildirileri, 25-28 Mayıs 2006 Çanakkale, s. 657-670.

GELİBOLU MEVLEVÎHANESİ'NİN YARINI

Gülgün YAZICI*

ÖZET

Hız. Mevlânâ'nın düşüncelerinin şiirle, musikiyle, sanatla yoğrulmuş geliştiği Mevlevîhaneler, yüzyıllardır bir edep ve irfan merkezi olmalarının yanı sıra aynı zamanda bir kültür ve sanat ocağı olarak da Türk kültürünün en önemli merkezlerini teşkil etmişlerdir. Osmanlı coğrafyasının dört bir köşesinde inşa edilen bu Mevlevîhaneler, hem mimarî geleneğimizde önemli bir yere sahiptirler hem de toplumun maneviyatını inşa etmişlerdir.

Gelibolu Mevlevîhanesi'nin ve diğer Mevlevîhanelerin bugün de bu işlevlerini devam ettirebilmeleri ve bir yarınlarının olabilmesi için hem restorasyon hem işlev kazandırma noktasında yapılan yanlışlara bir son verilmelidir. Bu çerçevede bir an önce restorasyon hataları düzeltilmeli, sema törenleri ile ilgili yanlış uygulamalara son verilmeli, Mevlevîhaneler manevî ve kültürel çehreleriyle gün yüzüne çıkarılmalıdır.

Anahtar kelime: Gelibolu, Gelibolu Mevlevîhanesi, sema töreni, Mevlevîlik kültürü

Tebliğime Mesnevi'den, iki gündür üzerinde konuştuğumuz Mevlevîhanelerin önemine işaret eden bir bölüm ile başlamak istiyorum:

“Allah'ın lûtfu, Muhammed Mustafa'ya vaat etmişti ki: Sen ölsen de Kur'an ve onun kanunu bulunduğu İslam dini ölmez.

Habibim ben seni iki âlemde de hıfz ederim. Sözü nü kınayanları terk eder, onları hor ve hakir bir hale koyarım. Senin adını altın ve gümüş üstüne bastıracağım.

* Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üni. Fen-Edeb. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı
gulgunyazici@hotmail.com

Senin için mescitler, minberler ve mihraplar yaptıracağım, muhabbette senin kahrın benim kahrım demektir.” (Mesnevi, C. III, 1200-1210)

Mevlevîhaneler, işte Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de vaad ettiği bu mihraplardan minberlerden bir tanesidir. Hz. Mevlânâ'nın düşüncelerinin şiirle, musikiyle, sanatla yoğrularak geliştiği Mevlevîhaneler, yüzyıllardır bir edep ve irfan merkezi olmalarının yanı sıra aynı zamanda bir kültür ve sanat ocağı olarak da Türk kültürünün en önemli merkezlerini teşkil etmişlerdir. Anadolu'dan Balkanlara, Arap topraklarına kadar Osmanlı Devleti coğrafyasının hemen her köşesinde kurulan Mevlevî zaviyelerinin sayısı 117'dir. İçlerinde çile çıkarılan, derviş yetiştirilen tam teşekküllü Mevlevî âsitâneleri ise 13 tane olup 4'ü İstanbul'da (Galata, Yenikapı, Beşiktaş / Bahariye, Kasımpaşa) diğerleri Bursa, Eskişehir, Gelibolu, Halep, Karahisar, Kütahya, Manisa, Mısır'dadır.

Gelibolu Mevlevîhanesi hem en geniş araziye ve semahaneye sahip olmak bakımından hem de mimarî yapısı ve tarih içinde yetiştirdiği âlim, şair, hattat, musikişinaslarla bütün âsitâneler içinde istisnâ bir konuma ulaşmıştır.

Tarihçe

Mevlevîhanenin kurucusu ve aynı zamanda ilk şeyhi Ağazâde Mehmed Dede'dir. Mehmed Dede, gençlik yıllarında bütün malını kardeşi Asaf Ağa'ya bağışlayarak Konya Mevlânâ Dergâhı'nda Bostan Çelebi'nin dervişi olmuştur. Uzun süre burada hizmet ettikten sonra kendisine garip bir hal gelerek şeyhinin izniyle hacca gidip Mekke, Medine ve Kudüs'ü ziyaret etmiş, Kudüs, Mescid-i Aksâ ve Hacer-i Mualla'da bir süre inzivaya çekilmiş, deniz korsanlarınca esir alındığı maceralı bir seyahatin ardından da Gelibolu'ya dönmüştür. Onun dönüşüyle birlikte Gelibolu'da Mevlevîlik kültürü başlar.

Mevlevîhanenin ne şekilde yapıldığı konusunda kaynaklarda birbiriyle çelişen ifadeler yer almaktadır. Bu bilgilere göre Ağazâde Mehmed Dede önce evinde veya Ahi Devle Zaviyesi'nde veya Solakzâde'nin mescidinde Mesnevi dersleri vermeye başlamış, derse devam edenlerin sayısının artması üzerine de “maksad-ı tâlibân ve mesken-i 'âşıkân ve mevkif-i 'ârifân-ı Mevlevî”¹ müstakil bir Mevlevîhane bina edilmiştir.

¹ Sâkıb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyan*, Mısır, 1283, C.III, s.28.

Kim tarafından ve ne şekilde yapıldığı konusu ihtilaflı olan Mevlevîhanenin yapım tarihi de tam olarak bilinmemektedir². Kaynaklarda bir vakıf eser olduğu bildirilmesine rağmen vakfiyesi elimize ulaşmamıştır.

Ohrili Hüseyin Paşa'nın Ağazâde'yi ziyareti esnasında bundan sonra rüzgârın muradı üzre eseceği müjdesini alması ve bu hadisenin ardından sadrazam olması bilgisinden hareketle Mevlevîhanenin inşa tarihi Paşa'nın sadrazam olduğu 1030 /1621 tarihinden önce kabul edilir.

Başlangıçta Ağazâde'nin kardeşine devrettiği paralar ve Mevlevî muhiblerinin desteğiyle inşa edilen dergâh, stratejik önemi dolayısıyla devlet tarafından daima gözetilmiş, işe ve tamir masrafları zaman zaman devlet adamları ile padişahlar tarafından sağlanmıştır. Sultan III. Mustafa, Sultan III. Selim, Sultan Abdülmecid, Sultan II. Abdülhamid zamanında olmak üzere toplam 6 kez tamir edilen Mevlevîhâne, bu tamirlerin çoğunda genişletilerek yenilenmiştir.

Kuruluşundan kapanışına kadar 18 şeyhin idaresinde irfan ve kültür alanında hizmet veren Mevlevîhâne, I. Dünya Savaşı (1914-1918) dolayısıyla seferberlik kurallarına göre işe yarayan pek çok bina gibi millî savunmanın emrine verilerek cephanelik olarak kullanılmış, yurt savunmasına da hizmet etmiştir. O dönemde tekke ve zaviyeler henüz hizmete açık olduğu için mevcut durumu korunmuştur. 1925 yılında ise tekke ve zaviyelerin kapatılmasına dair kanun gereği kapatılmış, mülkiyeti Hazine'ye devredilmiş, özel konumu ve askerî alan içinde bulunmasından dolayı kullanım hakkı Millî Savunma Bakanlığı'na devredilmiştir. Mevlevîhane, II. Dünya Savaşı yıllarında da (1942-1945) önce gözetleme kulesi ve cephanelik, ardından inşaat malzemeleri deposu olarak kullanılmıştır.

Mevlevîhanenin özellikle cumhuriyet sonrası tarihi karanlıktır. Bu dönemde semahane dışındaki bütün binalar yıkılmış, hâmuşân ortadan kaldırılmış, "Hükümet Binalarında resmi dairelerde ve Mekteplerde Bulunan Arma, Tuğra ve Saltanat Resimlerinin Kaldırılması"na ilişkin kanun doğrultusunda taç kapıların tuğralı üçgen alınlıkları ve semahane çatısındaki Mevlevî sikkeli alem sökülmüş, doğu taç kapısı kitabesi ortasında yer alan Abdülmecid tuğrası tahrip edilmiş, asma kata çıkan beyzî merdiven kaldırılmış, kapılar pencereye dönüştürülmüştür (resim 1-2).

² Mevlevîhanenin tarihçesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gülğün Yazıcı, *Gelibolu Mevlevîhânesi ve Gelibolu'da Mevlevîlik*, Çanakkale 2009.

Günümüze kadar askerî alanda kalan ve askerî garnizon olarak kullanılan semahane-türbe binası, çeşitli sebeplerle başka kurumların mülkiyetine geçen vakıf taşınmazların Vakıflar İdaresine iadesini öngören 7044 sayılı kanun gereğince 1982 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devr edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından değişik tarihlerde kısmi onarımlar yapılmış, son olarak 1994 yılında başlatılan restorasyon çalışmaları 2005 yılında tamamlanmış ve bina yeniden Türk kültürünün hizmetine sunulmuştur (resim 3).

Mevlevîhanenin Fiziki Yapısı / Maddesi

Bilindiği üzere mevlevîhaneler en geniş haliyle semahane, türbe, çilehane, mescit, harem dairesi, selamlık dairesi, derviş hücreleri, matbah, meydan-ı şerif, hâmuşân olmak üzere 10 bölümden oluşur ve çoğunlukla geniş bir bahçe içinde kurulmuş olup bu bahçenin ortasında semahane binası ile mescit yer alır.

17. yüzyıl başlarında Gelibolu'nun Hamzakoy mevkiinde kurulmuş olan Gelibolu Mevlevîhanesi, Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre daha kuruluş döneminde yetmiş seksen derviş hücresi, mutfak, kiler ve semahanedan oluşmaktadır. Zaman içinde daha da genişlediği anlaşılan Mevlevîhane'nin faal olduğu dönemde bütün bu unsurları içinde barındırdığı anlaşılmaktadır.

Mevlevîhane'nin yakın zamanlardaki hali hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayan Münevver Ayaşlı, 1960'lı yıllarda yazdığı "Pertev Bey" isimli romanında Mevlevîhaneden "bağlar bahçeler içinde meşhur ve muazzam Gelibolu Mevlevîhanesi" olarak bahseder ve şu tasviri yapar:

"Burası kapalı, fakat daha bozulmamış, harem dairesi, matbah dairesi, derviş hücreleri, bağı, bahçesi hepsi duruyordu ve bunların ortasında muazzam bir malikâne gibi asıl Mevlevîhane..."

Ayaşlı'nın asıl Mevlevîhane olarak ifade ettiği, semahane binası olmalıdır. Mevlevîhane'nin 20. yüzyıl başlarında çekilen bir fotoğrafının bulunduğu kartpostal da bu yazılan satırları doğrular mahiyettedir. Bu kartpostalda çatısındaki Mevlevî sikkeli alemiyle semahane binası, bugüne ulaşmayan üçgen alınlığı ve ihata duvarı ile birlikte batıdaki taç kapı, mescidin minaresi, hâmuşân ve diğer yapılar açıkça görülmektedir (resim 4).

Bugün ise 33.000 m²lik bir alan üzerine kurulan Mevlevîhane külliyesinden geriye sadece semahane-türbe binası ile iki taç kapı, ihata duvarının köşesinde yer alan ve bugün malzeme deposu olarak kullanılan bir taş bina kalmıştır (resim 5). Yıkılan mescitle diğer müstemilatın yerine ise askerî hastane ve hizmet binaları inşa edilmiştir.

Tasavvuf düşüncesinde her şeyin 2 yönü zâhiri ve bâtını vardır, Mevlevîlik açısından bunu düşündüğümüzde Mevlevîliğin zahiri, yani şekli, maddesi Mesnevi ve Mevlevîhanelerdir, Mevlevîhanelerin üstlendiği işlev ise onun bâtını, ruhunu, mânâsını oluşturur. Dolayısıyla Mevlevîhaneler, zâhiri ve bâtını, maddesi ve mânâsıyla bir bütündür.

Hacı Bayram-ı Velî'nin:

Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân âresinde
Bakıcak dîdâr görünür ol şârın kenâresinde

Nâgihân ol şâra vardım ol şârı yapılır gördüm
Ben dahi bile yapıldım taş u toprak arasında

mısralarında çok güzel ifade edildiği gibi binalar kimlik inşasında önemlidir. Osmanlı coğrafyasının dört bir köşesinde inşa edilen Mevlevîhaneler, hem mimarî geleneğimizde önemli bir yere sahiptirler hem de toplumun maneviyatını inşa etmişlerdir. O halde Mevlevîhaneler, hem maddesi hem mânâsı, hem zâhiri hem bâtını ile değerlidirler ve korunmalıdırlar. Son zamanlarda yurt içinde ve yurt dışında pek çok Mevlevîhanenin restore edilip ayağa kaldırılması tabii ki hepimizi sevindirmektedir, ancak bu restorasyonlar Mevlevîhanelerin ne maddesini ne mânâsını koruyabilmiş değildir. Konuyu Gelibolu Mevlevîhanesi açısından değerlendirirsek ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Mevlevîhane 2005 yılında VGM tarafından restore edilmiştir, ancak restorasyonun pek çok problemi vardır:

Restorasyon esnasında türbe ile semahaneyi ayıran noktada mesnevihan kürsüsü ve türbe bölümündeki sandukalar yerine konmamıştır (resim 6). Halbuki Ağazâde'nin mezarının bulunduğu türbe bölümü, inşa edildiği tarihten itibaren Gelibolu'nun en önemli ziyaretgâhlarından biridir. Sandukaların konmadığı türbe bölümünde hâmuşândan kalan mezar taşları sergilenmektedir, ancak yakın zamanda türbe alanına çok özensizce

hazırlanmış semazen mankenler konulduğu yetmezmiş gibi sema törenleri esnasında asma katta bulunması gereken mutrib heyeti de bu alana yerleştirilmektedir ve bunun sonucunda türbe alanı sürekli insanlar tarafından çiğnenmektedir (resim 7).

Bu sebeple bu restorasyon hatası bir an önce düzeltilerek türbede Ağazâde için sembolik bir sanduka konulmalı ve halkın ziyaretine açılmalıdır. Aksi takdirde Mevlevîhanenin aslına uygun olarak restore edildiği açıklaması gerçekleri yansıtmaktan uzak kalacaktır.

Restorasyon konusundaki bir başka eksiklik hâlâ Mevlevîhane'nin ana giriş kapısının askerî alanda tel ve taşlarla örülü halde bulunmasıdır. Mevlevîhaneye giriş uyduruk bir tel kapıdan yapılmaktadır. Üstelik bu abidevî kapının kitabesi kırılmış olup her an düşme tehlikesiyle karşı karşıyadır (resim 8-9). Evveliyet ve evleviyetle kapının kitabesi onarılmalı ve bu kapı askeriyeden alınarak girişlerin buradan yapılması sağlanmalıdır.

Mevlevîhanenin İşlevi /Mânâsı

Geçmişte olduğu gibi din ve maneviyat konusu günümüz insanının da en önemli gündem maddelerinden biridir, ancak bununla birlikte maalesef gitgide sağlıklı bir İslam algısı görmek zorlaşmaktadır. "Dinî hayat ya sadece duygulanımlar, heyecanlar içinden yaşanmakta ya da sadece kaba saba bir gelenekçilik üzerinden kendini ifade etmektedir."³

İşte tam da bu noktada karşımıza bütün görkemiyle Hazret-i Mevlânâ çıkmaktadır. Hz. Mevlânâ 13. asırdan itibaren ifrat ve tefrit kaosuna meydan okuyarak, akademik anarşiye başkaldırarak, mevcut bütün kurum ve kuruluşları cesurca ve kahramanca sorgulayarak kendi çağına ışık tutmuş, modern dünyamız için de ilham kaynağı olmuştur. Çok samimi ve özeleştirel tavrı sayesinde, korkusuzluğu sayesinde islamın bütün problemleriyle ilgilenmiş, kafa yormuş, ızdırabını yaşamış, çilesini çekmiş ve en önemlisi ulaştığı hakikatleri eserlerinin yanı sıra lisan-ı hal ile de anlatmasını bilmiş yani hayatına geçirmiş bir insân-ı kâmindir. Bütün tasavvuf geleneği ve bilhassa Hz. Mevlânâ, bize fert temelinde yaşanan dinî tecrübeyi en derunî noktadan yakalayarak bunu düşünce, estetik, zevk ve

³ Kenan Gürsoy, *Birleyerek Oluşmak*, Ankara 2013, s. 82.

ahlakla bütünleştirmeye gayret eden bir tavrı işaret eder⁴.

Hz. Mevlânâ bu yönüyle sıradan, mukallidane yaşayan tarikatlerden mümtaz olmasını bilmiştir. Başka bir deyişle Mevlevîlik yolu özel bir kuvvet olmuş, edebiyatıyla, felsefesiyle, mimarîsiyle, siyasetiyle ve ahlakıyla surda bir gedik açmıştır. Ehliyetli ve liyakatli insanlar yetiştirerek İslamı savunmada güçlü bir teşkilat olmuştur. Temennimiz 21. asırda da Mevlânâ'nın kurtarıcı öğretilerinin sağlıklı bir şekilde yaygınlaştırılmasıdır. Bu sebeple Hz. Mevlânâ'nın bütün yazdıklarının ve bütün yaptıklarının sağlıklı bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için bizler de bugün bir vefa borcu olarak Allah'a şükür ve Mevlânâ'ya teşekkür babında onun İslam davasındaki fonksiyonunu bütün görkemiyle tanıyacak ve tanıtacak kurumlar oluşturmak zorundayız. Bunlar, enstitüler, araştırma merkezleri, kürsüler ve dernekler olabileceği gibi hal-i hazırda mevcut tarihî binalardan yani Mevlevîhanelerden de yararlanılmalıdır. Bu noktada ilk adımımız mevlevîhanelerin restore edilip Mevlevî erkân ve adabına uygun şekilde işlev kazandırılması ve erkânınca tatbik edilen sema törenleri olmalıdır.

Mevlevîhânenin Bugünü ve Yarını

Günümüzde pek çok Mevlevîhânenin restore edildiğini söyledik, ancak restore edilen bu tarihî binalarda en önemli sorun yeniden işlev kazandırmaktır. Bugün pek çok Mevlevîhanede olduğu gibi Gelibolu Mevlevîhanesi de tarihteki işlevinden oldukça uzak bir şekilde kullanılmaktadır.

Bugün itibarıyla Mevlevîhanede her ay bir topluluk "sema gösterisi" (kendi ifadeleridir) adı altında sema töreninin rükünlerini uygulamaksızın erkândan bihaber şekilde, hatta erkânı inkâr edercesine rengârenk tennureler içinde, Mevlevî ayini yerine Yunus Emre ilahileri eşliğinde dönmek suretiyle kendilerinin de ifade ettikleri gibi gösteri yapmakta, pilav dağıtmaktadır. Ayrıca Mevlevîhane dışında üniversitenin yönetimine bırakılmış eski bir Ermeni kilisesinde her hafta sema gösterisi düzenlenmektedir. Unesco tarafından "somut olmayan kültüres miras" kabul edilen ve Kültür Bakanlığı'nca koruma altına almak üzere hakkında genelge yayımlanan "sema töreni" bu genelgeye aykırı olarak, bu genelgeye

⁴ Gürsoy, ae, s. 8.

rağmen, üstelik Mevlevîhanenin “dânî semâ çi büved / sema nedir bilir misin” gazelinin yazılı olduğu kubbesi altında ve en üst düzeyde devlet ricalinin gözleri önünde ayaklar altına alınmaktadır (resim 10).

Mevlânâ 'nın hemen hemen bütün Mevlevîhanelerde yer alan “Dânî semâ çi büved” (sema nedir bilir misin?) diye başlayan Farsça gazeli semain ne olduğunu ne güzel anlatır:

Semân ne olduğunu bilir misin?

Semâ dostun hallerini görmek, lahut perdelerinden Hakkın sırlarını duymaktır.

Semân ne olduğunu bilir misin?

Kendindeki varlıktan geçmek, mutlak yoklukta, devamlı varlık tadını tatmaktır.

Semân ne olduğunu bilir misin?

Dostun aşk darbeleri önünde başını top gibi yapıp başsız ayaksız dosta koşmaktır.

Semân ne olduğunu bilir misin?

Yâkub'un derdini ve devasını bilmek, Yusuf'a kavuşma kokusunu, Yusuf'un gömleğinden koklatmaktır.

Semân ne olduğunu bilir misin?

Musa peygamberin asâsı gibi her an Firavun'un sihirlerini yutmak, yok etmektir.

Semân ne olduğunu bilir misin?

“Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki o vakitte ne Allah'a yakın bir melek ne de bir peygamber aramıza girer” hadisindeki o yere aracısız girmektir.

Semân ne olduğunu bilir misin?

Semâ, Şems-i Tebrizî gibi gönül gözlerini açmak ve kudsî nurları görmektir.

Bu ekibin, Mevlevîliği sadece semain bir şov olarak sunulması derekesine indirdiği yetmezmiş gibi, yaptığı her etkinlikte bilgisizliğini, ehliyet ve liyakatten ne kadar uzak olduğunu da göstermektedir. Halbuki şu rubaide ifade edildiği gibi Hz. Mevlânâ'ya göre sema bir amaç değildir, Hakkı bilmek, bulmak, tanımak ve hakka ulaşmak için sadece bir vasıtaadır:

“Nereye baş korsam koyayım, secde edilen O'dur

Altı yönden de, altı yönden dışarıda da Ma"bud O'dur
Bağ, bağçe, gül, bülbül, semâ, dilber
Bunların cümlesi de bahâne; maksad hep O'dur, O"

Yine Hz. Mevlânâ, semâ etmek isteyenlere şöyle tavsiyede bulunur:

"Evvelâ semâ ehliyetini elde et, ondan sonra semâ yap. Nitekim ben, dün şekeri burnuma tuttum, burnum şekerden bir şey anlamadı; çünkü o anlamaya istîdadlı değildi.

Hazırlıklı olmadan bir madene bile gitsen bir habbe alamazsın.

Buğdayı olmaksızın değirmene gidenin ancak saçı, sakalı ağarır, başka bir şey elde edemez.

Bu misâlin sonu gelmez, sözü kısa kes, yürü isti'dâd elde etmeğe çalış."

Ehliyet ve liyakate bu kadar önem veren, ehliyet ve liyakati Mesnevisinin ekseni yapmış olan Mevlânâ'nın mirası bugün ehliyetsiz ve liyakatsiz kimselerin ellerinde yağmalanmaktadır. Uygulamanın Mevlânâ düşüncesinden, Mevlevî kültüründen, Mevlevî zevk ve estetiğinden çok uzak olduğu aşikârdır. Mevlânâsız, Mesnevisiz sema erkânı ile uzaktan yakından alakası olmayan, neye hizmet ettiği de bilinmeyen bu ucube programlar, sema töreninin, Mevlevîlik kültürünün içini boşaltmaktadır. Bu programların devlet himayesinde, akli ve bilimi temsil etmesi beklenen üniversite çatısı altında gerçekleştirilmesi de ayrıca düşündürücüdür.

Gelibolu Mevlevîhanesi'nin ve diğer Mevlevîhanelerin bir yarını olması isteniyorsa bir an önce mevcut yanlış uygulamalara son verilmeli, bunun için gerekli tedbirler alınmalıdır. Mevlevîhane folklor gösterilerinin, pilav partilerinin mekânı olmaktan kurtarılıp asıl fonksiyonu olan manevî ve kültürel çehresiyle gün yüzüne çıkarılmalıdır. Bu uygulamaların acilen düzeltilebilmesi için de akıl ve bilimin devreye girmesi ve siyasetin önüne geçmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, bu yanlış uygulama sürerse Mevlânâ hakkındaki kaos ve anarşi daha da büyüyecek, Kur'an'ın bendelerinden Kur'an'ın kalelerinden bir tanesi olan, Kur'an'ı ve hadisleri savunan mesnevihanların makamını barındıran bir kale düşmüş olacaktır.

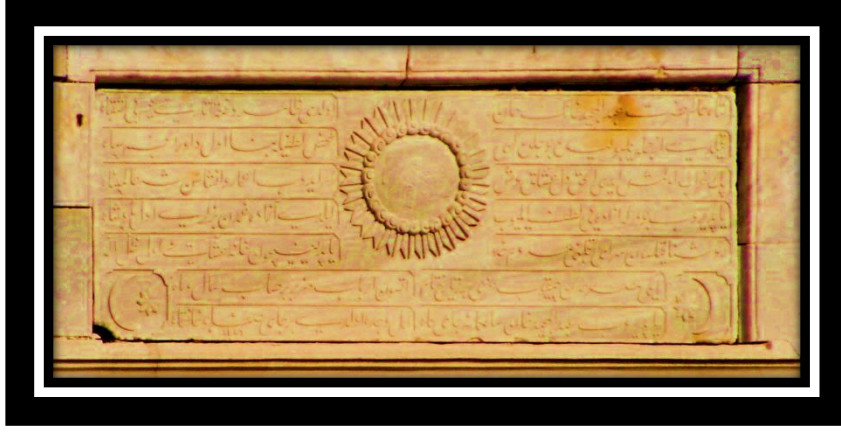
Mevlevîlik geleneğinde ve tasavvuf kültüründe asıl değerli olan an, "bugün" yani "şimdi"dir, çünkü "sufi ibnü'l-vakt olur" dolayısıyla "dem bu demdir" vecizesiyle dile getirilen bu hakikate göre hareket edilmelidir. Bu çerçevede dünya kültür mirasının en önemli değerlerinden biri olan

Mevlevîhaneler, melevîlik kültürü ve sema töreninin bir an önce korumaya alınması, hem fizikî yapısı hem kültürel işlevi açısından doğru bir şekilde nesilden nesile aktarılması konusunda tedbirler alınmalıdır. Tıpkı Hz. İsa'nın Kudüs'e geldiğinde Süleyman mabedinin gerçek fonksiyonunu yitirmiş olmasına isyan ettiği gibi, bizlerin de bugün aynı isyan ahlakına uygun hareket etmek mecburiyetimiz vardır. Bu mukaddes bir vazifedir. Yüce dinimizin en önemli özelliği iyiliği emretmekten ziyade kötülüğü nehyetme kararlılığı ve kahramanlığı taşımasıdır. İyiliği herkes, her zaman, her yerde söyleyebilmiş ve emredebilmiştir, fakat kötülükleri engellemek ancak çok cesur, kahraman insanların eliyle olmuştur.

Sözlerimi Kur'an'dan bir ayet ve Mesnevi'nin 4. Cildinden bir bölüm okuyarak bitirmek istiyorum:

"İçinizden hayra çağıran iyiliği emredip kötülükten meneden bir topluluk olsun, işte onlar kurtuluşa erenlerdir." (Kur'an, Al-i İmran, 104)

"Gaza delilerin elindeki kılıçları almak için müminlere farz olunmuştur. Bunların canı delidir, cesedi de elindeki kılıçtır. Binaenaleyh o çirkin huylu delilerin elinden kılıçlarını al." (Mesnevi, C. IV, 1435-36)

Resim - 1

Resim - 2

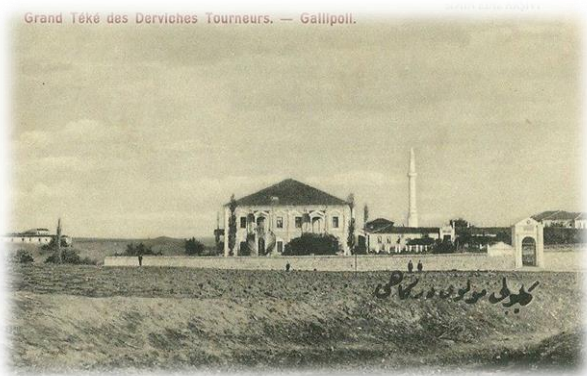
Resim - 3

Resim - 3a

Resim - 3b

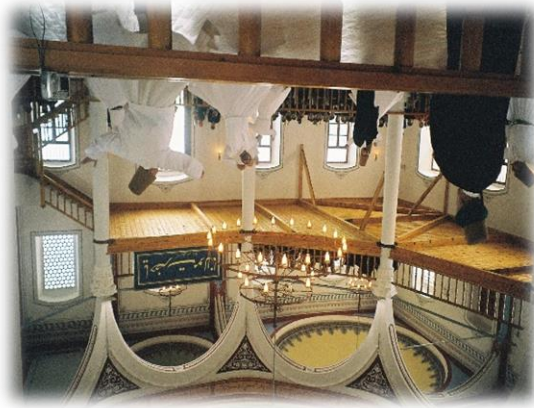
Resim - 4

Resim - 5

Resim - 6

Resim - 7

*Resim - 8**Resim - 9**Resim - 10*

GELENEK VE GÜNÜMÜZDEKİ SEMA PRATİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Hülya UZUN*

ÖZET

Mevlevilik tarikatında önemli bir zikir olarak kendini gösteren sema, insanlar üzerindeki etkisini günümüzde de sürdürmektedir. Hz. Mevlana'nın Şems'ten sonra semaya başladığı ve belirli kurallara bağlı kalmaksızın sema yaptığı yazılı kaynaklardan tespit edilmektedir. Hz. Mevlana'nın torunlarından Pir Adil Çelebi tarafından sistematize edilmiş olan sema mukabelesi, halen değişim ve dönüşümlere rağmen varlığını sürdürmektedir. Hz. Mevlana'nın yedinci nesil torunu olan ve Afyonkarahisar'da yaşayan Sultan Divani de, 16. yüzyıla ait risalesinde semanın bugünkü şeklini ortaya koymuş ve bu tarihten sonra, sema törenleri semahanelerde yapılmış, Devr-i Veled, 4 selam, hatt-ı istiva ve postun öneminin ortaya çıkmasıyla birlikte, sema mukabelesinden sonra icra edilen Garipler Seması, Niyaz ayini gibi icralar uygulanmaya başlanmıştır.

Konya'dan sonra Mevlevilik konusunda önemli hizmetlerin yapıldığı ve ikinci büyük âsitaneyle sahip olan Afyonkarahisar'da ve yurt genelinde halen devam eden sema mukabelelerinin geleneksel uygulamalarında değişim olduğu gözlenmiştir. Bu değişimin semanın yapıldığı mekânlar ile müziğine, sema öğrenecek kişi veya kişilerin sema eğitim süreçleri ve uygulanma alanlarına kadar daha birçok konuda etkili olduğu tespit edilmiş; ayrıca ritüelin dışına çıkılarak semazenlerin "dansçı" kimlikleri ile çekilen ilahi kliplerinde sanatçıya eşlik etmesi de değişimin başka bir örneği olarak karşımıza çıkmıştır.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda bu bildiriye sema törenlerinin geleneksel uygulamaları kısaca anlatıldıktan sonra Afyonkarahisar'da yapılan alan çalışmalarından yola çıkarak, hem ulusal hem de yerel düzeyde yapılan sema pratikleri incelenecek, günümüzdeki sema mukabelelerinin ve ritüel dışında gerçekleştirilen sema pratiklerinin nasıl yapıldığı görsel kayıtlarla sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlevilik, Sema, Afyonkarahisar, Pratik

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ondokuz Mayıs Devlet Konservatuarı
hulya.uzun@omu.edu.tr

COMPARATIVE ANALYSIS WITH TRADITIONAL SEMA AND CURRENT SEMA

ABSTRACT

Sema, which is known an important dhikr in the Mevleviye Tariqah, continues effect on people in current day. According to written sources, it is identified that Mevlana started Sema after Sems and performed it without specific rules. Sema mutuality, which was systematized by Pir Abdil Celebi who was one of grandson of Mevlana, still has been in existence though changes and transformations. Sultan Divani, who was seventh generation grandson of Mevlana and lived in Afyonkarahisar, constituted current Sema formation in his pamphlet in 16th century and since then Sema celebration has been performed in Sema Place. With the emergence of the importance of Devr-i Veled, 4 Selam, Hatt-ı Istiva and Post, performances were performed after Sema mutuality such as Garip's Sema and Niyaz Ritual started to perform.

It was observed that there are changes about traditional practices of Sema mutuality still continues all over Turkey and in Afyonkarahisar where has second big Mevlevi dervish lodge and is made important works about the Mevlevi Order than Konya. It was stated that this change has effective on several fields such as the places where Sema is performed, its music, trainer or trainers, sema training processes and Sema performing areas; also with going out of rituels that semazens accompany with the performer with their "dancer" identities in their divine clips is come out as another example of this change.

According to above information, in this report; after explaining the traditional practices of Sema ceremonies shortly, by guiding field studies in Afyonkarahisar Sama practices will be searched both national and local areas and it will be presented how current Sema mutualities and Sema practices out of rituels are performed with visual records.

Key Words: The Mevlevi Order, Sema, Afyonkarahisar, Practice

Giriş

Mevlevi seması, dini ritüeller arasında önemli bir yere sahiptir. Hz. Mevlana semâya Şems ile karşılaşmalarından sonra başlamış, zamanı, saati ve yeri belli olmadan, cezbeye gelerek semâ yapmıştır. Belli bir kurala bağlı

kalmadan, etkilendiği herhangi bir sestem sonra bazen üzüldüğünde bazen sevindiğinde sema yaptığı başta Eflaki olmak üzere birçok yazılı kaynaklarda anlatılmıştır. Bununla ilgili rivayetler de vardır ki, bunlardan en bilineni kuyumcu Selahaddin Zerkubî'nin dükkânının önünden geçerken Selahaddin'in altınlara vurduğu çekiç sesinden etkilenerken, dükkânın önünde yaptığı sema ile ilgili olanıdır.

Hz. Mevlana'nın vefatıyla birlikte Mevlevilik tarikatının hemen kurulduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü Hz. Mevlana sağlığında kendisinden sonra halife olarak Çelebi Hüsameddin'in başa gelmesini istemiş, Sultan Veled de babasının bu isteğine karşı gelmeyerek, babasına olan bağlılığını bir kez daha kanıtlamıştır. Çelebi Hüsameddin'den sonra halife olarak başa geçen Sultan Veled, Mevlevilik tarikatının temellerini de atmaya başlamıştır.

Sultan Veled'in önemli bir özelliği merasimlere olan bağlılığıdır. Bu nedenle Mevlevilik tarikatının temellerini oluştururken merasimlere önem vermiş, yapılacak olan her kuralın belli bir sırası olmasını istemiştir. Hz. Mevlânâ'nın hayatında önemli bir yer tutan vecd ve semâyı da kurallara bağlamış ve onunla birlikte semâ ve Mevlevî âyinleri de yavaş yavaş şekil almaya başlamıştır (Gölpınarlı 2006: 51). Fakat o dönemlerde bazı biçimsel âyinler, henüz tam tanımlanmadığı için her tekkenin şeyhinin takdirine bırakılmıştır (Lewis 2010: 471).

Mevlevi semasının şekillenmesi zaman almıştır. Bu konuda en geniş bilgileri Abdülbaki Gölpınarlı'dan edinmekteyiz. *Mevlevî Adâb ve Erkâmı* adlı eserinde Gölpınarlı, Sultan Veled ve oğlu Ulu Arif Çelebi zamanında semânın Hz. Mevlânâ zamanındaki semâ ile aynı olduğunu belirtir (2006-b-: 87). Sakıp Mustafa Dede de (ölm. 1148 H.1735), "*Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyan*" adlı eserinde semâdan bahsederken Hz. Mevlânâ'nın torunlarından Çelebi Selahaddin'in semâ meclislerinde, makamda bulunan çelebilerin ortada döndüğünü, onun çevresinde diğer çelebilerin, ikinci halka olarak halifelerin, üçüncü halka olarak da dervişlerin semâ ettiğini anlatır ve bu tarihlerde de semânın daha kurallar içerisinde olmadığını vurgular (Gölpınarlı 2006-b-: 88). Yine Sakıp Dede de, bugün icra edilen mukabelenin Hz. Mevlana'nın torunlarından Pîr Adil Çelebi tarafından sistemleştirildiğini ve belirli bir şekle konulduğunu belirtir.

Semâ, belirli kurallar içerisine alındıktan sonra ilk olarak Hz. Mevlânâ'nın yedinci nesil torunu olan ve 16. yüzyılda Afyonkarahisar

Mevlevîhanesi'nde yaşayan Sultan Divani'nin risalesinde anlatılmış, bundan sonra ise Mevlevî tekkelerinde yapılan semâ, törenleşmiştir (Gölpınarlı 2006-b-: 90). Semâ törenlerinin semâhanelerde yapılması, Devr-i Veledi, 4 selam meydana gelmesi, mukabele sırasında postun önemi, hatt-ı istiva gibi birçok konular önem kazanmış ve uygulamaya konulmuştur.

Sema törenlerinin geleneksel uygulamaları 1925 yılında çıkan Tekke ve Zaviye kanununa kadar devam etmiş, bu tarihten sonra ise başta Konya olmak üzere unutulmaya başlanmıştır. Fakat Afyonkarahisar'da yaşayan Sultan Divani soyundan gelen inas çelebilerinin yaptıkları ve "gezek" adını verdikleri toplantılar sayesinde hem post makamı, hem de Mevlevî ayinlerinin icrası ve sema öğretimi, evlerde gizlice devam etmiştir.

1950 yılı, Türkiye'de yaşanan siyasi olaylar nedeniyle bir dönüm noktası durumundadır. Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Cumhuriyet döneminde yasaklanan bazı hareketlerin bu tarihten itibaren yeniden başladığı görülmüştür. Bu durumdan olumlu yönde etkilenen tarikatların başında da Mevlevîlik gelmiştir. Çünkü bu tarihten sonra Mevlevî âyini ve semânın yani mukabelenin, yapılmasına izin çıkmış, bunun yanında devlet bu gösterilere izleyici olarak katılarak destek vermiştir. Dolayısıyla Konya'da 1950 yılından önce gizlice yapılmaya çalışılan Mevlevî âyini ve semâ, bu tarihten itibaren yalnız Konya'da değil, diğer illerde yapılmaya ve ilgi görmeye başlamıştır.

1950 yılında itibaren başta Konya olmak üzere tüm yurttaki Mevlevî âyinleri eşliğinde ve âyin kuralları çerçevesinde yapılan Mevlevî semâsının uygulanışında değişimler olduğu gözlenmiştir. Bu değişimleri semânın dinsel bir ritüel olarak yapılmasından ziyade görselliğinin ve semâ yapan bazı kişilerin ise "semâzen" kişiliklerinden ziyade "dansçı" kişiliklerinin ön plana çıkarılması şeklinde yorumlayabiliriz.

Öncelikle bu bildiride semânın nasıl bir değişim gösterdiğinin daha iyi anlaşılabilmesi için geleneksel semâ töreni hakkında kısa bir açıklama yapılacak, ardından Afyonkarahisar özelinden ve Mevlevîlik tarihinin sürecinden yola çıkılarak yapılan uygulamalar hakkında bilgi verilecektir.

Geleneksel Olarak Yapılan Sema Töreni

Mevlevîlerin semâ törenine "mukabele" denir. Arapça bir kelime olan mukabele, karşılaşmak, karşı karşıya gelmek, yüz yüze olmak anlamlarına

gelir. Mukabele günümüzde semâ âyini ya da semâ gösterisi olarak da isimlendirilmiştir. Tasavvufî anlayışta mukabele, tarikata girmiş kişilerin toplu olarak bir araya gelmeleri ve zikir yapmalarıdır (Arpaguş 2009: 243).

Tekkelerde tören, muhiblerin katılımını sağlamak amacıyla o dönemde tatil olduğu için Cuma günleri yapılırdı (Gölpınarlı 2006: 340, Arpaguş 2009: 244). Mevlevî töreni herkese açıktı, tarikat dışından izlemek isteyen herkes bu töreni izleyebilirdi.

Mukabelelerin olacağı gün tekkedeki bir can, bütün dervişlere sesini duyuracak şekilde, namaz vaktinin geldiğini bildirirdi. Mevlevî dervişleri de abdestlerini alır, tennurelerinin üzerlerine de derviş hırkalarını kollarını geçirmeden alır, namaza ve semâya hazırlanmış olurlardı. Çünkü semâdan önce hep birlikte vakit namazının sünneti kılınırdı.

Mukabeleyi izleyecek olanlar semâhanede yerlerini aldıktan sonra mutrıb heyeti salona gelir; kendileri için ayrılan yüksekçe bir yere çıkarak ayakta, ayakları mühürlü olarak beklerlerdi. Daha sonra başında destarlı sikkesi, hırkasının kollarını giymiş, ellerini önde kavuşturmuş bir vaziyette şeyh gelirdi. Arkasında da meydancı dede vardır, her ikisi de semâhane kapısından sağ ayakları ile içeri girerler ayaklarını mühürleyip baş keserlerdi. Bu, selam vermektir; sessiz bir selam olan baş kesmeden sonra şeyh, postuna doğru ilerler ve vakit namazının sünnetine dururdu. İmam da gelmiş ve mihraba geçmiştir. Bu arada züvvar¹ da imamın arkasında namaza durmuştur (Gölpınarlı 2006-b-: 93-94).

Sünnet kılındıktan sonra mutrıbtta bulunanlardan biri üç ihlâs sûresini okur, Fatiha verir, tekrar namaza durulur ve farzı kılınır. Namazdan sonra dua okunur ve zikir yapılır, zikir tamamlandıktan sonra dua edilir, şeyhin Fatiha demesiyle herkes, oturduğu yere kapanıp niyaz ederek kalkar. Şeyhin dışındakiler hırkalarının kollarını çıkarırlar, herkes yerlerini alır ve şeyh, mesnevi okunmayacaksa post duasını okur.

Fatiha'dan sonra herhangi bir özür olmadıkça mesnevinin okunması şarttır. Mesnevinin okunmasından sonra mutrıb heyetinden birisi kısa bir aşr² okur. Aşrdan sonra Fatiha verilmez ve şeyh post duasını okunur, post duası bitince, şeyh, rahleyle görüşüp inerdi. Bu sırada da diğerleri, yere niyaz ederek kalkar, yerlerine geçer ve ayakta beklerler. Eğer Mesnevi

1 Züvvar: Ziyaretçiler, hatır sormaya gidenler.

2 Aşr: Dini merasimlerde Kur'an-ı Kerim'den 10 ayet miktarı okunan kısım.

okunmamışsa, şeyh postuna oturur, yere niyaz eder ve post duasını okur. Post duası bitince mutrib heyetinde bulunan na't-han, İtrî'nin bestelediği na'tı okur. Na'tten sonra kudümzenbaşı, kudüme "la re la re" notasıyla vurur ve neyzenbaşı veya neyzenbaşının uygun gördüğü bir neyzen, hangi âyin okunacaksa o makamdan kısa bir taksim yapar. Taksim bitince Devr-i Kebir usulünde bestelenmiş olan peşrev çalınır. Peşrev kudümzenbaşının, kudüme birkaç zahme vurmasıyla başlar ve ilk zahmede şeyh ve semâhanedekiler hep birlikte içlerinden "Allah" diyerek, ellerini yere vurarak kalkarlar (Gölpınarlı 2006-b-: 99).

Bundan sonra Devr-i Veledi (Sultan Veled Devri) başlar. Şeyh ağır ağır yürümeye başlamıştır, posttan üç adım uzaklaştıktan sonra da arkasındaki posta yakın bir yerde durup ayağını mühürler ve baş keser. Hatt-ı İstiva'ya basmadan sağ ayağını postun önünden öbür tarafa atar, sol ayağını da yanına aldıktan sonra posta arkasını dönmeden karşıya geçer, ayağını mühürleyerek durur. Arkasındaki de aynı şekilde postun önüne gelir ve karşı karşıya gelmiş olurlar. Karşılıklı birbirlerinin yüzlerine ve özellikle gözleriyle, kaşlarının arasına bakarlar, sonra hırkalarının içinden sağ ellerini kalplerinin üstüne koyup ayakları mühürlü bir şekilde baş keserler. Karşıdaki arkasını semâhaneye dönmeden önünden gidene takip etmeye başlar. Bütün canlar böylece post önünde birbirleriyle baş kesmiş olurlar. Karşı tarafta da postun hizasına gelince yine ayakları mühürlü baş kesip, Hatt-ı İstiva'ya basmadan karşıya geçerler. Burada karşı karşıya gelmek yoktur.

Üç defa semâhaneyi dolaşan şeyh ve semâzenler hatt-ı istiva denilen çizgiye basmadan ve postun önünde birbirlerinin gözleriyle kaşlarının arasına bakarak selamlaşırlar. Şeyh en öndedir ve semâzenler içinde yeni semâya başlayan semâzen (nev-niyaz) en arkadadır. Sultan Veled devrinde şeyh ile bu nev-niyaz karşı karşıya gelerek birbirlerini selamlarlar.

Devr-i Veledî, ölümden sonra dirilmeye, şeyhin yol göstermesi ile ebedî hayata yönelmeye işarettir. Sultan Veled devrini üç kere dönerek tamamlamak tasavvufta şu anlama gelir:

1. İlmel Yakîn: Hakkı ilimle bilmek
2. Aynel Yakîn: Görerek bilmek
3. Hakkel Yakîn: Hak'la bir olmak (Arpaguş 2009: 252).

Üç devir de bittikten sonra selamlara geçilir. Semâzenler hırkalarıyla görüşerek çıkarırlar ve arkalarını dönmeden yere bırakırlar. Şeyh, postun önüne doğru yürür, baş keser ve onunla beraber hep birden baş kesilir. Semâzenbaşı şeyhin önüne gelerek, şeyhin sağ elini öper, şeyh de eğilip onun sikkelerini öper. Bu semâ için şeyhten izin almak demektir. Bundan sonra sırayla semâzenler şeyhin önüne gelip sağ elini öperek, şeyh de onların sikkelerini öperek semâyâ başlarlar. Bu görüşme yani şeyhin elini öpme sadece 1. Selamda olur. Diğer selamlarda sadece semâzenler şeyhin önünde baş keserek semâlarına başlarlar. 4. Selamda özel bir durum vardır, semâzenler baş keserek 4. selama başladıktan sonra semâhanenin ortasını boş bırakırlar, çünkü 4. selamda semâyâ şeyh de katılır.

Böylece son selamda şeyh de semâ yapar. Şeyhin yaptığı bu semâyâ "Post Semâsı" denir. Son bölümde âyin bitince saz semâisine başlanır, ondan sonra da taksim yapılır. Bu devrede semâhane içinde duyulan tek şey ney'in yaptığı taksim, semâzenlerin ayak gıcirtıları ve eteklerinin hışırtısıdır. Şeyh yavaş yavaş postuna giderken ney de taksimini sona erdirmeye başlar. Şeyhin posta varmasıyla birlikte taksim de biter, bu aynı zamana denk gelir. Bu sırada mutrıban aşr okumaya başlar, semâzenler hırkalarını görüşerek üzerlerine aldıktan sonra yerlerine oturup aşr'ı dinlerler. Aşr okunduktan sonra dua-gû dede şeyhin önüne gelir ve dua-gû duasını okur. Uzunca olan bu duanın okunmasından sonra şeyh "Fatıha" der ve postuna niyaz ederek kalkar; şeyhle beraber herkes, yere kapanıp niyaz ederek kalkmış olur. Fatıha okunduktan sonra Gülbang okuyan şeyh en son söylenen "Hu..." hecesini semâzenler ve mutrıbtakilerle beraber uzunca söyler, yani hu çekilir. Şeyh bundan sonra baş kesip vakur bir sesle "Esselâmu aleyküm" der. Bu semâhanedeki canlar içindir. Şeyhle beraber herkes baş keser ve semâzenbaşı "Ve aleykümselâm ve rahmetullâhi ve berekâtühü" diye selam verir. Sonra şeyh ortaya geldiğinde bir kez daha selam verir, bu da mutrıbadır. Mutrıbdan neyzenbaşı bu selamı alır ve bu sırada şeyh de semâhanenin kapısına varmıştır. Orada arkasını türbeye çevirmemek şartıyla semâhaneye döner ve posta müteveccihen³ semâhanedekilere baş keser. Herkes de onunla baş keserek mukabelede bulunur. Kapıdan sol ayağı ile çıkar (girerken sağ ayağıyla girmiştir; mescide böyle girilir ve mescidden çıkarken de sol ayak ile çıkılır), elbise değiştirmek üzere hareme

3 Müteveccihen: Bir yere doğru gitmek üzere. Bir şeyi yapmaya yönelmiş olarak.

yönelir. Semâhanedeki diğer semâzenler ve mutrib heyeti de aynı şekilde semâhaneden çıkarlar, mukabele tamamlanmış olur.

Bu törenin ardından yapılan bazı uygulamalar daha vardır ki bunlar, “Bayramlaşma”, “Garipler Seması” ve “Niyaz Ayini” dir.

Bayramlaşma, mukabele bittikten sonra şeyh semâhanede kalarak yapılan tebrik törenidir ve genellikle bayramlardan sonraki ilk mukabelede, kandil gecelerinde yapılır.

Garipler Seması, bazen tören yapıldıktan sonra biraz daha semâ yapmak ve vecd içinde olmak isteyen dedeler ve canlardan bir kaç tarafından, herkes semâhaneyi terk ettikten ve kandiller dinlendirildikten sonra semâhanede yapılır ve şeyh semâsı gibi on sekiz çark atılarak tamamlanır (Gölpınarlı 2006-b-: 109).

Niyaz Ayini ise, mukabeleye gelmiş olan ve Mevlevîlik erkânını bilen şeyh, can yahut da muhiplerden birisi zevke gelerek mukabelenin biraz daha sürmesini istemesiyle olur. Niyaz gelince, dördüncü devrede son peşrev çalınmaz; ney kısa bir segâh taksim yapar ve “Niyaz mukabelesi” başlar. Niyaz âyini Yürük semâi çalınarak kısa bir taksimle sona erer, aşr başlar ve mukabele biraz önce anlatıldığı gibi biter.

Dergâh ve tekkelerdeki semahanelerde geleneksel olarak Mevlevî semâsı bu şekilde olmuştur. Mevlevî semâsı yapılacağı zaman gündüzden başlayan uygulamalar, sema bittikten sonra da yukarıda belirtildiği gibi bazı durumlarda da devam etmektedir. Oysa günümüzde yapılan sema törenlerinde bu uygulamaların bazılarının yapılmadığını görmekteyiz. Yapılan bu değişikliklere geçmeden önce inceleme alanı olarak odak noktamız olan Afyonkarahisar ilinin Mevlevîlik açısından kısa bir tarihçesini vermek ve bu tarihsel süreçten yola çıkarak günümüzde yapılan uygulamalara değinmek, konunun açıklanması açısından doğru olacaktır.

Afyonkarahisar’da Mevlevîliğin Geçmişten Günümüze Tarihsel Süreci

Afyonkarahisar, Mevlevîlik açısından Konya’dan sonra ikinci önemli bir şehirdir. Hz. Mevlânâ sağlığında bu şehre ziyaretlerde bulunmuş ve oğullarını burada sünnet ettirmiştir. 16. yüzyılda Hz. Mevlânâ’nın yedinci nesil torunu olan Sultan Divani’nin Mevlevîliği yaymak için yaptığı büyük çabalar ve seyahatler ile kadın soyundan gelen İnâs Çelebilerinin,

Afyonkarahisar çelebilerini meydana getirmesi, şehrin Mevlevîlik açısından önemini artıran unsurlardan birkaçıdır.

Afyonkarahisar'ın Mevlevîlik tarihini anlatan süreci, yapılan literatür çalışması, gözlem ve görüşmeleri içeren alan çalışması doğrultusunda üç dönemde incelenmesi uygun görülmüştür. Bu üç dönemde de Afyonkarahisar'da yapılan Mevlevîlik ile ilgili çalışmalar dikkat çekicidir;

1. 13. yüzyıl'dan - 4 Eylül 1925 yılına kadar olan dönem
2. 4 Eylül 1925'ten - 4 Mart 1950 yılına kadar geçen dönem.
3. 4 Mart 1950 yılından günümüze kadar gelen dönem.

Bu dönemler incelenirken, hem yazılı kaynaklardan hem de Afyonkarahisar'da ve Afyonkarahisar dışında bu dönemleri yaşayan görüşmeciler ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen "sözlü tarih" ten yararlanılmaya çalışılmıştır. Çünkü tarihi olaylar cereyan ettikleri toplum içerisinde birtakım etkiler bırakmaktadır. Sözlü tarihin öznel, güncel ve anlatıya bağlı yapısı, tarihin bireyler tarafından günümüzde nasıl anlaşıldığını, yorumlandığını ve yaşandığını anlamayı sağlar. Sözlü tarih çalışmaları, sözlü tarihçiyle görüşmecinin arasındaki ilişkinin bir sonucudur. Bu ilişkinin eşit olmadığı ortadadır, çünkü gündemi saptayan ve anlatının oluşmasını sağlayan sözlü tarihçidir. Diğer bir anlatımla burada iç içe geçmiş iki farklı süreçten söz edilebilir: Yaşam öyküsünün anlatılma/kaydedilme süreci –ki bu süreçte sözlü tarihçi ile görüşmecinin arasındaki ilişki ve anlatıcının yorumu öne çıkar- ve sözlü tarihçinin kendisine ait olan dinleme/okuma, yorumlama ve yazma süreci (Neyzi 2011: 10-11). Daha çok kaynak kişilerin anıları üzerine kurulu olan sözlü tarihte; sözlü malzeme kendi başına bir amaç değildir ve 'sözlü tarih' adı belli bir tarih türünü ima etme yanlılığına yol açabilir. Sözlü tarih daha çok bir malzeme toplama yöntemi, bugünü daha iyi anlayabilmek için geçmiş anlamlandırma sürecine yapılan bir katkıdır (Erol 2009: 247). Sözlü tarih, sözlü kültür içinde yaşayan bir süreçtir.

Bu bağlamda, Afyonkarahisar'da Mevlevîlikle ilgisi olan birçok kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda özellikle 1925 yılından günümüze kadar geçen süreçte Mevlevîlik adına neler yapıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler, Afyonkarahisar'da 1940'lı yıllarda yaşamış ve musiki çalışmalarında bulunmuş, bugün 80'li ve 90'lı yaşlarını süren Mevlevîler, muhibbanlar ve Mevlevî kültürü ile büyümüş bugünün

genç nesli ile yapılmış, ayrıca yerel ve ulusal TV programlarında konuyla ilişkili yapılan açıklamalar da değerlendirilmiştir.

1. 13. yüzyıl'dan - 4 Eylül 1925 yılına kadar geçen dönem: Birinci dönem olarak adlandıracağımız ve uzun bir süreci kapsayan bu dönem Hz. Mevlânâ'nın yaşadığı 13. yüzyıldan, tekke ve zaviyelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar sürmektedir. İlk zamanlar, Hz. Mevlânâ'nın bu şehri birkaç kez ziyaret ederek burada akrabalık ilişkilerinin yaşanması sonucu Afyonkarahisar ile Konya arasında kuvvetli bağlar kurulmuş ve bu şehir Hz. Mevlânâ'nın yaşadığı dönemde Mevlevî çevreleriyle tanışmıştır.

Sultan Veled'in büyük kızı Mutahhara Hatun'un evliliğinden olan Hızır Şah'ın torunu ve Mevlânâ'nın da yedinci göbek torunu olan Divane Mehmet Çelebi, Afyonkarahisar'ı Mevlevîlikte Konya'dan sonra ikinci büyük merkez haline getirmiştir. Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik, Divane Mehmet Çelebi döneminde Konya'dan çok Afyonkarahisar merkezli bir yayılma göstermiştir. Divane Mehmet Çelebi, önemli seyahatlerde bulunmuş, Mevlevîliği yaymak için Karaman, Muğla, Burdur, Bursa, Kütahya, İstanbul, İran, Irak, Suriye ve Mısır gibi yerleri dolaşmıştır. Divane Mehmet Çelebi, bu seyahatleri sırasında Sandıklı, Eğridir, Denizli, Halep, Kahire, Cezayir, Midilli ve Sakız'da Mevlevîhaneler açmış, buralara da özellikle kendi yanında götürdüğü dervişleri şeyh olarak atamıştır (Daşdemir 2002:179-181).

16. yüzyılda, Mevlevîlik tarikatında kadınların isminin ön plana çıktığı görülmüştür. Divane Mehmet Çelebi'nin büyük kızı Destina Gevher Hatun, Afyonkarahisar Mevlevîhanesinde mütevellî olmuş, erkekler gibi hırka ve külah giymiştir. Bunun yanında Güneş Han'ı Kübra ve Güneş Han'ı Suğra tarihe geçen isimler olmuştur (Gölpınarlı, 2006: 257-258, Ilgar 1992: 33-37).

Afyonkarahisar Mevlevîhanesinde, XX. Yüzyılın başlarında dergâh terbiyesi ile yetişen son Mevlevîler bazıları şunlardır: Hattat Bursalı Mehmet Raşid Dede, Neyzen Feyzi Dede, Hatip Hoca, Müftü Hüseyin Bayık, Kemal Bayık, Yahya Tekin Dede, Ferruh Çelebi, Arif Çelebi, Hüsrev Çelebi ve Ergun Çelebi'dir (Ilgar 1992: 14).

2. 4 Eylül 1925'ten 4 Mart 1950 Tarihine Kadar Geçen Dönem: 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapanması ile şeyhlik kurumu artık yasal olarak sona ermiştir. Modernleşme hareketleri içinde yer alan bu oluşum bazı çevreleri memnun ederken bazı çevreleri ise üzmüştür. Tüm yurttaki diğer tarikatlarla birlikte Mevlevîlik tarikatı da bundan etkilenmiştir.

Nezih Uzel, 9 Ocak 2010 tarihinde Habertürk Kanalında “Tarihin Arka Odası” adlı programa katılarak, tekke ve zaviyelerin kapatılma sürecini anlatmıştır. İstanbul’da o dönemde 400’e yakın tekke bulunduğunu belirten Uzel, bu Mevlevîhanelerin birinde şeyh Ahmet Remzi Dede tarafından yapılacak olan mukabele için hazırlandıklarını fakat bekçinin gelip elindeki kâğıdı uzatıp, dergâhın kapatıldığını tebliğ ettiğini belirtmiştir.

Konya’da da durum aynıdır, tekkeler kapatılmış ve postnişin olarak görev yapan kişinin de görevi yasal olarak sona ermiştir. Esin Çelebi Bayru ile 28 Mayıs 2010 tarihinde yapılan görüşmede bu dönemde Konya ile ilişkilerinin kesildiğini ve Mevlevîliğin bu dönemden sonra Konya merkezli değil de Halep merkezli devam ettiğini belirtmiştir.

Bütün bu yasaklamalara rağmen bu dönemde, birçok şehirde unutulmuş Mevlevîlik Afyonkarahisar’da devam etmiştir. Halk, şeyhe olan manevi bağlılığını ve saygınlığını devam ettirdiği için, evlerde, aile veya komşuluk içinde yasal olmasa da meşru olarak sürmüştür. Örneğin, tarikatların yaptığı bazı uygulamalara destek veren devlet, aynı zamanda kendi içlerinde devam eden bağlılıkları da görmezden gelmiş, böylece Afyonkarahisar’da da tekke ve zaviye kanunundan sonra Mevlevîler ve muhibbanlar şeyh olarak bildikleri kişiye, şeyh olarak bağlı kalmış, geleneklerini yasal olmasa bile meşru olarak devam ettirmişlerdir (Uzun 2013: 179).

Bu konuda görüşme yapılan kişiler şunlardır: Mevlânâ’nın 22. nesil torunlarından Meliha Çelebi (83) –2013 yılında Hakka yürüdü-, Meliha Çelebi’nin arkadaşı muhibban Leman Okyar (82), Semâzen Rıza Sarı (92), Kudümzen Zahit Sagun (86), neyzen İhsan Sami Doğan (77), kudümzen Kemal Alpergül (90), semâzen Bekir Alpergül (58) (Kemal Alpergül’ün oğlu)’dür.

Görüşmecilerimin hepsi bana aynı bilgileri vermişler ve evlerde, son postnişin Arif Çelebi’nin destekleriyle gizli gizli toplantılar yaparak hem Mevlevî ayini geçtiklerini hem de evde sema eğitimine devam ettiklerini anlatmışlardır. Arif Çelebi manevi olarak en son posta oturmuş ve 1965 yılında ölünceye kadar Afyonkarahisar’da meşru olarak postta kalmıştır. Daha sonra Afyonkarahisar’da posta oturan kimse kalmadığı için şeyhliğin bittiği görüşmeciler tarafından aktarılmıştır.

Arif Çelebi’nin kızı Meliha Çelebi ve Leman Okyar ile yapılan görüşmelerde evlerde gizlice toplandıklarını, hatta dışarıya ses gitmesin diye pencereleri sıkı sıkı kapattıkları bilgisini vermişlerdir. Bu dönemdeki

toplantılardan bahsederlerken, aslında bu toplantıların her zaman herkese duyurulmadığını, gizlice yapıldığı da anlatılmış ve toplantıların, zaman zaman evlerde, zaman zaman da tekkenin hücrelerinde olduğunu da belirtmişlerdir (Meliha Çelebi ile 6.04.2009; Leman Okyar ile 21.05.2009 tarihli görüşme).

Her ne kadar görünürde belli olmasa da Mevlevî ailelerine genel olarak bakıldığında ev içi eğitimlerin sürdürüldüğü, çocukların Mevlevî terbiyesi altında büyütüldüğü yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır. Afyonkarahisar için de durum aynı olmakla birlikte, Çelebi ailelerinin Afyonkarahisar'ı terk etmemesi dikkat çekicidir. Çelebilerin Afyonkarahisar'da yaşamaya devam etmesi sonucunda çocukları da bu kültürün içinde yaşamış ve Mevlevîliğin sürekliliği sağlanmıştır. Dolayısıyla nutrip heyetinin oluşması ve semâzen yetiştirilmesi, Afyonkarahisar'daki Mevlevîliğin meşru yollarla devam ettirilmesi, Konya'da tamamen unutulmuş olan Mevlânâ ve Mevlevîliğin Afyonkarahisar'da Mevlevîlerin kendi gayretleri sonucu unutulmadığını gösteren sözlü açıklamalardır (Uzun 2013: 182).

Tekkelerin açığını kapatmak için 1932 yılında "Halkevleri" kurularak faaliyete geçmiş (İlgar 1992: 16), faaliyete geçen halkevlerinin musiki dersleri içinde Klasik Türk Musikisi dersleri de verilmeye başlanmış, bu derslere de Afyonkarahisar'ın istekli öğrencileri devam etmiştir.

1925 yılında tekke ve türbelerin kapatılması ile Mevlevîlikte kullanılan resmi ünvanlar da ortadan kalkıyor gibi görünse de aslında kalkmamış ve kendi içlerinde devam etmiştir. Bunun bir manevi ünvan olduğunu kabul eden Mevlevîler, yasalar tarafından şeyhlik, dervişlik kaldırılrsa bile postnişin olarak kabul ettikleri kişiye olan manevi bağlılıklarını sürdürmüşlerdir. Afyonkarahisar Mevlevîleri ve muhibbanlarınca, yasal olmasa da Arif Çelebi en son posta oturan kişi olarak kabul edilmiş ve yukarıda belirtildiği gibi Mevlevîliğin yeniden canlandırılması konusunda da önemli çalışmaları olmuştur. Afyonkarahisar Mevlevîlerinin 1925'ten sonra yaptığı kültürel anlamdaki bu çalışmalar, kültürün unutulmayıp devamı konusunda önemli sayılabilecek çalışmalardır. Bu tarihten sonra hem Afyonkarahisar yerinde, hem de ulusal anlamda Konya başta olmak üzere birçok şehirde Mevlevî semâsına ilgi artmıştır (Uzun 2013: 185).

3. 4 Mart 1950 Yılından Günümüze Kadar Geçen Dönem: Türkiye'de 1950 yılı, yaşanan siyasi olaylar nedeniyle, dönüm noktası olabilecek bir

yıldır. Çünkü çok partili siyasal sisteme geçilmesiyle ve Demokrat Parti'nin seçimleri kazanmasıyla birlikte köylü olarak nitelendirilen kesimin oyları artmış ve İslami uyanışın ilk belirtileri de kendini göstermeye başlamıştır. Bu nedenle çok partili siyasal sistem, ülkede Cumhuriyet döneminde yasaklanan bazı hareketlerin yeniden oluşmasını da sağlamıştır. Bundan da yukarıda da değinildiği gibi olumlu yönde etkilenen tarikatların en başında Mevlevîlik gelmiştir. Çünkü bu tarihten sonra Mevlevî âyini ve semânın yapılmasına izin çıkmış, ayrıca devlet bu gösterilere izleyici olarak katılarak destek vermiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelenen yazılı kaynaklar değerlendirilmiş ve bunun sonucunda, 1950 ve sonrasında Mevlevî semâsında gözlemlenen gelişmeler yeniden uyanış, (revival) kavramı ile ilişkilendirilmiştir.

Kısaca anlatılmak istenirse, "Uyanış" terimi, 'revival' sözcüğünü karşılamak üzere kullanılan bir terimdir. Türkçede ise, 'yeniden canlandırma', 'dirilme', 'ihya etme', 'revaç bulma' vb. şeklinde karşılık bulmaktadır (Erol 2009: 73). Müzikte, resimde, edebiyatta ve daha birçok konuda kullanabileceğimiz bir kavram olan revival, eski zamanlarda var olan ve kaybolmakta olduğuna inanılan şeylerin, ayısının devam ettirilmeye çalışılması ile yeniden ortaya konması şeklinde açıklanabilir. Toplumsal bir hareket olarak belirtilen bu uyanış hareketi, bireysel değildir, o toplumda yaşayan konuyla ilgili kişilere yönelik bir harekettir. Bu bildiride de, "revival" sözcüğünün yerine "yeniden canlanma" veya "uyanış" kavramları kullanılmıştır (Uzun 2013: 186).

Erol "Müzik Üzerine Düşünmek" adlı kitabında bu konuyla ilgili şunları vurgular (Erol 2009: 74):

"Uyanışlar rastgele ortaya çıkmaz. Eski haline getirilecek geleneğin seçimi, içinde restorasyonun olabilirliği, kaynaklara ulaşabilirlik ve bizzat uyanış önderlerinin tercihlerinin de bulunduğu, birkaç pratik değerlendirme noktasına dayanmaktadır. Bununla birlikte restore edilecek geleneğin seçimi aynı zamanda uyanış önderlerini ilk adım atmaya yönelten sosyal, politik ve ekonomik koşullarca biçimlenmektedir."

Geçmişe ait olduğu bilinen bir geleneği yeniden canlandırma çalışmalarında önder olarak çalışan insanların rolü büyüktür. Bu insanlar bunu yaparken aslında kendi kültürel kimliklerinden yola çıkmaktadırlar. Kültürel kimliklerinin ortaya koyduğu farklılıklar dil, din, etnik köken, sınıf, ortak tarih ya da yaşam tarzı şeklinde biçimlenmektedir. Bu farklılıklar

nedeniyle kişilerin hem geçmişlerine olan özlemlerinin ortaya koyulduğu, hem de geleneklerinde var olan kültürel olguları yeniden inşa etme çabası içinde oldukları düşünülebilir.

Uyanış hareketlerinin geniş kitlelere ulaşmasına öncülük eden bazı etkinlikler vardır. Bunlar, yerel ve ulusal kanallar, kayıt endüstrisi (cd, kaset, dvd), internet ortamı ve insanların toplu olarak bir araya geldikleri canlı performansların sergilendiği festivaller, çeşitli organizasyonlar, özel günler vb.dir.

Buradan hareketle, Mevlevî semâsının uyanışını sağlayan kişilerin öncelikle Arif ve Hüsrev Çelebi kardeşlerin olduğunu söylemek mümkündür. Çelebi kardeşler yukarıda da anlatıldığı gibi evlerini zamanın müzisyen ve semâzenlerine açarak, kültürün devam ettirmesini sağlamışlar, aynı zamanda da Konya'da yapılacak olan ilk ihtifallere mutrıb ve semâzen desteği vermişlerdir. Dolayısıyla Arif ve Hüsrev Çelebi'yi, Mevlevîliğin Uyanış önderleri olarak belirtmek mümkün olacaktır.

T.B.M.M. nin 4 Mart 1950 tarihinde aldığı kararla "Sanat değeri olan ve Türk büyüklerine ait türbelerin"⁴ açılması kabul edilmiş, türbeler için kılavuz kitaplar yayınlanmıştır (Bursalıoğlu 2000: 82). Bu alınan kararla Konya'da 17 Aralık tarihinde ilk defa Şeb-i Aruz töreni yapılmıştır. Konya'da yapılan ilk ihtifaller konusunda bazı kaynaklar 1943 yılını gösterirken (Tarhan 2007: 186), bazı kaynaklar ise 1946 yılını göstermektedir⁵. İhtifaller 1950'den önce Konya Halkevi'nde, Hz. Mevlânâ'yı anlatan konuşmalarla başlamış ve bazen de ney ile yapılan küçük taksim ile anma töreni sona ermiştir. 1950 yılından itibaren de daha çok Afyonkarahisar ve İstanbul'dan gelen mutrıp heyeti ve semâzenler tarafından ihtifaller yapılmıştır.

Afyonkarahisar ekibi, Konya'nın kendi semâzenlerini ve mutrıb heyetini yetiştirmeye başlamasıyla, 17 Aralık Şeb-i Aruz törenlerini, Konya'dan birkaç gün önce veya sonra Afyonkarahisar'da yapmaya başlamıştır. 1970 yılına kadar düzenli olarak yapılan sema törenleri bu tarihten sonra yapılmamıştır. Bunun nedeni olarak da hem şehrin

⁴ Yıldız 1999 www.akader.info

⁵ Özcan, http://semâzen.net/sp.php?id=71&page_id=1&menu_id=id15

yöneticilerinin ilgisizliği gösterilmiş, hem de Mevlevî muhibbanlarından bazılarının ölümü üzerine grubun dağılması olarak belirtilmiştir.

Bu tarihten sonra aralıklı olarak törenler düzenlenmiştir. Bunlar; 22 Kasım 1986, 29 Aralık 1990 ve 1991 yıllarında “Mehmet Semâi Sultan Divane’yi Anma Töreni”dir.

Bu tarihten sonra Afyonkarahisar’da semâ ile ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Yaklaşık bir on yıl kadar süren sessizlikten sonra Mevlevî semâsının yeniden canlanmasını sağlayan Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi olmuştur. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı bünyesinde kurulan “Türk Tasavvuf Müziği ve Semâ Topluluğu” ile gerçekleşmiştir. 27 Ekim 1999 tarihinde kurulan bu topluluğun mutrip heyeti Konservatuar hocalarından, sema ekibi de Beden Eğitimi Spor Meslek Yüksekokulu hocalarının verdiği sema eğitimi ile oluşturulan sekiz kişilik bir semâ ekibinden oluşmuştur (Ömer Bildik ile 12.05.2010 tarihinde yapılan görüşme).

Türk Tasavvuf Müziği ve Semâ Topluluğu önce Afyonkarahisar’da 21.12.2000 tarihinde semâ töreni yapmış, daha sonra da yurt içi ve yurt dışında semâ gösterilerinde bulunmuştur. Bu topluluk 2002 yılından sonra dağılmış ve o tarihten sonra böyle geniş çaplı bir etkinlik 2010 yılına kadar düzenlenmemiştir.

2009 yılının Aralık ayında Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarının düzenlediği “Mevlânâ ve Mevlevîlik Paneli” uzun bir aradan sonra yapılmıştır. 2010 yılında da yine Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi ve Belediye işbirliği ile “Uluslararası Sultan Divani ve Mevlevîlik Sempozyumu”nun 25-27 Mayıs 2010’da birincisi, 1-2 Haziran 2012’de ikincisi ve üçüncüsü de 25-26 Ekim 2013 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca “Sultan Divani Hazretlerini Anma ve 40 Hatimli Şifalı Aşure Etkinlikleri” de Afyonkarahisar Belediyesi tarafından düzenli olarak yapılan etkinlikler arasındadır.

Günümüzdeki Semâ Pratiklerinin Uygulanışı ve Gelenek ile Karşılaştırılması

Afyonkarahisar yerinde ve ulusal düzeyde Mevlânâ ve Mevlevî semâsı ile ilgili yaşanan bu olumlu olayların yanında, bazı kişilerin popüler kültürün bir unsuru olarak gördükleri semâyı ticari meta aracı olarak görmesi de kaçınılmaz olmuştur. Tüm dünyada ve Türkiye’de yaşanan siyasi olaylar, din olgusunun ön plana çıkmasına neden olarak, sosyal yaşantımızı etkilemiş ve eğlence anlayışımızda da farklı uygulamalar yapmamızı sağlamıştır. Din olgusunu, düğün, sünnet ve nişanlarda, özel dini gecelerde, kutlamalarda ve tasavvuf müziği konserlerinde vb. insanların yaşam biçimlerini yansıtan bir unsur, bunun içinde semâyı ise din unsurunu güçlendiren ve pekiştiren bir gösteri olarak karşımıza çıktığını görüyoruz.

2000’li yılların ikinci yarısından itibaren artmaya çıkmaya başlayan dinsel oluşumların etkisiyle ve 2007 yılında Mevlânâ Celaleddin Rumi’nin 800’üncü Doğum Yıldönümü nedeniyle UNESCO tarafından korunmaya alınan Mevlevî semâsı ve müziği hakkında yayınlanan genelge ile Mevlevî semâsı ve müziği koruma altına almaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Mevlevî semâsı bir düzen içine alınmaya çalışılmışsa da, semânın çeşitli etkinliklerde yapılmasına engel olunamamıştır.

Gelenekte Mevlevîlik kültürü içinde eğitim alan her Mevlevî’nin veya muhibbanın öğrenmesi gereken şeylerden birisi yukarıda da belirtildiği gibi semâdır. Günümüzde gelenekteki şekli ile öğrenen ve semâ yapan, bir başka ifadeyle, “otantisitesini” korumaya çalışanlar olmasına karşın, semâyı ticari amaç için kullananların olduğu da yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Bu nedenle son yıllarda bu ritüel farklı yerlerde ve farklı amaçlarla yapılmaya başlanmış, yapılan görüşmeler sonucunda da farklı söylemler olduğu tespit edilmiştir. Semâyı ritüelinin dışında yapanların söylemlerinden bazıları şöyledir: “Mevlevîliği tanıtmak”, “seyircilerin Mevlânâ’ya ve Mevlevîliğe olan ilgisini arttırmak”, “sadece mütedeyyin bir topluluk önünde semâ yapmak”, “içkili yerlerde semâ yapmamak” veya tersi söylemlerle “semâ pratiğini sadece ticari kazanç için, içkili içkisiz yerler fark etmeksizin yapmak” vb gibi. Farklı yerlerde ve zamanlarda semâ pratiğinin ve dini uygulamaların yapılması, modernleşmenin getirdiği eğlence kültürüne karşı bir nevi karşı durma gibi düşünülebilir. Bu durum ise geçmişe duyulan bir özlem olarak adlandırılır ve bu durum “otantisite” kavramıyla açıklanabilir.

Otantisite veya otantiklik kelimesi Türkçede genellikle “özgünlük”, “sahihlik” veya “sahicilik” anlamına gelmektedir. Otantisite geleneksel kavrayışı ile düşünüldüğünde, geçmişte yaşanan bazı kültürel değerlerin, günümüzde devam ettirilmesi ile ilgili bir söylemdir, diğer bir ifadeyle geçmişle ilişkili bir kavramdır, geçmişe vurgu yapar, geçmişini özler veya arzu eder. Otantiklik ya da otantisite geleneksel tanımlamasıyla geçmişteki bir şeyin ‘aslına uygunluğuna’ ilişkin bir iddiadır. Yaşadığı modern dünyanın içinde, “öz”ünden ayrı kalan kişi, arayış içine girer ve bu arayışlar, otantisite söylemi ile gerçekleştirir (Erol 2009: 204).

Yaşamda değişim söz konusudur; değişim ise modernleşme ile doğru orantılı olarak gelişir. Dolayısıyla modernleşme yani değişim ile otantisite arasında bir karşıtlık oluşsa da, geçmişe duyduğu özlemi, modern yaşam içerisinde uygulayarak, otantisiteyi günümüzde yaşatmaya çalışır. Bu durumda otantisite her ne kadar geçmişe ait olsa da, geçmişin bugünde somutlanması, belli biçimler alması, korunması, canlandırılması ile aslında bugüne ait bir mesele olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle otantisiteyi, kültürel ürünlerin günümüze yansımaları ve pratik yaşamda uygulanışı ile verili ve değişmeyen bir şey olarak değil, bağıntısal ve rastlantısal nitelikleriyle bir ‘süreç’ olarak kavramsallaştırmak doğru olacaktır (Erol 2009: 206).

Mevlevî semâsının otantikleştirilmesi yalnız Afyonkarahisar’da değil, tüm Türkiye’de söz konusudur. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, Mevlevî semâsının geleneksel otantisitesine ilişkin tartışmalar içinde bazı konular öne çıkmıştır. Bunların başında günümüzde yapılan semânın, geleneği tam manasıyla yansıtmadığı, semânın meta aracı haline gelmesi, semânın kimler tarafından yapıldığı ve günümüzdeki semâ eğitimi vb gibi konular gelmektedir.

Burada Mevlevî semâsı, hem semâ âyini şerif açısından, hem de gösteri olarak kabul edilen kısa programlarda yer alması açısından karşılaştırılacak, gelinen durum ortaya konmaya çalışılacaktır.

Konya, Hz. Mevlânâ’nın uzun süre yaşaması ve türbesinin burada bulunması nedeniyle önemli kazanmaktadır. Bu nedenle burada kurulan “Türk Tasavvuf Müziği ve Sema Topluluğu” ile otantisitesine en yakın uygulamalar düzenli olarak Konya’da, her hafta ve özel gün ve gecelerde yapılmaktadır. Fakat geleneksel semâ âyini ile bugün yapılan semâ âyini semâhaneye girişten, tören bitip çıkıncaya kadar olan ritüelde biçimsel

olarak bir benzerlik gösterse de, bazı farklar söz konusudur. Semâ âyininin bütününe bakıldığında farkları şöyle sıralayabiliriz:

1. İlk olarak semâ icrasının ismi değişmiştir; eski adıyla “mukabele” veya “ihtifal” olan sema icrası, bugün “semâ gösterisi”, “semâ töreni” gibi çeşitli adlardan sonra “semâ âyini şerif” olarak kullanılmaktadır.
2. Semâ âyini şerif, tekke ve dergâhlar gibi dinsel mekânlar yerine seküler mekânlarda yapılmaktadır.
3. Semâ âyini şerifi yapan semâzen ve mutrıb heyetinin tekkede yaşayan dervişler yerine, devletin kadrosunda görev yapan memur statüsüne bağlı kişilerdir. Başka bir ifadeyle tekke ve dergâh kültürü ile yetişip, 1001 gün çile çeken dervişler olmamasıdır.
4. Geleneğine baktığımızda postta mutlaka şeyh olurdu, oysa bugün Konya’da yapılan sema ayini şerif dışında post, genel olarak boş kalmaktadır.
5. Yine geleneğe semâ âyini şerifin yapılacağı gün mutrıb heyeti ve ziyaretçiler dâhil hep birlikte namaz kılınmakta ve olmazsa olmaz olan mesnevi okuması yapılmaktadır; oysa günümüzde bunu görmemekteyiz.
6. Mevlânâ Kültür Merkezi’ndeki semâ yapılan alan, Mevlevîhanelerin semâhanelerinden çok daha büyüktür. Bu nedenle Sultan Veled Devri’ne bütün semâzenler çıkmaz, yaklaşık yarısı çıkar ve postun önündeki alanda Sultan Veled devri tamamlanır (Foto 1). Sultan Veled devri bitince diğer semâzenler de semâ alanına gelir ve semâ âyini şerife katılır (Foto 2). Bu durum sadece Konya için geçerli değildir, çeşitli illerde yapılan semâ âyini şerif, yapıldığı alan büyükse –spor salonları gibi- aynı durumu görmekteyiz.
7. Semâ âyini şerif bittikten sonra özel günlerde yapılan “bayramlaşma” dışında “Garipler Semâsı” ve “Niyaz İlahisi” ne yer verilmemektedir.
8. Mutrıb heyetinde de değişiklik olmuştur. Geleneğinde kullanılan sazlar ney, kudüm ve rebap’tır. 19. yüzyılda batı sazların GTSM’de yer bulması ile birlikte, bu durum mutrıb heyetine de yansımış ve kanun, ud, keman, viyolonsel, tambur gibi sazlar eklenmiştir. Ayrıca Mevlevîlikte önemli bir yeri olan ney sazının ilk başta yaptığı taksim geleneğindeki gibi devam eder, fakat sonunda da yine ney’in yapması

gereken taksimi, günümüzde tanbur sazı öncelikli olmakla beraber ud veya başka bir saz da yapmaktadır.

9. Semâ âyini şerifin geleneğine bakıldığında öncesinde herhangi bir etkinlik yoktur. Oysa bugün semâ yapılacak alanda tasavvuf müziği konseri verilmektedir. Semâ yapılan yerin kutsallığı, hatt-ı istiva adı verilen çizginin varlığı göz önüne alındığında semâ yapılan alana ayak basılarak tasavvuf müziği icrası, semâ âyini şerife eklenilen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.
10. Semâ yapılan alanın semâhanelerde seyircilerden yaklaşık 30-40 cm aşağıda olmasına karşılık günümüzde semâ tam tersine seyircilerin oturduğu yerden daha yüksek bir alanda diğer bir ifadeyle sahnede gerçekleşmektedir.

Günümüzde her semâ âyini şerifte törene başlamadan önce sunucunun konuklara, bazı uyarılarda bulunması da dikkat çekicidir. Örneğin, seyircilerin semâ âyini başladığı zaman fotoğraf çekmemeleri, alkışlamamaları, cep telefonlarını kapatmalarını istemeleri ile tören sonunda semâzenler ve mutrıb heyeti salonu terk etmeden seyircilerin yerlerinden kalkmamalarını istemesi, bunlardan bazılarıdır.

Mevlevî ayini şerif, mutrıb heyeti ve semâzenler ile birlikte yaşatılmaya çalışılmaktadır. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla birlikte dini faaliyetlerin yapılamaması nedeniyle günümüzde sema ayini şerif, yalnızca icra olarak otantisitesine uygun yapılmaktadır.

Belirtilen bu farklar arasında 6. Maddeye baktığımızda semâ âyini şerifin günümüzdeki uygulamalarında tasavvuf müziği konserlerini kanıksamakta, hatta sanki sema ayininin bir parçası gibi kabullenilmeye başlandığı görülmektedir.

Bu farklardan hareketle, Afyonkarahisar'da AKÜ Devlet Konservatuvarı'nın düzenlemiş olduğu, 26.02.2010 tarihli etkinlikte, Mevlevî olan "Kutbü'n-Nayi Osman Dede"nin eserlerinden oluşan konser iki bölümde gerçekleşmiştir. İlk bölümde Kutbü'n-Nayi Osman Dede'nin saz eserleri, ikinci bölümde de aynı bestecinin Rast Mevlevî âyini icra edilmiştir.

Geleneklere uygun olarak gerçekleştirilmeye çalışılan bu semâ ayini şerifte post, şeyh olmadığı için boştur, ancak semâzenbaşı sahnede yerini almıştır. Fakat burada dikkat çeken bazı görüntüler vardır. Dikkati çeken sadece semâzenler değil, sahnenin arka duvarına yansıtılan ışık oyunları ve

sahneye püskürtülen duman olmuştur. Işık gösterisinde görüntüler çok uzun aralıklarla değişmiş olmasına rağmen yine de perdede bir görüntü ve görüntünün yanında da renkli ışıklardan oluşan çiçeklerin duvara yansması semânın modernleştirilmesi açısından gelenekteki uygulamalarından farklarını da göstermektedir (Foto 3).

Semâ gösterisi sırasında ses ve duman ile ilgili ayrıntıları ve nedenini konseri hazırlayan AKÜ Devlet Kons. Öğr. Gör. Burak Kaynarca'ya sorduğumda da, konuyla ilgili şu açıklamalarda bulundu:

“Biz artık bunu Mevlevî töreni gibi yapmıyoruz, bu bir semâ gösterisidir. (...) Yani kimse Mevlevî de değil ayrıca, olması da beklenemez. Çünkü onun 1001 günlük bir çile döneminin olması ve tekkelerinde hala işliyor olması gerekiyor, ama 1925 yılında tekke ve zaviyeler kapatıldı, bu iş bitti. Ama biz bu geleneksel yapıyı göstermek için şov amacıyla yapıyoruz...”

Bu bileşim, günümüzde birbirinden ayrılmaz bir ikili gibi düşünülmekte ama “geleneksel otantisite” açısından bakıldığında böyle bir uygulamanın olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla tasavvuf müziği topluluğu ile olsun olmasın, semânın bir konser ‘sahnesindeki’ performansının kendisi bizzat “modern” bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevlevî semâsına ilişkin yapılan otantisite tartışmalarından bir diğeri ise, semânın her yerde ve herkes tarafından yapılmaya başlamasına ilişkindir. Son yıllarda Mevlevî semâsının nişan-düğün-sünnet ve çeşitli dini organizasyonlar içinde yer alması, Mevlevîler ve muhibbanlar tarafından tepkiye yol açmıştır.

Mevlevilikte esas olan, semâ eğitimini alacak kişilerin manevi olarak da eğitilmeleridir. Günümüzde semâ eğitimi veren kişilerle yapılan görüşmelerde otantiğini korumak için geleneğe bağlı kalanlar yanında, semânın günümüzdeki popülerliğinden yararlanıp 1 hafta içinde semâ öğreten kişilerin olduğu da tespit edilmiştir.

Semâ eğitimi içinde gelenekteki şeklini uygulayan ve Mevlevî geleneği içinde yetişen görüşmecilerimden Bahadır Okyar, Bekir Öğüt, Ahmet Eymür, Özkan Tokman ve Engin Kökçü gibi semâzenler, geleneksel otantisite içinde belirttiğimiz gibi, bugün de semâ öğrenecek kişileri seçmekte, herkese semâ öğretmeyecek, bu geleneği devam ettirmeye, başka bir ifadeyle formel semâ eğitimi yapmaya çalışmaktadırlar. Okyar belki bir

düğünde semâ yapacak kişinin bile kişiliğinin önemine dikkat çekip, şöyle demiştir: *“Mesela inancına güvendiğimiz insanlar var, en azından şöyle söyleyeyim, üniversitedeki bazı arkadaşlar gibi içip semâyâ çıkmıyorlar, ya da semâ yaptıktan sonra gidip alkol almıyorlar.”* Ayrıca görüşmecilerim, semâ eğitiminde semâ çalışan öğrencilerin çivili tahtada alıştırma yaparken, toplam 1001 çarkı tamamlamasının bir Mevlevî geleneği olduğunu, bu geleneği hem kendilerinin yerine getirdiğini, hem de kendi öğrencilerinin yerine getirdiğini ve çivide en az 1001 çark atmadan semâ eğitimini bitiremeyeceğini açıklamışlardır.

Fakat bunun yanında semânın görünürlüğünün artması ve semânın gösteri olarak yaygınlaşmasıyla, Mevlevîlikle hiç ilgisi olmayan kişilerin sadece ticari amaç için semâ öğrenmeye başladığı görülmüştür. 2009 yılında AKÜ BESYO bölümü hocalarından Ali İhsan Aksu, Can Kay ve Muharrem Korkankorkmaz ile yapılan görüşmelerden yola çıkarak Afyonkarahisar’da gelenek dışı yani informal semâ eğitimi incelenmiştir.

Afyonkarahisar’da bugün semâ yapan birçok kişiye semâ öğreten ve halen semâ öğretmeye devam eden Ali İhsan Aksu, Can Kay ve Muharrem Korkankorkmaz, semâyı “danssal bir öge” olarak öğrenmeye başladıklarını, Mevlevîliği ve maneviyatı konusunda hiçbir bilgileri olmadığını, öğrencilerine de bu konuda fazla bilgi veremediklerini belirtmişlerdir. Ali İhsan Aksu, kendisinin bu konuyla ilgili daha sonra araştırma yapıp özellikle semânın eğitimi konusunda bazı teknikler geliştirdiğini vurgulamıştır. Geliştirdiği tekniklerin dansçı kimliğinden kaynaklandığını ve bunları kullanmada özellikle halk oyunları ile uğraşmasının da kendisine avantaj sağladığını belirterek, eşlik dansların “eğitim ve öğretimi nasıl olur”, “nasıl anlatılır”, “nasıl yapılır”ı bildiği için Mevlevî semâsının öğretiminde bunu öğrencilerine uyguladığını anlatmıştır. (Ali İhsan Aksu ile 16.10.2009 tarihinde yapılan görüşme).

Diğer görüşmecilerimden Can Kay ve Muharrem Korkankorkmaz da semâyı biçimsel olarak öğrendiklerini, maneviyatına girmediklerini belirterek, semâyı öğrenme nedenlerini de özellikle yurt dışına çıkmak olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla bugün semâyı kendileri öğretirken de aynı şekilde öğrettiklerini söylemiş ve bir organizasyon içinde en fazla 8-10 erkeğe ihtiyaçları olduklarını, bu erkek dansçıların da hem halk oyunları, hem de sema öğrenmeleri gerektiğini, böylece az grupla birçok iş yapabileceklerini açıklamışlardır. Bunun nedeni günümüzde yaygınlaşan

düğün, sünnet, nişan, ramazan gecelerinde ve özel dini gecelerde hem semâya yer verilmesi, hem de halk oyunlarına fazla talep olmasıdır.

Bunun sonucunda da Mevlevî semâsının birçok yerde ve ritüel dışında yapılan bir semâ pratiği olarak karşımıza çıktığını görüyoruz. Semânın ritüel dışında, yaklaşık 10 dakikalık gösteri şeklinde uygulanan bu alanlar, daha önce de belirtildiği gibi geniştir.

Gösteri olarak karşımıza çıkan semâ, zaman zaman ritüelinden uzak bir anlayış çizerken, semâyı öğreten ve yapan kişilerde de değişimler meydana getirmiştir. Bu nedenle bu bildiride gösteri olarak yapılan bu tür semalar, “semâ pratikleri” olarak adlandırılacaktır.

Pratik kelimesinin Türk Dil Kurumu Sözlüğündeki birkaç anlamı şöyledir: 1. Teoriye dayanmayan, davranış ve uygulama ile ilgili olan, kılıklı⁶, uygulamalı, tatbiki amelî. 2. Kolaylıkla uygulanabilir, kullanışlı. 3. Bir şeyi yapma yöntemi veya biçimi (TDK 2009: 1625). Bu anlamlardan yola çıkarsak, günümüzdeki semâ pratiklerinin sadece uygulamaya dayandığını, semâda yapılan dönme hareketinin içeriğine bakılmaksızın uygulandığını görebiliriz. Afyonkarahisar’da yapılan semâ pratikleri, düğünler, ramazan etkinlikleri ve tasavvuf müziği konserlerinde olmak üzere üç şekilde incelenmiş, her üç etkinlikte ortak uygulamalar olduğu gözlenmiştir.

1. Düğünlerde Semâ Pratikleri

Günümüzde yemekli ya da yemeksiz, düğün salonlarında, lüks otellerde veya evinin önünde, mütedeyyin, dindar ya da muhafazakâr diye tanımlanan ya da kendilerini öyle tanımlayan insanların yaptıkları düğünlere “Dini Düğün”, “İslâmî Düğün” veya “Kur’an’lı Düğün” adı verilmektedir. Bu düğünler, seküler yaşamda kendilerine yer bulan, ancak dini yaşam tarzını benimseyen, aynı zamanda gelen muhafazakâr kesimin oyun oynamamasını sağlayan düğünlerdir. Dört-beş yıldızlı oteller veya düğün salonları, düğünlerin mekân olarak seçildiği alanlar arasındadır. Afyonkarahisar’da olduğu gibi tüm Türkiye’de de bu tür düğünler yapılmaktadır. Hürriyet gazetesinde böyle bir habere yer verilmiş ve zengin bir işadamının oğlunun Çırağan Sarayı’ndaki düğününde dini nikâhtan

⁶ Kılıklı; Harekete ilişkin olan, yalnız düşünce alanında kalmayıp harekete dönüşen, uygulamalı, amelî, tatbikî, pratik, kuramsal karşıtı.

hemen sonra semâzenlerin, gelin ile damadın oturduğu masanın iki yanında semâ yapması, basına yansımıştır. Köşe yazarı Vahab Munyar, 10.10 2012 tarihli ve “*Nikâhı semâzen ve dua ile kıydı, düğünü Ebru Gündeş ve Alişan konseriyle yaptı*” başlıklı yazısında nikâhta alkol verilmediğini, fakat nikâhtan hemen sonrasındaki yemekte alkolün serbest olduğunu ve düğünün Ebru Gündeş ve Alişan konserleriyle devam ettiğini köşesine taşımıştır⁷.

Afyonkarahisar’da izlenen dini düğünlerde haremlık-selamlık uygulamasının olmadığı gözlenmiştir. Başu açık ve son derece şık misafirler ile tesettür modasına uygun giyinen yine şık misafirlerin aynı masayı paylaşmıştır. Düğünler sadece gece değil, gündüz de yapılmaktadır.

Düğünlerde eğlenceyi sağlamak amacıyla başvuru organizasyon şirketleri vardır. Bu organizasyon şirketlerinin her düğündeki uygulamaları farklı olabildiği gibi, yapılan gösterilerin sırası da değişebilmektedir. Farklılıkların gösterilmesi açısından 2010 yılında yapılan iki sünnet düğün bir düğünü incelenmiş ve ortaya şu sonuçlar çıkmıştır.

Derya Düğün Salonu

28.06.2010 tarihinde yapılan düğün:

- a. Gelin ve damadın halk oyunları eşliğinde düğün salonuna ayrı ayrı getirilmesi ve temsili olarak geline kına, damada damat traşı yapılması.
- b. Halk oyunları gösterisi
- c. Tasavvuf Müziği Konseri
- d. Ney Taksim ve **Segâh Niyaz İlahisi eşliğinde semâ gösterisi**. (Sema sırasında post varmış gibi semâzenler tarafından selam verilmesi dikkat çekicidir) (Foto 4).
- e. Nikâh töreni ve arkasından dua okunması
- f. Pasta töreninin ardından Gelin ve Damat Mariah Carey’in şarkısı eşliğinde dans etmesi
- g. Takı merasimi
- h. TSM şarkıları okunması ve bitiş.

⁷<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/21661620.asp>

Çakmak Otel

29.06.2010 ihinde yemekli yapılan sünnet düğünü:

- a. Kur'an-ı Kerim okunup ve dua.
- b. TSM Konseri
- c. Aşuk – Maşuk gösterisi
- d. Palyaço gösterisi
- e. Halk Oyunları ekibinden Kol bastı ve çeşitli halk oyunlarının gösterisi
- f. **Segâh Niyaz İlahisi eşliğinde semâ gösterisi** (İki sünnet çocuğundan birinin semâ yapması, daha sonra semâzen büyüklerine sahneyi bırakmaları ve ardından diğerinin Hz. Mevlânâ'nın "Gel" şiirini okuyarak semâzenlere eşlik etmesi) (Foto 5).
- g. İlahiler
- h. Temsili kına yakma ve bitiş.

Derya Düğün Salonu

27.06.2010 tarihinde yapılan sünnet düğünü (Foto 6):

- a. Kur'an-ı Kerim okunması ve Dua
- b. **Semâ gösterisi**
- c. THM bir solisten türküler
- d. Halk oyunu ekibinden zeybek
- e. Türküler
- f. Pasta töreni
- g. Takı merasimi
- h. Palyaçoların sahneye gelip sünnet çocuğunu arkadaşları ile eğlendirmesi ve bitiş.

Belirtilen programlardan da anlaşılacağı gibi, mütedeyyin insanların seküler mekânlarda gerçekleştirdikleri düğünler genel olarak bu sırayı takip etmektedir. Düğün içinde TSM şarkılarının veya THM türkülerinin seslendirilmesi, palyaço, halk oyunları, aşuk-maşuk gösterileri de düğüne popülerlik katan unsurlardır ve Mevlevî semâsı gösterisi de bu unsurların içinde topluluğun dinsel kimliğini göstermesi açısından önemli sayılmaktadır.

2. Ramazan Ayında Semâ Pratikleri

Türkiye’de olduğu gibi Afyonkarahisar’da da Ramazan ayının Müslümanlar açısından önemi büyüktür ve genellikle birçok şehirde teravih namazından sonra sahura kadar çeşitli eğlenceler düzenlenerek, coşkuyla ramazanın kutlanması sağlanır. Ramazan ayının gelmesi ile birlikte düzenlenen bu eğlenceler, oruç tutanların akşam iftardan veya teravihten sonra hoş vakit geçirebilmelerini ve eğlenebilmelerini sağlamaktadır. Belediyeler, oteller, büyük alış-veriş merkezleri ve restoranların düzenlediği bu eğlenceler, eski ramazan eğlencelerinden esinlenerek, şehrin yerel kültüründen örneklerin verilmesini de sağlamaktadır.

Afyonkarahisar’da ramazanın gelmesiyle birlikte, 2010 yılında yapılan ramazan etkinlikleri incelenerek kayıt altına alınmıştır. İncelenen yerler şunlardır: Afyonkarahisar Belediyesi’nin düzenlediği etkinlikler, Oruçoğlu Otel, Özdilek Alış-veriş merkezi, Afium alış-veriş merkezi ve Sultan Divani Mevlevîhane Müzesi Yaşatma Derneği’dir. İncelenen bu yerler arasında Sultan Divani Mevlevîhane Müzesi Yaşatma Derneği’nde semâ düzenli yapılan bir etkinlik olmayıp, ilk gün Şah İsmail’in vecde gelip semâ yapması açısından önem taşımaktadır.

Yukarıda adı geçen yerlerde, her gün olmasa da haftanın belirli günlerinde, özellikle de hafta sonlarında semâ gösterilerinin yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu etkinlikler otellerde iftar yemeği ile birlikte, açık alan veya alış veriş merkezlerinde ise yatsıdan sonra başlatılmıştır. Otellerdeki etkinliklerin başlama saati, iftardan yaklaşık 10 dakika önceye, diğer yerlerde ise yatsı namazından sonraya göre ayarlanmıştır. Afium alış veriş ve Outlet eğlence merkezi müdürü, Nurettin Hancıoğlu’da (48) eğlencelerin başlamasının en uygun saatinin 21.30 olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle Afyonkarahisar halkının ramazanda hangi saatlerde dışarıya çıkıp alış-verişini yapacağı düşünülerek, bu saatler bilinçli olarak belirlenmiştir (Nurettin Hancıoğlu ile 20 Ağustos 2011 tarihinde yapılan görüşme).

Genelde hazırlanan seyirlik oyunlar, düğünlerde de olduğu gibi, halk oyunları, aşuk-maşuk, sihirbaz gösterisi, çocuklar için karagöz-hacivattır. Her gösteri yaklaşık 10 dakika ile 15 dakika arasında değişen sürelerden meydana gelmiştir. Genel olarak incelenen yerlerde yapılan semâ gösterisi 10-12 dakika olarak değişmektedir. Bu organizasyonu düzenleyenlerin farklı iki gruptur; ilki Afyonkocatepe Üniversitesine bağlı bir öğretim görevlisinin organizasyon grubu, diğeri ise, özel bir dans okuludur.

Oruçoğlu Otel;

1. İftardan önce ve iftardan sonra canlı müzik eşliğinde ilahiler
2. **Semâ gösterisi**
3. Erkekler halk oyunu (Ege Zeybek, Karadeniz dönüşümlü olarak oynanıyor).
4. Sihirbaz gösterisi (Haftada birkaç gün)
5. İlahileri seslendiren grup daha sonra TSM şarkıları ile geceyi bitiriyor.

Burada sema yapan iki kişi sema hakkında hiçbir bilgiye sahip değildir. Bunu da semaya başlamadan önce çalınan taksimde yere oturup bekleyerek göstermişlerdir. Bunu niye yaptıkları sorulduğunda ise, bilmediklerini, öylesine oturduklarını söylemişlerdir (Foto 7).

Afium alış-veriş merkezi

Sokaklardan oluşan bu alış-veriş merkezinde Hacivat-Karagöz, Nasreddin Hoca veya çocukların ve büyüklerin ilgisini çeken karakterler sokaklarda dolaşır, Osmanlı kıyafetleri içinde gençler macun veya hediyelik eşya satar. Ayrıca geleneksel kıyafetler içinde davul çalan bir erkek ve yanında da bir genç kız hem başlayacak olan her gösteriyi maniler okuyarak haber verir, böylece “eski ramazanları” canlandırmaya çalışırlar. Oruçoğlu Otel’de gösteri yapan grubun bazı üyeleri, Afium’da da ramazan süresince anlaştığı için, oteldeki işleri biter bitmez buraya gelirler. Bu nedenle semâ gösterisi burada en son gösteridir, yani gece 23.00’tedir. Buradaki eğlenceyi sağlayan organizasyon şirketi, eleman sıkıntısı çektiği için öğrencilere 5-6 günde semâ öğretirler ve semâ yapan öğrenci beş günde semâ öğrendiği için, yaklaşık 10 dakikalık semâda birkaç kez başı döndüğü için durur (Foto 8), birkaç dakika dinlendikten sonra tekrar başlar.

Afyonkarahisar Belediyesi

Belediye tarafından hazırlanan ramazan etkinlikleri ise bu yıl, Ankara’dan gelen bir organizasyon şirketi tarafından gerçekleştirilmiştir. Afyonkarahisar Belediyesinin dışarıdan bir şirketle anlaşarak düzenlediği Ramazan etkinliklerinin düzenli bir program akışı yoktur. Organizasyon şirketi Erdal Uzakgören, sadece ihaleyi aldıklarını, kendi sanatçıları olmadığını ve bu nedenle de yerel sanatçılarla ve gruplarla çalıştıklarını belirtmiştir (Erdal Uzakgören ile 17 Ağustos 2010 tarihinde yapılan

görüşme). Belediye'nin önündeki caddeye kurulan etkinlik alanında satışların yapılacağı standlar ve sanatçıların çıkacağı sahne kurulmuştur. Her akşam standlar, 20.30 da, etkinlikler ise, 21 30 da başlatılmıştır.

Genelde izleyicilerin 21.00 den sonra gelmeye başladıkları alanda yarışmalar, ege erkek grubu halk oyunları, küçük skeçler gibi çeşitli animasyon gösterileri, yerel türkücüler, ney ve kanundan oluşan iki saz ile tasavvuf müziği adında saz eserleri yer almıştır. Semâ gösterisinin saati ise semâ yapacak öğrencilerin o günkü iş durumuna göre değişmektedir. Oruçoğlu ve Afium'da semâ yapan öğrenciler burada semâ yaptıkları için her seferinde semâ gösterisinin saati değişmiştir (Foto 9).

Özdilek AVM

Afyonkarahisar'ın önemli bir alışveriş merkezi olan Özdilek'te de ramazan etkinlikleri düzenli olarak gerçekleşmiş ve ilk olarak semâ gösterisine yer verilmiştir.

Her hafta sonu 21.30 ile 23.30 arasında yapılan gösteri programı şöyledir:

1. Semâ
2. Âşık-maşuk
3. Kızlar grubu (roman oyunu, şakşuka, şukar şukar, kolbastı, Karadeniz, 7 kocalı Hürmüz, her hafta farklı bir oyun oynanır.)
4. Erkek grubu (Ege zeybek)
5. Karagöz-Hacivat (çocuklar için)
6. Sandalye kapma yarışması (çocuklar için)

Ramazan boyunca çok sayıda gösteri yapan grup, en az iki semâzen en fazla da beş semâzenle "sahne" almıştır. Müzik olarak tercihleri ilahilerdir ve gösteri boyunca her ilahinin bitiminde durup selam vermişler, diğer ilahi başlayınca tekrar selam verip semâya devam etmişlerdir.

Yine Özdilek alışveriş merkezinde Kadir gecesi semâ gösterisi farklı bir şekilde yapılmıştır. Sahnede 6 erkek vardır. 3 ü efe kıyafetiyle 3 de normal kıyafetiyle sahneye çıkar. Kız yüzünden kavga edip sonra da birbirlerini öldürürler. 3 kişi yerde cansız yatarken bütün bu oyunu kenardan izleyen 3 semâzenin her biri, yerde cansız yatan 3 kişinin başına gelir (Foto 10). İlahi başlayınca da üzerlerindeki hırkaları öperek çıkarıp,

yerde cansız yatanların üzerlerine örter, semâya başlarlar. Birkaç saniye sonra yerde yatan 3 kişi usulca sahneyi terk eder ve sahne semâzenlere kalır. Bu gösteride sahnede 2 beyaz bir kırmızı tennureli 3 semâzen vardır. Yine aynı ilahilerle semâ gösterilerini tamamlarlar ve sahneyi terk ederler (Foto 11). İzleyicilerin büyük ilgisini çeken bu gösteri, büyük bir alkış alır. Semâ gösterilerini geleneğin dışındaki popüler formlarla birleştirerek seyirciyi sunmaları, alış verişe gelen seyirci kitesinin uzun süre orada kalmasını ve beğenisini sağlamıştır. Bunu da her zamankinden daha fazla alkışlayarak göstermişlerdir.

Sultan Divani Mevlevîhane Müzesi Yaşatma Derneği'nde ramazan ayı boyunca her gün yatsı namazından sonra konuklar ağırlanmış Müslümanlık ve Mevlevîlik ile ilgili çeşitli sohbetler yapılmıştır. Burada müzikten ziyade önemli İslâmi bilgilerin paylaşımı söz konusudur.

Dernekte ilk gece yapılan toplantının konukları, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesinde Uzman Yusuf İlgar ile Şah İsmail olarak bilinen aynı zamanda semâzen olan Mevlevî İsmail Özalp'dır. Konuşmaların arasında Ney, Kemeçe ve Ud'dan oluşan küçük bir topluluk saz eserleri icra etmiştir. Toplantının sonunda Şah İsmail, semâ yapmak istediğini söyler ve bunun üzerine Ney hemen segâh taksime girerek Segâh Niyaz İlahisini çalmaya başlar. Segâh Niyaz İlahisinin bir bölümü eşliğinde semâsını yapan Şah İsmail, semâyı bitirdikten sonra selam vererek yerine oturur (Foto 12). Bu durum günümüz için otantik semâya en güzel örnektir. Çünkü sohbet için oraya gelen, yapılan sohbetten ve çalınan ezgilerden etkilenen Şah İsmail'in kendiliğinden semâ yapması, geleneksel otantisite kavrayışına sadık kalma çabasının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Geleneksel olarak yapılan Mevlevî semâsının tam ritüellerine baktığımızda yedi bölümden meydana geldiğini görüyoruz. Oysa günümüzde popüler kültürün bir sonucu olarak çeşitli eğlenceler içinde yapılan semâ gösterilerinin sırası organizasyon içindeki akışa göre değişmektedir (bkz. Tablo 1).

3. Tasavvuf musikisi içinde sema pratikleri

Bu bölümde semânın modern bir olgu olarak senfonik orkestra eşliğinde icra edilmesi ile hem çeşitli sanatçıların söylediği ilahi kliplerine eşlik etmesi, hem de yeşil pop olarak da adlandırılan ilahilerde yapılan semâ pratikleri incelenecektir.

Bu kapsamda yani semânın bir konser 'sahnesindeki' performansının "modern" bir olgu olması ile ilgili olarak bestekâr ve şef Musa Göçmen'nin Mevlevî âyinlerinin çok seslendirilmesi konusunda bir çalışması olmuştur. "**Senfonik Semâ**" olarak adlandırılan bu çalışmayı; "*Bir senfoni orkestrası ile bir Mevlevî âyininin aynı sahnede bulunduğu bir gösteri*" olarak değerlendiren Musa Göçmen, Mevlevî âyinlerinin çok uzun senfonik eserler olduğunu, Mevlevî âyin ritüellerinin bozulmadan hem çok sesli orkestra ile hem de geleneksel çalgılarla çalındığını açıklamıştır (20.08.2011 tarihinde TRT 1'de "Haber Tadında" adlı program).Göçmen konuşmasında, Mevlevî âyinlerinin otantik yapısını kesinlikle bozmadığını belirttiği konuşmasında, geleneksel icrasına vurgu yaparken, mutrib yerine "tasavvuf orkestrası" nı kullanması da dikkat çekicidir.

Aslında sadece Mevlevî âyinleri değil, ilahilerimizin de çok sesli Batı orkestrasıyla seslendirildiğini ve bu ilahileri gerek opera sanatçılarının gerekse pop müzik sanatçılarının seslendirdiklerini biliyoruz. Sahnede canlı yapılan bu performanslarda ara ara semâzenlerin de ilahilere eşlik ettiğini görmekteyiz. Soprano Feryal Türkoğlu'da Segâh Niyaz İlahisi'ni semâzenler eşliğinde çok sesli batı orkestrası ile seslendirmiştir (Foto 13).

Diğer taraftan halk konserlerinde ve kliplerde de semâ pratikleri görülmektedir. Afyonkarahisar'da Belediye tarafından düzenlenen ve her hafta sonu yapılan "*Ramazan Şenlikleri ve Tasavvuf Müziği Konseri*" kapsamında 20.08.2011 tarihinde yapılan semâ gösterisi de bu şekilde olmuştur. Ankara'dan gelen İslâmî pop sanatçısı Fatih Çalımlı, Tasavvuf Müziği konseri vermek için sahneye çıkmış, konserin ilerleyen dakikalarında kendisine eşlik etmek üzere iki semâzeni sahneye davet etmiştir. "Dansı" kimlikleriyle sahnede yerlerini alan semâzenler, sahneye çıkarken de seyirciden "kuvvetli alkış" isteyen Çalımlı'nın söylediği ilahilere iki semâzen sahnede eşlik etmiştir. Semâzenler sahnede dönerken yine sahneye renkli ışıklar eşliğinde duman püskürtülmüştür. "Kuvvetli alkış" eşliğinde semâzenleri sahneden uğurlayan İslâmî pop sanatçısı Fatih Çalımlı, konserine yine tek başına devam etmiştir.

Bunun gibi küresel ve ulusal alanda popüler sanatçıların da gerek sahnede gerekse çekilen kliplerinde semâzene yer vermeleri artık olağan bir durum gibi görünmektedir. İslâmî pop ya da Yeşil pop'da Yusuf İslâm adını alan Cat Stevans başta olmak üzere, Sami Yusuf ve Native Deen gibi Uluslararası İslâmî (Müslüman) pop yıldızları, seslendirdikleri ilahilere farklı yorumlar, düzenlemeler yapmışlar ve semâzenler eşliğinde çekilen

kliplerle, oldukça popülerlik kazanmışlardır. Türk müzisyenler içinde İslâmi kimlik taşıyan ve ilahiler söyleyerek meşhur olanlar olduğu gibi, popüler sanatçılar arasında da ilahi okuyup, semazenli klip çeken veya programında ilahi okurken semâzen getiren ünlü sanatçılar da bulunmaktadır. Bu sanatçılar arasında Türk Halk Müziği sanatçısı Zara'yı, Tasavvuf müziği sanatçısı Sami Özer'i, pop sanatçıları Deniz Arcak, Hayko Cepkin, İlhan İrem (Foto 14), Umutzen'i, Ersen'i, Yıldız Usmanova'yı ve en son olarak da Bülent Ersoy'u sayabiliriz.

Sonuç

Mevlânâ'nın vefatından sonra oğlu Sultan Veled tarafından Mevlevîlik tarikatı oluşturulmuş, Mevlevî semâsı ve ona eşlik eden müzik böylece şekillenmiştir. Mevlevîlikteki semânın tasavvufî anlamına bakıldığında, hem ilahi seslerin işitilmesi hem de işitilen seslerden sonra raks edilmesi ile kendinden geçme hali olduğu anlaşılmaktadır. Mevlevî semâsının dinsel bir tören olarak yapılması ise 'mukabele' yani semâ âyini olarak adlandırılmıştır. Böylece Mevlevîler müzik ve dansın (semânın) baştan sona hakim olduğu bir ritüel geliştirmişlerdir.

Türkiye'de yaşanan siyasi ve sosyal olaylar açısından 1950 yılı önem taşımaktadır. Bu tarihten itibaren modernleşme yolunda ilerleyen ve Batı'yı örnek alan Türkiye, dinin ve yerel kültürel dinamiklerin etkisiyle modernleşme çizgisinden farklı bir çizgi geliştirmiştir. Diğer bir ifadeyle, Türk modernleşmesi hem Batı'nın etkisinde kalma hem de İslâmi öğelerden vazgeçmeme şeklinde tezahür etmiştir. İslâmî bir yaşam tarzı olarak benimseyen topluluklar da 1990'lı yıllardan itibaren yeni bir modernlik anlayışını sosyal yaşamlarına uygulamışlar, geleneksel ve yerel değerleri farklı otantisite anlayışlarıyla yeniden inşa ettirerek, popüler kültürün unsurları arasına iştirilmişlerdir.

Bu yaşanan değişim sürecinde dönüştürülen pratiklerin en önemlilerinden biri Mevlevî semâsı olmuştur. Tüm tarikatlar gibi Mevlevîlik tarikatının uygulamalarının bitmesi ve yaşamaması nedeniyle, Mevlevî semâsının yaşatılmaya çalışılması ve bunun sonucu olarak kültürel ifade formu olarak kullanılması, bu pratiklerin artık popüler kültür fenomenine dönüşmüş olmasının en önemli göstergesi olmuştur. Dolayısıyla dinsel ve dinsel olmayan etkinlik türlerinin ardı ardına sunulması, İslâmî bir yaşam tarzı olarak benimseyen insanların farklı modernlik anlayışlarını gösteren önemli bir örnek olarak ifade edilebilir. Zira diğer seküler kökene sahip

eğlence unsurlarının (seküler şarkılar, halk oyunları vb) yanında kullanılan semâ gösterisi, İslâmi yaşam tarzı tercihlerine doğrudan ya da dolaylı olarak gönderme yapan bir 'kod' olarak anlaşılmalıdır.

Gelenekte yapılan semâ ile günümüzde yapılan semâ arasındaki farklar, İslâmi uyanışın ve popüler kültür ikliminin bir sonucu olarak bir çeşitlilik içinde tezahür etmiştir. Sözelimi günümüzde dergâhlarda eğitim almadan semâ öğrenip "icra" eden kişiler, 1001 gün çile çıkarmıyor ve semâyı daha çok maddi kazanç sağlamak için yapıyorlar. Semâ âyinleri de tekkelerdeki semâhaneler yerine seküler mekânlar olan spor salonları ya da konser sahnesi vb yerlerde gerçekleştiriliyor. Çeşitli halk oyunları dernekleri tarafından semâ eğitimi verilmesi, 'semânın folklorlaşmakta' olduğu eleştirilerine yol açmıştır. Gerek Afyonkarahisar'da gerekse başka şehirlerde halk oyunları derneklerinde verilen semâ eğitimi sonucunda semâ öğrenen kişilerin, seküler ortamlarda semâ performansları yapmaya başlamaları ise, semâyı bir "gösteriye" bir "icraya" dolayısıyla da bir popüler kültür fenomenine dönüştürmüştür. Bu yüzden semâ, gelenekten gelmeyen kişilerce "danssal bir öge" olarak tanımlanmaya başlamış ve "sema pratiği" olarak adlandırılmıştır.

Tasavvuf müziği içinde yapılan semâ gösterilerini geleneğe eklenen pratiklerdir. Ayrıca tasavvuf müziği konserlerinde veya başka etkinliklerde semâ yapmak da moda haline gelmiştir, bu gelenekselin dışındadır ama bunu yapan kişiler "çok bozmadık, abdestli, namazlı yapıyoruz" gibi söylemlerle, yapılan semâ gösterisini meşrulaştırma çabası içerisinde olup, geleneği yeniden icad etmektedirler.

KAYNAKÇA

ARPAGUŞ, Safi; *Mevlevîlikte Manevî Eğitim*, Vefa Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2009, 403 S.

BURSALIOĞLU, Nazım; *Afyonkarahisar Mutasavvıfları ve Din Bilginleri*, Türker Print Matbaacılık, Denizli. 2000, 128 S.

DAŞDEMİR, Latif; *Afyonkarahisar'da Mevlevîliğin Tarihçesi*, Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No: 42, Afyon, 2002, 406 S.

EROL, Ayhan; *Müzik Üzerine Düşünmek*, Bağlam Yayıncılık, Birinci Basım, İstanbul, 2009, 280 S.

EROL, Ayhan; "Understanding the Diversity of Islamic Identity in Turkey Through Popular Music: The Global/Local Nexus", *Social Compass* 58(2), 2011, 187-202 s.

GÖLPINARLI, Abdülbaki; *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılâp Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, 2006, 576 S.

GÖLPINARLI, Abdülbaki; *Mevlevî Adâb ve Erkânı*, İnkılâp Yayınevi, İkinci Basım, İstanbul, 2006-b-, 191 S.

İLGAR, Yusuf; *Afyonkarahisar'da Mevlevîlik*, Afyon, 1992, 79 S

LEWİS, Franklin D.; *MEVLÂNÂ Geçmiş ve Şimdi*, Doğu ve Batı, Kabalca Yayınevi, İstanbul, 2010, 789 S.

NEYZİ, Leyla; "Ben Kimim?" *Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*, Çeviren: Hande Özkan, İletişim Yayınları, Dördüncü Basım, İstanbul, 2011, 223 S.

TARHAN, Ahmet; "Modern Çağda Semâ'ın Seyirlik Gösteri Haline Dönüştürülmesi", *Konya Selçuk Üniversitesi, Mevlânâ Araştırma ve Uygulama Merkezi, Mevlânâ Araştırmaları*, sayı:1. 2007, 177-202 s.

TDK; *Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Onuncu Basım, Ankara, 2009. 2244 S.

UZUN, Hülya; *İslami Uyanış, Çoklu Modernlik ve Popüler Kültür Bağlamında Mevlevî Semâsının Dönüşümü: Afyonkarahisar Örnek Olayı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, 2013, 344 S.

Görüşmeler

- **Ahmet Eymür** (Semâzen, AKÜ Dev. Kons. TSM Bölümü öğrencisi) ile görüşme: 16 Ekim 2009, AKÜ Konservatuvarı

- **Ali İhsan Aksu** (Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesinin Beden Eğitimi Bölümünde Öğr. Gör.) ile görüşme: 16 Ekim 2009, AKÜ Konservatuvarı

- **Bahadır Okyar** (Semâzen) ile görüşme: 18.Eylül 2009 ve 23 Ağustos 2010, Ritim Müzik Evi

- **Bekir Alpergül** (Semâzen) ile görüşme: 30.Haziran 2009, Evinde

- **Burak Kaynarca** (AKÜ Devlet Kons. TSM Bölümü Öğr. Gör.) ile görüşme: 1.Mart 2010, AKÜ Konservatuvarı Odasında

- **Can Kay** (AKÜ. Beden Eğitimi Spor Meslek Yüksekokulu Öğr. Görv.) ile görüşme: 29 Haziran 2009, AKÜ Konservatuvarı

- **Esin Çelebi Bayru** (Mevlânâ'nın 22. Nesil Torunu) ile görüşme: 28 Mayıs 2010, AKÜ, Atatürk Kültür Merkezi

- **Engin Kökçü** (Semâzen) ile görüşme:21 Haziran 2011, Adnan Saygun Kültür Merkezinde, İzmir

- **Erdal Uzakgören** (Organizasyon sahibi) ile görüşme:17 Ağustos 2010, Ramazan Etkinliği Alanı

- **İhsan Sami Doğan** (Neyzen) ile görüşme: 08.Haziran 2009, Evinde

- **İlker Çağlar** (Metal Öğretmenliği Bölümünde öğrenci) ile görüşme:16 Ağustos 2010, AKÜ Konservatuvarı

- **Leman Okyar** (Muhibban) ile görüşme: 21Mayıs 2009, Evinde

- **Meliha Çelebi** (Mevlânâ'nın 22. Göbek Torunu) ile görüşme: 6 Nisan 2009, Evinde

- **Muharren Korkankorkmaz** (Beden Eğitimi Spor Meslek Yüksekokulu Bölümünde Halk Dansları alanında ve AKÜ Halk Bilim Araştırma ve Uygulama Merkezinde Halk Oyunları topluluğunun Sanat Yönetmeni) ile görüşme: 16 Ağustos 2010, Beden Eğitimi Bölümü

- **Nurettin Hancıoğlu** (Afium Outlet ve Eğlence Merkezi Müdürü) ile görüşme: 20 Ağustos 2011, Afium Outlet ve Eğlence Merkezi

- **Ömer Bildik** (AKÜ Devlet Kons. TSM Bölümü Öğr. Gör.) ile görüşme: 12 Mayıs 2010, AKÜ Konservatuarsı Odası

- **Özkan Tokman** (Semâzen) ile görüşme: 26 Ağustos 2011, AKÜ Konservatuarı

- **Rıza Sarı** (Semâzen) ile görüşme: 8 Eylül 2009 tarihinde Sultan Divani Mevlevîhane Müzesinde 16 Eylül 2009 evinde

- **Zahit Sagun** (Kudümzen) ile görüşme: 01 Haziran 2009 İnci Optik

Televizyon Programları

Habertürk TV (Ulusal TV), "Tarihin Arka Odası" programı, 28.8.2010, Konuk: Nezih Uzel;

TRT Haber (Ulusal TV), "Haber Tadında" programı, Konuk: Musa Göçmen, 09.01.2010

İnternet Kaynakları

ÖZCAN, Mustafa; **Kronolojik Olarak Mevlânâ İhtifalleri**, http://semâzen.net/sp.php?id=71&page_id=1&menu_id=id15 [24.08.2011]

YILDIZ, M. Cengiz, **Din Görevlilerinin Sorunları ve Beklentileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ Uygulaması** (Basılmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Elazığ, 1999 (www.akader.info - Dinsel Bürokrasinin Türkiye'deki Serüvenine Kısa Bir Bakış). [8.08.2011]

<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/21661620.asp> [12.10.2012]

RESİMLER

Resim 1

Resim 2

Resim 3

*Resim 4**Resim 5**Resim 6**Resim 7**Resim 8**Resim 9*

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Tablo 1: Mevlevî Âyini Ritüeli ve Çeşitli Eğlenceler İçinde Semâ

(2010 Yılında Afyonkarahisar'da Ramazan Âyında Yapılan Etkinlikler İncelenerek Çıkarılmıştır)

	<u>1.</u> <u>Bölüm</u>	<u>2.</u> <u>Bölüm</u>	<u>3.</u> <u>Bölüm</u>	<u>4.</u> <u>Bölüm</u>	<u>5.</u> <u>Bölüm</u>	<u>6.</u> <u>Bölüm</u>	<u>7.</u> <u>Bölüm</u>
Mevlevî Âyinleri Semâ Töreni	Na't	Kudüm (Ol) Emri	Ney Taksimi	Sultan Veleğ Devri	Semâ 4 Selam	Aşr Duası	(Peyg. Şehitler ve tüm ölmüşler için) Dua ve Fatıha
Düğünlerde Semâ	Halk Oyunları	Tasavvuf Müziği	Semâ	Nikâh Kıyılması ve Dua	Çiftin Dans Etmesi	Takı Merasimi	TSM Konseri
Sünnet Düğünlerinde Semâ (1)	Kur'an-ı Kerim ve Dua	TSM Konseri	Aşuk-Maşuk gösterisi	Palyaço	Halk Oyunları	Semâ	Tasavvuf Müziği
Sünnet Düğünlerinde Semâ (2)	Kur'an-ı Kerim ve Dua	Semâ	THM Konseri	Halk Oyunları	THM Konseri	Pasta ve Takı	Palyaço
Ramazan Etkinliğinde Semâ (Özdilek Alış-veriş Merkezi)	Tasavvuf Müziği	Semâ	Aşuk-Maşuk gösterisi	Halk Oyunları (Kızlar)	Halk Oyunları (Erkekler)	Karagöz-Hacivat	Yarışma (Çocuklar için)
Ramazan Etkinliğinde Semâ (Oruçoğlu Otel)	Tasavvuf Müziği	Semâ	Halk Oyunları	Sihirbaz Gösterisi	TSM Konseri		
Ramazan Etkinliğinde Semâ (Afium Alış Veriş Merkezi)	Halk Oyunları	Sihirbaz Gösterisi	Karagöz-Hacivat	Semâ			

HÂL-İ PÜR-MELÂLLERİYLE MANİSA MEVLEVİHANELERİNİN SER-GÜZEŞTİ

Mehmed Veysi DÖRTBUDAK*

TARİHÇE

Birinci Mevlevihâne

Manisa Mevlevihâne'si Yukarı Tabakhane Mahallesi, halk arasında Mevlana Mahallesi denilen mevkide, Spil Dağı'nın eteklerinde Milli Park içerisinde, kurulmuş büyük bir yapıdır. Varlığını Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesinden öğrendiğimiz Kitabesine göre; Saruhan Bey'in torunu İshak Çelebi tarafından Hicri 770, Miladi 1368-1369 yıllarında yaptırılmıştır. Mevlevihane, arada epece bir mesafe olsa da, İshak Çelebi'nin 1366-1379 yıllarında yaptırdığı Ulu Cami Külliyesi'nin bir bölümü olarak kabul edilir. Yapı hakkındaki ilk bilgiler İshak Bey'in vakfiyesinde¹ yer almaktadır. Vakfiyenin kopyası Fatih zamanında tescil edilmiştir. Bu da bize Saruhanoğulları'ndan birçok vakfı fesheden Fatih'in bu senedi tescil etmesi, vakfın sıhhatine delil teşkil eder. Vakfiyede yapıdan "imaret" olarak bahsedilir².

Mevlevihane'de bir şeyh, bir imam ve müezzin bulunacak, bir nâzır, bir kayyım, bir kâtip, Mesnevî okuyup takrir edebilen bir âlim mesnevîhân,

* Öğr. Gör., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi. MEDAR (Mevlânâ Düşüncesi Araştırmaları Derneği) Başkanı. veysidortbudak@gmail.com, medar.mevlana@gmail.com

¹ Feridun Emecen, "Saruhanoğulları ve Mevlevilik", Tarih'in İçinde Manisa, Manisa 2006, s. 58'deki 29 nolu dipnottan naklen "Arapça vakfiyenin şimdiye kadar bilinmeyen tam bir nüshası, 1575 tarihli Saruhan Sancağı Vakıf Defteri içinde yer almaktadır. Buradaki vakfiye yeniden tasdik edilmiştir. (TK, TD, nr. 544, vr. 10 b). Vakfiye geniş bir özet halinde Ç. Uluçay (Saruhanoğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar, İstanbul 1940, I, 34-36) ve kısmen İ. Gökçen (Manisa Tarihinde Vakıflar ve Hayırlar, İstanbul 1946, I, 184-189) tarafından verilmiştir."

² Emecen, a.g.m., s. 58-59; Sezai Küçük, "Manisa Mevlevihanesi", Manisa Araştırmaları 2, Manisa 2002, s. 15-17.

Mesnevî'yi okuyacak güzel sesli iki hanende, yemek işi için ise bir vekilharç ve bir aşçı görev yapacaktı. Buna göre vazifeli sayısı on kişiydi. Bütün mahsulü ve gelirleri kontrol ve sarf etmek şeyhin yetkisindedir. Her ikinci namazı zamanı bir defa yemek pişirilir, fakir-zengin, misafir herkese dağıtılır, eğer kifayet ederse her Cuma gecesi yarım kile beyaz pirinçten günümüzde "Özbek Pilavı" dediğimiz pilav pişirilirdi³.

Mimari yapıya gelince, Mevlevihane'nin kitabesi günümüze kalmamıştır. Evliya Çelebi Manisa'ya geldiğinde Mevlevihane'yi de ziyaret ederek bizlere şu bilgiyi aktarır:

"Ve şehrin şark tarafında bir mürtefi' mesire-gâh, bir de astâne-i Hazret-i Mevlânâ vardır. Acayip teferrüc-gâh Mevlevihânedir. Bîmârhânesi ve müte'addid fukarâ hücreleri ile ma'mûrdur. ... âbî, havası lâtif, bâğ-ı irem misâl bir kân-ı deroişân yeridir. Cümle şehir andan nümâyândır. Ve kapusu üzere târihi budur."

امر بعمارت هذه الزاوية المباركة الاسحاقية

الامير العادل المظفر المنصور اسحق ابن الياس سنة سبعين و سبعمائة

وعامره العبد الفقير الى الله الغنى المحتاج عثمان بن امة الله⁴

Kitabeye göre yapı H. 770 M. 1368-69 yıllarında yapılmıştır. Mimarı Emetullah b. Osman'dır. Kitabede her ne kadar Osman b. Emetullah yazsa da şu an sağlam ve mevcut olan Ulu Cami kitabesinde mimarımızın adı Emetullah b. Osman'dır.

Manisa'da Mevlevi kültürünün yerleşmesi sonucunda, Osmanlı döneminde de Mevlevihâne işlevini sürdürmüş, 1664, 1665, 1681 ve 1694 yıllarında onarılmıştır. Bu onarım kayıtlarına göre;

"mevlevihanede bir mescid, kubbeli orta sofalı, ahşab (ceviz) döşemeli, kalem işleriyle süslenmiş bir semâhane, bir mıtrıb yeri, alt katta bir şeyh odası, 6 derviş

³ Emecen, a.g.m., s. 59-60.

⁴ Emere bi imâreti hâzihi'z-zâviyeti'l-mübâreketi'l-İshâkiyye
El-emîrû'l-âdil el-muzaffêr el-mansûr İshak bin İlyas. Sene seb'in ve seb'a miete
El-Âmerehü'l-fakir ila'llâhi'l-ganiyy el-muhtâc Osmân bin Emetullah.

*hüccesi, doğusunda ocaklı bir matbah ve kiler, hela ve ahşab kapılar bulunduğu, ayrıca dışarıda kiremit örtülü bir terasın yer aldığı*⁵ tespit edilmiştir.

1870'li yıllarda Nakipzade Mustafa Şefik Efendi, dergâhı şehir merkezine indirmiştir.

1870'lerden sonra boşaltılan Mevlevihane 1940'lardan sonra hızlı bir şekilde harap olmaya başlamıştır. Mevlevihane ancak 1961-1962' de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Y. Mimar Süreyya Yücel'e ilk restorasyonu yaptırmıştır. Çeşitli aralıklarla sürdürülen ve 1982'de tamamlanan bu restorasyon çalışmalarında yıkılmış olan beden duvarları, orta kubbe, diğer tavan kısımları ile son cemaat yerinin örtüsü ve direkleri yapılmıştır. Asli hüviyetiyle bağdaşmayan kötü restorasyonlar geçirmiş olan Mevlevihane üst kat döşemesi ihya edilmediğinden şimdi -üst katta- bir oda kullanılamamakta, atıl halde beklemektedir.

Mevlevilik tarihinde önemli bir yere sahip olan Manisa Mevlevihâne'si, Afyonkarahisar ve Halep Mevlevihâneleriyle birlikte, Konya Dergâhından sonra gelen önem sırasına göre II. Mevlevihane konumundadır.

Yapı 1983-1992 yılları arasında Manisa Müzesi İslami Mezar Taşları ve Kitabeler Seksiyonu olarak kullanılmış, 1995 yılında Vakıflar Müdürlüğü'nden Celal Bayar Üniversitesi'ne devr olunan bina 1999-2001 yılları arasında üniversite tarafından yeniden restore edilmiştir.

İkinci Mevlevihane

*Yeni Manisa Mevlevîhanesi, Manisa il merkezi Adakale mahallesindeki Ali Bey Camii avlusuna bitişik, kuzeybatıdan güneybatıya doğru yükselen yaklaşık 1100 m²'lik üçgen sekinde meyilli bir arsa üzerine kurulmuştur. Arsa batı tarafından Ali Bey Camii ve geniş bahçeli arsası, kuzeyden Demirtaş, güneydoğudan Dönertaş ve Çırpıcı sokakları ile sınırlanmıştır*⁶.

"Yeni" veya İkinci Manisa Mevlevîhanesi, Saruhanoğulları devrine ait, "Eski" veya Birinci Manisa Mevlevîhanesi'nin bir devamı olarak kabul edilmiş ve önemli

⁵ Barihüda Tanrıkorur, "Manisa Mevlevihanesinin Restorasyonu Tenkid ve Teklif", Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı, İstanbul 1995, s. 337.

⁶ Ş. Barihüda Tanrıkorur, "İkinci Manisa Mevlevihanesi", Süfi Araştırmaları - Sufi Studies S. 6 s. 39

bir Mevlevî âsitane statüsündeydi. Osmanlıların son döneminde en önemli Konya Çelebileri'nin büyük bir kısmı bu âsitânenen yetiştiği için, Konya Dergâhı ile Karahisâr-ı Sâhib Mevlevîhanesi'nden hemen sonraki on beş âsitane içinde en önemli merkez sayılmıştır. Yani Mevlevîhaneler Gölpınarlı'ya göre, 18. yüzyıldan itibaren Konya Çelebi makamına geçecek olan çelebi, önce Manisa'ya şeyh tayin edilmiş ve böylece mevlevîhane son dönem Konya Çelebileri için ayrı bir önem kazanmıştır. 19. yüzyılda da Mevlânâ Dergâhı'nda Çelebi makamına geçecek olanlar daha önce buraya şeyh olarak gönderilirdi: Müstakbel Konya Çelebileri burada hem ilk şeyhlik tecrübelerini geçirir hem de -Osmanlılarda âdet olduğu üzere- sancak beyi olarak Manisa'ya gönderilen müstakbel padişahlarla daha şehzadelikleri sırasında tanışıklık ve dostluk kurarlardı. Bu yüzden, son dönemin en önemli Konya Çelebileri'nin büyük bir kısmı bu âsitânenen yetişmiş oluyordu (meselâ Konya Mevlânâ Dergâhı'nın 27. postnişini İbrahim Fahreddin Çelebi, Konya'nın 29. postnişini Abdülvahid Çelebi ile Mevlânâ Dergâhı'nın 30. ve son postnişini Abdülhalim Çelebi daha önce II. Manisa Mevlevîhânesi'nin postnişinlik makamında bulunmuşlardır⁷.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Anamın Kitabı* adlı eserinde çocukluk hatıralarının geçtiği Mevlevîhane burasıdır:

*"mevlevîhanenin şehir içine naklinin amacı, 19. yüzyılda artık iyice gelişmiş olan Manisa şehrinin ortasında, halkın içinde bulunmak ve böylece daha çok ilgi çekmektir. 1884-1928 tarihleri arasında yasayan M. Nuri Yörükoğlu'na göre ise ağır ve şişman olan Mustafa Şefik Efendi, yaşlanıncaya kadar eski mevlevîhanenin bulunduğu yüksek tepeye kadar çıkmak için bir yorgunluk bile duymazdı. Ancak ihtiyarladığında eski mevlevîhaneye gitmekte hayli zorlandığı için, şehirdeki son Mevlevîhâne'nin bulunduğu mahalli satın alarak yeni bir Mevlevîhâne yaptırmıştır. Böylece dedegânın oraya gelmesine sebep olmuş ve vefat edince hürmeten kendi namına Mevlevîhane dâhilinde yapılan türbeye defnedilmiştir. Yeni Mevlevîhâne'nin bina yerleşim düzeni ile ilk mevlevîhâneninki karşılaştırıldığında ortaya çıkan farktan hareketle ilk mevlevîhânenin mimarî düzeninin Mevlevîlerce pek fazla tatminkâr bulunmadığı kanaati bizde oluşmaktadır"*⁸.

⁷ Barihüda a.g.m. s. 33

⁸ Barihüda a.g.m. s. 35-36

MEVLEVİHANELERİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Birinci Mevlevihane

1995 yılında Vakıflar Müdürlüğünden Celal Bayar Üniversitesi'ne devr olunan bina 1999-2001 yılları arasında üniversite tarafından yeniden restore edilmiştir. Yapı asli mimarisine kavuşmuş mudur, bunu söylemek çok zordur. 2001 yılındaki restorasyondan sonra yapı Prof. Dr. Nezh Demirkent Kütüphanesi adıyla hizmete girmiştir. İki yıl boyunca kütüphane sıfatından ziyade bir kültür merkezi olarak hizmete devam etmiştir. Bendenizin binanın müdürlüğünü yaptığı bu yıllarda uluslararası ve ulusal sempozyumlar; sergiler ve konserlere ev sahipliği yapan bu eser, 2003 yılı başından 2005 yazına kadar işlevsiz kalmıştır. 2005 yılı ortalarından itibaren Manisa ve Yöresi Türk Tarih ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi bünyesinde **Manisa Mevlevihanesi Etnografya Müzesi** haline dönüştürülerek halkın ziyaretine açılmıştır.

Açılmıştır açılmasına ama bir takım eksiklikler ve düzensizlikler oranın bir göz doldurma gayesiyle düzenlendiği kanaatini uyandırmaktadır. Hani bir fıkrâ vardır adamın biri bir hocanın yanına gider "Hocam benim bu olayda bir hatam var;

Bir veli vardı Allah'tan kız evlat istedi, Allah ona istediğini verdiğinde dağdan atarak kurban etmek istemişti. Azrail de Cehennemden o çocuğa diyet olarak bir keçi getirmişti. Bu hikâyenin neresinde yanlışım var?

deyince hoca:

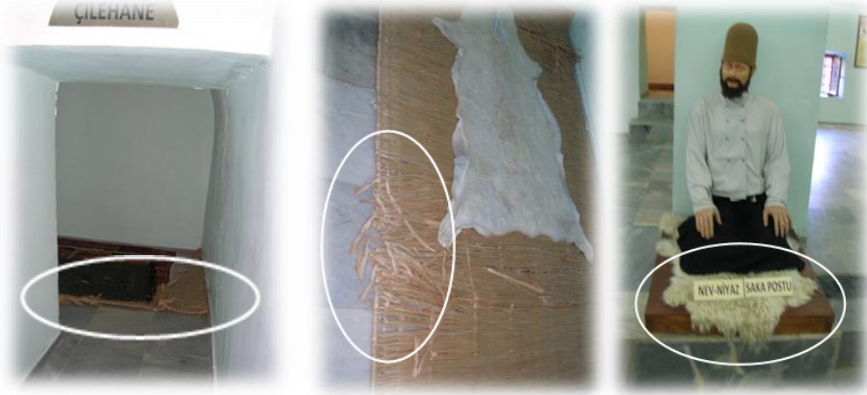
-A evladım o veli değildi peygamberdi, kız çocuk değil erkek çocuk istedi, Dağdan atmadı bıçakla kesmeye kalktı, Azrail değil Cebrail'di, Cehennemden değil cennettendi, keçi değil koyundu. Ben senin hangi yanlışını düzelteyim. der.

Mevlevihane'nin düzeninde o kadar çok yanlış var ki insan hangi yanlışını anlatayım diye tereddütte kalıyor.

Mevlevihane'ye girince zeminin hamam gibi mermerle kaplandığını görürsünüz ve hemen karşınızda mihrap yerinde, günümüz oyun havası niteliğindeki sözde ilahilerin neyle çalındığı bir LED TV sizi karşılar. Tarihi binanın içi saten alçıyla perdahlanmış ve açık mavi renkte plastik boya ile badana edilmiştir.

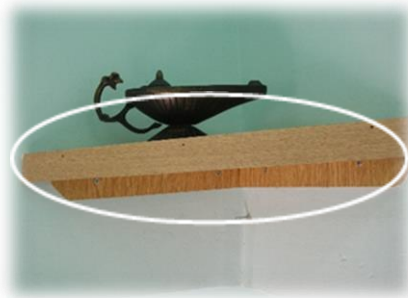

Çilehane olarak tanıtılan derviş hücrelerinde, yerlere pörsümüş, fersûde hasırlar atılmış... Değiştirilmesi için durum yöneticiye aksettirildiğinde “Bunlar daha iyi. Mekâna nostaljik bir hava katıyor.” denmiş ve hiç ilgilenilmemiştir.

Nev-niyaz postunda oturan kişinin post rengi beyazdır. Mevlvî geleneğinde bu postun renginin siyah olması gerektiği ilgilere defaatle duyurulmuşsa da değiştirilmemiştir.

Sema tahtası denilen tablanın üzerine 15 m.m.'lik inşaat demiri ile sema çivisi yapılmıştır. Söylenilmesine rağmen değiştirilmemiştir. Duvarlara günümüzde kullanılan bir malzeme olan MDF LAM ile raf yapılmıştır.

Mesnevihanın önüne yeni yazı bir kitap konmuştur. Bu kitabın yerinde daha önce -sıkı durun muhterem dinleyiciler- Gorki'nin "Ana" romanının Eski harfli baskısı konmuş; durum yöneticiye söylendiği zaman kabul etmemiş, fakat gördükten sonra değiştirmek zorunda kalmıştır ki bu da yöneticinin orayla pek ilgilenmediğini göstermektedir. Şimdi Mesnevihanın önünde Muhterem Uğur Derman Beyin 65. Yaşı münasebetiyle hazırlanan Armağan kitap durmakta... Açık duran sayfa çok ibret-âmîzdir; sayfanın üstünde "Bu da geçer Yâ Hû" yazısı vardır.

Matbahta Somat sinisinin altı sunta kaplama sehpa; sofraya konan kaşık ve çatal yerine, duvarlara süs olarak asılmak gayesiyle imal edilen ve saplarında "YA HAZRETİ MEVLANA" ile "HAMDIM PİŞTİM YANDIM" yazıları bulunan, Hz. Mevlana figürlü objeler konmuştur. Görenler "Acaba Mevleviler bu kaşık çatala mı yemek yiyorlardı... " zehabına kapılacaklar...

Halıcılık diyarı olan, Demirci, Yuntdağı, Gördes gibi halı çeşitlerine sahip, saraya Gördes'ten halılar gönderen Manisa'da, Mevlevîhâne'ye sergi olarak günümüzde dokunmuş, pespaye 5. sınıf makine halıları ve fabrikasyon kilimler yerlere yayılmıştır

Heykel manken objeler kırılmış, dağılmış, kıyafetleri bozulmuş bir haldedir.

İkinci Mevlevihane

Yeni dergâh Cumhuriyetin ilanından sonra Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla 1933'te, Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün mülkiyetine geçmiştir. Vakıflar &daresi mevlevîhaneyi 100 bin liraya satmış ve alan kişi de matbah-ı serîf dışındaki bütün bölümleri yıkmıştır. Manzumeden 1995'e kadar kalanlar sadece arka giriş, matbah-ı serîf, havuz, semâhanenin beden duvar kalıntıları ve bu duvarların üzerinde bulunduğu setten ibaretti. Mevlevîhaneyi Ağustos 1987'deki ilk ziyaretimizden Aralık 1995'teki ziyaretimize kadar, terk edilmiş matbah-ı serîf, içi degistirilerek ev olarak kullanıldığını gördük. der Bari huda hanım. 2000 yılında ise Belediye Başkanı Adil Aygöl döneminde kalan matbah kısmı da hâk ile yeksan edilerek Mevlevihane yerine park yapılmıştır.

TEKLİFLER

Birinci Mevlevîhâne

Şimdiye kadar gördüğü çok çok kötü restorasyonlar neticesinde Mevlevîhâne sadece dış yapı olarak eski bir yapı görünümündedir. Öncelikle işin ehli olan kişilerce yeniden bir restorasyon geçirmesi gerekmektedir.

Mevlevilik tarihinde önemli bir yere hâiz Mevlevîhâne, UNESCO tarafından Kültürel Miras olarak kabul edilen Mevlevîliğin, Türkiye denetçisi olan **Uluslararası Mevlâna Vakfı** kontrolünde yeniden "**Yaşayan Mevlevîhâne**" statüsüne kavuşturularak âtil halden kurtarılmalıdır.

İkinci Mevlevihane

Yapı olarak Samsun Mevlevîhânesi'ne benzeyen II. Manisa Mevlevîhânesi tekrar inşa edilebilir ve burası da yukarıda arz edilen şartlarda "**Yaşayan Mevlevîhâne**" olarak eski günlerine kavuşturula bilir.

KAYNAKÇA

Emecen, Feridun, "Saruhanogulları ve Mevlevilik", *Tarihin İçinde Manisa*, Manisa 2006, s. 58

Küçük, Sezai, "Manisa Mevlevihanesi", *Manisa Araştırmaları-2*, Manisa 2002, s. 15-17.

Tanrıkorur, Barihüda, "Manisa Mevlevihanesinin Restorasyonu Tenkid ve Teklif", *Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı*, İstanbul 1995, s. 337. (331-Tanrıkorur, Ş. Barihüda- "İkinci Manisa Mevlevihanesi", *Sûfî Araştırmaları - Sufi Studies*, S. 6 s. 39.

**CUMHURİYET DÖNEMİNDE TOKAT MEVLEVİHÂNESİ'NİN
KULLANIM ALANLARI YAPILAN RESTORASYONLAR
VE
BUGÜNKÜ KONUMU**

Hasan AKAR*

ÖZET

Anadolu'nun bilinen tarihinde eski yerleşim bölgelerinden biri olan Tokat'ın Mevlevilikle tanışması Mevlâna'nın yaşadığı dönemdedir. Mevlâna'nın müritlerinden Selçuklu Hükümdarı IV. Kılıçarslan'ın Pervane unvanıyla görevlendirdiği vezirlerinden Muineddin Süleyman'ın daveti, Mevlâna'nın izniyle Şeyh Fahreddin Irâkî buraya gelerek adına inşa edilen hangâhta şeyhlik göreviyle Mevleviliğin yörede yaygınlaşmasına çalışmıştır.

Tokat'taki Mevlevihânenin varlığına dair bilgilere 859/1455 tarihli Tahrir Defterinde ulaşılmaktadır. Kayıtlara göre şehirde Mevlevihane adıyla bir mahallede 32 hane yaşamaktadır.

Sonraki dönemde Timur'un Anadolu'yu istilasıyla 1471 yılında harap edilen şehirde mahallenin hanesinin azaldığı görülmekte, 1576 tarihli Defter-i Efka-ı Rum vakıf kayıtlarında Mevlevihâne adına rastlanılmamaktadır.

Bugüne ulaşan Mevlevihâne'nin yeri ve yapılışına dair bilgiler 17. yüzyıla dayanmaktadır. Mevlevihâne 1048/1638 yılında Yeniçeri Ağası Muslu Ağa tarafından inşa ettirilmiş ve yapılan binanın yaşatılması için vakıf da kurduştur.

İki katlı olarak inşa edilen ahşap Mevlevihâne, konum ve tezyini unsurlar bakımından Türkiye'deki mevcutlarının içinde en fazla dikkat çekenler arasında yer almaktadır. Yapı 19. yüzyıl Barok Sanatı'nın Anadolu'daki en özgün örneklerindedir. 3000 metrekare bir alan üzerine kurulmuş; şeyh dairesi, ana bina zemin katta beş oda, derviş hücreleri ile ikinci katta semahanedan oluşmaktadır.

1656'da Tokat'a gelen Evliya Çelebi yazdığı Seyahatname'sinde Mevlevihâne'ye geniş bir yer ayırarak İstanbul'daki Beşiktaş Mevlevihânesi kadar değerli olduğunu vurgulamıştır.

1703 tarihli bir hüccete göre Mevlevihâne zamanla harap olduğundan Müderris Şeyh Mehmet Efendi tarafından yeniden yapılmıştır.

Cumhuriyet'e kadar işlevini sürdüren Mevlevihâne, tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra Kadınlar Hapishanesi ve Kur'an Kursu olarak hizmet vermiştir.

* Milli Eğitim Bakanlığı – Tokat Şairler ve Yazarlar Derneği / hasanakar58@hotmail.com

Bina harap olunca terk edilmiş ve yıkılmaya yüz tutmuştur. İlk onarımlar Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 1997 yılında başlatılmış ancak bitirilememiştir. Asıl restore 2000-2004 yılları arasında yapılarak 2005'te Tokat Mevlevihâne Vakıf Müzesi adıyla açılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mevlâna, Muineddin Süleyman Pervane, Muslu Ağa, Mevlevilik, mevlevihâne.

**THE TOKAT MEVLEVÎ DERSHISH LODGE IN THE REPUBLIC AREA:
ITS USAGE AREAS, RESTORATIONS
AND
PRESENT CONDITION**

ABSTRACT

Tokat, one of the oldest settlement areas in the history of Anatolia, was acquainted with Mevleviyeh during the time when Mevlana -Rumi- himself lived. The Mevlevi Lodge was built in the name of Sheik Fahreddin Iraki who lived in this building and tried to spread the Mevleviyeh in this area after the permission of Mevlana and the invitation of Muineddin Süleiman, one of the viziers who was appointed as Pervane by Kılıçarslan the IV, a Seljuk Ruler and follower of Mevlana.

Information about the The Tokat Mevlevi Dervish Lodge is available in the Cadastral Record Book dated 859/1455. According to the records, there were 32 families in a quarter called Mevlevihane in the city.

Later upon the invasion of Anatolia by Tamerlane, the city was destroyed in 1471 and the number of the families in this quarter decreased. The name of Mevlevihane is not mentioned in the Defter-i Efkaı Rum – the Record Book of Anatolian Foundations.

The information about the site and the construction of the Mevlevi Dervish Lodge dates back to the 17th century. It was constructed by Muslu Agha, a Janissary Agha in 1048/1638 and he also established a foundation in order to maintain it.

This two-storey wooden lodge is one of the remarkable buildings in Turkey in terms of its site and decorations. It is one of the most original examples of Baroque Art in Anatolia of the 19th century. Total built-up area is 3.000 square meter. There is a sheik suite, five rooms, and dervish cells on the basement floor of the main building and on the second floor there is a sema room -a room where the whirling dances are performed.

Evliya Çelebi, who came to Tokat in 1656, gave a lot of details about the Mevlevi Lodge in his travel book called Seyahatname and said that it was as valuable as the Beşiktaş Mevlevi Lodge in Istanbul.

According to a document dating back to 1703, it was reconstructed by Mehmet Efendi, a mudarris sheik as it was ruined in time.

The Mevlevi Lodge served until the proclamation of the Republic and after the ban of lodges and zawiyaahs, it was used as a prison for women and then a school for Quran courses.

Later the building was abandoned and damaged to a great extent. The first repairs were started by the General Directory of Foundations in 1997. However, they were not finished. Major restoration works were completed between the years 2000-2004 and the building opened in 2005 as the Tokat Foundation Museum of Mevlevi Lodge.

Key words: Mevlana-Rumi, Muslu Agha, Mevleviyeh, the Mevlevi Lodge.

Anadolu'nun bilinen tarih içinde en eski yerleşim bölgelerinden biri olan Tokat şehrinin Mevlevilikle tanışması Mevlâna Celalettin Rûmî'nin hayatta olduğu dönemdedir. Mevlânâ'nın müritlerinden olan ve Selçuklu Hükümdarı IV. Kılıçarslan'ın, Pervane unvanıyla görevlendirdiği vezirlerinden Muineddin Süleyman Pervâne'nin daveti ve Mevlâna'nın izniyle Şeyh Fahreddin Irâkî buraya gelmiştir. Tokat'ta kendi adına inşa edilen hangâhta şeyhlik görevinde bulunup Mevleviliğin yörede yaygınlaştırılmasına gayret etmiştir. Bu yer maalesef bugüne kadar tespit edilememiştir.

Mevlânâ'nın ölümünden sonra ise oğlu Hüsameddin Çelebi ile başlayan süreçte Konya dışında Anadolu'nun önemli merkezlerinde Mevlevi halifeleri tarafından tekke ve zaviyeler kurularak hizmete devam edilmiştir.

Kalenderiye Tarikatının kurucusu Cemaleddin Savi'nin ilk halifelerinden Cavlakiye kolunun kurucusu Ebu Bekir Niksarî'nin 1205 yılında Konya'ya gelerek bir zaviye açması, Mevlâna ile yakın ilişkiler kurması yine Ârife-i Hoş Lika-yı Konevî adındaki bir bayanın Mevlâna'nın torunlarından Ulu Arîf Çelebi'nin halifesi olarak Tokat'a atanması o dönemdeki Tokat ve Mevlevilik ilişkileri açısından önemli iki örnektir.

Tokat'ta bir Mevlevihânenin varlığına dair ilk bilgilere 859/1455 tarihli Tahrir Defterinde ulaşılmaktadır. Buradaki kayıtlara göre şehirde Mevlevihâne adıyla bir mahalle bulunmakta ve 32 hane yaşamaktadır.

Daha sonraki dönemlerdeki kayıtlarda Uzun Hasan'ın ordusunun şehri tahrip etmesiyle bu mahallenin hane sayısının 4'e düştüğü, 1485'ten sonra Mevlevihane Mahallesinin Hoca İbrahim adıyla anılmaya başladığı görülmekte, 1576 tarihli Defter-i Evkâf-ı Rûm içindeki vakıf kayıtları arasında ise Mevlevihâne adına rastlanılmadığı belirlenmektedir.

Bazı merhaleler geçirerek bugüne ulaşan Tokat Mevlevihânesi'nin yeri ve yapılışına dair bilgiler ise 17.Yüzyıla dayanmaktadır. Mevcut verilere göre Tokat Mevlevihânesi 1048/1638 yılında Sultan Ahmet'in vezirlerinden Yeniçeri Ağası Muslu Ağa (Sülün Mustafa Paşa) tarafından inşa ettirilmiştir. Arşiv kayıtlarında "Medine-i Tokat'ta vâki Yeniçeri Muslu Ağa Mevlevihanesi" şeklinde geçmektedir.

Tokat Sancağının da bağlı olduğu Sivas Vilayeti merkez kazasında da bir Mevlevihane olduğu Evahir-i Cemâziye'l -âhir 1143 (1730) tarihli bir emirnameden anlaşılmaktadır.

Muslu Ağa tesis edilen bu binanın yaşatılması için bir de vakıf kurmuştur. Böylelikle şeyhlerin, dervişlerin, buradaki diğer görevlilerin ve burayı ziyaret için şehre gelen dini şahsiyetlerin iaşeleri temin edilmiştir.

1656 yılında Tokat'a gelen Evliya Çelebi daha sonra kaleme aldığı Seyahatname'sinde haftada iki gün ayın yapılan Tokat Mevlevihânesi'ne geniş bir yer ayırarak İstanbul'daki Beşiktaş Mevlevihânesi kadar değerli bir yapı olduğunu vurgulamaktadır.

1703 tarihli bir hüccete göre bu Mevlevihâne zamanla harap olmuş, vakıfları yok olmuş geriye akar olarak sadece bir han kalmıştır. Bu hanın da 1703 yılında bir yangın neticesi yok olmasıyla aynı yıl dergâh postnişini olan Daniş Ali Efendi'nin oğlu Müderris Şeyh Mehmet Efendi harap olan ve atıl duran arsalarını mütevelliden icara almış ve gelir getirecek binalar ve Bey Sokağında bulunan bugünkü Mevlevihâne'yi inşa ettirmiştir.

Bu konuda Osmanlı Arşivlerinde bulunan kayıtlara göre diğer bir bilgi de 1845 yılında Postnişin Emin Dede'nin vefatı üzerine yerine kardeşi Ali Rıza Dede geçmiş 1875 yılına kadar meşihat makamında kalmıştır. Sultan Abdülmecit zamanına tesadüf eden bu dönemde dergâh tamir edilmiş ve dergâh şeyhine atıye verilmiştir.

Aynı tarihlerde Tokat Mevlevihânesinin gayrimenkul gelir kaynakları arasında bir bahçe, bir hamam, dört bâb dükkân, iki değirmen, bir arsa ile bazı binalar, bir bakır kalhanesi ve fevkânî ve tâhtanî 43 odalı bir kapan hanı bulunmaktadır.

Gelir kaynakları ise Behzat mevkiinde bulunan bir arsa ve değirmenin, Amasya'da bulunan Alaca Hamamın icarı, Yıldızeli'nde bir malikânenin rub hissesi, kapan ve kantar vezzâniyesi (tartı geliri), kırmızı boyahane mukataasından aylık vazife, Tokat mukataa'sından yıllık 88 kuruşluk vazife, Tokat Şem-i hânesi (mumhane) ve Tokat kahve tahmisinden miri malı hissesinden arta kalan meblağdır. Bunların masraflara ve Mevlevihâne dervişlerine tahsis edildiği görülmektedir.

Mehmet Hadi Dede, 1913 tarihli Konya'ya yazdığı bir mektupta dergâhın 1909 da bir yangın geçirdiğini, demirbaş eşyaların telef olduğunu daha sonra kendisinin eşya tedarik ettiğini belirtmektedir.

Yine aynı yıl yazılan diğer bir yazıda Mehmet Hadi Dede, dergâhın tek geliri olan ekmeğe fırınının tamamen harap olduğunu bu sebeple Konya'ya mutad olarak gönderilen aylık otuz kuruş kapıçuhadarlığı bedelinin aksatıldığını belirtmektedir.

1914 yılında çıkan Birinci Dünya Savaşı içinde çeşitli cephelere gönderilmek üzere 40-50 kişilik Mevlevi Mehmet Hadi Dede ile birlikte Mevlevi Alayına katılmak üzere Sivas'a gitmiştir.

Cumhuriyetin ilanına kadar Soğukpınar Mahallesi, Bey Sokağı'nda son Mevlevi Şeyhi Abdulhadi Efendi (Ergin) tarafından faal olarak işlevini sürdüren Tokat Mevlevihânesi, Vekiller Heyetinin 1924 Eylülünde aldığı karar doğrultusunda Mevlevi Tekkesi olarak görünen bina, Abdulhadi Efendi'nin rızasıyla Vilayet Evkaf Müdürlüğüne tescil edilmiştir.

Tekke ve Zaviyelerin 1925 yılında kapatılmasından sonra 1934-1939 yılları arasında bina boş kalmış, 1939 yılında Hayrat-ı Onarma Cemiyeti tarafından onararak yıllık 140 TL den Jandarma Komutanlığına kiraya verilmiştir. Onlar da burayı 1945 yılından 1949 yılına kadar Kadınlar Hapishanesi olarak kullanmışlardır. VGM ve Tokat Özel İdaresince 1951 yılında tamir edilen bina Hafızlık ve Kuran Kursu olarak değerlendirilmiştir. Tokat İmam Hatip Lisesi'nin açılmasıyla 1954 yılında yatılı öğrenci yurdu olarak hizmet vermiş sonrasında terk edilmiştir. Ancak bu süreçte içinde maalesef binaya yeterli bir bakım ve onarım yapılmamıştır.

Uzun bir müddet yeniden Kız ve Erkek Kuran Kursu olarak hizmet veren bina bir hayli harap olunca boşaltılmış, yıkılmaya yüz tutmuştur. İlk onarım çalışmaları Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 1997 yılında başlatılmış ancak ödenek yetersizliğinden yarım kalmıştır.

Asıl restore 2000-2004 yılları arasında titiz bir şekilde yapılarak 6 Mayıs 2006'da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce "Vakıf Medeniyeti Yılı" ilan edilen 111 tarihi eserin Başbakanımızca toplu açılış programında Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı Tokat Mevlevihânesi Vakıf Müzesi adıyla törenle açılmıştır.

Bundan sonraki süreçte 1925 yılında buranın kapatılmasıyla Tokat Müzesine gönderilen değerli eşyalar da yeniden getirtilerek Tokat'taki bazı camilerden alınan tarihi eser niteliğindeki diğer eşyalarla birlikte sergilenmeye başlamıştır.

İki katlı olarak inşa edilmiş olan ahşap Mevlevihâne, konum ve tezyini unsurlar bakımından Türkiye'deki mevcut mevlevihâneler içinde en fazla dikkat çekenler arasında yer almaktadır. Yapı 19.Yüzyıl barok sanatının Anadolu'daki en özgün örneklerinden biridir. Binanın en görkemli cephesi ahşap barok motiflerle bezenmiş sütun dizisine sahip ve bütün cephe boyunca uzanan balkonu sebebiyle Bey Sokağına bakan cephesidir.

3000 metrekare bir alan üzerine kurulmuş olup şeyh dairesi, ana bina zemin kattaki biri şeyh kabul odası olmak üzere beş oda, derviş hücreleri ile

ikinci katta semahanedan oluşmaktadır. Kabul odasında son dönemlere ait el yazması Kur'an-ı Kerimler, taş baskı kitaplar, kırmızı ipekten el dokuması Kâbe iç örtüsü ve seccadeler sergilenmektedir. Sofanın sol tarafında kalan odada 14. yüzyıldan bu yana kullanılan pirinç ve bakır şamdanlar, Sultan Beyazıd'ın annesi Gülbahar Hatun'un yaptırdığı camiye hediye ettiği şamdanlar bulunmaktadır.

Alt kattaki en büyük odada bölge camilerinde korunarak günümüze ulaşmış genellikle 16-20. yüzyıl arasında Sivas, Tokat, Kırşehir, Konya, Niğde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu yöresine ait halı ve kilimler sergilenmektedir.

Sofanın sol tarafındaki dar bir alanda Tokat Ulu Camiinden getirilen 17.yüzyıla ait tavan göbeği ve Muslu Ağa Konağının restoresi sırasında korunma altına alınan bazı kalem işlemeli ahşap levhalar teşhir edilmektedir. Diğer küçük odada ise 13. yüzyıldan kalma çini örnekleri, 16. yüzyıla ait Sakal-ı Şerif kutuları ile 19. yüzyıla ait saatler bulunmaktadır.

İkinci kata ve balkona taş merdivenlerle ahşap merdivenlerin kaynaştığı basamaklı merdivenlerden çıkılmaktadır. Balkonun orta kısmına barok ahşap oyma göbekli ve üst tarafına Arapça Sülüs yazı ile "Ya müfettiha'l ebvâb"(Ey kapıları açan Allahım) "İftahlena hayre'l bab" (**Bize hayır kapılarını aç**) ifadeleri ile iki kanatlı bir kapıdan semahaneye girilmektedir.

Semahane doğu tarafında ahşap kafes ile ayrılan kadınlar mahfili hariç tek bir mekân olarak yapılmıştır. Semahanenin orta kısmında on altı adet ahşap sütunun taşıdığı bağdadi bir kubbe bulunmaktadır. Apayrı bir sanat değeri olan tavan göbeğinin altına on altıgen bir semahane alanı oluşmuştur. Her bir ahşap sütunu üzerinde Allah, Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin, Talha, Zübeyr bin Avvam, Ebu Vakkas, Said bin Zeyd, Abdurrahman bin Avf, Ebu Ubeyd bin Cerrah ve Mevlana adları bulunan levhalar yer alır. Ahşap parmaklıklarla ayrılan bu bölümde bulunan manken semazenlerle sema töreni canlandırılmaktadır.

Giriş kapısının her iki yanında diğer alanlardan ayrılmış bölümler vardır. Bu alanların üzerinde kadınlar bölümünün önündeki merdivenle çıkılan saz ve söz icracısı Mevlevi dervişlerin kullandığı yüksek mahfil yerleştirilmiştir. Mahfili taşıyan ahşap direklerin mahfille birleştiği yerdeki ahşap oymalar çok gelişmiş bir sanat ürünüdür. Bu merdivenlerin başlangıcında da barok ahşap motiflere sahip oyma üzerinde Mevlevi sikkesinden oluşan süsleme tekrar edilmiştir.

Balkonun doğu tarafında yan yana bulunan iki sade kapı ile kadınlar mahfiline ve bütün doğu cephesi boyunca uzanan dar bir koridora ve yanındaki odaya geçilmektedir. Bu alanda 16-20. yüzyıllar arasına tarihlenen Malatya, Sivas ve Doğu Anadolu yöresine ait Kazak etkili halı ve seccadeler teşhir edilmektedir.

MUSLU AĞA KÖŞKÜ

Mevlevihane bahçesinin güneydoğu köşesinde bulunan ve aynı dönemde müstemilat olarak yapılmış olup, tamamen harap durumda olan Musluağa Konağı, Mevlevihane ile birlikte restore edilerek, kültürümüze yeniden kazandırılmıştır.

Mevlevihane şeyhlerince kullanılan konak, son halini Sultan Abdülmecid döneminde almış olmakla birlikte, 1638 yılındaki planını korumuş olduğu düşünülmektedir.

Konak, içerisinde Anadolu'da çok az örneği kalmış, XVII yüzyıl süslemelerinin bulunduğu odanın yanı sıra, XIX yüzyıl barok dönem süslemelerine sahip mekânların olması ve ayrıca aynı yapıda, alçı mala işi, kalem işi, çıta işi süslemeleri sebebiyle nadir görülebilecek bir yapıdır.

Konağın avlusuna çift kanatlı bir kapıdan girilmektedir. Alt katta, kapıları avluya açılan mutfak, depo ve kiler bulunmaktadır.

Üst kattaki odaların ortasında bulunan açık sofaya avludan ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Açık sofa hem Türk evlerinde hem de bölgemizde görülmeyen bir uygulamadır. Bu sofanın iki yanında ikişer oda yer alır.

Hemen sağdaki ilk oda girişinin solundaki duvarın ortasında bulunan etrafı barok mala işi süslemeler ile çevrili şerbetlik kısmı etkileyicidir. Bu odanın tavanı da barok alçı süslemeye sahip olup alçı tavan, görkemli bir kubbe görünümündedir.

Odanın batı cephesinde avluya bakan üç dikdörtgen pencere ve üzerinde ekliptik vitraylı bir aydınlık penceresi vardır.

Sağdaki ikinci odada, onarım öncesinde bulunan 17. yüzyıl tavan süslemelerinden geriye kalan ve iyi durumda olan parçalar, yapılan restorasyon sırasında kullanılmış, eksik yerler eldeki parçalardan çıkarılan motiflerle tamamlanmıştır. Yine, XVII. yüzyıl dolap kapaklarından biri günümüze ulaşmış, diğeri bu kanada bakılarak yeniden yapılmıştır.

Açık sofanın solundan ilk odaya ve mutfağın üzerinde bulunan yazlık oturma alanına geçilmektedir. Bu oda barok çıta işi ahşap süslemelere sahip olup, batı duvarında bir kütüphane bulunmaktadır. Güney duvarının ortasında iki adet vitraylı eliptik pencereler yerleştirilmiştir.

Soldaki çıta işi ahşap tavanlı ikinci odaya ve sofanın sonundaki hamama giriş küçük kapalı bir alandan sağlanmaktadır. Konak hamamı mimari açıdan, bitişiğindeki odadaki kalem işleri de üslup olarak, XVII. Yüzyıl dönemine uygundur. Ancak diğer odalardaki ahşap ve alçı tavan süslemeleri XIX. Yüzyıl özelliği göstermektedir. Alan, sofaya açılan iki dikdörtgen pencere ile aydınlatılmıştır.

Konak, onarım sonrası, Mevlevihane Vakıf Müzesi kapsamında, Osmanlı konak müzesi şeklinde döşenmiş ve misafirlerin ziyaretine açılmıştır.

Bunların dışında hamuşan adı verilen bir mezarlık alanı bulunmaktadır.

Cumhuriyet Döneminde Tokat Mevlevihânesi'nin Kullanım Alanları Yapılan Restorasyonlar 179
ve Bugünkü Konumu

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Cumhuriyet Döneminde Tokat Mevlevihânesi'nin Kullanım Alanları Yapılan Restorasyonlar 181
ve Bugünkü Konumu

Resim 15

Resim 16

Resim 17

Resim 18

Resim 19

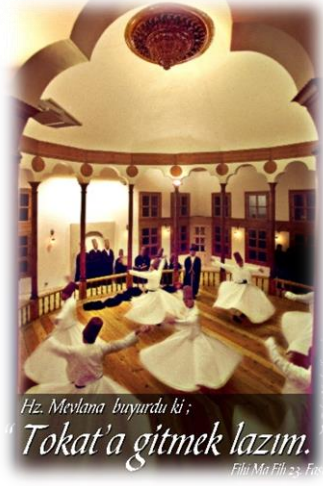
Resim 20

Resim 21

Resim 22

Resim 23

Resim 24

Resim 25

Resim 26

MEVLEVİLİKLE HAZRETİ MEVLANA'NIN HAKKA YÜRÜYÜŞÜNDEN EVVEL TANIŞAN KENT TOKAT'TA MEVLEVİLİK TARİHİ

Ekrem ANAÇ*

ÖZET

Diğer merkezlere Mevlevilik Ulu Arif Çelebi döneminde ulaşılmış olmasına karşılık Tokat'a Muiniddin Süleyman Pervanenin ile aralarındaki dostluk sebebiyle Mevlana Celaleddin Rumi hayatta iken gelmiştir. Mevcut yapı Tokat'taki üçüncü Mevlevihane olup ahşap olarak yapılmış olması sebebiyle Anadolu'nun en güzel Mevlevihanesidir. Müstemilatıyla günümüze bütün olarak gelmiş nadir Mevlevihanelerdendir.

Anahtar Kelimeler: Tokat, Mevlevihane Muiniddin Süleyman Pervane, Ulu Arif Çelebi, Mevlana Celaleddin Rumi

MEVLEVIYEH HISTORY IN TOKAT, THE CITY THAT HZ. MEVLANA BEFORE HIS WALK TO GOD

ABSTRACT

Althouh Mevlevi brotherhood reached other centers during Ulu Arif Çelebi, which is later than the period of Mevlana, it reached Tokat during the time of Mevlana. The reason for this was the friendship between Mevlana and Muiniddin Süleyman Pervane, who lived in Tokat. The current building is the third Mevlevi lodge in Tokat and the best wooden dervish lodge in Anatolia. It is one of the rare Mevlevi dervish lodges standing today with all the premises.

Key Words: Mevlâna, Mathnawi, Knowledge, Scholar

*Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı
ekrem.anac@gop.edu.tr

Tokat günümüzde az bilinir bir şehir olmakla birlikte, 1074 tarihinde Danişmet Ahmet Gazi tarafından fethedilmesi ve Niksar Merkezli Danişmentoğulları Beyliğinin kurulması ile birlikte Anadolu'nun Müslüman Türk coğrafyası olmasında en önemli merkezlerden biri olmuştur. Anadolu'nun içlerine, batıya ve Karadeniz kıyılarına yapılan fetihler bu merkezden yönetilmiştir. İlk fetih hareketleri için önemli bir kent olmasının yanında, Anadolu Türk Mimarlığının 11. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar en güzel örneklerle, kesintisiz izlenebileceği, Anadolu Selçuklularının en önemli altı, Osmanlı'nın en önemli on şehrinden biridir.

Ayrıca Tebriz ve Bağdat'tan gelip İstanbul'a ve Karadeniz limanlarına giden yolların kavşak noktası olduğundan, bütün kervanların uğradığı bir yer olması sebebiyle iktisadi ve kültürel gelişmişliğinin yanında, ilmi açıdan da ileri bir yer olup Osmanlı döneminde İbn-i Kemal ve Mustafa Sabri Efendi'nin de içlerinde bulunduğu altı Şeyh-ul İslam çıkarmıştır.

20. yüzyılın en önemli Kültür Adamlarından Prof. Dr. Süheyl ÜNVER hocamızın 1961 yılında Tokat'la ilgili yazdığı raporundan yapacağımız alıntı bu kentin doğru tanınmasına önemli bir katkı sağlayacaktır.

“Tokat'ta bir bir, yer yer dolaşarak gördüğüm eski eserler hakkındaki intibalarımı size söyleyeyim, İstanbul'da, Konya'da, Bursa ve Edirne'de bulunmayan en güzel eserler inanın bana Tokat'ta vaktiyle İbni Kemal, Molla Hüsrev, Molla Lütfi, Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa, Şeyh Emin Efendi gibi büyüklerin vatanı olan Tokat meğerse ne imiş. Anadolu'da en çok abidesi olan bir şehir. Hani Selçuklularla Osmanlılar adeta yarışa girmişler Birinden birisi bir tane fazla amma hangisi, doğrusu sayamadım.

Açık konuşayım, bu eserler 300 ile 800 yaş arasında birer Tokat Azizi. Bu kadar yıldır orasını millileştirmiş ve ruhumuzu aşlamış”

Evliya Çelebi şehirden şu şekilde bahsetmektedir.

“Bu havası hoş şehrin dört tarafından bahçe ve bostanlar içinde sular akar. Bu bahçelerde bülbüllerin sesi insan ruhuna rahatlık verir. Meyveleri lezzetli ve latif olup, her tarafa hediye olarak gönderilir. Her bağında birer köşk, havuz, fiskiyeler ve çeşitli meyveler bulunur. Halkı zevk ehlidir. Gariplerle dostturlar, kin tutmaz hile bilmez, deryadil, halim selim insanlardırlar. Herkese iyi zanda bulunurlar. İyi geçinirler hayır yapıları yapmaya hevesleri çoktur. Camii, saray, köşk ve imaretleri o kadar metin ve güzel olur ki, bunlara girenler hayran olur. Şehir geniş ve ucuz bir yer olup

dünya yüzünde eşi yok gibidir. Yılın her zamanında halkın nimetleri boldur. Hacı Bektaş Veli'nin hayırlı ve bereketli dualarıyla bu eski tarihi şehir "âlimler konağı fazıllar yurdu ve şairler yatağıdır".

Şehirle ilgili en güzel sözü Hazreti Mevlana Fihi Mafih te söylüyor:

"Tokat'a gitmek lazım. Çünkü o tarafın iklimi mutedildir. Antakya tarafının da böyledir. Fakat orada daha çok Rumlar vardır, ekseriyetle dilimizi anlamazlar."

Menakıb-ül Arifin'de Konya 140, Kayseri 35, Tokat 16, Sivas ise 10 defa anılmaktadır. Tokat, Konya ve Kayseri'den sonra ismi en çok anılan şehirdir.

Mevlevilikle ilgili en eski kaynak Ahmet Eflaki Dede'nin Menakıb-ül Arifin kitabından:

"Bir gün mübarek medresede büyük bir sema vardı. Zamanın ariflerinden Şeyh Fahreddin-i Iraki o anda cezbelenip hırkası ve tahfifesi düşmüş bir halde dolaşıyor ve bağırıyordu Mevlana hazretleri de diğer köşede sema ediyordu. Mevlana Ekmeleddin Tabip bütün umera ve ulema seyrediyordu. Sema'dan sonra Ekmeleddin Tabip "Hudavendiğar Şeyh Fahreddin-i Iraki hakikaten bundan sonra hoş düşler görecek" dedi. Mevlana Hazretleri: Eğer başını bu tarafa çevirip uyursa..." buyurdu. Nihayet Şeyh Fahreddin, Mevlana'nın inayet nazarına mazhar oldu. Mevlana'nın müsaadesiyle Muineddin Pervane Şeyh Fahreddin'i Tokat tarafına çağırdı ve onun için yüksek bir hankah yapılmasını emretti. Fahreddin o hankahın şeyhi oldu. Şeyh Fahreddin daima medresedeki sema'da hazır bulunur ve Mevlana'nın büyüklüğünden söz ederek ah çekip "Hiç kimse Mevlana'yı gerektiği gibi anlayamadı. O bu dünyaya garip olarak geldi, garip olarak gitti derdi¹ .

Menakıb'taki bu ifadelere rağmen, neredeyse bütün kaynakların Fahreddin-i Iraki'yi Sühreverdiye tarikatına mensup olarak anmaları fevkalade şaşırtıcıdır. Evet Iraki Konya'ya gelemeden önce o muhitlerde bulunmuştur ancak oldukça net bu tanıklığa dayanarak onun Hazreti Mevlana'ya bağlılığını kabul etmek zorundayız.

Hiç şüphesiz bu erken tanışıklığın sebebi eşi Gürcü Hatun'la birlikte, dönemin Tokat Emiri Konyalı Muineddin Süleyman Pervane'nin Hazreti Mevlana'ya içten bağlılığıdır. Muineddin Süleyman Pervane Anadolu

¹ Ahmet Eflaki, *Arilerin Menkıbeleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, Cilt I, s. 618.

Selçukluları tarihinde 13. yüzyılın ikinci yarısının en önemli siyasi figürlerinden biri olması yanında, erken dönem Mevlevilik tarihi ve Tokat tarihi açısından da çok önemli bir kişiliktir.

Konumuzun dışına bir miktar çıkma tehlikesi olmakla birlikte Muiniddin Süleyman Pervane ile ilgili tarih kitaplarında ve internet kaynaklarında aleyhinde söylenen sözlerle ilgili, Fihi Mafih'ten bir alıntı yaparak birkaç söz söylemek istiyorum. Hazreti Mevlana'nın bir uyarısı irşadı var şöyle söylüyor:

Pervaneyeye dedim ki: Sen önce Müslümanlığa kalkan oldun. Kendimi feda edeyim de Müslümanlık güçlensin, Müslümanlar çoğalsın, aklımı, tedbirimi kullanayım da Müslümanlık gelişsin dedin. Kendi fikrine güvendin. Her şeyi Tanrı'dan bilmedin. Böyle olunca da Ulu Tanrı o gayreti, Müslümanlığın zararına sebep kıldı. Çünkü sen Tatar'la bir olmuşsun, Şam'lıları, Mısır'lıları yok etmek, İslâm ülkesini yıkmak için onlara yardım ediyorsun, Şu halde Tanrı'ya yüz tut, çünkü korkulacak bir hal bu. Sadakalar ver de seni, kötü bir hal olan şu korkudan kurtarsın. Ondandır umut kesme. Öyle bir ibadetten, böyle bir suça attı seni; fakat o ibadeti kendinden gördün de o yüzden suça düştün. Şimdi suçlu olsan da umut kesme ondan; yalvar-yakar, o ibadetten suçu meydana getirenin, şu suçtan bir ibadet meydana getirmeye de gücü yeter. Sana bir pişmanlık verir, önüne sebepler çıkarır da gene Müslümanların çoğalmasına, Müslümanlığın kuvvetlenmesine çalışırsın. Umut kesme ki "Allah'ın rahmetinden, kâfir olan topluluktan başkası umut kesmez" Maksudım buydu, bunu anlasın da şu halde sadakalar versin, yalvarsın-yakarsın dedim; çünkü çok yüce bir halden aşağılık bir hale düştü; fakat bu halde de umutlanması gerek².

Anlaşılabileceği üzere bu irşatta Pervanenin, Anadolu'daki Müslümanlar üzerindeki Moğol zulmünü hafifletmek için Moğollarla işbirliği yaptığı bu hareketten Şam ve Mısırlıların zarar gördüğü ifade ediliyor. Buradan, Pervanenin bunu iyi niyetle yaptığını Hazreti Mevlana'nın şahitliğinden anlıyoruz. İkinci olarak Hazreti Mevlana'nın Moğollarla ilgili kanaatinin ne olduğu ortaya çıkıyor. Hazreti Mevlana'nın Moğollarla ilgili ne düşündüğü Menakıb-ül Arifin I. Cilt 264. sayfasında çok güzel bir menkıbe ile anlatılıyor, sözü uzatmamak için aktarmıyorum.

Bilindiği üzere Pervane Moğollar karşısında, uzun bir yenilgi döneminden sonra İslam dünyasında onlara karşı ilk zaferi kazanan ve çok

² Mevlana Celaleddin-i Rumi, *Fihi Mafih*, 1982, s. 138.

güçlü bir konumda olan Memluklu Sultanı Baybars'ı Anadolu'ya gelmeye ikna ediyor. Kendisi İran'da Abaka Hanın yanında iken Hatiroğlu Şerafettin isyan başlatıyor. Pervane Moğol ordusu ile beraber hareket ederek Anadolu'ya gelmek zorunda kalıyor. İsyana bastırıldıktan sonra aynı güçler Baybars'la savaşmak için Elbistan ovasına gidiyor, savaş meydanında Selçuklu Ordusu, pasif kalıyor ve birçok savaşçı Baybars'ın tarafına geçiyor. Neticede bu durum anlaşılınca Abaka Han 1277 yılında Pervane'yi idam ediyor. Hülasa Hazreti Mevlana'nın yukarıda belirttiğimiz ikazından sonra canı pahasına Moğollara karşı bir hareket başlatıyor. Elbette tereddütler yaşamış yanlışlar yapmıştır. Ancak bunu iyi niyetle yapmış olabileceğini düşünmek gerek. Nitekim Prof. Dr. Osman TURAN hocamız onun etkili olduğu 15 yılın en huzurlu dönem olduğunu ifade ediyor. Bununla birlikte idamından önce söylediği samimi sözlerin onun hakkında daha insafli düşünmeyi gerektirdiği kanaatindeyim³.

Menakıb-ül Arifin'den, Hazreti Mevlana'nın müsaadesiyle Tokat'ta şeyh olan Fahreddin İraki için yüksek bir hankah yaptırıldığını öğreniyoruz. Ancak bu hankah Pervanenin yaptırdığı medrese ve hamam günümüze ulaşmasına rağmen bu gün mevcut değildir.

Kanaatimce Tokat'taki bu ilk Mevlevihane, bu gün Taşhan olarak bilinen ve 17. yüzyılın başında yapılan han'ın altında kalmış bulunmaktadır. Taşhan'ın iki yanında Pervanenin Medresesi ve Hamamı bulunmaktadır. Tokat'ta tarih boyunca vuku bulan sel baskınları sebebiyle kod yükselmiş olup medrese ve hamam, 17. yüzyılda yapılan Taşhan'dan 4 metre aşağıda kalmış olması ve Uzun Hasan'ın 1471 yılında Tokat'ı baştan sona tahribi sebebiyle yok olduğu düşünülmektedir. (Anekdöt) Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 2010 yılında Taşhan çevresindeki drenaj çalışmalarında hanın güney- batı tarafında bazı odaların kalıntısına rastlanmıştır.

Hazreti Mevlana'nın rihletinden sonra da onun oluşturduğu manevi iklim devam etmiştir. Menakıb-Arifin'in önsözünde Eflaki Dedenin hocasının Mesnevihan Abdülmümin Tokadi olduğu ifade edilmektedir⁴. Mesnevihan Abdülmümin Tokadi'nin, Sultan Veled döneminde Tokat'ta yetişmiş olması muhtemeldir.

³ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, s. 553.

⁴ Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, Cilt I, s. 13.

Menakıb-ül Arifin’de, Tokat’ın ismi en çok Ulu Arif Çelebi döneminde onun ziyaretleri sebebiyle geçmektedir. Ben teberrüken hızlıca okumak istiyorum.

“Bir gün Garâke Hatun Tokat şehrinde Çelebi hazretlerine hadden aşırı saygıda bulunuyor ve baş koyuyordu. Sultanın karısı Gumac Hatun, Muineddin Pervâne’nin kızı Havendzâde, Şarabsâlâr’ın, Mustevfi’nin ve daha başkalarının kızları gibi ileri gelen hanımlar itirazda bulundular. “Anneye oğlunun önünde baş koymak ve ona bu derece değer vermek düşmez, çünkü eğer talihli bir oğul annesini değerli tutsa, onun önünde baş koysa ve onun elini öpse, bu yerinde bir hareket olur ve bunu caiz görmüşlerdir” diyerek Garâke Hatun’u ayıpladılar. Bunun üzerine Garâke Hatun: “Tanrı daha iyi bilicidir. O, hidayete ulaşanları daha iyi bilir. Ben Ârif’i gördüğüm vakit onu Mevlana sanıyorum, o halin ışığı benim canıma yansıyor ve o ışığın parlaklığına dayanamıyorum. Bu yüzden onun önünde baş koyuyor ve ben onu oğlum yerinde değil, belki şeyhim yerinde görüyorum” dedi. Cuma günü sema toplantısında bütün hatunlar toplanmışlardı. Çelebi hazretleri de vecdler ve heyecanlar gösterip şu rubaiyi söyler: “Biz, göze görünmez lâtif bir canız / Yerde gözükürüz fakat yersiz / Biz yüzümüzden örtüyü kaldırırsak, herkesin aklını gönlünü kaparız⁵.”

Yine Tokat’ta itibarlı bir sofi vardı. Bu sofi çok defa dostların secde etmelerini yerer ve mukallitlere yaraşır bir şekilde itiraz ederdi Çelebi hazretleriyle karşılaşınca can düşmanıya karşılaşmış gibi korktu. Çelebi ey derviş sana bize secde etmek yakışmaz. Çünkü senin yapacağın secde küfrün ta kendisidir, zira sen bizi kendin gibi bir beşer görüyorsun. Sen beşeriyetten geçip meleklik makamına erişmemişsin. Senin bize saldıgın nazar, telbisle dolu İblis nazarıdır. Sen şeyhin zekâ ile dolan içindeki nurlardan habersizsin çünkü eşeksin fakat bizim müritlerimizin secde etmemesi tam bir küfürdür. Çünkü hakkın nuruna sırtını çevirmek, şeytanın mezhebini taklit etmek, körlerin işidir ve büyük hatadır bir kör böyle hareket eder. Bizim dostlar ise ezelden ebede kadar Tanrı’nın: “Ey melekler Adem’e secde ediniz. Onlar da secde ettiler kibir göstermediler. Ayetinde buyrulan emrin kullarıdır. Onların yaptığı bu secde onlar için binlerce hediye ve kuvvete sebep, iblisler içinse, küfür ve reddir. Bunun üzerine bu gönlü yaralı derviş derhal elbiselerini yırttı ve mürid oldu⁶.”

⁵ Ahmet Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001, Cilt II, s. 487.

⁶ Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, Cilt II, s. 505.

Konyalı Arife-i Hoşlika Tokatta halife idi o civarın büyükleri ona mürit olmuştu. Bir gün Nasireddin Vaiz Tokatta bir müddet benim misafirim olmuştu Bütün şehri güzel vaazlarıyla büyülemişti. Bir gün Çelebi arif hakkında bir şeycik söyledi. Ben ona itiraz edip fazlaca incittim. O da bu yüzden bana darıldı ve kalkıp Tokat'tan Niksar'a gitti. Daha ilk cumasında yaralanarak yine Tokat'a geldi. Hastalığının sebebini anlamak ve tedavi etmek üzere memleketin bütün ileri gelenleri ona geçmiş olsuna gelmişlerdi. Nasireddin şöyle anlattı: Niksarda vaaz etmek üzere minbere çıkmış, hararetle vaaza koyulmuşsun ve halk arasından feryad figan yükselmişti. Bir de baktım ki Çelebi Arif. Bir doru ata binmiş ve elinde bir mızrak olduğu halde mescidin kapısından içeri girdi ve ta minberin önüne kadar gelerek mızrağını benim sol tarafıma vurup ortadan kayboldu. O heybetten ruhum yaralı bir halde hastalandım ve ne olursa olsun deyip kendimi Tokat'a attım hepimiz şahit olun, ben biçare Çelebinin halis ve muhlis müridi olup iman getirdim⁷.

Çelebi Hazretleri Tokat şehrine geldiği zaman şehrin ileri gelenleri, sultanların hanımları ve Pervane'nin kızı ona son derecede saygı gösterdiler. Orada çok itibarlı ve bilgin bir şeyh vardı ona, meşhur Şeyh Bahaeddin-i Cendi derlerdi Zira bütün din, yakın ve tasavvuf ilminde şeyhti ve eşi benzeri yoktu. Takva riyazet ve dindarlıkta tecessüm etmiş bir melek ve ruhtu . Onu Hankah-ı Münir'e şeyh yaptılar. Bütün din bilginleri, şeyhler, emirler ve ileri gelenler bu posta oturtma töreninde toplanmışlardı. Bu Hankahın Pervane'nin kızı ile ilgisi vardı. Bunun için o şeyh Bahaeddin'i hakiki bir şeyhzade Tanrı elçisinin halifesinin canı olması hasebiyle mutlaka Çelebi Arif'in posta oturtmasını istedi. Çelebi hazretleri âdeti veçhiyle bir köşeye çekilmişti. Sofiler Şeyh Bahaeddin'i ortaya getirdikleri vakit, Çelebi'nin elini öpmeden el çabukluğu ile onu başköşeye oturtular ve tekbir getirdiler. O azizde Çelebi Arif'e gaflet göstererek ilahi bilgiler ve sözler söylemekle meşgul olup Çelebi Arife teveccüh olmayınca Çelebi yerinden fırlayarak kalktı ve sema meydanında gazeller okuyarak dolaştı ve birkaç büyük sofiyi alıp yere vurdu. Tokatlı Şeyh Bahaeddin "Vallahi benim haberim yoktu diyerek özür diledi. Çelebi olan oldu şimdi pılını pırtını toplayıp gitmene bak dedi ve şu mealdeki beyti okudu: Bilgi ile halka kilavuzluk etmek ve yumuşaklıkla halk ile düşüp kalkmak hoştur amma Sen

⁷ Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, Cilt II, s. 524.

asla bilgisiz kılavuzluk edemezsin Kılavuzluk büyük iştir. Ardından şunu ekledi İşte bu ilim bizim Ledünni olan ilmimizdir medrese ilmi değildir⁸.

Prof. Dr. Osman Turan hocamız Selçuklular Zamanında Türkiye kitabında, az önce okuduğum menkıbede geçen Hankah-ı Hoca Münir'in, Pervane'nin kızıyla ilgili başka bir zaviye olduğunu ifade etmektedir. Ancak hem söz konusu menakıpta zaviyenin Pervane'nin kızıyla ilgili olduğunun ifade edilmesi ve benim Pervane Zaviyesinin yeri olarak öngördüğüm yere çok yakın, bugün Hacı Münir isminde bir sokağın bulunması, Pervane Zaviyesi'nin sonradan Hankah-ı Hoca Münir ismiyle anıldığını düşündürmektedir.

14. yüzyıl Tokat ve bölge için kargaşaların bitip tükenmediği bir yüzyıldır. Yüzyılın başında 1308 e kadar Selçuklu hakimiyeti düşse kalka devam etmiş. Bu yıldan sonra zaten fiili Moğol hakimiyeti, İlhanlı devletinin kurulması ile birlikte resmi bir hal almıştır. 1335 yılında İlhanlıların yıkılmasıyla, İlhanlı emirlerinden Uygur Türkü Ertena Bey'in kurduğu beylik 1381 yılına kadar hakimiyetini sürdürmüş, ardından Ertenanın önemli devlet adamlarından Kadı Burhaneddin 1392 yılında Osmanlılara yenilene kadar hakimiyet sürerek yüzyılın sonunda bölgeyi Osmanlılara terk etmiştir. Bununla da gaileler bitmemiş, Ankara Savaşı ile sahipsiz kalan bölge Amasya ve Tokat'ın destekleriyle Anadolu birliğini sağlayan Çelebi Mehmet ile birlikte ancak huzura kavuşmuştur.

Muhtemelen bu sebeple, Tokat Mevlevihanesiyle ilgili Menakıb-ül Arifinden sonra ulaşabildiğimiz en eski belgeler 1455 tarihli tahrir defterleridir. Bu belgelerde Tokat Mahalleri arasında 32 hanelik Mevlevihane Mahallesi de vardır. 1471 tarihli tahrirde ise, Mevlevi Mahallesinin 4 haneye düştüğü tespit edilmektedir. Tarihçiler, belirtildiği üzere Uzun Hasan'ın 1471 şehri tahrip etmesi sebebiyle bu düşüşün vuku bulduğunu düşünmektedirler. 1485 tarihinden itibaren, Mevlevihane Mahallesinin Hoca İbrahim adı ile yeniden oluşmaya başladığı ve 1574 tarihinde 12 hane ve 6 bekar Mevlevinin olduğu belirtilmektedir⁹.

Daha sonra, Sultan Ahmed'in vezirlerinden Sülün Muslu Paşa tarafından 1638 yılında bugünkü yerine yaptırılan Mevlevihane ile ilgili 1656 yılında Tokat'a gelen Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde şunları söylemektedir:

⁸ Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, Cilt II, s. 548.

⁹ Mehmet Beşirli, *Orta Karadeniz Kentleri Tarihi I Tokat*, 2005, s. 332.

“Evvela cümleden ma'muru abadan derun-u şehirde Tekye-i Mevlevihane-i Hazreti Mevlanadır. Banisi Merhum ve mağfurun leh Sülün Muslu Paşadır ki, Sultan Ahmed Han vüzeralarındandır. Lakin Sadrazam olmamıştır. Amma sahibi kerem ve sahibi cud olmak ile Ruh-u Mevlanayı şad ve Tariki Hacegan dervişlerini dilşad etmek için bir Mevlevihane bina etmiştir ki misli bir diyarda yoktur. Meğer İslambol'da Beşiktaş Mevlevihanesi ola, ammaki bunun ondan ziyade evkafı olmakla gayet mamurdur. Ve semahane etrafında semazen fukaralarının hücrelerinin cümle revzenleri, canibi-erbaasındaki şukufe ve murgzarlı tezyinatı ile bağ-ı ireme benzerdir. Ve haftada iki gün mukabele olup, ayini Mevlana ederler. Hususen sızıltızadeler nam neyzenleri var ki her biri sanatın fer'idir. Ve gece-gündüz iki kere cümle dervişlere ve Mevlana muhibleri dinletirler.”

Tokat Mevlevihanesi Şeyhi Mehmet Hadi Efendinin Konya'daki asitanede bulunan postnişine göndermiş olduğu 1911 tarihli mektupta dergahtaki bir levhada;

“Muslu Ağa sohte in tekye ra Mevleviyan ta ibadet mi kuned

Goft Mevlana zi pişet tariheşt 'Bişnev ez ney çun hikayet mi kuned”

ifadelerini içeren bir tarih olduğunu bildirir.

Bu yapının tarihi kayıtlarda 1703 yeniden yapıldığı ifade edilmektedir¹⁰. Ayrıca 1845-1875 tarihleri arasında postnişin olan Ali Rıza Dede zamanında Sultan Abdulmecid tarafından onarılarak, Ali Rıza Dede'ye hediye edilmiş olduğunu Sezai Küçük hocamızın Osmanlı arşivinden yayınladığı bir belgeden öğreniyoruz. Sanat tarihi açısından değerlendirdiğimiz zaman, günümüze ulaşan yapının tamamen barok dönem özellikleri göstermesi sebebiyle 1703 yılında yalnızca bir onarım yapıldığı, Ali Rıza Dede döneminde ise Mevlevihane'nin yeniden yapıldığı veya en azından yeniden yapılmaya eş büyük bir onarım gördüğü kabul edilmelidir¹¹.

Hasan Yüksel'in “Tokat Mevlevihanesi” başlıklı makalesinde, postnişinler ile ilgili II. Meşrutiyet döneminde Tokat Mevlevihanesi'nde şeyh olarak bulunan, Mehmet Hadi Efendinin mektubunda vermiş olduğu bir liste ile çeşitli vesikalardan edinilen bilgiler bulunduğu, Mehmet Hadi Efendinin verdiği bilgilerin, belgelerle örtüşmediğini ve dedenin mektubunda Muslu Ağa'nın 1638 de yaptırdığı mevlevihanenin ilk şeyhi

¹⁰ Mehmet Beşirli, *Orta Karadeniz Kentleri Tarihi I Tokat*, 2005, s. 333.

¹¹ Sezai Küçük, Tokat Mevlevihanesi, *Mevleviliğin Son Yüzyılı*, ss. 257-261.

Ramazan Dede olduğu, Abdulahad Dedeye kadar kimlerin postnişin olduğunu bilmediğini belirttiği, Şekaik-i Numaniyye Zeyli Vekayiül-Füzela'da İlim ve irfan ile malum bir şair olan Talib Mehmet Dede'nin (ölümü 1688) görevde olduğu, harap olan mevlevihaneyi 1703 tarihinde ihya eden Şeyh Müderris Mehmet Efendi' nin o dönemde şeyh olduğu, ardından Mesnevinin yedinci cildini nazmen Türkçe'ye çeviren ve III. Selim vezirlerinden Gazi Yusuf Paşaya ithaf eden Şeyh Hafız Mehmet Efendinin (ölümü 1816) vazifeye devam ettiği görüldüğünü, daha sonra Tokat Mevlevihanesinde sırasıyla 1821 yılında Şeyh Hasan Efendinin (Ölümü 1829), yılında Şeyh Emin Efendi (ölümü 1845), biraderi Ali Rıza Efendi (ölümü 1875), ardından onun oğlu Şeyh Mehmed Hadi, son postnişin olarak Abdulhadi Dede'nin görev yaptıklarını aktarmaktadır¹².

Abdulhadi dedenin küçük yaşlarda posta geçmesi sebebiyle 1940'lı yıllara kadar hayata olduğu, Tekke ve zaviyelerin kapanmasından sonrada mevlevihanede Cuma akşamları tek başına sema yaptığı mahalle sakinleri tarafından anlatılmaktadır.

¹² Hasan Yüksel, "Tokat Mevlevihanesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi Özel Sayı-2*, Mayıs 1996, ss. 61-68.

BİLECİK ve TOZMAN MEVLEVÎHÂNESİ'NİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Nizamettin ARSLAN*

ÖZET

Bilecik (Ertuğrul), Hamîdiye Mevlevîhânesi 1912-1917 yılları arasında faaliyet göstermiş bir zaviyedir. Balkanlar'ın Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmasından sonra Yunanistan'daki Yenişehir Fener Mevlevîhânesi'nin enkazı satılarak, Bursa Yenişehir'de bir Mevlevîhâne inşaatına başlanmıştır. Ancak yeterli tahsisat sağlanamayınca, inşaat satılarak Bilecik (Ertuğrul) Sancağı merkezinde "Hamidiye Mevlevîhânesi" adıyla yeniden inşa edilmiştir. İlk ve son postnişini Bahaeddin Dede'dir. Mevlevîhâne 1917 yılında geçirdiği yangın sonucu yeniden ihya edilememiştir. Günümüzde Mevlevîhâne'den hiçbir iz bulunmadığı gibi yeri dahi bilinmemektedir.

Bilecik'teki ikinci Mevlevîhâne Tozman Mevlevîhânesi'dir. Bilecik İli İnhisar Kazası Tozman Köyünde bulunmaktadır. Derviş Ahmed tarafından kurulmuştur. Ne zaman kurulduğu ve kimlerin şeyhlik yaptığı bilinmemektedir. Ancak 19.yy son çeyreğinde köyde açılan medreseyle aynı mekânda faaliyet gösterdiği ve şeyhinin de Hafız Mustafa Efendi olduğu bilinmektedir. Mevlevîhâne binası değişik yıllarda tamiratlar geçirerek ve değişik amaçlar için kullanılarak günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde boş vaziyettedir.

Anahtar kelimeler: Bilecik, Hamîdiye, mevlevîhâne, Bahaeddin Dede, Tozman

* Araştırmacı / Yazar / nizamettin2626@hotmail.com

THE PRESENT STATE OF BILECİK AND TOZMAN MAWLAWİKĦĦANAS

ABSTRACT

Bilecik (Ertuğrul) Hamîdiya Mawlawîkhâna was a takka/zawiya that existed between the years 1912-1917. After Ottomans lost control of the Balkans, the remains of the Yenishehir Fenar Mawlawîkhânasi in Greece was sold, and with the money received from the sale, the foundation of a mawlawîkhâna was laid in Bursa Yenishehir. Due to the lack of funding, the construction was never completed. The unfinished building was sold to generate funds to build another mawlawîkhâna in Bilecik (Ertuğrul) Province center. The mawlawîkhâna was named Hamidiye Mawlawîkhânasi. The first and the last postnîshin was Bahâeddin Dede. The building was destroyed in a fire in 1917 and never revived. There are no remains of the place; nor is any information available about its location.

The second mawlawîkhâna in Bilecik is Tozman Mawlawîkhânasi. It is located in the Tozman Village of Inhisar County in Bilecik Province. It was established by Darwish Ahmed. The year of commencement and the sheikhs who served at the takka are not known. However, in the last quarter of the 18th century, it shared a place with a madrasa in the same locality, and one of its sheikhs was Hafiz Mustafa Effendi. The mawlawîkhâna building was renovated and used for various purposes throughout the years. At the present, the building is abandoned.

Key words: Bilecik, Hamîdiya, mawlawîkhâna, Bahaeddin Dede, Tozman

BİLECİK MEVLEVÎHÂNESİ

Bilecik Mevlevihanesi hakkında daha önce bir çalışmamız¹ olduğundan burada kısaca tarihçesi verilip, dergâhtan günümüze neler kalmış onların izlerini sürmeye çalışacağız.

Osmanlı Devletinin Balkanlarda yerleşmesiyle birlikte, bu toprakların İslamlaştırılması için çeşitli sosyal ve kültürel yapıların yanı sıra, çok sayıda tekke ve zâviyeler inşa edildiği bilinmektedir. Osmanlı Devleti küçüldükçe devlet sınırları dışında kalan tekkeler atıl duruma düşüp önemli bir kısmı kapandı. Osmanlı Devletinin 1912 yılında Balkanlar'dan çekilmesinin ardından bu tekkelerin yok olması daha da hızlandı. Konumuz olan Bilecik

¹ Hasan Hüseyin Adaloğlu-Nizamettin Arslan, **Bilecik Mevlevîhânesi**, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt/Volume: 8, Sayı/Number:1, Yıl/Year: 2013

Mevlevîhânesi de devletin sınırları dışında kalan, Yenişehir / Yunanistan / Larissa Fener Mevlevîhânesinin yerine, Bilecik'te inşa edilmiş bir zâviyedir.

Yenişehir Mevlevîhânesi şeyhi Bahaeddin Dede, Sadâret Makamına gönderdiği 19 Teşrinisâni 1309/1 Aralık 1893 tarihli telgrafda; Yenişehir Fener Mevlevîhânesi'nin satılması ve buradan elde edilecek gelirin ve ayrıca buraya tahsis edilmiş olan üç yüz kuruş taamiyenin kendisine ödenmesine, gönderilecek bu meblağ ile harap durumdaki başka bir dergâhın tamir edilmesine izin verilmesini istemektedir². Bu başvuru üzerine Sadâret Makamının emri ve izniyle Mevlevîhâne enkazı satılarak, Bursa Yenişehir'de padişahın ismi ile yeni bir Mevlevîhâne inşa edilmesine karar verilmiştir³. Fakat gerekli olan bedelin hazinece karşılanamaması nedeniyle Yenişehir'deki inşaat tamamlanamamıştır.

Bahaeddin Dede Evkaf Nezareti'ne gönderdiği yeni bir dilekçe ile Bursa Yenişehir'de yarım kalan inşaatın satılarak, Ertuğrul Sancağı İdare Merkezi'nde padişahın (Hamidiye) ismiyle yeni bir Mevlevîhâne inşası için izin verilmesini istemiştir. Bahaeddin Dede'nin Ertuğrul Sancağı merkezinde böyle bir Mevlevîhâne inşasının yapılmasını talep etmesinin nedeni, muhtemelen burada başka bir dergâhın olmayışı⁴, yapım masraflarının az olacağı düşüncesinin yanında Sancak İdare Merkezi'nin bu konudaki talepleri de etkili olmuştur.

7 Recep 1318/31 Ekim 1900 tarihinde, Bahaeddin Dede'nin arzuhali üzerine Bilecik'te yeni bir Mevlevîhâne inşasına resmen karar verilmiştir⁵. Bu karar üzerine Evkaf Nezaretinin yaptığı teknik çalışmaların ardından⁶ Mevlevîhânenin inşaatı başlamış ancak dergâhın faaliyete geçmesi uzun zaman almıştır. Hatta Bahaeddin Dede'nin zaman zaman Konya Çelebilik Makamı ile yaptığı yazışmalarda, sürekli eksiklikleri dile getirmesinden dergâhın tam teşekküllü olarak faaliyete geçemediği anlaşılmaktadır⁷.

² BOA Y.PRK.MŞ, Dosya 5/23

³ BOA BEO, Dosya 1028/77042-1.

⁴ O tarihte Bilecik'te yalnızca bir Uşşâkî Dergâhı bulunmakta ve şeyhi Hacı Haydar Efendidir. Bkz. Hüdâvendigâr Salnamesi, Matbaay-ı Vilayet, İstanbul 1324, s. 348.- Sefine-i Evliya, C.4, s.480, Hazırlayan Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi yay, İst.2006. Biz Bilecik Mevlevîhânesinin yeri konusunda, Bilecik'in eski yerleşim yerlerinde araştırma yaparken bahsettiğimiz Uşşâkî dergâhının yerini tespit ettik. Şeyh Haydar Efendinin kabri sağlam bir vaziyette dururken diğer kabirler harap olmuş vaziyette. Bize lütfeden Allah'a hamdolsun.

⁵ BOA İ.EV, Dosya 22/2.

⁶ VGM. EV.MH.TİK. 00094/27- VGM. EV.MH. TİK.00094/83.

⁷ KMMA 236/19, 54, KMMA 239/18, 19, 21

Eksiklerine rağmen faaliyetlerini yürütmeye çalışan Bilecik Mevlevîhânesi, 1917 yılında yangın geçirmiş ve harap duruma gelmiştir. Zaten tahsisat yokluğundan tam olarak faaliyete geçemeyen dergâh, bu yangından sonra tekrar ihya edilemeyince, Bahaeddin Dede İstanbul Bahâriye Mevlevîhânesine, vekâleten şeyh olarak atanmıştır⁸.

Mevlevîhânenin bundan sonraki faaliyetleri ile binasının nerede olduğunu bilmiyoruz.

Resim 1- Bilecik Mevlevihanesi Genel Görünümü

İhtifalci Mehmet Ziya, "Dersaadet'ten Konya'ya" isimli eserinde İstanbul'dan Konya'ya giderken, Bilecik'e uğradığını, bu esnada burada yeni bir Mevlevîhâne inşa edildiğini söylemekle beraber yeri hakkında bilgi vermez⁹.

6 Eylül 1922'de Yunanlılar Bilecik şehrini terk ederken tamamen yakarlar. Bugünkü Bilecik, eski yerleşim yerinin tamamen tahrip olması nedeniyle daha kuzeydeki bir arazide kurulmuştur.

⁸ Müntehebât-ı Fahrî, M.Akkuş-A.İslamoğlu-A.Adak, Mevlana Kültür ve Sanat Vakfı, Ankara 2010, s.19

⁹ Mehmet Ziya (İhtifalci), Dersaadet'ten Konya'ya Seyahat, Vatan Matbaası, İstanbul 1328, s.125.

Resim 2- Bilecik Mevlevihanesi Genel Görünümü

Eski yerleşim yeri ise, vadide terk edilmiş, harap camileriyle hüznü bir görünüm arz eder.

Resim 3- Bilecik Mevlevihanesi Genel Görünümü

Muhtemelen Mevlevîhâne bu terk edilmiş eski yerleşim yerinde olmalıdır.

Yaptığımız araştırmalar sonucunda Bilecik'te Mevlevîliğe ait bir mezar taşının dışında hiçbir ize rastlayamadık.

Resim 4- Mevlevî Mezar taşı

Şeyh Edebâli türbesi haziresinde bulunan ve yuvarlak sütun şeklinde olan mezar taşının üzerindeki kabartma sikkeden Mevlevî mezar taşı olduğu anlaşılıyor. 1307 (1890) tarihli mezar taşı Sadık Bey isimli bir Mevlevîye ait bulunuyor¹⁰. Mevlevîhânenin yeri ve yandıktan sonra yerine ne yapıldığı konusunda gerek kaynaklarda gerek Bilecik halkı arasında

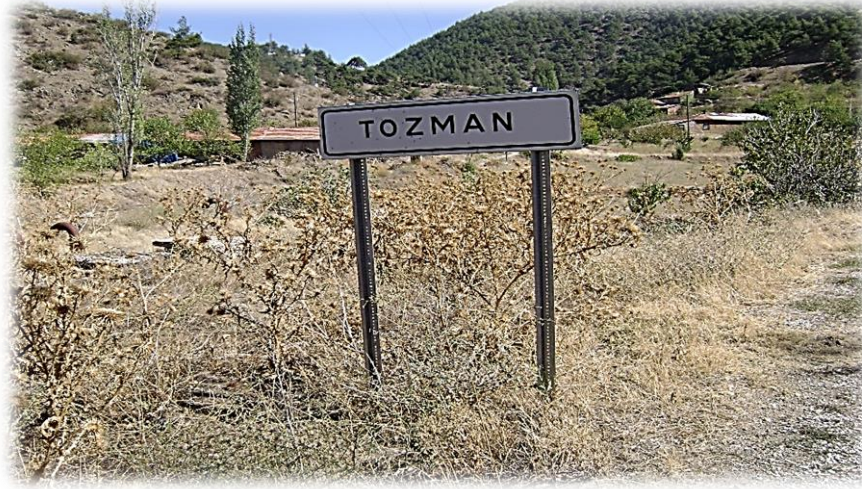
¹⁰ Hüve'l-bâki

Gayrılık rahmet oldu emr-i yezdânın Sâdık Bey
 Bulub âli makâmı şimdi sen hükemâ şimdi oldu
 Defîn-i hâl attâr navî bimeşk-i teselli asâyı rahmandır
 Anın rûh-u revânî enbiyâ-i ervâhın lâbud kârın oldu
 Okusun fâtiha biri bu merkâd sâhibi üzere
 Olur cennât-i rıdvân ânın rûhuda şâd oldu.
 El-fâtiha
 Sene 1308/ 1890

yaptığımız ve halen yapmakta olduğumuz araştırmalarda henüz bir bilgiye ulaşamadık.

TOZMAN MEVLEVÎHÂNESİ

Bilecik'te bir diğer Mevlevihâne Tozman Mevlevihânesidir. Tozman, Bilecik İli İnhisar Kazası'na bağlı bir köydür.

Resim 5- Tozman Giriş Tabelası

Resim 6- Tozman Köyü

Bilecik'e 70, İnhisar'a 14, Eskişehir'e 50 km. uzaklıktadır. Köyün kuruluşunun Osman Bey zamanına kadar dayandığı söylenir. 350 kişi nüfusu olan köyün iklimi Marmara iklimi etki alanı içerisinde. Geçim kaynağı; kiraz, ipekböcekçiliği, bağcılık ve hayvancılıktır. Elektrik, telefon, içme suyu şebekesinin bulunduğu köyde bir Sağlık ocağı da hizmet vermektedir. Ulaşımı sağlayan yol asfalt olup, eğitim taşımalı sistemle yapılmaktadır.

Kuruluşu ve Bânisi

Zâviye konumunda olan Tozman Mevlevîhânesi'nin ne zaman kurulduğu bilinmemektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Konya Mevlâna Müzesi arşivlerinde yaptığımız araştırmalarda zaviye hakkında hiçbir belgeye rastlayamadık. Ancak Mevlâna Müzesinde ve bazı kaynaklarda¹¹ bulunan ve Dünya Mevlevîhânelerinin yerini gösteren haritada, ve Gölpinarlı'nın "Mevlâna'dan sonra Mevlevilik" isimli eserinde Tozman ismi geçmektedir¹². Bu nedenle biz daha çok köylülerle yaptığımız görüşmelerden yola çıkarak dergâhın kuruluşunu, yerini, faaliyetlerini ve bugünkü durumunu tespit etmeye çalışacağız.

Resim 7- Tozman Mevlevihanesi Harita

¹¹ Naci Bakırcı, Mevlevi Mezartaşları, Rumi yay,İst,s.128

¹² A.Gölpinarlı, Mevlâna'dan sonra Mevlevilik, İnkilâp yay, İst.2006, s.228

Hüsameddin Çelebi Hazretleri ile başlayıp Sultan Veled Hazretleri ve Ulu Arif Çelebi Hazretleri zamanında ve sonraki devrelerde muhtelif yerlerde kurulan tekkeleri bizzat Mevlevi halifelerinin kurduğu bilinmektedir. Bunlar yaptıkları seyahatlerle kendilerini ve yollarını halka tanıttı bildiriyorlar. Dolayısıyla uğradıkları veya yerleştikleri şehir, kasaba ve köylerde birer Mevlevi dergâhı açmaktaydılar¹³. Sultan Divâne Mehmed Dede'nin yaptığı seyahatlerde uğradığı her yerde bir Mevlevi dergâhı açtığı tarihi kaynaklarla sabit ve herkes tarafından bilinen bir gerçektir¹⁴.

Tozman zaviyesi, de seyyah bir derviş olan Derviş Ahmed isimli bir zât-ı şerif tarafından kurulmuştur. Zaviyenin kuruluşu gibi Derviş Ahmed hakkında da hiçbir bilgimiz yok. Köy halkının anlattığına göre; Derviş Ahmed Dede Konya'dan çıkarak Anadolu'yu dolaşırken, yolu Tozman'a düşmüş. Bu köyün halkını samimi, dinine bağlı ve misafirperver görüp, sevince seyahat de burada son bulmuş. Kurduğu Mevlevi dergâhında Tozman ve civar köylerden gelen talipleri irşâd etmiş, gönül ehline aşk sunmuştur. Ömrünün sonuna kadar burada yaşamış, vefat ettiğinde de buraya defnedilmiştir¹⁵. Kabri köyün doğusundaki derenin kenarındadır.

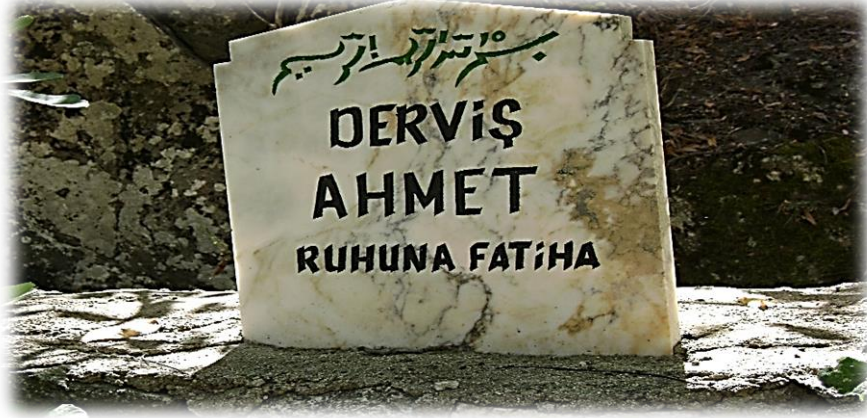
Resim 8- Derviş Ahmed'in Kabri

¹³ Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlâna'dan sonra Mevlevilik, İnkilâp yay İst.2006, s.228

¹⁴ Yusuf Ilgar, Karahisar-ı Sâhib Sultan Divâni Mevlevihanesi ve Mevlevi Meşhurları, Afyonkarahisar Belediyesi yay, Afyonkarahisar 2008, s.122.

¹⁵ Tozman Köy Muhtarı Faruk Ertoğrul ve Halil Sert ile 26.09.2013 tarihinde yapılan mülâkat.

30 yıl öncesine kadar kabri şerifi ve yazılı orijinal mezar taşı mevcut iken, sonradan kaybolmuş. Muhtemelen de çalınmış olmalıdır. Etrafında bulunan taşların zamanla dağılması sonucu, açık bir alan haline gelen kabrin etrafı 2003 yılında taş duvarla çevrilmiş. Üzerine de Derviş Ahmed yazılı yeni mermer mezar taşı konulmuş¹⁶.

Resim 9- Derviş Ahmed'in Mezar taşı

Resim 10- Dergâhın Yeri

Dergâhın Yeri- Faaliyetleri

Tozman dergâhının ilk kurulduğu yerin Derviş Ahmed'in kabrinin bulunduğu çevrede olduğunu tahmin ediyoruz. Derviş Ahmed Dede'den

¹⁶ Kabrin etrafına duvar çeviren İsmail Dülger ile 15.08.2009 tarihinde yapılan mülâkat.

sonra dergâhın durumu ve kimlerin şeyh olduğu hakkında herhangi bir hüküm yürütmek oldukça zor. Ancak 1870-71 yıllarında caminin hitabet görevi kendisine tevcih edilen Hafız Mustafa Efendi¹⁷ Eskişehir Mevlevîhânesinde çile çıkarıp Hasan Hüsnü Dede'den icâzet alarak Tozman dergâhına şeyh olmuştur¹⁸. Cami-i şerif için kurduğu vakıfla, ücra bir köşede küçük bir zaviye olması hasebiyle dergâhın ihtiyaçlarını da karşılandığından olsa gerek arşivlerde herhangi bir yazışmaya rastlayamıyoruz. Hafız Mustafa Efendinin 12 Şaban 1330/ 27 Temmuz 1912 tarihinde vefatıyla cami hitabet görevi oğlu Mehmed Efendiye verilmiştir¹⁹. Kayıtlarda Tozman Medresesi müderrisi olarak belirtilen Mehmed Efendi²⁰ aynı kişi olsa gerek. Bu bilgilerin ışığında şunu söyleyebiliriz: Mehmed Efendi 1912 yılından itibaren hem imamlık hem şeyhlik hem de müderrislik görevini yürütüyordu.

Yine köylülerle yaptığımız görüşmelerden yola çıkarak dergâhın Hafız Mustafa Efendi zamanında köyde bulunan medrese²¹ ile beraber aynı mekânda faaliyet yürüttüğünü söyleyebiliriz. Köy kasaba ve şehirlerde hem medrese hem dergâhın aynı mekânda faaliyet yürüttüğünün bir hayli örneği vardır²².

Tozman medresesinin ilk kurulduğu yer günümüzde boş arsa durumundadır.

Köy camisinin yanına yeni medrese binası yapılıncaya burası boş kalmış ve zamanla harap olmuştur. İki katlı ve ahşap olan bina²³ yıkık ve harap durumda iken enkazı birkaç yıl önce kaldırılmıştır. Enkaz kaldırma işinde çalışan İbrahim Özmen, bazı taş ve ağaç parçacıklarında süs ve Kur'an yazısı gibi yazılar olduğunu (muhtemelen hat) ancak bunların tamamen harap ve

¹⁷ VGM Arşivi Defter 192, sayfa 62, sıra 265

¹⁸ M.Celal Duru, Tarihi Simalardan Mevlevî, Kader Basımevi, İst.1952, s.164

¹⁹ VGM arşivi Deft.192, sayf.62, sıra 265

²⁰ Maarif Salnamesi, sayfa 1296-97, Matbaa-i Amire İst.1324.

²¹ Tozman Medresesi: Köy ahalisi tarafından inşa edilmiştir. Medresesinin 12 talebesi vardır ve müderrisi Mehmed Efendi'dir. Salname-i Maarif, Matbaa-i Amire İst.1324, s.1296-97.

²² Eskişehir Sivrihisar kazasında İrfaniye medresesi aynı zamanda bir Nakşibendi dergâhıydı. Osman Afif Efendi müderrisliğinin yanı sıra şeyhlik görevini de yürütmekteydi. O.Keskin, Bütün Yönleriyle Sivrihisar, Bayrak Matbaası İst.2001, s.313- Kahire Şeyhûniyye Medresesi bünyesinde cami, tekke ve medreseyi barındırıyordu. Necdet Yılmaz, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (XVII yy), Osmanlı Araştırmaları Vakfı yay, İst.2001, s.190.

²³ Cennet Çay Hanımefendi ile 26.09.2013 tarihinde yapılan mülâkat.

çok küçük parçacıklar olduğundan saklamayı düşünmediklerini söyledi²⁴.

Resim 10- Dergah ve Medresenin Eski Yeri

Dergâh ve medrese, faaliyetlerini caminin yanında yapılan yeni binada sürdürür²⁵.

Resim 11- Yeni Dergah ve Medrese Binası

²⁴ İbrahim Özmen'le 26.09.2013 tarihinde yapılan mülakat.

²⁵ Halil Sert ile 26.09.2013 tarihinde yapılan mülakat.

Resim 12- Yeni Dergah ve Medrese Binası

Kendileriyle görüştüğümüz yaşlı köylüler, baba ve dedelerinden nakille, haftanın belirli günlerinde burada zikir ve sohbet meclislerinin kurulduğunu belirttiler. 1925 yılında çıkarılan Tekke ve Zaviyelerin kapatılması ile ilgili kanun yürürlüğe girince Tozman Mevlevî zaviyesi ilkokul olarak hizmete devam eder. İlkokul, 1938 yılında yeni yapılan binaya taşınca uzun süre boş vaziyette bekler. Bu süre zarfında harap hale gelir. 1960'lı yılların başında yenilenerek "Hal" binası olarak kullanılır. Köyün yamaç üzerinde kurulu olmasından dolayı, yağışlı havalarda yukarıdan gelen selin kontrol altına alınması için 1987-88 yıllarında inşa edilen kanal Hal önünden geçince yük indirip bindirme zorlaşmış.

Resim 13- Yeni Dergah ve Medrese Binası Genel Görünümü

Bu nedenle yeni Hal binası yapılmış ve burası boşaltılmış. Ardından bir süre kahvehane olarak kullanılmış. Günümüzde boş bir vaziyettedir.

Resim 14- Dergah İçi

Tozman Mevlevîhânesi hakkında araştırmalarımız esnasında Söğüt' de Ertuğrul Gazi türbesinde asılı bir fotoğrafla karşılaştık. 1311/1895 yılına ait Ertuğrul Gaziyi anma törenlerinde çekilen fotoğrafta bir Dede Efendi ve dört dervişi görülmekte.

1895 (1311) yılında Ertuğrul gaziyi topluca ziyaret eden karakeçili Yörüklerinin türbe avlusunda şifalı pilavı misafirlerle birlikte yerken görüntüsü

Resim 13- Tozman Mevlevileri

Halkın arasında ayakta dikilir vaziyetteki dervişlerin ikisi ney üflemekteler. Fotoğrafın çekildiği tarihte Bilecik Mevlevîhânesi henüz kurulmamıştır. Büyük olasılıkla fotoğraftaki dervişler Tozman zaviyesinin şeyhi ve dervişleridir.

Sonuç olarak, Bilecik Mevlevîhânesi, 1912 yılında kurulup yangın geçirdiği 1917 yılına kadar faaliyette bulunmuştur. Günümüzde Şeyh Edebâli Hazretlerinin türbesinin bulunduğu haziredeki Sadık Bey isimli Mevlevî mezar taşından başka Bilecik'te Mevlevilikten hiçbir iz yoktur. Mevlevîhâne'nin kurulduğu mekânı tespit için yaptığımız alan çalışmalarında bir sonuca ulaşamadık. Tozman Mevlevîhânesi ise; kurulduğu günden dergâhların seddine dair kanunun yürürlüğe girdiği 1925 yılına kadar faaliyette bulunmuştur. Sonrasında ilkokul, hal binası ve kahvehane olarak kullanılan ve günümüzde boş vaziyette olan dergâh binası ve dergâhın kurucusu Derviş Ahmed Dede'nin kabri şerifi günümüze kadar ulaşmıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalar ve yeni bulunacak belgeler ışığında her iki Mevlevîhâne hakkında daha geniş bilgi sahibi olabileceğimizi ümit ve temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA:

- Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânadan sonra Mevlevilik*, İnkilap yay İst. 2006.
- A.Bilgin Tunalı, *Eyüb-Bahâriye Mevlevîhânesi Hakkında Aile ve Yakın Çevreden Derlenen Anılar*, Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu IX, Tebliğler, Mayıs 2005 İstanbul.
- A.Süheyl Ünver, *Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhâneleri ve Son Şeyhleri*, Tarihsiz
- Feridun EMECEN, "Bilecik" mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6 İst. 1992.
- H. Mahmud Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19 yy)*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004.
- Hasan Hüseyin Adaloğlu - Nizamettin Arslan, *Bilecik Mevlevîhânesi*, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt/Volume:8, Sayı/Number:1, Yıl/Year: 2013.
- Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya*, Hazırlayan: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi yay, İstanbul 2006.
- Muhiddin Celal Duru, *Tarihi Simalardan Melevi*, Kader Basımevi, İst.1952
- Müntehebât-ı Fahrî, Post-nişin-i Mevlevîhâne-i Bahâriye Hüseyin Fahreddin el-Mevlevî*, Hazırlayanlar: Mehmet Akkuş-Abdülmeccid İslamoğlu-Abdurrahman Adak, Mevlâna Kültür ve Sanat Vakfı, Ankara 2010
- Mehmet Ziya (İhtifalci), *Dersaadet'ten Konya'ya Seyahat*, Vatan Matbaası, İstanbul 1328.
- Naci Bakırcı, *Mevlevi Mezartaşları*, Rumi yay, İstanbul
- Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (XVII.yy)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı yay, İst.2001
- Nezih Uzel, *İstanbul'da Melevi Tekkeleri*, <http://www.facebook.com/Mevlana>
- Salname-i Maarif*, Matbaa-ı Âmire, İstanbul 1324.
- Sezai Küçük, *Mevleviliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul 2003.
- Süleyman Demirci-Serdar Ösen *Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan Çekilmesi Sürecinde Mevlevihanelerin Durumu: Yenişehir (Larissa) Mevlevihanesi Örneği* SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos, Sayı 26, (2012)
- Tarih Çevirme Kılavuzu*, TTK, web sayfası.
- Yusuf Ilgar, *Karahisar-ı Sâhib Sultan Divâni Mevlevîhânesi ve Mevlevî Meşhurları*, Afyonkarahisar Belediyesi yay, Afyonkarahisar 2008.

ARŞİV BELGELERİ:

- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Y.PRK.MŞ, Dosya 5/23.
BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), BEO. Dosya 1028/77042-1.
BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), BEO. Dosya 1028/77042-2.
BOA(Başbakanlık Osmanlı Arşivi), İ.EV. Dosya 22/2.
VGM (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi) EV.MH.TİK. 00094/27
VGM. (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi) EV.MH. TİK.00094/83.
VGM (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi) DH. MKT. Dosya 689/48. 1-2-3.
VGM (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi) Defter 192, sayfa 62, sıra 265.
VGM (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi) Defter 413 sayfa 0 sıra no 884
KMMA (Konya Mevlâna Müzesi Arşivi)- Dosya 236-19.
KMMA- (Konya Mevlâna Müzesi Arşivi) Dosya 236-54.
KMMA (Konya Mevlâna Müzesi Arşivi)- 239-18, 19, 20, 21

KAYNAK KİŞİLER :

- Ali Dışkın, İlkokul mezunu, yaş 63
Cennet ÇAY, İlkokul mezunu, yaş 85
Faruk ERTOĞRUL, Köy Muhtarı, İlkokul mezunu, yaş 52
Halil SERT, İlkokul mezunu, yaş 81
İbrahim ÖZMEN, Ortaokul mezunu, yaş 33
İsmail DÜLGER, İlkokul mezunu, yaş 43

Kaynak Kişiler*Ali DIŞKIN**Cennet Çay**Halil SERT**İbrahim ÖZMEN**Tozman Muhtarı Faruk Ertuğrul (2013)*

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE MESNEVÎ SOHBETLERİ

Hayat Nur ARTIRAN*

ÖZET

Tarihî kaynaklara göre, 1260-1267 yılları arasında tamamlanan Hz.Mevlânâ'nın Mesnevî-i Şerîf'i, edebî manâda taşıdığı değer yanısıra, asıl değerini, tasavvufî düşüncenin bütün inceliklerini muhtevâsında taşıyan ledünnî bir eser olmasından almıştır. Aynı zamanda manevî tekâmülün bir rehberi, Kur'ân-ı Kerîm'in bir te'vîli, Peygamber Efendimiz'in Hadîs-i Şerîfleri'nin özü, hakikati, Hakk âşıklarına mahsûs bir irşâd kitabı olan Mesnevî-i Şerîf'i, taşıdığı bu yüksek değere paralel olarak, anlamının ve özümsemenin kendine has bir disiplini olması pek tabîidir.

Bu bağlamda, Mevlevîlik yolu içerisinde çok önemli bir yer tutan Mesnevîhânlık kurumuna ihtiyaç duyulmuş, Mesnevîhân olacak kişiler, uzun ve zorlu bir manevî eğitimden geçirilerek Mesnevîhânlık icâzeti almaya lâayık görülmüşlerdir. Bu bildiride; Mesnevîhânlık ve Mesnevî Sohbetleri'nin tarih içerisindeki yerinin ve öneminin, nasıl seyir izlediğinin ve son dönemde ulaştığı merhalelerin ortaya konulması gâye edinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ, Mesnevî, Mesnevîhân, Nakşî Mesnevîhânlar, Mesnevî Sohbetleri

* Araştırmacı, Yazar, Şefik Can Uluslararası Mevlânâ Eğitim ve Kültür Derneği Başkanı

MASNAVI TALKS TO PRESENT FROM PAST

ABSTRACT

According to the historical sources, Jalal al-Din Muhammad Rumi's Masnavi which was completed between 1260-1267, takes its real value from being a sacred masterpiece that includes all the delicacies of sufism. As a guide to spiritual maturation, an interpretation of the Qur'an, the essence and the truth of Prophet Muhammed's (S.A.V.) hadith, a teaching book specific for lovers of God, it's very natural that a high level discipline is required to understand and sense the Masnavi which has the same high level. Thus, in Mevlevi Order a need to the institution of Masnavihan emerged, the ones to be Masnavihan are seen worthy to that title after a long and difficult spiritual education. In this report, the aim is to reveal the place and importance of Masnavi recitation (by Masnavihans) and Masnavi Talks in history as well as how they have lasted until today and which phase they arrived in the last period.

Keywords: Jalal al-Din Muhammad Rumi, Masnavi, Masnavihan, Nakshi Masnavihans, Masnavi Talks

Asırlardan beri çok geniş kitleler tarafından, eşsiz bir irfân hazînesi olarak kabul edilen Hz. Mevlânâ'nın Mesnevî-i Şerîf'i, tarihî kaynaklara göre 1260-1267 yılları arasında tamamlanmış olup tasavvufî düşüncenin bütün inceliklerini didaktik bir üslûpta anlatan ledünnî bir eserdir. Eserin muhtevâsının tümünü oluşturan irfânî bilgi ve düşüncelerin, hakikatine uygun bir şekilde anlaşılıp dolayısıyla da gerçek manâda yaşanabilmesi için yapılan tüm çalışmalar, hem zengin bir şerh geleneğine zemin hazırlamış, hem de Mevlevîlik yolu içerisinde oldukça özel bir yere sahip Mesnevîhânlar'ın yetişmesini sağlamıştır.

Hz. Mevlânâ zamanında, daha Mesnevî tamamlanmadan, Çelebi Hüsameddin'in Mesnevî'yi sistemli bir şekilde okumaya başlaması, Mesnevîhânlık'ın tarîkat içindeki önemini ilk günden ortaya çıkarmıştır. Mesnevî-i Şerîf'in yazılmasına vesile olan Çelebi Hüsameddin, aynı zamanda bu müstesnâ eserin hangi şartlarda ve kimler tarafından okunması gerektiğini de düzenleyen ilk kişidir. Çelebi Hüsameddin'le başlayan ve silsile şeklinde ehil ellerden icâzet yoluyla varlığına devam eden Mesnevîhânlık, asırlardan beri Mevlevî yolu içerisindeki ehemmiyetini korumuştur.

Şu bir gerçek ki, Mevlevî dervîşânı için Mesnevî-i Şerîf; mânevî tekâmülün değişmez rehberi, Kur'ân-ı Kerîm'in te'vîli, Peygamber Efendimiz'in Hadîs-i Şerîfleri'nin özü, hakikati, Hakk âşıklarına mahsûs olan bir irşâd kitabıdır. Hz. Mevlânâ, bir Mesnevî beytinde şöyle buyurmuştur: *"Sapla samanla beslenen hayvan, ancak kurban olur; Hakk nuruyla beslenen insan, Kur'ân olur. O nedenle Kur'ân-ı Kerîm'in manâsını yalnız Kur'ân'dan sor, Kur'ân-ı Kerîm'in özünü, hakikatini, Kur'ân önünde kurban olmuş, benliğinden geçmiş, alçalmış, âdetâ ruhu, cismi ayrı Kur'ân olmuş kişiden sor, öğren."* Hz. Mevlânâ'nın kendi deyişiyle *"Keşşâf'ül Kur'ân"* olan Mesnevî-i Şerîf'in de gerçek manâsını, hakikatte bizlere ne dediğini, onunla nasıl amel edeceğimizi en doğru şekilde öğrenmek için; onu, âdetâ cismi, ruhu, Mesnevî olan kişilerden sorup dinlemek gerektiğinden, Mevlevîlik yolu içerisinde çok önemli bir yer tutan Mesnevîhânlık kurumuna ihtiyaç duyulmuştur.

Mesnevîhân olacak kişiler, çok uzun ve zorlu bir manevî eğitimden geçirilerek Mesnevîhânlık icâzeti almaya lâyık görülmüşlerdir. Mesnevîhânlar'ın özel bir eğitimden geçirilmesi, Mesnevî-i Şerîf'in çok ciddi bir eğitim sistemi içerisinde okutulmasındaki asıl gâye, Mesnevî-i Şerîf'in seyr ü sülûk rehberi olarak kabul edilmesindedir. Dolayısıyla seyr ü sülûk görmeyen, anlatılanları kendi cân mülkünde yaşamayan kişilerin, Mesnevî-i Şerîf'e dâir yapacakları yorumlar ve açıklamalar mutlaka nâkis olacaktır.

Mesnevî şârihleri içerisinde çok özel bir yere sahip olan İsmail Rusûhî Ankaravî Hazretleri, Mesnevî okumalarına dâir şu yönde bir değerlendirme yapmıştır: *"Gerçek şu ki; sadece Mesnevî şerhleri vâsıtasıyla, Mesnevî'yi şuurlu bir biçimde bilmek mümkün değildir. Mürşid'i olmayan, yani seyr ü sülûk etmeyen kişinin, Mesnevî'den bildiğiyle amel etmesi de tam netice vermez. Mesnevî'nin kâmil, ehil bir üstâddan öğrenilmesi ve Mürşid'in Mesnevî hakkında buyurdukları üzerine amel edilmesi, mutlak yaşanması gerekir. Ancak o zaman kişi, Mesnevî'den bir ilim ve bir hâl sahibi olur."* Ankaravî Hazretleri'nin bu yöndeki sözleri; Hz. Mevlânâ'nın, daha Mesnevî'nin dibâce kısmında, *"Gönülleri temiz insanlardan, hakikati sevenlerden başkalarının Mesnevî'ye dokunmalarına müsâade yoktur."* (Can, 2005: 11) dediği yere işâret etmektedir. Bilindiği üzere bu söz, *"Temiz olmayanlar Mesnevî'ye zâhiren dokunamaz."* değil; *"Mesnevî'nin içindeki ledün sırlara agâh olamaz."* demektir. Sonuç itibâriyle, Mesnevî-i Şerîf, *"vahdet deryası, sırlar hazînesi"* dir ve ona yakın olmak için mutlaka ehl-i dil olmak gerekir. Bir mânevî büyüğümüz şöyle der: *"Farsça bilmekle*

Mesnevîhân olunsaydı, cümle Acem Halkı, Şârih-i Mesnevî olurdu. Arapça bilmekle de Kur'ân anlaşılırdı, Araplar'ın tümü, Müfessir olurdu.”

Arz edildiği üzere, ilk Mesnevîhân Çelebi Hüsameddin'dir. Daha sonra bu görevi, Hz. Sultan Veled, Mesnevîhân Sirâceddin ve Mahmud Dede devam ettirmiştir. Osmanlı döneminde ise; Mesnevîhânlık zamanla, Mevlevî âdâp ve erkânı içerisinde, kendisine mahsûs özel bir protokole sahip olmuştur.

Mesnevîhânlık'ın icrâ edildiği yerler; en başta Mevlevî Tekkeleri olmak üzere, Selâtin Camileri, Dârü'l-Mesnevîler ve Pâdişah Sarayı'dır. Damad İbrâhim Paşa, yaptırdığı medresede, tasavvuf ilminin ve Mesnevî'nin okunmasını da vakıf şartları arasında zikretmiş; bu sûretle Mesnevî, tekke ve câmilerden sonra medreseye de girmiştir. XIX. Asırda, Dârü'l-Mesnevî veya Mesnevîhâne adıyla Mevlevî olmayanlara da Mesnevî okutulmaya yönelik müesseseler açılmış, Mevlevîhânelere gelemeyenler, bu müesseselerde Mesnevî kültüründen istifâde etmişlerdir.

Mevlevî Tekkeleri'nin yaygınlaştığı dönemlerden itibaren, Mevlevî Dergâhları'nda, Mesnevî okunması için, iki kürsü yer almıştır. Kürsülerin birinde, asıl Mesnevîhân oturup çok defa ezberinde olan Mesnevî'yi okumaya ve açıklamaya başlarken; eğer onun unuttuğu, yanlış söylediği veya atladığı bir beyit olursa, bu yer, ikinci kürsüde oturup beyitleri elindeki Mesnevî'den tâkip eden tarafından düzeltilmiştir. Mesnevî'yi ezbere okuyanlara “Hâfız-ı Mesnevî”, ikinci kürsüde bir nevi mukâbele yapana da, “Kaari'-i Mesnevî” denilmiştir.

Mevlevîlik yolu içerisinde, Mesnevî'yi bir Mesnevîhân'dan okuyarak Mesnevîhânlık icâzeti almak şartı olsa da; zaman zaman böyle bir icâzet zorunlu tutulmayarak, Mesnevî'nin derûnî mânâsına hâkîm, gönül ehli bazı kimselere de, yine bir Mesnevîhân'ın izni veya dönemin Çelebi'si tarafından Mesnevîhânlık görevi verilmiştir.

Nakşî büyüklerinden Molla Abdurrahman Câmî Hazretleri'nin (1414-1492), Mesnevî'nin tamamını ezberleyecek kadar Hz. Mevlânâ'ya ve Mesnevî'ye gönül vermiş olması, Nakşîler arasında, Hz. Mevlânâ'ya ve Mesnevî'ye ilgi duyulmasını önemli ölçüde etkilemiştir. Dolayısıyla XV. yüzyıldan itibaren, Nakşî Tarîkatı'na mensup birçok kişi, Mesnevîhân icâzeti alarak Mesnevî okutmuştur. Nakşî Tarîkatı içerisinde yaygınlaşan bu yoğun ilgi, bazı Mevlevîler'i de derinden etkilemiş, Hz. Mevlânâ soyundan gelen Âbid Çelebi, XV. yüzyılda, Nakşî Şeyhi Molla Abdullah İlâhî'ye (öl. 1491) intisap ederek Nakşî icâzeti almıştır. Daha sonra da, İstanbul'da, Fatih/

Çarşamba'da bulunan Mevlevîhâne'de, Nakşî usûlünce dersler verip Mesnevî okutmuştur.

İstanbul'da ve Anadolu'da, Mesnevîhânlık yapan çok önemli bazı Nakşî büyüklerimiz şöyledir: Murad Buhâri Efendi (öl. 1720), Gelibolulu Muslihiddin Sürûri Efendi (öl. 1561), Hâkim Çelebi (öl. 1567), Neccârzâde Mustafa Rıza Efendi (v.1746) Beşiktaş Mevlevîhânesi postnişini Mesnevîhân Memiş Efendi'den Mesnevî okuyarak icâzet almış, Neccârzâde Dergâhı olarak anılan dergâhta irşad faaliyetlerini sürdürmüştür. Muhammed Âgâh Efendi (öl. 1762) Galata Mevlevîhânesi'nin biraz ilerisindeki evinde, Hz. Mevlânâ'nın manevî izniyle Mesnevî okutmuştur. Mehmed Emin Kerkükî (öl. 1813), Muhammed Âgâh Efendi'nin müridlerindedir. Tefsîr ve Hadîs dersleri yanında, Mesnevî dersleri de vermiştir. Ali Behçet Efendi (öl. 1823) Üsküdar Dergâhı postnişini. Mehmed Emin Kerkükî'den aldığı Nakşî usûle göre Mesnevî okutmuştur. Yerine torunu, Muhammed Saîd Efendi (öl. 1896) geçmiştir. Bazı kaynaklar, 19.yüzyılda İstanbul, Selimiye Dergâhı'nda, Mesnevî dersleri veren Nakşî Şerife Hanım'ın (öl. 1908) varlığından da bahseder. (Dergâh Haziresi'nde sınırlıdır). Hüsâmeddin Efendi (öl. 1863) Hacı Evhâd Tekkesi'nde, Hâtûniye Tekkesi'nde, Merkez Efendi Dergâhı'nda, Sümbül Sinan Âsitânesi'nde, Hacı Evhâdüddin Dergâhları'nda ve Eyüp Hâtûniye Dergâhı'nda Mesnevî okutmuştur. Mustafa Vayhî Efendi (öl. 1817), Hüsâmeddin Efendi'nin halîfesidir. Hüsâmeddin Efendi'den sonra Hâtûniye Tekkesi'nde Mesnevî dersleri vermiştir. Hoca Süleyman Neşet Efendi (öl. 1770), önce Mehmed Âgâh Efendi'ye, ardından halîfesi M. Emin Kerkükî'ye mürid olup halîfelik almış ve Mesnevî okutmuştur.

Diğer tarikatlara bağlı olup Mesnevî okutan manevî büyüklerimiz ise şöyledir: Şeyh Üftâde Hazretleri (Celveti, öl. 1580), Hz. Mevlânâ'nın manevî izniyle Mesnevî okuttuğunu bildirmiştir. Hasan Ünsî Hazretleri (Şa'bânî, öl. 1723), Şeyh Müştak-ı Kâdirî (Kâdirî, öl. 1831) Mesnevî takrîrini ve usûlünü Hoca Neş'et Efendi'den almıştır. Şeyh Süleyman Sıdkî (Sa'diyye, öl. 1843), Murâd Nakşîbendî'den Mesnevî okuyarak icâzet almış, Eyüp Sütlüce'deki dergâhında Mesnevî okutmuştur. Şeyh Abdülkadir Efendi (Kâdirî, öl. 1897) Mesnevî'nin ilk on sekiz beytine şerh yazmış, "Behçetü'l-esrâr" isimli eseri vücuda getirmiştir. Şeyh Salih Efendi (Rufâî, öl. 1879), Hoca Hüsâmeddin Efendi'den ders almıştır. Ahmed Sâfi Bey (Ticânî, öl. 1926) Özbekler Dergâhı'nda Mesnevî okutmuştur. Mustafa Hilmi Safi Efendi (Uşşâkî, öl. 1926), Hacı Muhammed Tâhir Efendi'den icâzet alarak Mesnevî dersleri vermiştir. Muhammed Elif Efendi (Sa'diyye, öl. 1927), Hoca Hüsâmeddin Efendi'den ve Osman Salahaddin Efendi'den icâzet alarak Eyüp Sütlüce

Dergâhı'nda Mesnevî okutmuştur. Hüseyin Vassaf Efendi (Uşşâkî, öl. 1929), Kenan Rifâî (Rufâî, öl. 1950), Şeyh Muhammed Hazmî Efendi (Uşşâkî, öl. 1960) ise, Kasımpaşa'da Câmii-i Kebîr'de Mesnevî okutmuştur.

İstanbul dışında da pek çok yerde ilgi gören Mesnevî'nin, Hz. Mevlânâ'ya gönül vermiş ehl-i irfân arasında okunması, anlaşılması, sadece İstanbul ile sınırlı kalmamış; Mesnevî; Saraybosna, Yugoslavya, Arnavutluk, Yunanistan, Midilli, Musul, Şam ve Filistin gibi Mevlevîlik'in yaşandığı bütün beldelerde, ehil diller vasıtasıyla okunarak anlaşılmaya çalışılmıştır.

Osmanlı döneminde Mesnevîhânlık icâzetnâmeleri, Ankaravî'nin şerhinin tahkîkine uyulması şartıyla verilmiştir. Osmanlı'nın son devrinde, Konya'da Sıdkî Dede, Yenikapı Mevlevîhânesi'nde Osman Selâhaddin Dede, Mehmed Celâleddin Efendi, Şeyh Abdülbâki Efendi Mesnevî okutan Mesnevîhânlar'dandır. Selânikli Esad Dede yarım asra yakın Fatih Câmii'nde, Ahmed Celâleddin Dede Galata Mevlevîhânesi'nde ve Ahmed Remzi Dede Beyazıt'ta ve Üsküdar'da Yeni Câmii'nde Mesnevî dersleri okutmuşlardır.

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren, Mesnevîhânlık, câmilere de taşınca Mesnevî dersleri halka yönelik vaazlar hâlini almıştır. Fatih Câmii'nde Esad Dede'den sonra Karahisarlı Ahmed Efendi, onun vuslatından sonra da Tahirü'l-Mevlevî haftada bir gün Mesnevî okutmuşlardır.

Osmanlı'dan günümüze uzanan Mesnevîhânlık geleneğinin en son halkaları Tahirü'l-Mevlevî ve onun talebesi olan Şefik Can'dır. Soyadı kanunundan sonra "Olgun" soyadını alan Tahirü'l-Mevlevî, 1923-1925 yılları arasında Fatih Camii'nde Mesnevî derslerine başlamadan önce, hocası Mehmed Esad Dede'nin ve Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Celâleddin Dede'nin Kaari'-i Mesnevîlik'ini yapmıştır.

1925 yılından 1948 yılına kadar geçen süre, Mesnevîhânlar'ın sustuğu bir dönemdir. Türkiye'de gelişen siyasi ortam, 1948 yılı itibâriyle tekrar Mesnevî derslerin okutulmasına imkân tanımış ve Tahirü'l-Mevlevî, bu yıldan 1951 yılındaki vuslatına kadar, önce Süleymaniye Câmii'nde, daha sonra Lâleli Câmii'nde Mesnevîhânlık vazifesini icra etmiştir. Şâir, muharrir, gazeteci, müderris, edebiyat tarihçisi, Mevlevî Dedesi ve Mesnevîhân gibi çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Tahirü'l-Mevlevî, Osmanlı ile Cumhuriyet nesilleri arasında, Mesnevîhânlık geleneğini yaşatan çok önemli bir isim olmuştur.

Tahirü'l-Mevlevî'nin vuslatından sonra, onun talebelerinden olan Şefik Can, bu çok değerli manevî görevi üstlenmiştir. 1935 yılında Tahirü'l-

Mevlevî'den Mesnevî takrîr etmeye başlayan Şefik Can, 1951 yılında Tahirü'l-Mevlevî'nin vuslatına kadar, hocasına büyük bir saygıyla ve sevgiyle hizmet etmiş, 1960'lı yıllarda başlamış olduğu Mesnevîhânlık görevine, hayâtının en aslî görevi olarak son nefesine kadar devam etmiştir.

Şefik Can, Mesnevî'yi, 1998 yılına kadar, klâsik şekliyle düzenli olarak sayfa sayfa, kimi zaman Farsça, kimi zaman Türkçe okuyarak derûnî bir anlatımla şerh etmiştir. 1999 yılında Şefik Can'ın gözlerinin yeterince görmemesi nedeniyle, bu satırların yazarı, onun nezâretinde, Mesnevî'den bir konu hazırlayarak okumuş, Şefik Can da, mevzûlara dâir dinî, ilmî ve edebî açıklamalar yaparak Mesnevî derslerine devam etmiştir. Fakat şu da çok önemli bir gerçek ki; bir zamanlar Mesnevî okutulması için Mesnevîhâneler kurulurken, öyle bir dönem gelmiştir ki, Mesnevîhânlık geleneğini günümüzde yaşatmaya çalışan Şefik Can, Mesnevî takrîr edecek yer bulmakta zorlanmıştır.

1960'lı yıllarda Seniha Bedri Göknîl Hanımefendi'nin villasında Mesnevî derslerine başlayan Şefik Can, daha sonraları Münevver Ayaşlı Hanımefendi'nin yalısında, eskiden "Güneş Koleji" şu anda Işık Lisesi olan Erenköy'deki bir özel okulun konferans salonunda, aynı vakfa âit olan Mustafa Nazmi Ersin Câmîi'nin kütüphanesinde ve Nezahat Nurettin Ege Hanımefendi'nin kendi oturduğu konağında, ayrıca, Maltepe Huzur Evi'nin konferans salonunda, Hz. Mevlânâ ve Mesnevî'ye gönül veren Hakk âşıklarının devlethânelerinde, Üsküdar'da bulunan bir eğitim merkezinde, Kızıltoprak'taki Yunus Evi'nde ve Kâzım Karabekir Kültür Merkezi'nde son günlerine kadar Mesnevî derslerine devam etmiştir.

Şefik Can'ın, Mesnevî dersleri verdiği bu yerler hakkındaki şu tespiti dikkate şayandır: "Seniha Bedri Göknîl Hanımefendi Hakk'a yürüdü. Münevver Ayaşlı'nın yalısında hizmet eden hanım, sandalye taşımaktan yoruldu. Güneş Koleji'nde "burada din dersi yapılıyor" diyen bazı kişiler rahatsız oldu. Mustafa Nazmi Ersin Câmîi'nde, "dinleyiciler kadın erkek karışık" diyen cemâat, bu işi yanlış buldu. Huzur evinde, yaşlıların huzuru kaçtı. Yunus Evi'nde restorasyon zamanı geldi. Üsküdar'daki Kültür Merkezi'nde yönetim değişti. Sonuç olarak hep birilerini rahatsız ettiğimiz için, bir şekilde yürütüldük. Fakat Kâzım Karabekir Kültür Merkezi'nden, artık ben yürüyeceğim."

Çelebi Hüsâmeddin'den günümüze kadar uzanan Mesnevîhânlık zincirinin en son halkası olan Şefik Can, gerçekten de hayatının son Mesnevî takrîrini, Kazım Karabekir Kültür Merkezi'nde yapmış ve 2005 yılında vuslat etmeden önce, bu manevî sorumluluğu talebelerinden bu satırların

nâçiz yazarına tevdi etmiştir. Böylece 1600'lü yıllarda Mesnevîhânlık yapan Konya Çelebileri'nden küçük Ârif Çelebi'nin kızı Kâmile Hanım'dan ve bu görevi annesinden devralan Fatma Hanım'dan sonra ilk defa 2005 yılında, ehli tarafından, bir hanıma Mesnevîhânlık icâzeti verilmiştir.

Özellikle yakın tarihlerde, Mesnevîhânlık geleneği çerçevesinde yetişen kişiler yeterli sayıda olmadığı için, İstanbul, Ankara, Konya, Bursa, Urfa, Sakarya gibi çeşitli şehirlerde, bu konuda hizmetler veren çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla bazı gönül ehli kişiler de, kendi kişisel gayretleriyle Mesnevî dersleri vererek bu konuda önemli hizmetler ifâ etmektedirler.

Cenâb-ı Allah, "Benim gökkubbem altında öyle velilerim var ki, onları benden başka kimse bilemez." diye buyurmuştur. O nedenle, yaşadığımız şu gökkubbemiz altında, yüzyıllardan beri kimbilir kaç gönül ehli fark edilmeden, sessiz, sâkin bir şekilde Hz. Mevlânâ'yla ve Mesnevî'yle bir ömür tüketmiştir. Kelimelere sığmayan, söze gelmeyen büyük hizmetlerini, çok küçük kelimelerle ifâde edip anmaya çalıştığımız çok değerli birkaç şahsiyetle birlikte, sınırlı sayfalar içerisinde isimlerini anamadığımız tüm hizmet ehlini, çok büyük bir şükranla, saygıyla yâd ediyor; vuslata erenleri de rahmet ve minnetle anıyoruz.

YENİDEN UYANIŞ SÜRECİ VE AFYONKARAHİSAR MEVLEVİHANESİ ÖRNEĞİ

Lokman Derya SOLMAZ*

ÖZET

20. Yüzyıl başlarında (1902) bütün müstemilatıyla yanan Afyonkarahisar Mevlevîhanesi yeniden inşa edilerek bugünkü hali ile tekrar hizmete girmiştir (1908).

Konya'dan sonraki en önemli asitâne özelliği taşıması ve Sultan Dîvânî'nin Mevlevî geleneğine katkıları, Afyonkarahisar Mevlevîhanesini her zaman seçkin kılmıştır. Ne var ki 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılması ile birlikte mevlévîhâne, dergâh faaliyetlerine son vermiştir.

Günümüzde cami olarak hizmet veren Afyonkarahisar Mevlevîhanesinin Derviş Odaları, 1925'ten itibaren değişik maksatlarla kullanılmıştır (öğrenci yurdu, müftülük odaları, aşevi, yaz Kur'an Kursu..vb.). Son 15-20 yıldır matbah bölümü ve bir odası hariç atıl ve bakımsız bir vaziyette bulunan bölümler, 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restorasyona alınmış ve restorasyonun tamamlanmasından sonra Afyonkarahisar Belediyesi'nin hazırladığı bir proje ile Belediye'ye tahsis edilmiştir.

Matbah-ı Şerif ile birlikte altı adet Derviş Odasının teşhir ve tanziminden sonra 30 Aralık 2009 tarihinde *Sultan Dîvânî Mevlevîhâne Müzesi* ismi ile, Afyonkarahisar Belediyesi bünyesinde hizmet vermeye başlayan Mevlevîhanenin türbe ve cami kısmının beş vakit ibadete ve ziyarete açık olmasının da büyük bir avantaj olması, kendisine gösterilen ilgiyi daha da artırmaktadır. Kısa bir sürede, yıllık üçyüz bin ziyaretçi kapasitesine ulaşması, ziyaret esnasında müze personeli tarafından da ziyaretçilere Mevlevîhâne ve Mevlevîlik hakkında bilgi verilmesi gibi hizmetler mekana özgünlük kazandırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afyonkarahisar, Mevlevîhâne, Restorasyon, Derviş Odaları.

* Milli Eğitim Bakanlığı, solmazlokman@gmail.com

RENASCENT PROCESS AND AFYON KARAHİSAR LODGE SAMPLE

ABSTRACT

Located in Afyonkarahisar, The Lodge used by Mevlevi Dervishes was burn entirely at the beginning of 20th century (1902) and it was reconstructed and put into service again bearing the current form and structure (1908).

Mevlevi Lodge of Afyonkarahisar has long been prominent thanks to its being the largest grand lodge other than the one located in Konya and its contributions to Mevlevi tradition of *Sultan Divani*. However, it ceased to serve as a dervish lodge subsequent to closure of dervish lodges in 1925.

Dervish chambers of Mevlevi Lodge of Afyonkarahisar, serving as a mosque currently, have been used for different purposes (as dormitory, office of mufti, food bank, Qur'an recitation courses of summer). The chambers , which have been inactive and neglected except for chamber of cook and another one room for the last 15-20 years , was put under restoration by General Directorate for Foundations in 2007 and allocated for the municipality with a project drafted by Afyonkarahisar Municipality after the restoration phases were completed.

Following the exhibition and organizing of six dervish chambers together with honorable chamber of cook, the dervish lodge started to serve within Afyonkarahisar Municipality bearing the name The Museum of Sultan Divani Mevlevi Lodge on 30th December, 2009. As the tombs and mosque parts are open for public during five prayer times, this advantage provided the lodge with gradually growing attention and interest. The lodge reached the capacity of hosting three hundred thousand annually in a very short time and such services performed by museum staff as, informing the guests about Dervish Lodge and Mevleviyeh, are enabling the museum to become authentic.

Keywords: Afyonkarahisar, Mevlevi Lodge, Restoration, Dervish Chambers.

Cumhuriyet Döneminde Mevlevîhânenin İşlevsel Durumu

13. Yüzyılın sonlarında kurulan Afyonkarahisar Mevlevîhânesi, tarihî süreç içerisinde, Mevlevîhâneler arasında çok önemli bir konuma sahip olmuştur.

Konya'dan sonraki en önemli Mevlevîhâne olma özelliği ile Mevlevî geleneğinin önemli bir merkezi olan Afyonkarahisar Mevlevîhânesi, tarih boyunca önemli yangınlara maruz kalmıştır. 1902'deki büyük yangında bütün müştemilatıyla yanan Afyonkarahisar Mevlevîhânesi yeniden inşa

edilerek, bugünkü mimari yapısıyla 1908’de hizmete açılmış ve Tekke ve Zaviyelerin kapatıldığı (30 Kasım 1925) sürece kadar faaliyetlerine devam etmiştir.

Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasının ardından, cami olarak hizmet vermeye başlayan Mevlevîhânenin Derviş Odaları, günümüze kadar değişik amaçlarla kullanılmış ve son yirmi yıllık süreci atıl vaziyette geçirmiştir.

Sırasıyla; müftülük odaları, hafız öğrenciler için yurt, Vakıflar Müdürlüğü Aşevi, İmam Hatip Lisesi öğrencileri yurt odaları, yaz Kur’an Kursu gibi faaliyetlerin de mekanı olarak kullanılan Derviş odaları¹, 2007 yılında Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restorasyona alınmıştır.

Resim: Dönemin Afyonkarahisar Vakıflar Müdürü Zeynel BALKAN² tarafından yapılan çalışma neticesi aşevine dönüştürülen Derviş Odaları açılış töreni - 2 Şubat 1956- (solda)³, 2007 restorasyonu hemen öncesi (sağda).

¹ Mevlevi Camii müezzini Eyüp Barutçu ile 15 Kasım 2013 tarihli mülakatımız.

² Zeynel BALKAN (1904/1905-1058): Nisan 1954-Temmuz 1958 yılları arasında Afyon Vakıflar Müdürü olarak görev yapmıştır. Milli Eğitim Müdürlüğü ve İl Özel İdaresi'nin desteği ile Vakıflar Müdürlüğü'nün koordinesinde başlatılan çalışmalarda, İl merkezi, bağlı ilçeler ve köylerindeki eğitim çağında olan(ilk-orta-lise) fakir 300 öğrenci ve ailesi yerinde tespit edilir. Tespit edilenlerin, şehir merkezinde eğitimi, barınması, beslenmesi için çözüm arayışları devam eder.

Bu bağlamda oluşturulan öğrenci gruplarına, mekanın ruhuna uygun olarak Mevlevi Dergahı'nın mutfağında günde iki öğün sıcak aş pişirilir ve oradan tevzi edilir. Bu uygulama o günün şartlarında Afyon'da büyük beğeni kazanır. Gıpta ile izlenen bu faaliyetler komşu illere de emsal olmuştur. (Büyük torunu Murat BALKAN ile Şubat 2011 tarihli mülakatımız).

³ Murat BALKAN arşivi.

Resim: 2007 Restorasyonu sonrası Derviş Odaları genel görünüşü.

Resim: Bugün idare odası olarak kullanılan oda. (Şapkalı şahıs) Zeynel BALKAN ve Aşevi açılış günü -2 Şubat 1956- (solda)⁴. Aynı odanın 2007 restorasyonu öncesi (sağda). Bu oda, restorasyon öncesine kadar Mevlevî Cami Dernek Yönetimi ve Cami görevlileri tarafından bazı özel günlerde toplantı yapmak amacı ile kullanılmıştır.

⁴ Murat BALKAN arşivi.

Resim: Bugün idare odası olarak kullanılan oda; 2007 restorasyonu sonrası.

Mükafat						
Memuriyeti	Nev'i	Tarih	Esbabı	Vesikasının		
				Cinsi	Tarhi	Numarası
Afyon Vakıfları Mu.	Teşekkürname	3/4/955	Vakıflar Muamelâtında österdiği inham ve orzli kalmış vakıfları maydana çıkartmak hususunda österdiği basarıdan dolayı.	21	3/4/955	
Vakıflar Um. Müdürlüğü Sicil kaydına uygundur. 25/8/1957						
Afyon Vakıfları Mu.	Teşekkürname	21/9/957	Afyon'da açılmış olan imaret işlerinde fakalade gayret ve mesaisinden dolayı.			
Vakıflar Um. Müdürlüğü Sicil kaydına uygundur. 28/11/1957						

Resim: Afyonkarahisar Vakıflar Müdürü Veysel BALKAN'ın çalışmalarından dolayı kendisine verilen takdirname kayıt örneği⁵.

⁵ Murat BALKAN arşivi.

2007 restorasyonu hemen öncesi Matbah-ı Şerif, muhtaçlara yemek dağıtılan aşevi, diğerleri atıl olmak üzere Derviş Odalarından bir tanesi cami görevlileri tarafından kullanılır vaziyette ve bugün sergi salonu olarak kullanılan alt kattaki bölüm de Belediye tarafından soğuk hava deposu vazifesi görmekte idi.

Bu olumsuzluklara rağmen, Mevlevîhânenin cami olarak hizmet veriyor olması, geleneğin önemli şahsiyetlerinin türbelerinin mevcudiyeti ve ziyarete açık olması, dergâha olan ilginin devamını sağlamıştır.

Resim: Matbah-ı Şerif, 2007 Restorasyonu öncesi (solda). Restorasyon sonrası (sağda)

Resim: Hücrenişin odası, 2007 restorasyonu öncesi

Resim: Hücrenişin odası, Günümüzdeki durumu

Resim: Cami Görevlilerinin kullandığı odanın 2007 Restorasyonu öncesi durumu.

Resim: Bugün Postnişin Odası olarak teşhir ve tanzim edilmiştir.

Resim: Günümüzde, Sema Odası olarak teşhir ve tanzim edilmiş olan odanın 2007 Restorasyonu öncesi durumu.

*Resim:Hattat ve Mesnevihan odası
2007 restorasyonu öncesi*

*Resim: Hattat ve Mesnevihan odası
2007 restorasyonu sonrası*

*Resim: 2007 Restorasyonu öncesi
Semahane,Cami ve Türbeler*

*Resim: 2007 Restorasyonu sonrası
Semahane,Cami ve Türbeler*

Restorasyon Süreci

İkibinli yılların başından itibaren içinde bulunduğu durum ve bakımsızlığa maruz kalması sebepleriyle Afyonkarahisar Mevlevîhânesi, kamuoyundan ve dışarıdan gelen misafirler tarafından eleştiri almakta idi. Özellikle Mevlevî geleneğinden olanlar ve araştırmacılar, Mevlevîhânenin mimari özelliklerini ve fonksiyonları bildikleri için, üzüntülerini dile getirmekte idiler. Bu tür tarihi mekanların, aynı zamanda birer Kültür Varlığı tescili taşıması, yapılacak uygulamaların daha da detaylanması gibi sonuçlar da doğurmaktadır. Mülkiyetin Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olması, yapılacak tadilat uygulamaları için Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun onayının gerekmesi, kullanımın Diyanet İşleri Başkanlığında olması gibi hususlar, ne söylemek istediğimizi ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

2007 yılının UNESCO tarafından Mevlânâ Yılı ilan edilmesi ve aynı dönemde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün birçok yerde Türk-İslam eserlerini restorasyona alması, Afyonkarahisar Mevlevîhânesi için olumlu bir süreç olmuştur. Bu sürece dahil olan Mevlevîhâne, beklenen restorasyon uygulamasına kavuşmuştur.

2007 yılının Kasım ayından itibaren restorasyona alınan Mevlevîhâne'nin, öncelikle Deroiş Odalarından işleme başlanılmıştır. Ardından caminin de geçici bir süre ibadete kapatılmasıyla restorasyona devam edilmiş ve bir bütünlük içerisinde uygulama yapılmıştır.

Resimlerde mevcut olan, restorasyon bilgi levhasının içeriği şu şekildedir:

“T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü

Afyonkarahisar Mevlevî Türbe Cami 2007-2008 Restorasyonu

Sözleşme Tarihi: 20.09.2007

Sözleşme Bedeli: 680.569.53 YTL

İş Bitim Tarihi: 15.09.2008

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Abide Şube Müdürlüğü....”

Mevlevîhânenin restorasyon sonrası işlevi için Afyonkarahisar Belediyesi tarafından bir proje taslağı üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Mevlevîhânedeki günlük yaşayış ve kültürel mirası yansıtabilecek bir proje üzerinde yorumlar geliştirilmiştir.

O dönemde Afyonkarahisar Mevlevîhânesi ile ilgili araştırma ve tanıtım faaliyetlerini gönüllü olarak sürdüren Lokman Derya SOLMAZ'ın, Mevlevîhâne hakkındaki görüş ve önerileri dikkate alınarak hazırlanan proje, Afyonkarahisar Belediyesi tarafından Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğüne sunulmuş ve kabul görmüştür.

Derviş Odalarının teşhir ve tanziminde, geleneğin yansıtılması hususunda titiz davranılmıştır. Bu konuda Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Mevlana Müzesi Müdürlüğü gibi kurumların da görüş ve önerileri dikkate alınmıştır.

Resim: Mevlevîhânenin restorasyon dönemine ait kesitlerden örnekler

Resim: Mevlevîhânenin restorasyon dönemine ait kesitlerden örnekler

Restorasyon Esnasında Ortaya Çıkan Yeni Bulgular

Özellikle son yüzyılda, birçok tarihi ve kültürel yapıların özgünlüğünü yitirdiği gerçeğine dayanarak söyleyebiliriz ki Afyonkarahisar Mevlevîhânesi de bu talihsizliğe maruz kalmıştır. Matbah-ı Şerîf'in doğu cephesi duvarında ortaya çıkan kemerli yapı bunun en bariz örneklerindedir.

İlgili alan, yekpare bir cam uygulaması ile bütün canlılığı ile ortaya çıkmıştır.

Resim: Matbah-ı Şerif'teki kemerli yapı ile ilgili başarılı uygulama

Caminin iç mimarisi ile ilgili ortaya çıkan yapı, camiye giriş sol taraftaki Şerbethane olarak adlandırılan bölüm ile ilgilidir. Bu bölümün kemerli yapısı da ortaya çıkarıldıktan sonra, eski haline kavuşmuştur.

Resim: Şerbethane bölümünün tespit ve restorasyon aşamaları

Mevlevi Camii'nde mevcut olup da o güne kadar sergilenme imkanı bulamamış olan Geleneksel Sanatlar anlamında önem arz eden manevi değeri oldukça yüksek olan eserler gün yüzüne çıkartılarak tadilattan sonra

teşhir edilmişlerdir. Özellikle 1265 / 1849-1850 tarihli sanduka örtüsü (pûşîde), bu uygulamanın en başarılı örneklerinden olmuştur.

Resim: 1265 / 1849-1850 tarihli pûşîdenin tadilatı (Aralık 2008)

Resim: 1265 / 1849-1850 tarihli pûşîde ön kısmı

Resim: 1265 / 1849-1850 tarihli pûşîdenin üst kısmı ve 19. yy.'a ait keçe seccade

Mevlevîhânedede olup da teşhir imkanı bulamamış diğer kültür varlıkları da şu şekildedir; el yazması K.Kerim cüzleri, ayin-i şerif mecmuası, K. Kerimler, dua kitapları, tablolar vb. Bunlardan bir kısmı derviş odalarının alt kısmındaki teşhir salonunda sergilenmektedir.

Resim: Melvevihanede teşhir edilen kültürel miraslardan bazı örnekler⁶.

⁶ Sağ alt resimdeki Mansur Ney; Kemal Bayık (1904-1983)'a ait. Kudüm Kemal Alpergöl (1922) yapımı. 1950'lere ait Tennure, hurka, elif nemed; Mehmet Dönergöz (1909-1999) yapımı.

Teşhir-Tanzim Çalışmaları ve Açılış

Resim: Teşhir-Tanzim çalışmaları. (28 Aralık 2008)

Resim: Teşhir-Tanzim çalışmalarını yürüten ekip. (28 Aralık 2008)

Resim: Sultan Dîvânî Mevlevîhâne Müzesi açılış günü (30 Aralık 2008)

Resim: Lokman Derya SOLMAZ'ın rehberliğinde, Afyonkarahisar Valisi Haluk İMGA ve protokol üyelerinin Mevlevîhâne Müzesi tanıtım gezisi. (30 Aralık 2008)

Resim: Açılış günü, Afyonkarahisar Belediyesi Musıkî Eğitim Merkezi'nin, Mevlevîhânedeki Tasavvuf Musıkisi dinletisi (30 Aralık 2008)

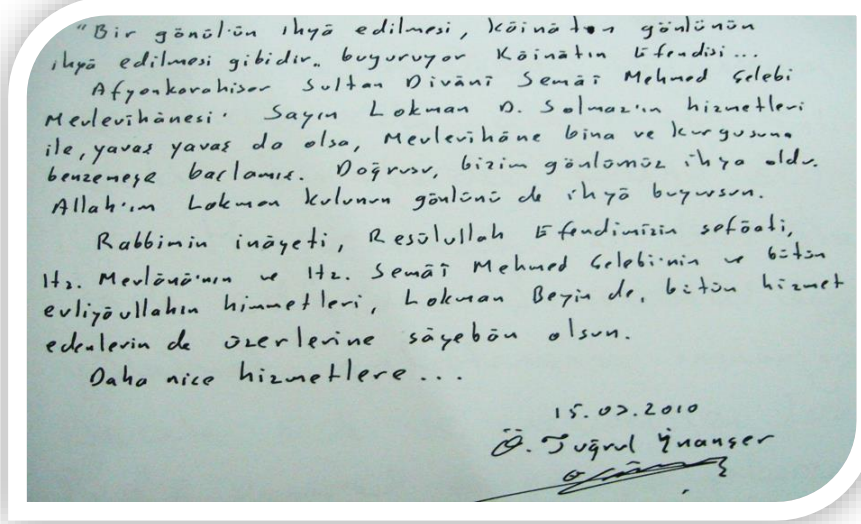
Yeni Kimliği İle Afyonkarahisar Mevlevîhânesinin İşleyişi

Restorasyon sürecinin bitiminde, titizlikle gerçekleştirilen teşhir-tanzim çalışmalarının akabinde Afyonkarahisar Mevlevîhânesi, *Sultan Dîvânî Mevlevîhâne Müzesi* adı altında hizmet vermeye başlamıştır.

Teşhir-tanzim çalışmaları esnasında, geleneğe sadık kalmaya özenle dikkat edilmiştir. Konya Mevlânâ Müzesi yetkililerinden Naci BAKIRCI'nın rehberliğinde gerçekleştirilen teşhir-tanzim çalışmaları, daha sonraki süreçte yetkililerce de takdire şayan bulunmuştur.

Resim: Ö. Tuğrul İNAÇER'in 15 Mart 2010 tarihindeki ziyareti (solda). Prof. Dr. Mahmut Erol KILIÇ'ın 25 Eylül 2010 tarihindeki ziyareti (sağda)

Resim: Ö. Tuğrul İNANÇER'in Mevlâhâneyi ziyaretinde hatıra defterine yazdığı düşünceler

Özellikle tanıtım ve AR-GE çalışmalarının sağlıklı ve nitelikli yürütülmesini önemseyen Afyonkarahisar Valisi Haluk İMGA, Lokman Derya SOLMAZ'ı müze sorumlusu olarak Valilik Olur'u ile görevlendirmiştir.

Afyonkarahisar'ın tanıtımı için özel gayret gösteren Vali Haluk İMGA, şehre gelen Ulusal TV kanallarını öncelikle Mevlâhâneye yönlendirmiş, bazı TV programlarının Afyonkarahisar'dan canlı yayın yapmasına öncülük etmiştir.

Resim: 1 Temmuz 2009 tarihinde, TRT Sabah Haberleri Canlı Yayın, Afyonkarahisar. Programa katılanlar: Afyonkarahisar Valisi Haluk İMGA (ortada), Mevlâhâne Müzesi sorumlu Lokman Derya SOLMAZ (solda).

Gelen ziyaretçilerin doğru bilgilenebilmesi için, bizzat Lokman Derya Solmaz tarafından mihmandarlık yapılması da ziyaretçilerin memnuniyetini artırmıştır. Bilgi aktarımında, ilmî ve tarihî gerçeklerden taviz verilmemiş, yanlış bilgilendirmekten uzak durulmuştur. Bu amaçla ve tanıtıma katkısı olacağı umudu ile broşür çalışması da yapılmıştır.

Resim: Mevlevîhâne tanıtım broşürleri. (Türkçe ve İngilizce)

Resim: Matbah-ı Şerif odası

Resim: Postnişin odası

Resim: Hücrenişin⁷ (sağda), Sema Odası (sağda)

Resim: Mesnevihan ve Hattat (solda); Destina ve Güneş Hatun temsilleri (Sağda).

Resim: Mevlâ Cami kaleden görünüş (solda), bahçeden görünüş (sağda)

⁷ Yusuf İlgar'a tarafından; oda içerisinde Kur'an okuyan derviş temsilinin bulunması sebebiyle bu odaya "tilavet odası" denmesinin gerektiği ifade edilmektedir. Bkz; Yusuf İlgar, *Karahisar-ı Sahib Sultan Divânî Mevlevîhânesi ve Mevlâ Meşhurları*, 2. Baskı, Afyonkarahisar 2012, s.304. Zira Hücrenişin için, odasında Kur'an tilavet edemez diye bir sınırlama bulunmamaktadır. İlk teşhir ve tanziminde "Halvet Odası" olarak isimlendirilen bu oda, 15.03.2010 tarihindeki ziyareti esnasında "Hücrenişin" olarak değiştirilmesi, Ö. Tuğrul İNANÇER tarafından önerilmiştir. Daha sonraki tarihlerde; Esin Çelebi BAYRU, Hayat Nur ARTIRAN, Mustafa ÇIPAN, Nuri ŞİMŞEKLER, Pro. Dr. Mahmut Erol KILIÇ, Dr. Rıza DURU, Yusuf BENLİ, Neyzen Salih BİL-GİN, Mehmet SARACEL ÇELEBİ, Nükhet SARACEL ÇELEBİ, Selahaddin Hidayetoğlu ÇELEBİ'nin ziyaretlerinde de derviş odalarının teşhir ve tanzimi hususunda herhangi bir olumsuz eleştiriye maruz kalınmamış, aksine takdirlerini dile getirmişlerdir.

Ziyaretçiler, önce Matbah-ı Şerif'ten ziyarete başlamakta ve bu noktadan itibaren Müze görevlilerinden tanıtım hizmeti alınabilmektedir. Derviş odalarının akabinde cami bölümü de dahil edildiğinde 35-40 dakika süren bir sunum gerçekleşmektedir.

Resim: Afyonkarahisar Mevlevîhânesi Cami, Semahane, Sandukalar (solda) ve Sultan Dîvânî'nin Sandukası (sağda)

Yapılan Etkinlikler

Afyonkarahisar'da yayın yapan Karahisar TV'nin 2009 yılı Ramazan Ayı İftar programları, 30 gün boyunca Mevlevîhânedan canlı olarak yayınlanmıştır. Her gün farklı bir konuğun ağırlandığı *Vakt-i Şerif* isimli programın sunuculuğunu Lokman Derya SOLMAZ yapmıştır. Ardından, teravih namazı kılmaya gelen cemaatin camiye gelmeye başladığı vakitlerde, niyaz ilahisi eşliğinde, Mevlevîhânenin bahçesinde Sema yapılmıştır.

Resim: Vakt-i Şerif İftar Programı konuğu Prof. Dr. Kasım TURHAN (solda), teravih namazı öncesi bahçede sema (sağda).

Halen Afyonkarahisar Belediyesi'nin öncülüğünde gerçekleştirilen 40 Hatimli Şifalı Aşûre geleneği, 2009 yılından itibaren farklı bir boyut kazanmıştır. 40 kazan ve 40 kazanı sahiplenen aile, 40 Hatim, 40 Hafız gibi manevi sembollerin yoğunlaştığı ve tanıtımının daha titiz yapıldığı Aşure Etkinlikleri coşkulu bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Geleneğin önemli temsilcilerinin de davet edildiği Mevlevîhânedeki Aşûre etkinlikleri, Zaman Gazetesi yazarı Nevin Halıcı tarafından da ilgi ile takip edilmiş ve köşesindeki yazısında etkinlik ile ilgili müşahedelerinden övgüyle bahsetmiştir.

Resim: Aşûre Duası (24 Aralık 2010)

Resim: 40 Aşure Kazanı ve Belediye Başkanı Burhaneddin ÇOBAN'ın aşure ikramı.

Resim: Nevin HALICI, Aşure Etkinlikleri hakkında Kadir ALTUNKAYA (solda) ve Belediye Başkanı Burhanettin ÇOBAN'dan bilgi alırken.

Resim: Aşûre Etkinleri çerçevesinde, Afyonkarahisar Mevleviliğine ve sema geleneğine hizmet etmiş önemli şahısların bulunduğu akşam, sema töreni öncesi. 24 Aralık 2010.

Resim: Aşûre Etkinlikleri Afişi.

2 Ocak 2011 / ZAMAN GAZETESİ

Kırk hatimle kırk kazanda kırk çeşitle pişirilen aşure

İnanışa göre Nuh Peygamber, gemisi karaya oturunca mevcut yiyeceklerle bir kazanda "selamet corbası" denilen aşı pişirmiş ve aşure pişirme geleneği böylece başlamış.

Asürenin Mevlevilerde ilk defa pişirilmesi ise eldeki kaynaklara göre Divâne Mehmet Çelebi dergâhında, İmam Rıza türbesinden kendisine verilen büyük kazanda gerçekleştirilmiştir. Mevlevi tekellerinde aşureye aş da denildiği, dervişler tarafından sıra ile çifte vav çizilerek kanştırıldığı, Muharrem ayında bir mukabele gününde yapıldığı, bütün tarikat şeyhlerinin davet edildiği, somatta (yemekte) aşure de yenildiği ve gülbankta (sofra duası), Hz. Hüseyin ve diğer şehitlerin anıldığı Gölpinarlı tarafından belirtilmektedir.

Geçen hafta bu geleneğin günümüzde yasatıldığı Afyon'da idik. Seceresi Sultan Veled'in kızı Mutahhara Hanım ve Germiyanogulları beyinin oğlu Süleyman Şah'a dayanan Sultan Divânî (Divâne Mehmet Çelebi)'nin baslatığı kırk hatimli aşure davetinde bulunduk.

O günden bu yana devam eden bu gelenek, 1990'lı yılların başında Afyon Kültür ve Turizm Demerji Başkanı Sayın Kadir Altınkaya ve merhum Salim Çelebi'nin çalışmalarıyla yeniden canlandırılarak ve iki yıl sonra belediyeye devredilerek günümüzde kadar ulaşmıştır.

2009 yılında Afyonkarahisar Belediyesi'nin projesiyle, Sultan Divânî'ye, İmam Rıza türbesinden verilen aşure kazanının kırk tane benzeri yaptırılmış, bu kazanlar kırk gönüllü aileye Afyonkarahisar Belediyesi'nin meclis kararıyla vakıf usulü verilmiştir. Bu kazanları alan aileler, hatimle aşure kaynatma sorumluluğunu taşımaktadır.

Uygulamaya gelince, aşure günlerinin başlamasından sonra bir perşembe günü, Mevlevihane bahçesinde, ikindi namazı kılınır, dua ile kırk çeşitten oluşan aşure malzemeleri kanılır. Akşam, Belediye'nin mutfağında bütün aşureler pişirilerek ve birer kişilik plastik kaselelere doldurulur. Mevlevihane'de ve şehrin on sekiz noktasında dağıtılır. Öyle ki programdan sonra İstanbul'a hareket etmek için bindiğim otobüste yanımdaki hanımın da bu dağıtımdan nasibini aldığını gördüm. Garajdan gelip geçen yolculara dahi aşureler dağıtılıyordu. Allah kabul etsin.

Aşure kanılırken ve dağılırken okunan gülbank ise şöyledir:

AŞURE

MALZEMELER

(4 kişiden fazla)

Pişme süresi: 90 dakika

¼ su bardağı nohut

¼ su bardağı fasulye

1 su bardağı bulgur

¼ su bardağı pirinç

10 su bardağı su

¼ su bardağı sarı üzüm veya kışnis, 2 incir

3-4 kuru kayısı

2 su bardağı şeker veya pekmez

½ su bardağı ceviz

½ su bardağı fındık

½ su bardağı fıstık

"Vakti şerifler hayr ola, hayırlar feth ola, serier def ü ref ola. Hak ve erenler niyazla-nımız kabul eyleye. Şehid-i Kərbela İmam Hüseyin Efendimiz'in ruh-i revanı sâd ola ve himmeti müzâd ola Dem-i Hazret-i Mevlânâ, sır-ı Şems-i Tebrizi, Kerem-i İnan-ı Ali, Hu diyelim Hu..."

Günümüzde yaşayan Mevlânâ to-runlunun birçoğu, Mevlânâ Vakfı Başkan Sayın Esin Çelebi dahil orada idiler. Ayrıca İstanbul'dan Hz. Mevlânâ'ya 49 günde yürüten "Aşk Yolunda Adım Adım" adlı kitabı yayımlanan Ceyda ve Emrah Altuntecim çiftinden Sayın Ceyda Altuntecim de orada idi. Aynı gece Konya Tasavvuf Musikisi Topluluğu'nun konseri, sema grubunun da gösterisi vardı.

Afyonkarahisar Belediye Başkanı Sayın Burhaneddin Coban'ın başkanlığında hazırlanan ve her aşamasında son derece düzenli yürüten programı ortaya koyan ekibi kutlamak gerekiyor. Başkanla birlikte bu çalışmaları bir turizm gönüllüsü gibi yürüten belediye meclis üyesi Sayın Hüseyin Şehitoğlu ve eşi Nuray Hanım'ı, Sultan Divânî Mevlevihane Müzesi Müdürü Sayın Lokman Derya Solmaz'ı, Belediye Kent Konseyi Kadın Meclisi Başkanı Selcan Hidroğlu'nu da anmak gerekiyor.

Sevgili okuyucularım, bu hafta tarifini vereceğim aşureye kırk çeşit malzeme koyar ve haşhaş tohumları da katarsanız, orada yapılan aşureyi yapmış olursunuz. Gelecek hafta yine Afyon'da buluşmak üzere ağız tadıyla kalın.

Düzeltilme: Geçen haftaki yazımdaki son cümle aşağıdaki şekilde olacaktır, özür dileyerek düzeltirim: "Yeni yılınıza kutlarken size Japon kurabiyesi yerine, bizim bir kurabiyemizi veriyorum."

YAPILIŞI: Nohut ve fasulye aksamdan içme suyunda ıslat. Sabah yeniden içme suyunda yumuşayınca kadar haşla. Bulgur ve pirinç su ile ateşe koy. Yumuşayınca nohut, fasulye, doğranmış incir, kayısı ve sarı üzüm veya kışnis katarak özlesinceye kadar kaynat. Pekmez veya şeker ilave et. Koyulaşınca kaselelere doldur. Soguyunca üzerini kavrulmuş ceviz, fındık, fıstıkla süsle.

Resim: Nevin HALICI'nın Aşûre Etkinlikleri ile ilgili, 2 Ocak 2011 tarihli yazısı.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Mevlevîhânenin, yurt genelinde yayın yapan TV Kanallarında yer alması hususunda başarılı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Açılışından itibaren üç yıllık zaman zarfında yaklaşık 25 TV Kanalındaki programda yer bulan Mevlevîhânenin yıllık ziyaretçi potansiyeli, ikinci yılından itibaren 300.000'i bulmuştur.

Resim: 2 Haziran 2012 tarihinde Ö. Tuğrul İNANÇER ve Lokman Derya SOLMAZ'ın konuk olduğu Kanal 3'deki Aşk Bahçesi programı (solda) ve TRT Haber Anadolu 13 Ocak 2010 (sağda).

Resim: 2 Mayıs 2010, Hilal TV Yolcu Programı (solda) ve TRT Belgesel 14 Eylül 2010 (sağda)

Geleneksel sanatların icrası anlamında önemli mekanlar olan Mevlevîhânelerin bu durumunu yansıtmak amacıyla zaman zaman sergilerin de düzenlendiği Mevlevîhâne Müzesi tarihi bir buluşmaya da ev sahipliği yapmıştır. Sema töreninin yeniden canlanma sürecinde (1950'ler) önemli katkıları olan Kudümzen Zahid SAGUN'un fotoğraf arşivi ve müzehhibe yeğeni Sıdika URAL'ın Tezhib ve Minyatür sergisi 9 Haziran 2011'de ziyarete açılmış, bir hafta süresince yoğun ilgi görmüştür.

Resim: Sıdıka URAL ve Zahid SAGUN (solda); Tezhib ve Minyatür sergisi (sağda)

Ziyaretçi Profili

Tebliğimizin konu başlığının sebebinin bu bölümde daha iyi anlaşılacağı kanaatindeyiz. Restorasyon sonrası yeni yüzü ile işlev kazanan Mevlevîhâne, *bir uyanış* sürecinin mekanı olmuştur denilebilir. Toplumun her kesiminden bireylerin / toplulukların önemli bir ziyaretgâhı olan Mevlevîhâne, Afyonkarahisar sosyal hayatının merkezine oturmuştur. Modern hayatın dezavantajlarından bunalan günümüz insanının kendisini yeniden anlamlandırıldığı bu manevi ortam, İl Bürokratlarının ve İdarecilerinin, misafirlerini ağırladıkları öncelikli mekan Mevlevîhâne olmuştur. Ocak 2011 tarihinden itibaren Afyonkarahisar'a Vali olarak atanan İrfan BALKANLIOĞLU'nun da üstün gayret ve teşvikleri, Mevlevîhânenin tanıtımına büyük katkı sağlamıştır.

Resim: Vali İrfan BALIOĞLU'nun Adalet Bakanı Sadullah ERGİN'i (solda) ve İçişleri Bakanı İdris Naim ŞAHİN'i Mevlevîhâne'de ağırlayışı (sağda).

Resim: Selçuk Üniversitesi
Mevlânâ Araştırmaları Enstitüsü
Müdür Doç.Dr. Nuri
ŞİMŞEKLER'in Ziyareti

Resim: Bestekar Amir ATEŞ'in ziyareti (solda) ve Belediye Başkanı Burhaneddin
ÇOBAN'ın Esin ÇELEBİ BAYRU'yu Mevlevîhâne'de ağırlaması (sağda).

Resim: CHP Genel Başkanı Kemal KILIÇTAROĞLU'nun ziyareti (solda) ve
HABERTÜRK Müzik ve Yol Programı çekimleri (sağda).

Resim: Öğrenci grupları

Resim: İslam Konferansı Parlamenterler Birliği Üyeleri'nin ziyareti (solda), Balkan Ülkelerinden gelen Öğrenciler

Bu ziyaretler esnasında yapılan bilgilendirmelerde, ilmî referanslara önem verilmiştir. Hurafe ve mesnetsiz bilgilerden uzak durulmuştur. Tanıtım esnasında Hz. Mevlânâ öğretileri, Mevlevîlik, İslam Tarihi konularında aydınlatıcı bilgiler verilmiş, aynı duyarlılık TV programları ve gazete mülakatlarında da gösterilmiştir. Özellikle genç grupların Hz. Mevlânâ ve Mevlevîlik konularına ilgi göstermeleri, yapılan çalışmaların olumlu neticeleri olmuştur.

Resim: Lokman Derya SOLMAZ'ın, Afyonkarahisar Kültür-Turizmi ve Afyonkarahisar Mevlevihânesi ile ilgili yaptığı çalışmalarını neticesinde, Afyonkarahisar Valisi İrfan BALKANLIOĞLU tarafından kendisine verilen Başarı Belgesi.

KÜTAHYA ERGUNİYE MEVLEVÎHÂNESİ'NİN KONUMU VE DURUMU: SORUNLAR VE ÖNERİLER

Rıza Tekin UĞUREL*

ÖZET

Kütahya, Mevlevîliğin tesis edilmesi, gelişip kök salmasında mühim bir yere sâhiptir. Bugün "Dönerler Câmî" olarak isimlendirilen Kütahya Mevlevîhânesi, Mevlevîlik kültürü açısından önemli bir merkezdir. Kütahya'da Mevlevî kültürü, KÜMAKSAD'ın (Kütahya Mevlâna Araştırma Kültür San'at Derneği) faaliyetleri, Kütahya gezekleri, Mevlevî musikisine âit enstrümanların imâli ve Çelebi âilelerinin mevcudiyetleri ile yaşamaya devam etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Kütahya Mevlânâ Araştırma Kültür San'at Derneği tarafından Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi'nin yeniden can bulması için hazırlanmış olan "Ergüniye Mevlevîhânesi Kültür ve Sanat Merkezi" adlı proje temelinde, Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi'nin durumu, konumu, mevcut sorunları ve konu hakkındaki çözüm önerilerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Mevlevîhâne, Restorasyon, Derviş Odaları

THE CURRENT SITUATION AND POSITION OF KUTAHYA MAVLAVIKHANE: PROBLEMS AND PROPOSALS

ABSTRACT

Kütahya have a major role in the establishment and on the development of Mavlevism. Kütahya Mavlavikhane which is called "whirling mosque" presently is a very important center in point of Mavlevism culture. Mavlevi culture in Kütahya has continued by KÜMAKSAD's activities (Kütahya Mevlâna Studies Culture And Art Association), production of Mavlavi musical instruments, Kütahya Gezek's, and existence of Çelebi families.

* Araştırmacı, Yazar, Kütahya Mevlânâ Araştırma Kültür San'at Derneği Başkanı, Kütahya E-mail: kumaksad@gmail.com

The aim of this study is to present position, state, actual problems of Kütahya Erguniye Mawlawi House and proposal of the solutions to the issue on the bases of the project prepared by the Association of Research for Mevlana's Culture and Art with the aim of rebirth of the Mawlawi House.

Keywords: Afyonkarahisar, Mevlevi Lodge, Restoration, Dervish Chambers

Kütahya'da Mevlevîliğin, Sultan Veled döneminde başladığını biliyoruz.

Börekçiler mahallesinde, Eydemir Hamamı'na bitişik ve Ulu Câmî'nin doğu tarafında yer alan Ergûniye Mevlevîhânesi'nin, Kütahya Fâtîhi olarak bilinen ve Sultan Veled Hazretleri'nin müritlerinden olan Hezar Dinârî tarafından,mürşîdinin arzusu üzerine inşa ettirildiği de biliniyor.

Kütahya İli, Merkez, Börekçiler Mahallesi'nde ve tapununun 58 pafta, 318 ada ve 15-16 parsellerinde kayıtlı, mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait Dönenler Camii GEEAYK'nın 17.07.1987 tarih ve 3552 sayılı kararıyla korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillidir. Ancak, bu kültür varlığının yâni mevlevîhâneye âit külliyeinin korunduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim,krokide belirtilen numaralı bölümlerin durumuna baktığımızda, katı ve üzücü gerçek şöyledir:

1. II. Yâkup Bey Medresesi (Yok)
2. II. Yâkup Bey İmâret Mescidi (Şimdiki Çini Müzesi)
3. Eski Hamam (Yok)
4. Kütüphâne (Yok)
5. Ulu Câmî Sakahânesi
6. Vâcidiye Medresesi (Müze)
7. Ulu Câmî
8. Mevlevîhâne (Semâhâne), Dönerler Câmii adıyla kullanılıyor
9. Hezar Dinârî Mescidi
10. Hâmûşan
11. Aşevi
12. Eydemir Hamamı
13. Menzilhâne (Yok)
14. Dedegân Evi (Yok, Şimdiki park ve WC)

*

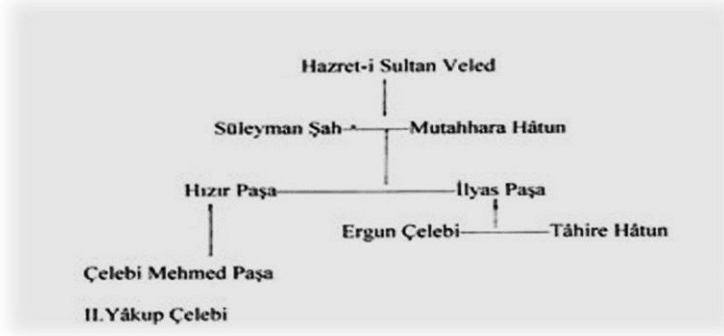
I. Yâkup Beğ zamânında, Konya'dan yola çıkıp Beyşehir, Eğirdir, Afyon ve Denizli tarihiyle Kütahya'ya gelen Sultan Veled, şehri gezmiş ve çok beğenmiştir. Bu husustaki duygularını da Farsça Divan'ındaki gazelinde "Kütahya gibi bir şehir olmaz, ne mutlu orada bir ay oturan kimseye..." diye başlayan meşhur mısra'larıyla dile getirmiştir.

Söz konusu mevlevîhânenin faaliyetleri, Germiyan Oğulları zamânında artmış ve gerek şehir merkezinin ve gerekse çevre köylerin sosyo-kültürel açıdan ihyâsı hızlanmıştır.

Sultan Veled'den sonra, onun oğlu Ulu Ârif Çelebi de Kütahya'daki mânevî yapılanmayla yakinen ilgilenmiş, şehri ziyâret ederek Germiyan oğulları ile olan münâsebeti artırmıştır. I. Yâkup Çelebi'nin, Ulu Ârif Çelebi'ye mürîd oluşu, bu yakınlığın boyutlarını açıkça göstermektedir.

Mevlevî kaynaklarına göre Germiyan oğlu Süleyman Şah, Sultan Veled'in kızı Mutahhara Hâtun'la evlenmiş; bu evlilikten doğan Devlet Hâtun, Yıldırım Beyazıt Hân'ın hanımı olmuştur.

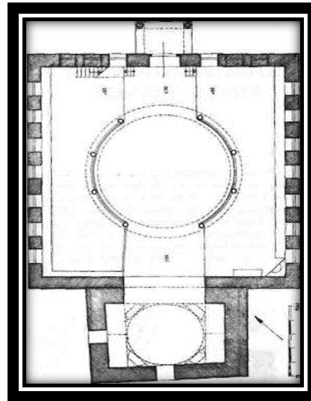
1381 yılında Kütahya şehri, Devlet Hâtun'un çeyizi olarak Osmanlılar'a verilmiş ve Yıldırım Beyazıt, buraya vâli tâyin edilmiştir. İşte bu yakınlık, Osmanlı sultanlarının Mevlevîleri "akraba" saymasına da sebep teşkil etmiştir.

Ki böylece, Osmanlı pâdişahlarının kılıç kuşanma merâsimlerinin mevlevî büyükleri tarafından gerçekleştirilmesi, bir gelenek olarak yerleşmiştir.

Kütahya Mevlevîhânesi'nin faaliyetleri, Hazret-i Mevlânâ'nın yedinci nesilden torunu olan Dîvânî Mehmed Çelebi zamânında da hızını sürdürmüştür.

Hâlen câmi olarak hizmet veren Ergûniye Mevlevîhânesi, dış görüntüsü bakımından kare plânlı, yüksek bir yapıdır. Ortada sekizgen bir kasnak üzerine kubbe oturtulmuştur. Çatı örtüsü, kiremitle kaplanmıştır.

Dışarıdan, sâde bir görüntüye sâhip olan yapının içi, son derece tezyinatlıdır. Binâya giriş, kuzey-doğu yönündeki kapıdan sağlanmakta...

Kapının üstündeki çinili iki levhadan ilkinde rûmîli zemin üzerine yazılmış ve Hattat Ahmet Şâhin'e âit olan "Yâ Hazret-i Mevlânâ..."

Hemen onun altında ise, Hattat Mâhir Efendi'nin celî ta'lik hattıyla "Yâ Hazret-i Ergun" ibâreleri bulunmaktadır.

Kapıdan girilince, gerek kubbedeki ve gerekse yan duvarlarda yer alan iki sıralı pencerelerin aydınlattığı semâhâne ile karşılaşırız.

Girişte, sağdan üst kata çıkılan merdivenlerle mutrip mahfiline ulaşılır. Daha üstteki bölümün ise hanımlara tahsis edildiği bilinmektedir.

Ahşap zeminli semâhânenin altında, suyu şifâli olarak kabûl edilen bir kuyu mevcuttur. Son dönemde "cemaat, alttan ısıtılmalı kalorifer tesisatı istedi" gerekçesiyle söz konusu kuyunun üzeri kapatılmış ve maalesef rutûbetin ahşap zemîne verdiği zarar da kontrol dışı bir hale getirilmiştir. Mevlevîhâne'ye âit görünen bölümlerin korunması sağlanamazken, semâhâne zemîninin arzettiği tehlikenin nasıl önleneceği, gerçekten merak konusudur.

Semâhâne'nin çevresindeki sekiz direk üzerinde Mevlevî sikkeleri, "Muhammed Celâleddin Rûmî Kuddûse sırruhû Yâ Hazreti Mevlânâ", Ashab-ı Kehf ve Kıtırmir yazıları mevcuttur.

Kubbe kasmağında, Âyete'l-kürsî ve devâmında "Lâ ikrâhe fi-ddin" âyeti ile hattın ketebesî; Ahmed Mâhir Tekfurdağızâde Kütahyavî 1254/1838-1839 ibâresi yazılıdır.

Kubbede ise Allah, Muhammed lâfızlarının yanı sıra; Dört Hâlife'nin, Hz. Hasan ve Hüseyin'in isimleriyle İhlâs Sûresi yer almaktadır.

Kubbe direkleri arasındaki kuşakta Gâlib Dede'nin o meşhur Türkçe rubâîsi ve Hazret-i Pîr'in "Semâ Gazeli"nden altı beytin sekiz defa tekrâr edildiği görülür.

Gâlib Dede'nin rubâisi, mâlûm olduğu üzere şöyledir:

Ey kâşif-i esrâr-ı Hüdâ Mevlânâ
Sultân-ı bekâ şâh-ı fenâ Mevlânâ
Aşk itmededür hazrete böyle hitâb
Mevlâ-yı gürûh-ı evliyâ Mevlânâ

Yâni;

*Ey ilâhî sırların keşfedicisi Mevlânâ!
Bekâ yurdunun sultanı, fenâ mülkünün şâhı Mevlânâ
Aşk, sana böyle hitap etmektedir.
Ey evliyâ topluluğunun Mevlâsı Mevlânâ*

Farsça beyitler ise, bilindiği gibi, şu mânâdadır:

*Bilir misin semâ nedir? Belî (evet) sesini işitmek
Hakk'a ulaşıp kendini kendinden almaktır.
Bilir misin semâ nedir? Varlıktan habersiz olmak
Mutlak fânilik içinde, ebedilik zevkini tatmaktır.
Bilir misin semâ nedir? Yakûb'un derdine devâyı,
Yûsuf'un gömleğinin kokusunda bulmaktır.
Bilir misin semâ nedir? Semâ, Musa'nın asâsı gibidir.
Firavun'un bütün sihirlerini, zamanla kendine çekmektir.
Bilir misin? "Benim, Allah ile husûsi bir ânım vardır."
Sözünün sırrına mekânsız ve aracı olmadan ermektir.
Bilir misin semâ nedir? Şems-i Tebrizî misâli,
Gönül gözünü açarak mukaddes nurları görmektir.*

Batı duvarında 1812 ve 1841 yıllarına âit tâmir kitâbeleri yer almaktadır.

Dört beyitten ibâret birinci kitâbe şöyledir:

1. *Fürûğ-ı Şems ü himmet Mevlânâ Hâlet Efendi kim
Tecellî-bahş-ı ta'mîr oldu bu dergâh-ı pür-hûne*
2. *Olup bu bâbdan girdikte mûtu sırrına mazhar
Nazar kıl haşr ü neşre tut kulağın nağme-i sûra*
3. *Dem-â-dem dinle gel yâhû kudûmu mutrıbı nâyı
Semâ et dilde tevhîd-i ilâhi belde tennûre*
4. *Makâm-ı evcden âyini okurlar Kudsiyâ târih
Hele bu Mevlevî dergâhı döndü beyt-i mâmûre*

H. 1227/ M. 1812

(Hâlet Efendi, Mevlânâ ve Şems'in himmetleriyle bu mekânı güzel bir şekilde tâmir etti. İnsan, kapıdan girdiği zaman, burada ölmeden önce ölmek sırrına mazhar olur. Hesâba çekileceğin günü düşün ve Sûr'un sesine şimdiden kulak ver. Dâima kudûmu, mutrıbı ve nâyı dinle. Tennûreyi giy ve Allah'ı birleyerek semâ et. Burada Evc makâmında âyin okurlar. Târih beyti: Bu Mevlevî dergâhı, yaşanabilecek güzel bir ev hâline geldi.)

İkinci tâmir kitâbesi de şöyledir:

1.

*Kutb-ı âlem gavs-i a'zam pâdişâh-ı muhterem
Şâh-ı Mansûru'l-âlem şevketlü Han Abdülmecîd
Câlis-i evreng-i şevket ol Şâh-ı mâlik-i nikâb
Cûd-ı lutfuyle eder şâhân-ı âfâk-ı abîd*

2.

*Ol şehinşâh-ı selîmü'l- kâlb âdil meşrebin
Çekdi nev- tedbîr adlî, zulme bir ser-sedîd
Kıldı tazîmât ile ma'mûr mülk-i milleti
Buldu dünyâ intizam hâli bir vefk-i ümîd*

3.

*Âlemi kıldıkca i'mâr ol şehinşâh-ı güzîn
Hak Taâlâ ömrünü ikbâlini kılsm medîd
Eyleyüp ervâh-ı ehllullah'a kasmed-ihritâm
Bir sürü dergâhların tecdîd kıldı bir mezîd*

4.

*İşte ezcümle Kütahya Mevlevî Dergâhının
Tarh-ı dürr-i semende letâfet gün gibi oldu bedîd
Şâd olur Ruh-ı Cenâb-ı Mevlevî ol şâhdan
Böyle bir dürr ki kıldmdı ahd-ı lutfûnda cedîd*

5.

*Buldu Kütahya zihî bu dergâhı zîb ile tâm
Mısra-ı zîbâsı oldu tâm tarîk-i müfîd
Resm-i diğerde dedim târîh-i bâlâsın Azîz
Kıldı pâk îcâd bu dergâhı Han Abdülmecîd*

(..... /1841)

(Âlimlerin kutbu, yardımcısı olan değerli kişi Sultan Abdülmecîd, tahta oturduğu zaman kötülükleri ortadan kaldırdı. Muhtaçlara cömertçe yardım etti. O şahların şahı, yumuşak kalpli adâletli sultan, milletin mülkünü îmâr etti.) Ülkeye, ümîd edilenden daha çok hizmet etti. Hayırlı hizmetlerine devam ettiği sürece, Allah, O'nun sultanlığını ve ömrünü uzatsın. Sultan Abdülmecîd Han, Allah dostlarının hatırlarını sayıp çok sayıdaki dergâha bir yenisini daha eklemiş oldu.

Kütahya Mevlevî Dergâhı incilerle süslenerek güneş gibi ortaya çıktı. Mevlevî büyüklerinin rûhu şâd olsun. Kütahya, Abdülmecîd Han sâyesinde, çok süslü, şâhane bir Dergâha kavuştu.)

Mevlevîhâne sonradan mescid hâline getirildiği için, minber ve mihrap, binâyâ hakim olan üstün zevk ve estetik anlayışla uygunluk arzitemektedir. Minbere neredeyse bitişik sivri bir kemerin altından semâhânenin "türbe" tarafına geçilir.

Kaynaklarda "Hezar Dinârî Mescidi" olarak zikredilen bu türbede, başta Ergun Çelebi Hazretleri ve Sâkıp Mustafa Dede olmak üzere 14 mevlevî büyüğü medfundur. Ergun Çelebi'nin, buradaki vazîfesini, 75 yaşındayken vefat ettiği 775 / 1373 yılına kadar sürdürdüğü bilinmektedir:

Binânın Batı tarafında ise hazire yer almaktadır:

Buradaki kabir taşlarının, her geçen gün mevlevîhâneye âit pek çok bölüm gibi tahribâta ve tamâmen kaybolmaya uğramaması için; derneğimizce İstanbul Dolmabahçe Sarayı'ndan dâvet olunan iki kişilik uzman bir ekip bu taşları okumuş, durumları tesbit edilmiş ve sonuç, Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne şöylece takdim olunmuştur:

1.

Hüve'l-bâkî
Esbak Haleb Vâlîsi el-Hâc
Mehmed Râgıb Paşa
Hazretlerinin harem-i
İsmet-penâhîleri
Kadınlarından merhûme
Re`fet Kadınefendi'nin
Rûhiçün fâtiha
Sene 1239

2.

Baş taşı yok

3.

Hüve'l-bâkî
Genç yaşım da geldi Hak'dan kâse-i pür-zehr-i ecel
Hak beni da'vet eder dârü'l-bekâya doğru gel
Doymadım genç yaşım da dünyâda müriüvetlenmedim
Alnıma böyle çalınmış hâme-i takdîr-i ezel
Ağlaşur kavm u kabîlem yâ niçün ağlarsınız
Bunu sizlerden özge hazretim sevmiş güzel
Cezâyirli Ahmed Bedrî Efendi'nin kerîmesi Kütahya
Tabûr Ağası rif'atlû Hacı Fâik Efendi'nin
Baldizesi Fâtıma Hanım'ın rûhiçün fâtiha
Fî 19 Ramazân sene 1314

4.

Hüve'l-bâkî
Gonce gülüm uçdu cennet bâğına
Firâkı kaldı vâlikesinin cânına
Esbak Haleb vâlîsi el-Hâc Mehmed
Râgıb Paşa hazretlerinin kerîme-i
Ma'sûmları merhûme Nesîbe Hanım-
Efendi'nin rûhiçün fâtiha
Sene 1240

5.

Hammâmcı Mevlevî'nin
Kerîmesi merhûme
Ve mağfûrûn lehâ
Âişe Molla'nın
Rûhiçün fâtiha
Sene 1246

6.

Baş taşı yok

7.

Hüve'l-bâkî
Gonce gülüm uçdu cennet bâğına
Firâkı kaldı vâlidî cânına
Kütahya Tabûr Ağası rif'atlû
Hacı Fâik Efendi'nin baldizesi
Fâtıma Hanım'ın mahdûmu Ahmed İhsân
Bey'in rûhiçün fâtiha fi 5 Muharrem Sene 1315

8.

Hüve'l-hallâku'l-bâkî
Nevâziş eyledi cediti Celâleddîn mihmânuna
Kalır mu hiç me`yûs düşenler bezm-i ârifâna
Kime bâkî kalır bu âlem-i fânî gözün aç bak
Rizâ Efendi rizâ gösterdi dahi hükm-i Yezdân'a
Gözüm nem-nâk sînem çâk vefât târîhini yazdım
Hemîşe derd-i derûn bes gürûh-ı Mevleviyân
Rûhiçün el-fâtiha

9.

Baş taşı yok

10.

Baş taşı yok

11.

Merhûme ve mağfûrûn

Lehâ Nesîbe

Rûhiçün fâtiha

Sene 1219

12.

Baş taşı harap

13.

Baş taşı yok

14.

Hüve'l-bâkî

Hazret-i Hünkâr'a beste silsilesi bî-gümân

Hacı Abdülkâdir Çelebi hem müşâr-ı bi'l-benân

Post-nişîn-i dergâh-ı Ergûn kuddise sırrehû idi

..... tarafında hemân
 İrtihâl-i bezm-i ukbâsın dahi edüb tahrîr
 Binikiyüzyetmişiki uçdu tenden mürğ-ı cân
 El-fâtîha

15.

Hüve'l-bâkî
 Bu cihâne geldiğimi sanki ben hiç bilmedim
 Bir misâfir gibi geldim şâd oluben gülmedim
 Âhla zâr kılarak gençliğime doymadım
 Firkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim
 Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne birinci sınıf şâkirdlerinden
 Kütahya Tabûr Ağası Hacı Fâik Efendi'nin
 Kâim-birâderi Mehmed Fâik Efendi'nin rûhu
 İçün fâtîha fî 2 Şevvâl sene 1316

16.

..... ve mağfûrûn leh es-Seyyid eş-Şeyh
 Abdürrahîm Atâ el-Mevlevî ibn-i
 Eş-Şeyh Ahmed Hâlis el-Mevlevî
 Gaferallahu zünûbehümâ ve muti'nallahu
 Bi-berekâti esrârahumâ ve ce'ale'l-cenne
 bihimâ bi-hurmeti seyyidü'l-evvelîn rûh-ı
 Şerifleriçün fâtîha S (Safer) sene 1207

17.

Hû
 Ecille-i Mevleviyeden Kütahya'da
 Dergâh-ı Ergûn'da post-nişîn-i
 İrşâd iken âzîm-i dâr-ı bekâ olan

Kutbü'l-ârifîn nâkıl-ı sırr-ı Mennân
Es-Seyyid eş-Şeyh Abdürrahîm Efendi-
Zâde merhûm ve mağfûrûn leh eş-Şeyh
Mehmed Sâyib Dedeefendi rûhuna el-fâtiha
Sene 1239

18.

Hüve'l-hallâku'l-bâkî
Şeyh Şems-i Tebrîz evlâdından
Çorum hânedânı
Paşa-zâde İbrâhîm Efendi'nin
Mahdûmu merhûm ve mağfûr kutb
El-ârifîn gavsü'l-vâsılîn
Seyyid Şeyh Efendi'nin rûhuna fâtiha

19.

Hüve'l-bâkî
Konya ekâbir-i ulemâsından
Atâiyye Medresesi müderrisi
Çemreli el-Hâc Ali Rizâ Efendi'nin
Rûhiçün fâtiha sene 1314

20.

Hüve'l-hallâku'l-bâkî
Merhûm ve mağfûrûn leh eş-Şeyh es-Seyyid
Hâlis Efendi ibn-i eş-Şeyh Hazret-i
Sâkıb el-Mevlevî muti'nallahu bi-inâyâtihim
El-celîl gafere lehumâ anhumâ rûh-ı
Şerîfleriçün fâtiha Sene 1191

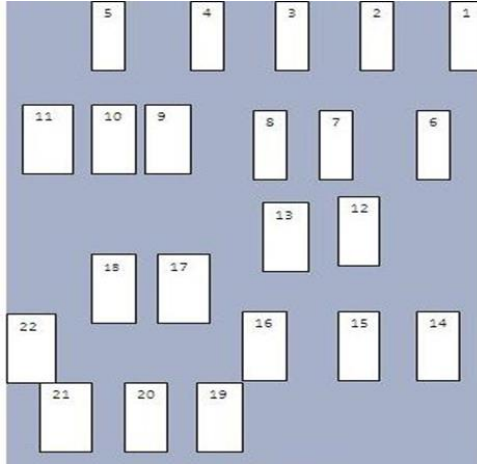
21.

*Hüve'l-bâkî**Sandımdı müsâ'id müteveccih bana dünyâ**Mes'ûdluğum âleme magbût idi hayfâ**Bir anda bakdım ki yalan çıkdı o ru`yâ**Ümmîd hilâfında zuhûr etdi mukadder**Ey seng-i mezârım okuyan tâbi'-i hulyâ**Ey talebini tutmak dileyen tıfl-ı emel-sezâ**Kucak ? değıl ocak ? dahi yok fâide aslâ**Birgün yuta hakdır seni elbetde şu ejder â**Kâdir iken et bezl-i mesâ'î hasenâta**Bâkî değıl aldanma menâlât-ı hayâta**El-mağfûr Hacımolla-zâde Sâlih Ziyâ Beyefendi rûhuna fâtiha**Fî 18 Zi'l-hicce sene 1302*

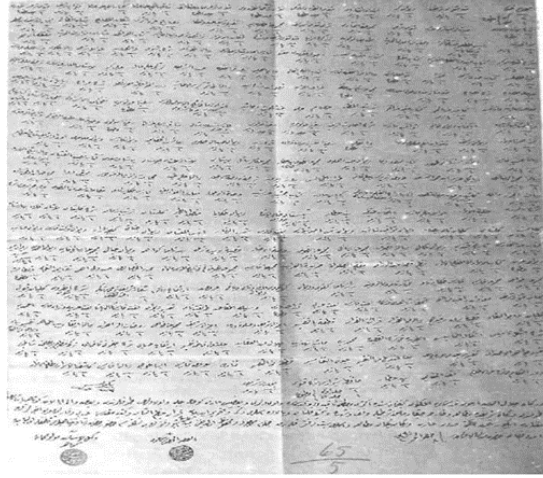
22.

*Hüve'l-bâkî**Ağlasun dîdelerim gitdi elimden emelim**Ne diyem hançerle kat' ediyordur dilim**Gam günümde giderirdi derûn-ı elemim**Rıhlet-i bâğ-ı cinân eyledi ferrûh-ı günüm**Yedi yaşında idi içdi şerâb-ı eceli**İbn-i Sâlih Ziyâ gonca-i şerâfet çelevi**Yakdı yandırdı derûn-ı peder ü mâderini**Sâkî-i kevser-i cennet işte Ferrûh Çelebi**El-mağfûr Hacımolla-zâde Abdurrahman Ferrûh Çelebi**Rûhuna fâtiha sene 1308*

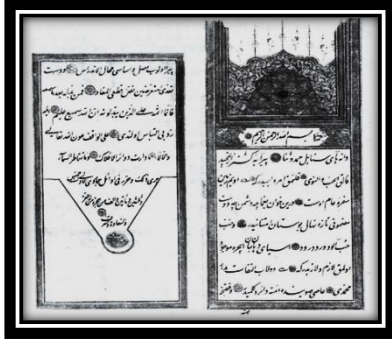
(Ulucami Ciheti)

Hamuşân Plânı

(Mevlevîhâne Ciheti)

*KMMM'ya Bağışlanan
Kitap Listesi*

Zamânında, Ergun Çelebi Hazretleri tarafından kurulan kütüphâneye âit edebî ve tasavvufî çok sayıdaki seçme kitap, çeşitli kütüphanelere -başta Konya Mevlânâ Müze Arşivine 65/5 numara ile bir liste halinde taşınmıştır.

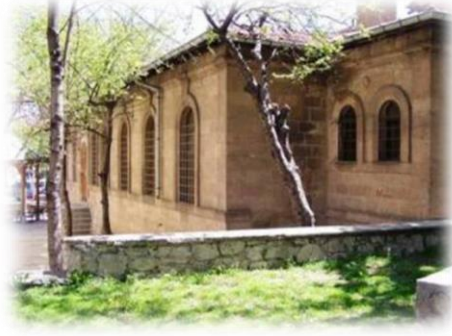

Vakfiyenâmenin İlk Sayfası

“Mevlevîhâne Vakıfları Ergun Çelebi’den önce kurulmaya başlanmış, son asra kadar da desteklenmiş ve gelişmiştir. Germiyanolu II. Yakub Bey tarafından, vakıflarından Mevlevîhâne için ayrılan 5000 kuruş nakit, vakfın diğer gelirlerine eşittir.” (Abdurrahman DOĞAN, Erguniyye Mevlevîhânesi, Sır Yayıncılık ve Kütahya Belediyesi, s.40-46, İstanbul, 2006)

Mevlevîhâne'nin doğu avlusunda derviş hücreleri, kütüphâne ve Matbah'ın bulunduğu, çeşitli kaynaklarda belirtiliyor olmasına rağmen, bugüne gelebilmiş yegâne binâ, geçmiş yıllarda uzun müddet “Aşevi” ve “depo” olarak hizmet veren; yıllardan beri de harap, bakımsız ve zamânın insâfına terkedilmiş olan yapıdır. (Çeşitli kaynaklarda varlığından bahsedilen Kütüphâne, burası olabilir.)

Söz konusu "metruk aşevi" nin kible yönünden görünüşü...

Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün sorumluluğunda bulunan Aşevi'nin içinden üzücü görüntüler...

Aşevi'nin bitişiğindeki Eydemir Hamamı'nın sebebiyet verdiği su kaçakları ve rutûbet, ecdat yâdigârı yapıya sür'atle müdâhale edecek himmet sâhiplerini beklemektedir.

Ayrıca, burası ile Eydemir Hamamı arasındaki kuytu bölge de ne yazık ki uyuşturucu bağımlısı kimselerin barınağı hâline gelmiştir. İşte bütün bu sebepleri göz önüne alan Kütahya Mevlânâ Araştırma Kültür Sanat Derneği (KÜMAKSAD) Yönetim Kurulu, tüzüğünün ilk maddesindeki gâyeye uygun olarak -üç yıl önce- bir proje hazırlayıp Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne baş vurmuş ve projeyi uygulamak için teşebbüse geçmiştir.

Aynı zamanda söz konusu Proje, Kütahya Belediye Başkanlığına da sunulmuş, müşterek hareket etme imkânları araştırılmış; Belediye Meclisi'mizin onayı ile "Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi Kültür Sanat Merkezi" olarak adlandırdığımız bu proje, Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün de onayı ile 3 (üç) yıl sonunda uygulama imkânına kavuşmuştur.

Kütahya Belediyesi'nin ilgili birimleri, Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün hazırlattığı söz konusu binâ ile ilgili projeler ve şartnâmeler üzerinde hâlen çalışmakta olup, Bakanlık "olur"u beklenmektedir.

Konuyla ilgili projenin detayları aşağıda sunulmuştur:

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
İÇİNDEKİLER	ii
EK 1: Aşevi İç Ve Dış Mekan Bugünkü Vaziyeti	6
EK 2: Kümaksad Faaliyetleri	17
EK 3: Kümaksad Başkanı Rıza Tekin Uğurel'in Özgeçmişi	23
1. TANIM	1
1. 1. Projenin Adı	1
1. 2. Projenin Uygulanacağı Yer	1
1. 3. Projenin Başlatılma Gerekçeleri	1
1. 4. Projenin Amacı	2
2. BAŞVURU SAHİBİ	4
2. 1. Kimlik	4
2. 2. Başvuru Sahibinin Bilgileri	4
2. 2. 1. Kuruluş Bilgileri	4
2. 2. 2. Faaliyetleri	4

1. TANIM**1. 1. Projenin Adı**

Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi Kültür ve Sanat Merkezi

1. 2. Projenin Uygulanacağı Yer

Kütahya ili, Merkez İlçesi, Börekçiler Mahallesi, Dönerler Meydanı'nın güneybatısında, Ulu Cami'nin doğusunda bulunan Erguniye zaviyesine ait metruk halde bulunan matbah-ı şerif (aşevi).

1. 3. Projenin Başlatılma Gerekçeleri

Anadolu kültür ve medeniyetinin oluşmasında önemli bir yere sahip olan Mevlevîhâneler sevgi, saygı, birlik, beraberlik, hoşgörü, huzur ihtiva eden ortamıyla yüksek düzeyde birer ilim, irfan, kültür ve sanat merkezleri

olarak insan eğitip, olgunlaştırma amacıyla hizmet etmişlerdir. Mevlevîhâneler, insanı muhtelif eğitim merhalelerinden geçirerek, yaşadığı cemiyet içerisinde ve dünya üzerindeki vazife ve mes'uliyetlerini öğretip kâmil insan yetiştirme hedefini esas alırlardı. Kültür ve medeniyet anlayışımızda Mevlevîhaneler sadece dinî fonksiyon taşımayıp, aynı zamanda içtimaî faaliyetlerin de icrâ edildiği mekânlardı. Bir san'at okulu, bir akademi nispetinde eğitim verilen Mevlevîhanelerde okuma - yazmadan yüksek tahsile her türlü dersler verilirdi. Mevlevîhâneye intisab eden herkes istidâdına göre yönlendirilir, onlara istidâdı doğrultusunda mûsiki, hat, tezhip, ebrû, marangozluk, oymacılık öğretilirdi. Lisan da öğretilen Mevlevîhanelerde Türkçe'nin yanısıra Farsça, Arapça, Latince ve hatta devrine göre Fransızca ve Rumca öğretildiği bilinmektedir. Bu müstesna vazifeleri yerine getiren Mevlevîhânelerden biri de XIV. Yüzyılın ortalarında Hazreti Mevlânâ'nın torunu olan Celaleddin Ergun Çelebi tarafından kurulan Kütahya Mevlevîhânesi'dir.

Kütahya Mevlevîhânesi'nin ilk hâli Hazer Dinari Mescididir. Mescidin doğusuna bugünkü Mevlevîhâne inşâ edilmiştir. Mevlevîhâne 1912, 1841, 1959 yıllarında tamir görerek bugünkü şeklini almıştır. Mevlevîhâne'nin güney tarafında önceleri matbah-ı şerif, dedegân evi, derviş hücreleri, meşrûta ve diğer bölümler bulunuyordu. Matbah'ın önünde ise yedi katlı, an'atlı bir çeşme vardı. Şu anda ise Mevlevîhâne'nin önünde bu târihî yapıya göre nispetsiz görünen ve ana binayı kapatan bir şadırvan vardır. Erken dönem Mevlevîhânelerin önem taşıyan eserlerinden olan Kütahya Mevlevîhânesi 1925'ten sonra uzun yıllar ihmâl edilerek; semâhâneye ek binâlar, mimârî ve tezyinî yönlerden büyük zararlar görmüş olmakla birlikte depo ve benzeri şekillerde kullanıldığı bilinmektedir. Mevlevîhâne 1959'da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore ettirilerek, ana binâ câmi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ana binânın tamamlayıcı unsurları yâni Kütahya Mevlevîhânesi'ni meydana getiren külliye'nin diğer bölümleri yok olup gitmiştir.

Harap olan matbah-ı şerif veya derviş hücreleri diye bilinen bu bölüm, 1964 yılında onarılmış ve bazı değişikliklerle Kızılay Aşevi haline dönüştürülmüştür. Bugün sadece ana binânın batısındaki Hazîre ve güneyindeki kesme taştan inşâ edilmiş bugünkü metruk aşevi kalmıştır (Bkz. :Ek-1). Devrinde bir üniversite, bir akademi niteliğiyle eğitim veren bir Mevlevîhâne'nin âtıl, metruk bir halde bulunması köklü bir kültür geleneğimize sâhip çıkmadığımızı göstermektedir. Buradan yola çıkarak

Kütahya Mevlevîhânesi'nin maddî ve mânevî dünya ölçüsündeki tartışılmaz yerinin, lâıyk olduğu önem ve duyarlılıkla ele alınarak tanıtılması ve aslına uygun olarak düzenlenip, tefriş edilerek bir kültür ve san'at merkezi olarak mânevî, fikrî, san'at eğitimlerinde bir akademi olarak kullanımının gerçekleştirilmesi prensibi hareket noktamızı belirtmektedir. Bu noktadan hareket ederek, büyük kültür mirâsımıza can vermek gerekçemizi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne âit olan Erguniye Mevlevîhânesi matbah-ı şerifinin (aşevi), KÜMAKSAD adına kiralanarak, restorasyon ve tefrişi çalışmaları, KÜMAKSAD Üyeleri, Kütahya Belediyesi ve Kütahya'nın sanayi ve iş çevresi tarafından finanse edilmesi planlanmaktadır.

1. 4. Projenin Amacı

Mevlevîliğin kurulması, gelişmesi ve kökleşmesinde önemli bir yere sahip olan Kütahya Mevlevîhânesi ilim, kültür ve san'atın gelişmesine azımsanamayacak derecede hizmet etmiştir. Bugün bu müstesna yerin sadece câmi olarak kullanılması, matbah-ı şerif ve diğere alanları metruk bir şekilde kaderine terk edildiği görülmektedir. Kütahya Mevlevîhânesi matbah-ı şerifinin derviş odalarının yani bugün aşevi olarak bilinen bölümün aslına, târihî dokusuna uygun bir şekilde, dönemi temsil eden canlandırmalara da yer verilerek yerli, yabancı insanımızın Mevlâna ve Mevlevîlik kültürü ile ilgili bilmek istediklerini canlı olarak görebilecekleri bir ortamı tefriş edip, düzenleyerek yüzyıllarca mânevi ve maddî eğitimle cemiyete faydalı insanlar yetiştiren Mevlevîhânelerinin mirasına nispeten sâhip çıkabilmek arzusuyla Kütahya Erguniye Mevlevihanesi Kültür ve San'at Merkezi oluşturarak bir akademi anlayışıyla insanımızın eğitime ve Kütahya'nın tanıtımına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Bu doğrultuda Hz. Mevlânâ'yı, onun eserlerini, düşüncelerini lâıykıyla anlayabilmek yolunda çalışmalar gerçekleştirmek, kültür ve medeniyet an'anemizin tabî bir devâmı olarak bilim, kültür, edebiyat ve sanat alanlarında faaliyetler yapmak hedeflenmiştir.

Amaç ve hedeflerimizi gerçekleştirebilmek için faaliyet ve hizmet alanları aşağıda gösterilmiştir.

- 1) Hz. Mevlânâ Mesnevî Okumaları
- 2) Mevlevî Âyin-i Şerif-i Çalışmaları
- 3) Tasavvuf Mûsikîsi Araştırma, İnceleme ve Eğitim Çalışmaları

- 4) Tasavvuf Mûsikîsi ve Klâsik Türk Mûsikîsi Koro Çalışmaları
- 5) Enstrüman Öğrenimi Çalışmaları;
 - Ney Atölyesi,
 - Tambur Atölyesi,
 - Ud Atölyesi,
 - Klasik Kemençe Atölyesi,
 - Kanun Atölyesi,
 - Bendir, Kudüm gibi Ritm Sazları Atölyesi,
 - Keman Atölyesi.
- 6) Hat, Tezhip, Ebrû Kursları
- 7) Hat, Tezhip, Ebrû Sergilerinin Tertip Edilmesi
- 8) Osmanlıca, Farsça öğrenimine yönelik kursların açılması
- 9) Karagöz ve Hacivat Gölge Oyununun Sergilenmesi
- 10) Ramazan Ayında iftarların düzenlenmesi
- 11) Özüne sadık Kalınarak Semâ törenlerinin icrâ edilmesi
- 12) Her yıl Hz. Mevlânâ'nın vuslat zamanı, Şeb-i Arus törenlerinin muadili bir törenin tertiplenmesi
- 13) Her yıl Hz.Mevlânâ'nın doğum yıl dönümü sebebiyle halka aşure ikram edilerek, Hz. Mevlânâ'nın doğumunun kutlanması
- 14) Her ay belirlenen günlerde Konserlerin icrâ edilmesi
- 15) Hz. Mevlânâ'nın torunu Ergun Çelebi ve âilesinin kabrini de içinde barındıran Kütahya Mevlevîhânesi'nde dua töreni geleneği başlatılarak Ergun Çelebi'nin anılması.
- 16) Hz. Mevlânâ, Mevlevilik, Tasavvuf Târihi ve Kültürü, Geleneksel Türk San'atları, Türk Mûsikîsi ile ilgili konferans, sempozyum, panel, sohbetlerin düzenlenmesi

2. BAŞVURU SAHİBİ

2. 1. Kimlik

Tam Yasal Adı	Kütahya Mevlânâ Araştırma Kültür ve San'at Derneği
Kısaltması	KÜMAKSAD
Yasal Statü	Kamu Yararına Çalışan Dernek
Resmi Adres	Fâti̇h Sultan Mehmet Bulvarı, Deniz Apt. No:56 KÜTAHYA
Telefon Numarası	0 274 228 41 44
Elektronik Posta Adresi	kumaksad@gmail.com
İnternet Adresi	www.kumaksad.org

2. 2. Başvuru Sahibinin Bilgileri

2. 2. 1. Kuruluş Bilgileri

Kısaltılmış adı KÜMAKSAD olan “Kütahya Mevlânâ Araştırma, Kültür, San'at Derneği”, 2007 yılının Mart ayında kurulmuştur; Merkezi Kütahya'dadır ve şûbesi yoktur. Derneğin başkanlığı Rıza Tekin Uğurel yürütmektedir. (Bkz.: Ek-3)

2. 2. 2. Faaliyetleri

KÜMAKSAD tüzüğünde amacını ve faaliyet konularını; Hazret-i Mevlânâ, Yûnus Emre ve benzerlerinin tüm insanlığı kucaklayan felsefesinin Kütahya ve çevresinde tanıtılması, öğretilmesi ve yaşatılması hedefine yönelik çalışmalar yapmak, Kütahya'da târihî ve kültürel değer taşıyan, bânîsi tarafından Mevlevîhâne ve ibâdethâne olarak kurulup vakfedilen; Hz. Mevlânâ'nın torunu Ergun Çelebi ve âilesinin kabrini de içinde barındıran Kütahya Mevlevîhânesi'nin kuruluş gayesine uygun olarak yeniden bir kültür ocağına dönüştürülmesine ve yaşatılmasına hizmet etmek olarak belirtmiştir. Bu çerçevede dernek bünyesinde Tasavvuf Mûsikîsi çalışmaları, Mesnevî okumaları, temel müzik bilgisi dersleri, ney, tambur, keman, gitar, bağlama dersleri, Osmanlıca dersleri, tezhip, ebrû çalışmaları, Karagöz - Hacivat gölge oyunu gösterileri, Şeb-i Arus çerçevesinde düzenlenen Konya seyahatleri gibi faaliyetler yürütülmektedir (Bkz: Ek 2).

EK 1: Aşevi İç ve Dış Mekân Vaziyeti

Resim 1: Mutfak tezgâhı ve pişirme

Resim 2: Mutfak tezgâhı

Resim 3: Mutfak giriş kapısı, niş ve tezgâh

*Resim 4: Mutfak tavanı
(Giriş karşıtı)*

Resim 5: Ana giriş kapısı (Sağ mutfak, sol depo kapısı)

Resim 6: Ana giriş kapısı tavanı

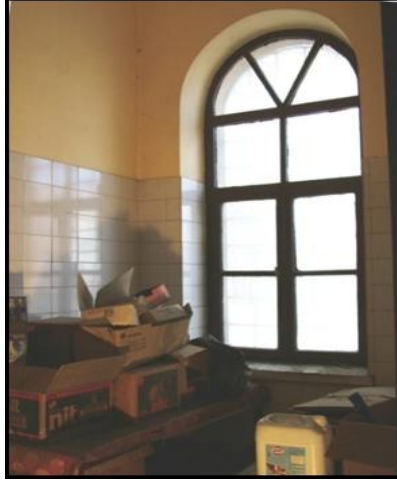
Resim 7: Ana giriş kapı karşısı (Sol mutfak, sağ depo kapısı)

Resim 8: Depo giriş kapısı tavanı

Resim 9: Depo giriş kapısı (içerden)

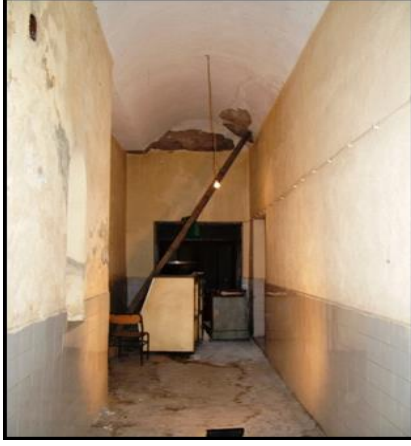
Resim 10: Depo giriş karşıtı

*Resim 11:
Koridordan lavabo kapısına bakış
(solda nişler, sağda ambar kapısı)*

Resim 12: Koridorda nişler

Resim 13: Koridordan lavabo kapısına bakış

Resim 14: Koridor sonu tavanı

Resim 15: Koridordan lavabo kapısı sağda ambarın 2. kapısı

Resim 16: Kömürlük giriş karşı köşesi

Resim 17: Kömürlük giriş arkası

*Resim 18: Kömürlük giriş arkası.
Duvar ve tavan*

*Resim 19: Koridor tavanı
(Havalandırma bacası)*

*Resim 20: Koridor
(Lavabodan ana çıkışa doğru)*

Resim 21: Ambar giriş karşı duvarı

Resim 22: Ambar sonu ve tavanı. (Solda ambar 2. kapı)

Resim 23: Ambar tavanı

Resim 24: Ambar giriş arkası (Sağda ambar 1. kapı)

Resim 25: Ambar giriş tavanı

Resim 26: Lavabo girişi. (Sağda wc kapıları, solda arka çıkış kapısı)

Resim 27: Tuvalet Girişi

Resim 28: Tuvalet Camı

Resim 29: Tuvalet Kapıları

Resim 30: Lavabodan arka cepheye açılan kapı. (İçten görünüşü)

EK 2: Kümaksad'ın Bazı Faaliyetleri

Resim 1: Türk Tasavvuf Müsîkisi Konserlerinden

*Resim 2: Manisa Mevlevîhânesi
Yesevi Gecesi Konseri*

Resim 3: Ud Dersleri

Resim 3: Ney Dersleri

Resim 4: Tambur Dersleri

Resim 5: Tambur Dersleri

Resim 6: Keman Öğrencileri

Resim 7: Tezhip Çalışmaları

Resim 8: Konferanslardan

Resim 9: "21. Yüzyılda Hz. Mevlânâ" Konulu Program

Resim 10: "Hz. Mevlânâ'da İnsan Olmak" Konulu Program

Resim 11: Mesnevî Sohbeti

Resim 12: İftar Programı

Resim 12: Kitap Satış Noktası

Resim 14: Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi ve Hamûşân'ın Temizliği

EK 3: Kümaksad Başkanı Rıza Tekin Uğurel'in Özgeçmişi

19 Ocak 1944'de Kütahya'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada, yüksek tahsîlini İstanbul'da yaptı. Yıldız Teknik Üniversitesi'nden inşaat mühendisi olarak mezun oldu. Yazı hayatına 1966'da başladı. Yaklaşık onbeş yıl süreyle Bâb-ı Âlî'de bulundu; Bugün, Sabah, Son Havâdis, Akşam, Türkiye, Orta Doğu, Millet ve Hergün gibi gazetelerde yazdı; bâzılarında Yazı İşleri Müdürlüğü ve Genel Yayın Müdürlüğü yaptı. 1977 yılında Mîzâhî Fıkra dalında ilk ödülünü aldı. Uzun müddet "Çaylak Mîzâh" ve "Siyâsî Dün" dergilerini yayına hazırladı. "Mavi Kırlangıç Çocuk Dergisi'nde, Yeşilay, Millî Işık, Yesevî ve Kubbealtı Mecmuâlarında yazıları yayımlandı. Tiyatro ile yakından ilgilendi; Kütahya ve İstanbul'da oyunlar sahneledi. Yayımlanmamış, fakat sahnelenmiş olan dört piyesi vardır.

Bunlardan "Kökgören" isimli oyunu, 1970 yılında Yeşilay Genel Merkezi'nin açtığı yarışmada; 37 eser arasından en yüksek puanı alarak birinci oldu. Rahmetli Târik Buğra'dan Tiyatro, Sâdi Yâver Ataman'dan Eski Ramazan Eğlenceleri ve Ramazan Mânîleri konularında yardım ve himâye gördü. 1967-68 yıllarında Millî Türk Talebe Birliği Tiyatro Müdürlüğü'ne getirildi. Buralarda çeşitli oyunlar sahneledi. Geleneksel Türk Tiyatrosu (Meddah, Karagöz, Orta Oyunu) ile de fiilen ilgilendi; oyunlar yazdı ve oynadı. Rıza Tekin Uğural'ın mûsikîyle ilgisi ise; yazarlığından çok önce başlamıştır. İlk hocası, kemânî olan babasıydı; kemanla başlayan mûsikî mâcerâsında ikinci merhale "Ney" oldu. Ressam Neyzen Ahmet Yakuboğlu'nun öğrencidir. Bilâhare, yüksek öğrenimi için İstanbul... Ve hocamızı, orada Kubbealtı Mûsikî Enstitüsü'nün ilk talebelerinden biri olarak görüyoruz. Büyüklerimizden devâsâ mîras olan ve aslâ hizmetleri göz ardı edilemez bu kubbede Yusuf Ömürlü'den nazariyat, merhûm Hâfız Kemâl Batanay'dan da tanbur dersleri aldı. Eşi Avukat Mebrure Uğurel Hanımefendi ile aynı enstitünün çatısı altında tanıştı ve 1973 yılında evlendiler. 1976'da kızları Gülşah, 1981'de ise oğulları Âgâh doğdu. 1980 yılında âilesiyle Kütahya'ya yerleşen Rıza Tekin Uğurel, Belediye Fen İşleri Müdürlüğü'nün yanı sıra dokuz yıl kadar da serbest mühendislik yaptı. 1991'de Kütahya Azot Sanâyiî'ne girdi ve 2000 yılında emekli oldu. 1987 yılında kurulan Kütahya Aydınlar Ocağı'nın 2007'e kadar Genel Başkanlığını yaptı. 2007 yılında Kütahya Mevlânâ Araştırma Kültür San'at Derneği (KÜMAKSAD)'nin kurulmasına öncülük etti ve Genel Başkanı seçildi ve hâlen hizmetine büyük fedâkârlıkla devâm etmektedir. Karagöz Tasvirleri yapmak, oynatmak, rebab, klasik kemençe, tanbur, ney gibi Türk

Mûsikîsi sazları tâmirâtı ve îmâlâtı hocamızın husûsî merakları arasındadır. Hocamız, uzun yıllardan beri Ramazan aylarında çocuk ve genç iftarları düzenlemekte, bu iftarlarda davul çalıp, mânîler de okumaktadır. Tekke Mûsikîsi konusunda araştırma ve incelemeler yapmış; birçoğu ilâhî formunda olmak üzere yüz elliden fazla eser bestelemiştir. Büyük formdaki besteleri şunlardır; Mâhur Kâr-ı Nâtık, Rast Tevhîd, Uşşak Tevhîd ve Dîvân-ı Hikmet'dir. O'nun kaleminden söz veyâ sazından nağme olarak; kısaca bütün varlığından faydalı ve güzel olarak ortaya ne çıkmışsa, bunların hepsinin mîmârı ve ilham kaynağı Büyük Mütefekkir ve Yazar Sâmiha Ayverdi ve Kubbealtı Lügatı şâheserinin mîmârı İlhan Ayverdi'dir. Hayâtının dönüm noktası, Sâmiha Ayverdi'yi ve eserlerini tanıdığı günle değişen hocamız, bu zâtın mensûr şiirlerinden müteşekkil "Hancı" isimli kitabından kırk kadar eseri de bestelemiştir. Kütahya'da mahallî Radyo ve Televizyonlarda pek çok müzik ve kültür programlarının da yapımcısı olan Rıza Tekin Uğurel hocamızın besteleri TRT repertuarına girmiş, Millî (Ulusal) yayınlarda ve konserlerde icrâ edilmektedir. Rıza Tekin Uğurel bu esnâda husûsiyetle mûsikî ve edebiyat alanında bir çok talebe yetiştirmiştir.

SUNUMLAR

MUĞLA MEVLEVÎHÂNESİ

Namık AÇIKGÖZ*

Prof. Dr. Namık Açıkgöz; Muğla Mevlevîhânesi'nde Mevlevîhânelerin mimari özelliklerinin birçoğunun olmadığını ve bu durumun üzücü olduğuna değinmiş ve Mevlevîhânenin tarihçesinden bahsetmiş ve görseller eşliğinde şimdiki durumunu anlatmıştır.

Mevlevîhânenin şu anda cami olarak kullanıldığını ve çevresindeki yeni yapılar ile yüksek duvarların yıkılmasının gerektiğine de değinen konuşmacı, Mevlevîhânenin bir özelliğinden bahsetmiş ve Semâhâne denilen yerde sekiz ahşap sütunun bulunduğunu, bunların "Ashab-ı Kehf"i ifade ettiğini söylemiştir. Ayrıca camide eski zamanlardan kalma bazı Mevlevîlik unsurlarının halen orada muhafaza edildiğini de anlatarak sözlerine son vermiştir.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin tasavvuf anlayışına dayanan Mevlevîlik, bir sûfî geleneği olarak 14. yüzyılın başından itibaren sistematik bir şekilde hayata geçmeye başladıktan sonra, başta Konya olmak üzere, İstanbul, Bursa, Afyonkarahisar, Kütahya ve Manisa gibi, Anadolu ve Balkanların muhtelif şehirlerinde oluşan Mevlevihanelerle, klâsik kültürün önemli kurucu, koruyucu ve nakledici kurumlarından biri olmuştur.

Bu geniş coğrafyaya yayılmış bulunan Mevlevî geleneğinin, yüzyıllarca aktif olduğu şehirlerden birisi de Muğla'dır.

1262 yılında Türk siyasî nüfuzünün etkin olarak görüldüğü Muğla yöresinde, Mevlevî geleneğinin bilinen ilk ismi H. 885/ M. 1480 yılında 90 yaşlarında vefat eden Sâlih Hüdâyî Dede'dir. Sâlih Hüdâyî Dede, ilk tahsilini, Emir Sultan'ın kız kardeşinin oğlu olup Muğla'ya yerleşen Seyyid

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, namikacikgoz@gmail.com

Kemâleddin'den almış, daha sonra Mevleviliğe instisab ederek muhtemelen 1450'li yıllarda, Fatih Sultan Mehmed'in inâyetiyle Muğla Mevlevihanesi'ni kurmuş ve burada Mesnevi okutmuştur.

Buna göre, Muğla Mevlevihanesi, İstanbul Galata Mevlevihanesi (tesisi 1491)'nden de önce Anadolu'da ilk tesis olunan dergâhlardan birisidir.

Resim 1- Muğla'nın Yukarıdan Görünümü

Muğla Mevlevihânesi, Anadolu'daki en eski zâviyelerden biridir.

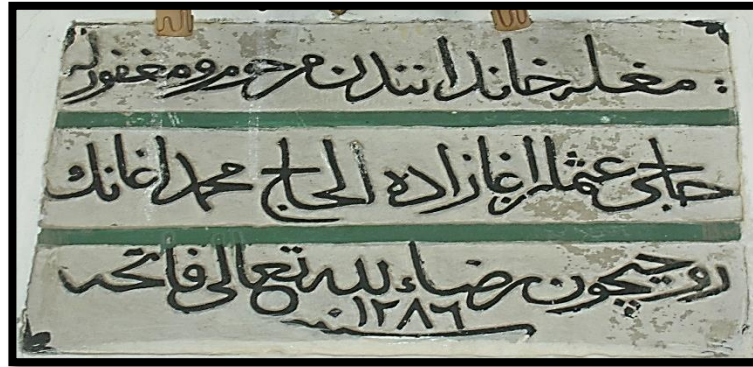
Resim 2- Muğla Şâhidi Câmii'nin Yukarıdan Görünümü

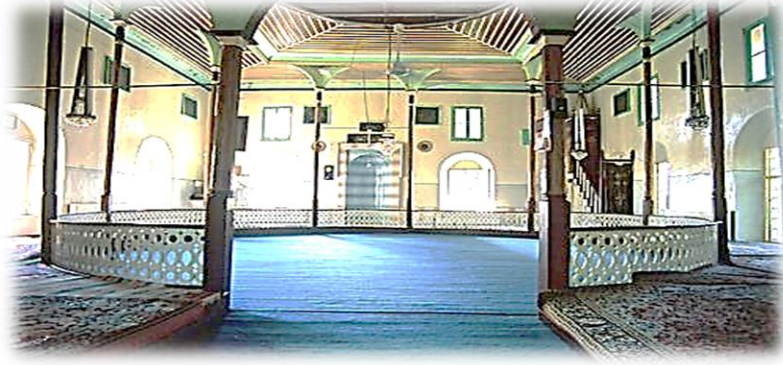
Resim 3- Muğla Şâhidî Camiî Dış Kapı Girişi

Resim 4- Muğla Şâhidî Camiî Girişi

Resim 5- Muğla Şâhidî Camiî Kapısındaki Kitabe

Resim 6- Muğla Şâhidî Camii içi –Semâhâne-

Resim 7- Muğla Şâhidî Camii içi –Semâhâne-

Resim 8- Muğla Şâhidî Camii içi –Semâhâne-

Resim 9- Muğla Şâhidî Camii içi –Semâhâne-

Resim 10- Muğla Şâhidî Camii içi –Tavan ve Direkler-

Resim 11- Muğla Şâhidî Camii içi –Tavan ve Direkler-

Resim 12- Muğla Şâhidî Camii içi –Tavan ve Direkler-

Resim 13- Muğla Şâhidî Camii içi –Tavan ve Direkler-

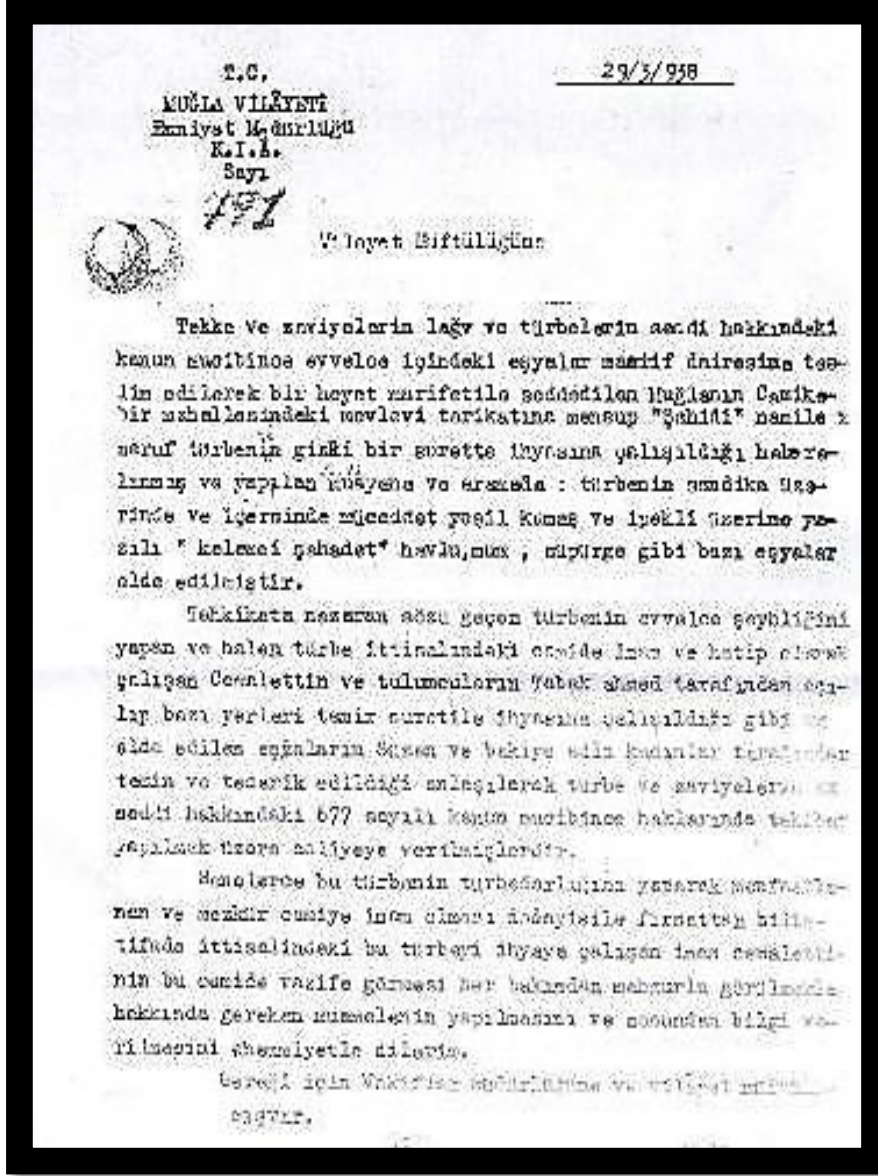
Resim 14- Muğla Şâhidî Camii- Şâhidî Türbesi

Resim 15- Muğla Şâhidî Camiî- Şâhidî Türbesi'ndeki Sanduka

Resim 16- Muğla Şâhidî Camiî- Şâhidî Türbesi'ndeki Sanduka

Resim 17- Tekke ve Zâviyelerin Kapatılmasından Sonra Türbenin Gizli Şekilde İhya Edilmesine Çalışılması Üzerine Emniyet Müdürlüğü'nden Gelen Uyarı Yazısı

Resimler 18- Muğla Şâhidî Camii- Şâhidî Türbesi'nde Muhafaza Edilen Eski Mevlevî Kıyafetleri ve Ney

Resim 19- Muğla Şâhidî Camii-
Bahçesindeki Hâmuşân

Resim 20- Muğlalı Şâhidî Dede'nin Manzum Sözlüğünün İlk Sayfası

Resim 21- Muğla Şâhidî Câmîi'ndeki Kütüphane Kitabesi

Resim 22- Muğla Şâhidî Câmîi'ndeki Kütüphane Kitabesi

MEVLANA DERGAHI

VE

KONYA

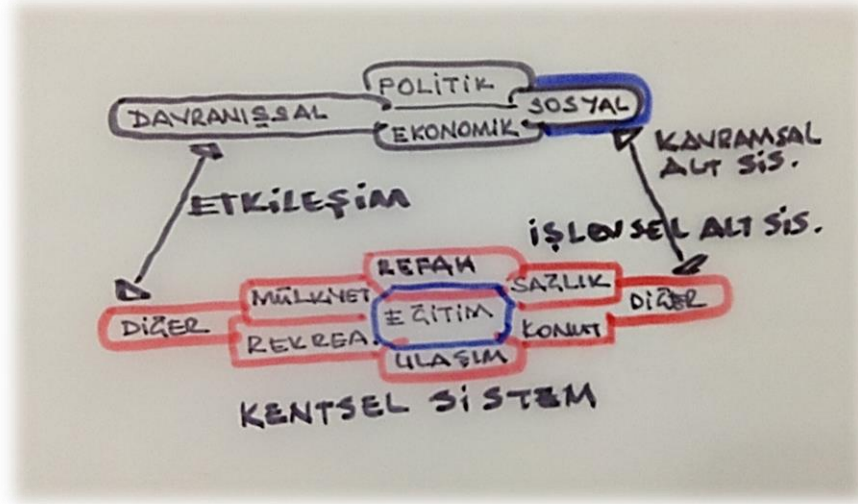
Ahmet ALKAN*

Prof. Dr. Ahmet Alkan, "Mevlâna Müzesi'nin Konya Kenti Mekânsal Gelişimine Etkileri" başlıklı konuyla katılmıştır. Sayın Alkan, 1985 yılında Hz. Pîr ile ilgili ilk defa bir konuşma yapması istendiğinde mesleği ile ilgili bu konuda ne söyleyeceğinin endişesini yaşarken, araştırmaları sonunda söyleyecek çok sözün olduğunu, ancak bu sefer de bunları söylemede 'ben yeterli miyim' endişesi yaşadığını aradan otuz yıl geçmesine rağmen hala bunun hicabını yaşadığını ifade ederek konuşmasına başlamıştır. Şehirsel sistemi tanımlamakla başlayan Alkan, iki kavramsal şehirsel sistemde alt sistemler ve işlevsel alt sistemlerden bahsederken bunların alt grupları incelendiğinde bir bilim insanı, bir gönül adamı ve bir düşünce insanı Hz. Mevlâna'nın kentsel hayata etkilerinin iki maddede incelenebileceğini belirtmiştir. Alkan: "Şehir insan gibi doğar, büyür ve varlığını devam ettirir. İnsan ona dokunmazsa kendi sürecinde yaşamına devam eder. Ama bir insan ona dokunursa o kentin kaderi değişir. Barselona kenti buna güzel bir örnektir, betonu bir hamur gibi kullanan Gaudi inşa ettiği katedrallerle kentini ön plana çıkarmıştır. Bu öyküden yıllarca yıl önce inşa edilen Floransa'da Domm Kilisesi, bunlardan da yıllarca önce Konya'da mânâ âleminin mimarı Hz. Mevlâna ortaya çıkmıştır. Sur yerleşkesi olan bir şehre gelen Hz. Mevlâna babası Bahaeddin Veled'in ve kendisinin gül bahçesine surlanması sonucu onu sevenlerin orta çağ kentlerinde bir ilki oluşturdukları sur dışı yerleşkeyi ortaya çıkarmışlardır. Artık sur yerleşkesinin dışında Hz Mevlâna'nın dergâhına doğru yeni yollar gelişir ve sur dışına taşmış çok merkezli kent modeli XIII.-XIV. yüzyıldan itibaren başlar. Bu bölgenin bir başka özelliği ise eski evlerin İslam öncesi kültürlere aittir. Ancak Hz. Mevlana ile başlayan boş arazide kendi yaşayanların yaşam anlayışları üzerine inşa ettikleri

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

Türk evi örneklerini sergilemeye başlamıştır, bunlarda kadını görürsünüz evde nasıl izler bıraktığını görürsünüz. Yan yana gelen evler çıkmaz sokaklar oluşturmuştur. Bu da komşu ilişkilerindeki samimiyeti göstermektedir. Dergâhın civarında cami, hamam, bedesten gibi yeni mekânlar gelişti. Günümüzde ise Dergâh, Büyük Konya Makro Formunu etkilemeye devam ediyor.” diyerek ayrıntılı bir Konya planlaması üzerinde durmuştur. Olumlu noktadan konuya yaklaşmak isteyen Sayın Alkan, yöneticilerdeki ciddi bilinçlenmeden duyduğu memnuniyeti dile getirirken yanlış uygulamalardan uzak durulmasını isterken yapılan yanlışları da dile getirmiştir. Mevlâna Kültür Merkezi'nin inşasındaki yanlışları özellikle içerisinde bulunacak semâ yerinin büyüklüğünün uygun olmadığını ifade ederken, Alâeddin Tepesi ile Mevlâna Dergâhı arasındaki yayalaştırma projesinin makro bir karar olduğunu, ama hala gerçekleştirilemediğini belirtti. Bütün bu kararlarda Hz. Mevlâna var ise gerçekleştirilme hususunda da daha kararlı ve isabetli olunmalıdır diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Çok bileşenli, karmaşık bir yapıya sahip olan Kentsel sistem, kavramsal ve işlevsel alt sistemler olarak, iki temel alt sistemden oluşur. Bu sistematik içinde “eğitim” ve “sosyal yapı”, kentin uzun vadeli şekillenmesinde önemli yer tutar.

Resim 1- Kent Yapılanmasının Şeması

Kendi halinde varlığını sürdüren mütevazî bir kent, günün birinde, bir insanla tanışır... Kentin ve kentlinin kaderi değişir. Bir apartmanla...

Resim 2- Antoni Gaudí - Casa Milà - Barselona

Resim 3- Antoni Gaudí - Sagrada Família - Barselona

Resim 4- Antoni Gaudi - Sagrada Familia - Barselona

Resim 5- Antoni Gaudi - Sagrada Familia - Barselona

Bir katedralle başlayan öykü, benzeri yapılarla, ya da....

Resim 6- Antoni Gaudi - Barselona

Kentsel mobilyalarla, görsellerle devam eder... Gaudi ve Barcelona'nın şiiresel beraberliği ve yolculuğudur bu...

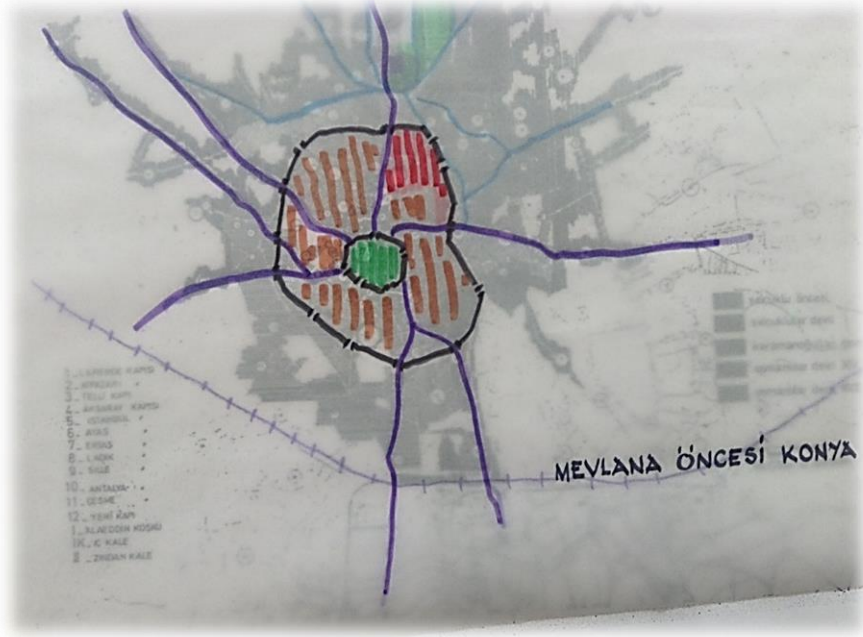

Resim 7-

Bu öyküden yüzlerce yıl önce, Brunoleccio ve Frenze yaşamıştır aynı kaderi. Bunlar kente sanatkarların dokunuşudur. Oysa...

Bunlardan da yüzlerce yıl evvel, Konya; Kaderini değiştirecek bir büyük insanı bağrına basar: Celaleddin-i Rumi... Hz. Mevlana... Hz. Pir...

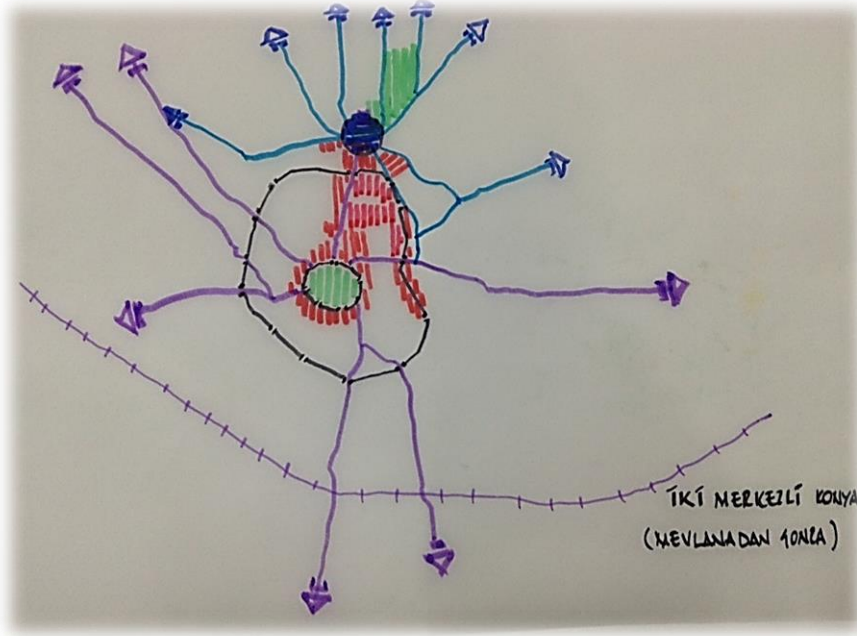
O gönüllere hükmeden, insana Şekil veren mana aleminin sanatkarıdır.
Kutb-ül Arifin... Gavs-ül Vasilin...

Resim 8- Mevlâna'dan Önce Konya Şeması

Ondan evvel Konya; bütün ortaçağ Şehirleri gibi merkezinde iç kale, onu çevreleyen dış kale ile bu merkeze yönelen yollardan oluşan, klasik, tek merkezli kent formuna sahiptir. Yerleşme sur içinde sıkışmıştır...

Hz. Mevlana döneminde Konya, tarihinde ender yaşadığı nüfus yoğunlaşmalarından birini yaşamaktadır. Anadolu Selçuklularının başkenti olarak, sayısız anıtsal yapılarla donanmış, mamur bir beldedir. Hz. Pir, ilk olarak (bugünkü) Çifte Merdiven mahallesine yerleşir (Gevhertaş medresesi) ve çevresinde yeni bir yoğunlaşma başlar...

Resim 9- Mevlâna Dönemi ve Sonrası Konya Şeması

Ancak kent formunda etkin değişiklik, Babasının ve kendisinin, ebedi mekanının seçmesi ile ortaya çıkar. Gül bahçesi, hızla sur dışında yeni bir merkezleşmeye ve yeni bir yerleşme oluşumuna mekan olur...

Konya'nın kalbi (Türbe önü) haline gelir. Konya bu sayede, tek merkezli kent formundan, sur dışına taşan , çok merkezli kent formuna geçer.

Hız. Pir'in çevresinde toplanmaya başlayan yakınları (Çelebiler) ve sevenlerinin oluşturduğu bu yeni konutlar, gerçek anlamda Türk - İslam kültürünü yansıtan, özgün örnekler olarak çok önemli ve değerlidir.

Bu yapıların biçimlenmesinde, sevgi, hoşgörü, kadın ve ailenin etkileri açıkça okunur...

Resim 10- Mevlâna Sonrası Mevlâna Dergahı Civarı

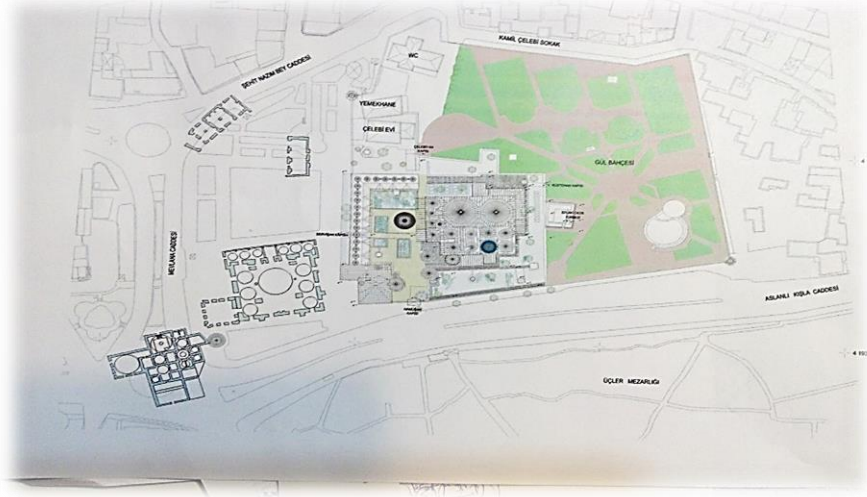
Resim 11- Mevlâna Sonrası Mevlâna Dergahı Civarı

Çıkamaz sokak, modern şehirciliğin ve çağın aradığı, komşuluk ve dayanışma fikrinin en canlı ve güzel örneklerini yaşatır, "ÇIKMAZ" larda... yüzlerce yıl... Mevlana ve Mevlevilikten beslenerek, yaşayarak... Yaşatarak...

Şimdi mahzun, maziye ve kaybolan değerlere yas tutar gibi...

Resim 12- Mevlâna Sonrası Mevlâna Dergahı Civarındaki Evlerden

Resim 13- Mevlâna Dergahı ve Civarı

Hz. Mevlana'nın dergahı civarında başlayan yeni yapılaşma kısa zamanda, dergaha eklenen medrese, imaret, cami, hamam ve ticari yapılarla, Konya bedestenine eklenen yeni bir "Merkez" oluşturur. Yanında ise, sevenlerinin oluşturduğu bir büyük mezarlık... Üçler... Adını erenlerden alan ve nice erenleri barındıran bir başka önemli mekan....

Resim 14- Geçmişte Mevlâna Dergahı ve Civarı

Resim 15- Mevlâna Dergahı ve Civarının Düzenlenmesi

Resim 16- Mevlâna Dergahı ve Civarının Son Yıllardaki Hali

Günümüzde ise Dergah; Büyük Konya Kentsel Makroformunun belirleyicisi olmaya devam ediyor. Kente yön veren önemli yapılar (Kültür merkezi, şehitlik, oteller vb.) Dergah çevresinde toplanırken, ulaşım sistemi, Dergaha odaklanarak yeniden şekilleniyor (Tramvay, yeni yaya aksları vb.)

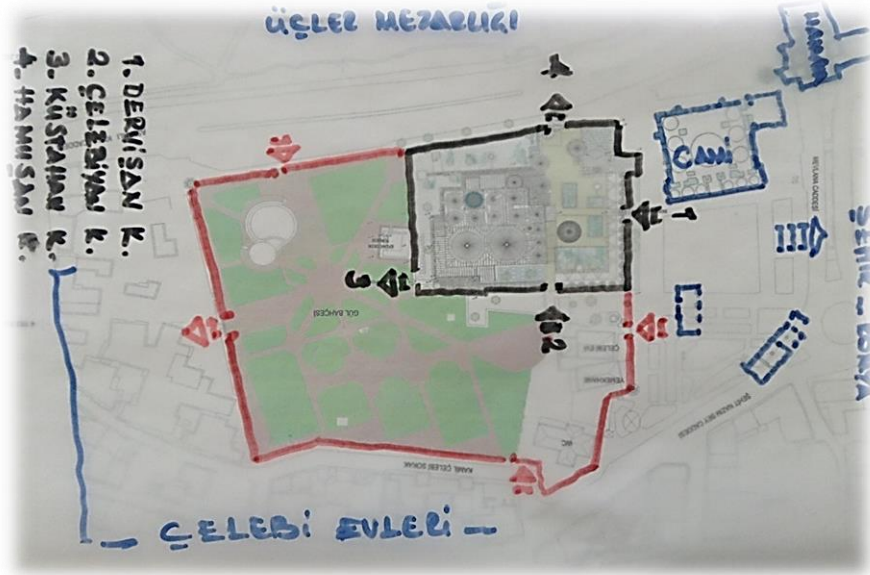

Resim 17- Mevlâna Dergahı ve Civarının Son Yıllardaki Hali

Resim 18- Mevlâna Dergahı ve Civarının Son Yıllardaki Hali

Çevresinde oluşturulan koruma alanı içinde yapılan restorasyon çalışmaları, Konya sivil mimarlığını yeniden tartışmamızı ve gelenekseli keşfetmemizi sağlıyor. Bugünlerde Türkiye gündeminde "Restorasyon" kavramını tartışıyor, Dergah sayesinde... Meydanı öğreniyoruz bütün Konya... Türk kentinde meydan var mı? Yok mu?... Gül Bahçesinde ticaret yapılır mı?... Yapılmalı mı?... Tartışarak bula çağız doğruları... Dergah sayesinde tartışmayı öğreniyoruz...

Resim 19- Mevlâna Dergahı ve Civarını Gösteren Şema

Bu son şekil... Sadece bir cümle; üzerinde düşünülün diye: Mekanın ve zamanın ruhunu anlamadan, o mekanı planlamayınız... Planladığınız mekânın, altında ve üstünde neler var? Tanımadan, kazma vurmayınız... Bunun için de önce bilgiye ulaşınız...

SAMSUN MEVLEVÎHÂNESİ

Osman KÖSE *

Prof. Dr. Osman Köse, Samsun Mevlevîhânesi'nin tarihçesi ile konuşmasına başlamış ve 16. yüzyılda yapılan ve şu anda yerinde olmadığını vurgulayarak iki yıldır Mevlevîhânenin yeniden inşa edil-mesi hususunda çalışmaların sürdüğüne değinmiştir.

Mevlevîhânenin geçmişteki konumu ve özellikleri için özellikle arşiv kayıtlarının incelenmesinin gerektiğini dile getiren Köse; yıkılan Mevlevîhânenin 1900'lü yıllara kadar yerine yapılmadığını ve sonrasında da yapılan çalışmaların sonuç vermediğini de anlatmıştır. Sayın Köse'nin konuşması görsellerle devam etmiş ve geniş bir tarihçe ile Mevlevîhânenin durumunu anlatarak şimdilerde belediyenin Mevlevîhâne çalışmasının olduğunu ifade etmiş ve konuşmasını tamamlamıştır.

Resim 1- Samsun Mevlevîhânesi

* Polis Akademisi Başkan Yardımcılığı ve Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürü
oskose@hotmail.com

MEVLEVÎHÂNE'NİN TARİHÇESİ

Timurtaş'ın Anadolu Genel Valisi olmasından sonra Samsun'da isminin sonunda "mevlevî" olan Evha b. Muhammed Mevlevî'in yaptırdığı camiyi Emir Timurtaş'a ithaf etmesi (14. asır başları):

Kale Camii kitabesi

"Amere haze'l –mescidü'l –mübarek fi eyyami'd-devleti

-Es-Sultanu'l-a'zam Ebu Said Hân haleda'llahu

-Sultânehû ve fi zemâni Nur Timûrtaş 'azze nasrahû

-Ed'afü'l -'abid Evhad bin Mahmûd el-Mevlevî senete selâse ve 'işrîne ve seb'a mie."

1520 tarihli tahrirde Samsun'da Seyyid Kutbüddin, Hızır Paşa ve Ahi Evran zaviyelerinden bahsedilirken, mevlevihane ile ilgili bir bilgiye rastlanmamaktadır.

1576 tahririnde bu üç zaviye ile İsa Baba, Ahi Ali, Ahi Elekçi zaviyelerine ilaveten **mevlevihaneden** bahsedilmektedir. Bu nedenle Samsun'da ilk Mevlevî dergâhının 16. asrın yarılarında (1550- 76 arası) teşekkül ettiğini var saymaktayız.

19. asrın yarılarna kadar Samsun Mevlevihane'si ile ilgili bilgiye rastlanmamaktadır.

1852 yılında Samsun'da zaviye statüsünde bir mevlevihane bulunmaktadır. Mevlevihane **şeyhi Mustafa** adında birisidir. **Kale** içinde de mevlevihaneye ait bir hamam bulunmaktadır. Mevlevihane çok faal değildir.

1862 yılında Samsun'a gelen mühendis Bursalı **Ali Rıza Efendi** halka sorduğunda kimse yerini bilmemektedir.

1852 yılında Samsun'da zaviye statüsünde bir mevlevihane bulunmaktadır. Mevlevihane şeyhi Mustafa adında birisidir. Kale içinde de mevlevihaneye ait bir hamam bulunmaktadır. Mevlevihane çok faal değildir.

1862 yılında Samsun'a gelen mühendis Bursalı Ali Rıza Efendi halka sorduğunda kimse yerini bilmemektedir.

1852 yılında Samsun'da zaviye statüsünde bir mevlevihane bulunmaktadır. Mevlevihane şeyhi Mustafa adında birisidir. Kale içinde de mevlevihaneye ait bir hamam bulunmaktadır. Mevlevihane çok faal değildir.

1862 yılında Samsun'a gelen mühendis Bursalı Ali Rıza Efendi halka sorduğunda kimse yerini bilmemektedir.

1852 yılında Samsun'da zaviye statüsünde bir mevlevihane bulunmaktadır. Mevlevihane şeyhi Mustafa adında birisidir. Kale içinde de mevlevihaneye ait bir hamam bulunmaktadır. Mevlevihane çok faal değildir.

1862 yılında Samsun'a gelen mühendis Bursalı Ali Rıza Efendi halka sorduğunda kimse yerini bilmemektedir.

1862 yılında mevlevihane binasının inşasına ve etrafının düzenlenmesine başlandı. Binanın yapımı ve hizmete girmesini iki yılı buldu. Çünkü 1864 yılında kendisi de mevlevi olan müfettiş Bursalı Rıza Efendi, yapım sürecinde olan Rüşdiye mektebi ve İsa Baba minaresinin inşaatlarını teftiş görevi ile ilgili Samsun'a geldiğinde, henüz faaliyete geçmeyen mevlevihane camii, minaresi ve şeyhefendi dairesinin teftişini de yapmıştır. Bu teftiştten sonra mevlevihanenin hizmete girdiği kesindir.

Çünkü 1865 yılı Aralık ayında Şeyh Seyyid Hafız Ali Dede'nin, mevlevihanenin "taamiye-yemeklik" tahsisatının artırılması için müracaat ettiği görülmektedir.

Hafız Ali Dede 1867 yılında vefat etti. Yerine 10 Ağustos 1867'de oğlu Cemaleddin Efendi (veya Cemal Efendi) atandı.

Cemaleddin Efendi göreve başladığı tarihten itibaren Mevlevihane'yi geliştirmek için gayretler gösterdi. Yeni yapılan mevlevihane kargirdi ve bir semahane ile birkaç hücreden oluşuyordu. Eski Mevlevihane'ye vakfedilen köylerin öşür gelirleri Maliye Nezareti tarafından yeni Mevlevihane'ye aktarıldı.

Hafız Ali Dede 1867 yılında vefat etti. Yerine 10 Ağustos 1867'de oğlu Cemaleddin Efendi (veya Cemal Efendi) atandı.

Cemaleddin Efendi göreve başladığı tarihten itibaren Mevlevihane'yi geliştirmek için gayretler gösterdi. Yeni yapılan mevlevihane kargirdi ve bir semahane ile birkaç hücreden oluşuyordu. Eski Mevlevihane'ye vakfedilen

köylerin öşür gelirleri Maliye Nezareti tarafından yeni Mevlevihane'ye aktarıldı.

Hafız Ali Dede 1867 yılında vefat etti. Yerine 10 Ağustos 1867'de oğlu Cemaleddin Efendi (veya Cemal Efendi) atandı.

Cemaleddin Efendi göreve başladığı tarihten itibaren Mevlevihane'yi geliştirmek için gayretler gösterdi. Yeni yapılan melevihane kargirdi ve bir semahane ile birkaç hücreden oluşuyordu. Eski Mevlevihane'ye vakfedilen köylerin öşür gelirleri Maliye Nezareti tarafından yeni Mevlevihane'ye aktarıldı.

Hafız Ali Dede 1867 yılında vefat etti. Yerine 10 Ağustos 1867'de oğlu Cemaleddin Efendi (veya Cemal Efendi) atandı.

Cemaleddin Efendi göreve başladığı tarihten itibaren Mevlevihane'yi geliştirmek için gayretler gösterdi. Yeni yapılan melevihane kargirdi ve bir semahane ile birkaç hücreden oluşuyordu. Eski Mevlevihane'ye vakfedilen köylerin öşür gelirleri Maliye Nezareti tarafından yeni Mevlevihane'ye aktarıldı.

Zeliha Hanım, oğlunun bir komploya kurban gittiğini ve hiçbir araştırma ve soruşturma yapılmadan Çelebi Efendi tarafından görevinden uzaklaştırıldığını savunsa da Vekil şeyh olarak atanan Hasib Dede, 1911 yılı Nisan ayında Samsun'a geldi ve görevine başladı. Zeliha hanım mutasarrıflık nezdinde şikayette bulundu fakat aynı yıl ma'zul şeyh Ali Enver Dede koleradan vefat etti.

Zeliha Hanım, 90 yaşlarındaki kayınvalidesi, küçük yaşta olan çocukları Yusuf ve Safiye ile baş başa kaldı. Bu sıkıntıların yanında Zeliha hanım, melevihane ve müştemilatından elini çekmediği için vekil şeyh Hasib Dede ile uzun sürecek bir mücadelenin içine girdi. Hasib dede, bu süre zarfında farklı bir kiralayarak orada oturmaya devam etti.

Canik Polis müdürlüğü Zeliha Hanım evde olmadığı bir anda kapıyı kırarak eşyalarını tahliye etmiş ve Hasib Dede buraya yerleştirilmiştir. Bunun üzerine Zeliha Hanım "*devr-i meşrutiyette*" ve mahkeme kararı olmaksızın girilen bu zorla hane boşaltma olayını Canik Müdde-i Umumiliği'ne şikayet ederek meseleyi mahkemeye taşınmıştır.

Zeliha Hanım, oğlunun bir komploya kurban gittiğini ve hiçbir araştırma ve soruşturma yapılmadan Çelebi Efendi tarafından görevinden uzaklaştırıldığını savunsa da Vekil şeyh olarak atanan Hasib Dede, 1911 yılı

Nisan ayında Samsun'a geldi ve görevine başladı. Zeliha hanım mutasarrıflık nezdinde şikayette bulundu fakat aynı yıl ma'zul şeyh Ali Enver Dede koleradan vefat etti.

Zeliha Hanım, 90 yaşlarındaki kayınvalidesi, küçük yaşta olan çocukları Yusuf ve Safiye ile baş başa kaldı. Bu sıkıntıların yanında Zeliha hanım, mevlevihane ve müştemilatından elini çekmediği için vekil şeyh Hasib Dede ile uzun sürecek bir mücadelenin içine girdi. Hasib dede, bu süre zarfında farklı bir kiralayarak orada oturmaya devam etti.

Canik Polis müdürlüğü Zeliha Hanım evde olmadığı bir anda kapıyı kırarak eşyalarını tahliye etmiş ve Hasib Dede buraya yerleştirilmiştir. Bunun üzerine Zeliha Hanım "devr-i meşrutiyette" ve mahkeme kararı olmaksızın girilen bu zorla hane boşaltma olayını Canik Müdde-i Umumiliği'ne şikayet ederek meseleyi mahkemeye taşınmıştır.

Ali Enver Dede'nin yerine de küçük oğlu Yusuf Efendi Mevlevihane'nin yeni şeyhi olarak atandı. Yusuf Efendi'nin yaşı çok küçük olduğu için onun yerine Kastamonu Mevlevihanesi'nden Mehmed Emin Efendi vekil şeyh olarak atandı. Bu süreçte Zeliha hanım, zamanın bazı Mevlevi şeyhlerden de destekler aldı. Özellikle Kastamonu Mevlevihanesi şeyhliğine atanan Ahmed Remzi Dede, Yusuf Efendi'nin şeyh olarak atanmasına destek verdi.

Mehmed Emin Dede ve Zeliha hanım arasında da benzer hukuki mücadele devam etmiştir.

Osmanlı devletinin sonuna kadar Yusuf Efendiye vekaleten Mehmed Emin Efendi Mevlevihane şeyhliğini yürütmüştür. Osmanlı döneminde Samsun Mevlevihanesi ile ilgili en son kayıtlar Birinci Dünya Savaşı yıllarına rastlamaktadır. Bu yıllarda Edirne Mevlevihanesi'nden Kadir Dede'nin listesine göre Samsun Mevlevihanesi şeyhi olarak Mehmed Emin Dede gösterilmekte ve zaviyenin büyüklüğünden bahsedilerek 38 kişiyle Şam'a giden Mevlevi Alayı'na katıldığı belirtilmektedir.

Samsun Mevlevihanesi, Osmanlı devletinin sonuna kadar bu yapı ile varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyetin ilanı ile 30 Kasım 1925'te yürürlüğe giren 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına yönelik çıkan kanuna dayanılarak, Samsun'da eşdeğer dergahlarla beraber kapatılmıştır.

Samsun Mevlevihânesi, 1940-1950 yıllarında yapılan yol genişletme çalışmaları esnasında yıkıldı. Günümüzde TEKEL fabrikası ile Samsun İl

Özel İdaresinin yer aldığı bölgede konumlanmış olan Mevlevîhâne, hemen yanındaki Mevlevîhâne caddesine de ismini vermiştir.

- 1852 - ? Şeyh Mustafa Efendi
- 1857 – 1862 Antalyalı Şeyh Hasan Dede
- 1862 – 1867 Hafız Ali Dede bin Hasan Dede
- 1867 – 1893 Cemaleddin Efendi bin Hafız Ali Dede
- 1893 – 1911 Ali Enver Dede bin Cemaleddin Ef. (Vek. Gelibolu’ dan Laz Mehmed Ef.)
- 1911 – 1912 ----- (Vek. Çankırı’ dan Hasib Dede)
- 1912 - - ----- (Vek. Ünyeli Mahir Efendizade Halil Efendi)
- 1912 – son Yusuf Ef. bin Cemaleddin Ef. (Vek. Kastamonu’ dan Hacı Mehmed Emin Efendi)

Resim 2- Samsun Mevlevîhânesi'nin Bulunduğu Bölgenin Günümüzdeki Hali

Resim 3- Samsun Mevlevihânesi'nin Bulunduğu Bölgenin Günümüzdeki Hali

Resim 4- Samsun Mevlevihânesi'nin Bulunduğu Bölgenin Günümüzdeki Hali

Resim 5- Samsun Mevlevîhânesi'nin Bulunduğu Bölgenin Günümüzdeki Hali

Resim 6- Samsun Mevlevîhânesi'nin Bulunduğu Bölgenin Günümüzdeki Hali

Resim 7- Samsun Mevlevihânesi'nin Bulunduğu Bölgenin Günümüzdeki Hali

Resim 8- Samsun Mevlevihânesi - Caddeye Verilen İsmi

Resim 9- Samsun Mevlevihanesi'nin Bulunduğu Bölgenin Günümüzdeki Hali

Resim 10- Samsun Mevlevihanesi'nin Bulunduğu Bölgenin Günümüzdeki Hali

Resim 11- Samsun Mevlevihanesi'nin Bulunduğu Bölgenin Günümüzdeki Hali

Resim 12- Samsun Mevlevihanesi'nin Bulunduğu Bölgenin Günümüzdeki Hali

Resimler 13- Samsun Mevlevîhânesi – Civarında Bulunan Bir Parkta Yapılmış Olan Semâzen Platformu

YENİKAPI MEVLEVÎHÂNESİ
VE
MEDENİYETLER İTTİFAKI ENSTİTÜSÜ

Recep ŞENTÜRK*

Prof. Dr. Recep Şentürk; Mevlevîhânelerin buldukları dönem içerisinde toplumdaki kendilerini soyutlamadıklarına değinmiş hatta Ali Kemalî Dede, Osman Selahaddin Dede ve Doğanî Ahmed Dede gibi meşayihden üç dedenin Şeyhülislam göreviyle Osmanlı devletinde görev aldıklarına, Yenikapı Mevlevîhânesi son dedesi Abdülkadir Dede (öl. 1935)'nin Mücâhidîn-i Mevlevî alayı oluşturarak ülke savunmasındaki desteklerine ve savaş dönemlerinde Mevlevîhânelerin hastane olarak kullanılmasında da öncü roller üstlenmiş olduklarına değinmiştir. Şentürk, Sunumunun sonunda ise bugünkü Yenikapı Mevlevîhânesi içinde yer alan Medeniyetler İttifakı Enstitüsü'nün kuruluşu, vizyonu, misyonu, dersleri ve öğrenci potansiyeli hakkında önemli bilgiler vermiştir.

Resim 1- Yenikapı Mevlevîhânesi

* Prof. Dr., FSM Vakıf Üniversitesi, Medeniyetler İttifakı Enstitüsü, rsenturk@fsm.edu.tr

Yenikapı Mevlevihanesi, Mevlevî tarikatının İstanbul'da Galata Mevlevihanesi'nden sonra faaliyete geçirdiği ikinci dergâhtır. Merkez Efendi Mahallesi sınırları içinde yer alan mevlevîhane, tarikatın "Âsitâne" olarak kabul ettiği büyük ölçekli külliyelerinin başında gelir. Merkez Efendi Mahallesi'nde Mevlevihane Caddesi üzerinde bulunan Yenikapı Mevlevihanesi uzun yıllar Mevlevî tarikatının önemli merkezlerinden biri olmuştur.

Resim 2- Yenikapı Mevlevîhânesi

İstanbul'un beş önemli Mevlevihanesinden biri olan Yenikapı Mevlevihanesi Osmanlı tekke mimarisinin karakteristik özelliklerini taşıyan güzel bir örnektir. Yenikapı Mevlevihanesi ismini bugün "Mevlanakapı" olarak bilinen sur kapısından almıştır.

Sümbül Efendi aracılığıyla tarikata giren ve Mevlevîliğe intisap eden Yeniçeri Katibi Malkoç Mehmed Efendi tarafından, yoğun iskan sahalarına uzaklığı sebebiyle sur dışında inşa edilen Mevlevihane 1597 yılı Recep ayında açılmıştı. Malkoç Mehmed Efendi'nin hacca giderken Konya'ya ulaştığında "Vatanımıza selamete kavuşmak nasip olursa, Mevlevîlere İstanbul'da bir zaviye yaptırırım" diye adakta bulunduğu, dönüşünde de adağını yerine getirip bu tekkeyi yaptırdığı şeklinde bir rivayet vardır.

İnşasından kısa bir süre sonra Yenikapı Mevlevihanesi, Mevleviliğin İstanbul'daki en önemli merkezi haline gelmiş, tekke tabiriyle "asithane" olarak faaliyet göstermiştir. Bugün Mevlanakapı olarak bilinen sur kapısı dışında bulunan Mevlevihane o dönemlerde hem halk hem de devlet ricali üzerinde etkili olmuş, devrin sadrazamı Mehmed Paşa, Yeniçeri Ağası Tırnakçı Hasan Ağa ve sair tarikat şeyhlerinin katıldığı gösterişli bir törenle açılmıştı. Bu ilk binanın müstemilatını semahane, mescid ve 18 adet derviş hücresi oluşturuyordu. Tekkenin ana binaları ise 17. yüzyılda inşa edilen meydan odası ve matbah-ı şerif (mutfak) ile şekillenmeye başladı. Maalesef bu binaların hiçbirinin günümüze ulaşamamış olması Mevlevihane tarihi üzerinde fikir yürütmeye manidir.

Resim 3- Yenikapı Mevlevihânesi

Tekkenin ilk postnişini açılışta vaaz veren ve Mesnevi okuyan Ali Kemali Dede olup onu, parlak bir şeyhlik dönemiyle Doğanı Ahmed Dede takip etmiştir. Derviş zümrelerinin İstanbul'un günlük hayatında son derece etkili oldukları Sultan IV. Murad döneminde, meşihat makamında bulunan Doğanı Ahmed Dede'nin faaliyetleri padişahı ve saray halkını Mevlevihane'ye bağlayacak kadar etkili olmuştu. Bununla beraber kendi şahsi çıkarlarını temin etmek için tekkeye bağlanan devlet adamlarının da olması ve bu tip insanların dervişlik ahlakına yakışmayan hareketlerde bulunması Mevlevihane'nin itibarını zedeledi.

Resim 4- Yenikapı Mevlevîhânesi

19. yüzyılda meşihat makamında olan Osman Selahaddin Dede (ölm. 1886) ise tekkenin Tanzimat sonrası dönemine ve 19. asır siyasi hayatına damgasını vurmuş bir şahsiyettir. Dede, Tanzimat'ın önemli isimleriyle yakın ilişkiler kurmuş olup kendisine intisap eden devlet ricali arasında Tanzimat'ın iki büyük sadrazamı Keçecizade Fuat Paşa ve Ali Paşa da yer almaktaydı. Bu sadrazamlardan başka daha meşhur başka bir sadrazam Mithat Paşa da Dede'nin yakın dostlarından. Öyle ki Sadrazam Mithat Paşa I. Meşrutiyet öncesi anayasa konusundaki görüşlerini Osman Dedeyle paylaşmış ve tartışmıştı. Fakat Dede'nin Mithat Paşa'yla olan bu samimiyeti sonradan başını ağrıtmıştır. Çünkü 1876-1909 arasında padişahlık yapmış olan Sultan II. Abdülhamid tahta geçince Mithat Paşa ve çevresindekileri amcası Sultan Abdülaziz'e suikast etmiş olmakla suçlayıp haklarında soruşturma başlatmıştı. Dolayısıyla da Selahaddin Dede'nin sarayla olan irtibatı kesildi ve Mevlevihane daima gözetim altında tutuldu.

Resim 5- Yenikapı Mevlevîhânesi

Yenikapı Mevlevihanesi 20. yüzyılın başlarında Balkan ve Çanakkale savaşlarında hastane olarak kullanılmış, bilahare tekke mensupları Abdülbaki Dede kumandasında I. Dünya Savaşı'nda İngilizlere karşı girişilen meşhur Kanal hareketi esnasında yalnızca Mevlevilerden oluşan "Mücahid-i Mevleviyye Alayı" na katılmışlardı. Tekkenin son postnişini olan Abdülbaki Dede Cumhuriyet döneminde "Baykara" soyadını almış ve çeşitli görevlerden sonra 1935'te vefat etmiştir.

Yenikapı Mevlevihanesi, edebiyatımızın seçkin şahsiyetlerinden Şeyh Çelebi'nin ve eski musikimizin pîrlerinden olan İsmail Dede Efendi'nin yetiştiği yerdir. Zamanında eski musikinin bütün geleneğiyle yaşatıldığı bir merkez olmuştur. Bu bakımdan sadece tarikat ve tasavvuf tarihi açısından değil kültür tarihimiz açısından da büyük bir önem taşır.

Resim 6- Mevlevîhâne Aoulusu

Yenikapı Mevlevihanesi tekkelerin kapatılmasını izleyen yıllarda uzun bir müddet çocuk yurdu olarak kullanılır. Mevlevihane'nin ahşap semahanesi 9 Eylül 1961'de çocukların ateşle oynarken çıkardıkları yangında tamamen kül olur, sadece dedegan hücreleri ve matbahu ayakta kalır. Bunlar da 7 Mayıs 1997'de kundaklanır.

Resim 7- Çıkan yangınlardan Etkilenen Mevlevîhâne

Resim 8- Yeniden İnşa Dönemi

Mevlevihane geçirdiği bu yangınlar nedeniyle kullanılamaz hale gelince de kapatılıp kaderine terk edilir. Uzun zamandır boynu bükük bekleyen Mevlâhane Zeytinburnu Belediyesi'nin yürüttüğü "Kültür Vadisi Projesi" kapsamında restore edilmiş ve ardından da Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü'nün kullanımına tahsis edilmiştir.

Resim 9- Mevlâhâne Genel Görünümü

Resim 10- Mevlevihâne Dış Görünümü

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ÇORUM MEVLEVÎHÂNESİ

Ahmet Cahit HAKSEVER*

Ahmet Cahid Haksever, Melike Hatun tarafından inşa ettirilen Çorum Mevlevîhânesi'nin kısa bir tarihçesini vererek konuşmasına başlamıştır. Mevlevihanenin, tekke ve zaviyelerin kaldırılmasına kadar hizmetlerine devam ettiğini belirten Haksever, Mevlevîhânenin bugünkü konumunu sunmaya geçtiğinde anlaşılmaktadır ki, tarihî bir değeri olmadığı için koruma altına alınmayan ve son şeyhi Hüsameddin Dede'ye bırakılan Mevlevîhâne, Hüsameddin Dede'nin ölümünden sonra (öl. 1955) sıkıntı içinde kalan aile tarafından yavaş yavaş satılmış. Günümüzde Çorum Mevlevîhânesi, 1995'te öncelikle mescit bölümü aslına uygun olarak restore edilmiştir. Daha sonra peyderpey harem kısmı ve hâmuşân kısmı tamir görmüştür. Ancak bahçe bölümü tamirat görse de bir kafeterya olarak işletilmektedir. Haksever, Mevlevîhânenin bugünkü durumu hakkında ayrıntılı sunumunun ardından Çorum Mevlevîhânesi'nin bütün müştemi-latıyla tekrar amacına uygun olarak hizmet vermesi arzusunda olduğunu belirterek sunumunu tamamlamıştır.

Mevlevîhânelere yazılan resmi belgelerde kullanılan hitap şekillerinden hareketle, Çorum Mevlevîhanesi'nin üçüncü kategoride yer aldığı yani en küçük ölçekli zaviyelerden biri olduğu söylenebilir.

Mevlevîhâne, Ulu Arif Çelebi (ö. 719/1329) ve Mevlana Celaledin-i Rûmî'nin ikinci eşi Kira Hatun'dan kızı olan Melike Hatun (ö. 682/1283) tarafından yaptırılmıştır.

*Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri
ahmetcahid@hotmail.com

Çorum Mevlevîhânesi, Anadolu'daki en eski zâviyelerden biridir

Şer'îye Sicilleri'ndeki kayıtlardan, Çorum Mevlevî Zâviyesi'nin, kuruluşundan itibaren faaliyetlerini kesintisiz olarak yürüttüğü anlaşılmaktadır.

Çorum Mevlevâhenisi'nin ilk inşa edildiği yer, günümüzde Tanyeri İlköğretim Okulu'nun bulunduğu alandır.

Müştemilât

Çorum Mevlevi Zâviyesi ilk inşa edildiği dönemde bünyesinde;

- Semahane,
- Türbe,
- Çilehane,
- Mescid,
- Hücreler
- Selamlık,
- Harem dairesi,
- Mutfak ve kiler barındırmaktadır.

Mevlevihane'yle ilgili en önemli yapısal değişiklik 1755 yılına aittir. Zamanla kullanılmayacak duruma gelen zaviyenin yerine Şerife Fatıma Hatun tarafından daha büyük ölçekli bir bina yaptırılmış ve müştemilâtına medrese de ilave edilmiştir.

Zâviyenin El Değişirmesi

Ancak zamanla medrese kısmının bina üzerindeki tasarrufu artmış ve binanın kullanımı konusunda medrese ile zâviye ehli arasında mahkemeye intikal eden bir süreç yaşanmıştır.

Son Yüzyıldaki Postnişinler

Şer'îye Sicilleri'nde kayıtlara göre Osmanlı'nın son yüzyılında Çorum Mevlevî Zaviyesi Postnişinlerinin isimleri şöyledir:

- Seyyit Mustafa Efendi (Konyalı Mustafa Baba) (ö. 1861)
- Seyyit Ömer Feyzi Dede (ö. 1869)
- Muhammed İzzet Dede (ö. 1910-1914 arası)
- Hüsameddin Dede (Özlu) (ö. 1955)

Konyalı Mustafa Baba'nın Postnişinliği

Konyalı Mustafa Baba, 7 Rebiülevvel 1273/ 5 Kasım 1856'da, zâviye arsası üzerine yaptırılan Fatma Hâtun Medresesi'nin, tekrar mevlevîhâneye dönüştürülmesi yönünde girişimde bulunmuştur.

Söz konusu talep mahkemece kabul görmemiş ve ortaklaşa kullanım kararı alınmıştır.

Seyit Ömer Feyzi Dede'nin Postnişinliği

Mevlevihâne arsası üzerine inşa edilen medrese ile zâviye arasında sorunlar bu dönemde de devam etmiştir.

Medrese dışında kalan ve içinde türbe, iki adet oda ve havuzdan müteşekkil yerin, medrese ve zâviye ehlinin karşılıklı anlayış ve yardımlaşma esasına dayalı olarak, birbirlerinin alanına müdahale etmemeleri şartıyla Ömer Feyzi Dede'ye devredilmesine karar verilmiştir.

Muhammed İzzet Dede'nin Postnişinliği

Mevlevihânenin gelirlerini tespit ve yeni zâviyedâr olması hasebiyle devir teslim işlemleriyle ilgilenmiş, sonraki dönemlerde vakfedilen arazilerle de gelirlerin artmasını sağlamıştır.

Mevlevi zaviyesinin bulunduğu yerin aidiyeti konusunda Konyalı Mustafa Baba'ya kadar uzanan sürtüşmeler sonucu artık burada faaliyetlerine devam edilemeyeceği anlaşılmış ve yeni bir mekân arayışı içine girmiştir.

Pamukçu Ömerzâde Tekyesi" diye bilinen metruk Nakşî zâviyesi Mevlevilere tahsis edilmiştir.

Mevlevîlerin, bu zâviyeye taşındıktan sonra daha faal hale geldikleri, mevlevihâneye vakfedilen yeni yerlerle gelirlerinin de arttığı gözlenmektedir.

Sultan Abdülhamid'in desteği ile zaviye yenilenirken müştemilatına yeni birimler de ilave edilmiştir.

Hüsameddin Dede'nin Postnişinliği

Müritleriyle birlikte Gönüllü Mevlevi Alayı'na iştirak etmiştir.

Tekkelerin kapatılması sonrası kayd-ı hayat şartıyla postnişinin ikametine izin verilmiştir.

Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Sonrası Çorum Mevlevi Zaviyesi

Mevlevîhâne, Vakıflar Genel Müdürlüğünce mimari değeri olmadığı iddiasıyla eski eser olarak tescil edilmeyerek satışa çıkarılmıştır.

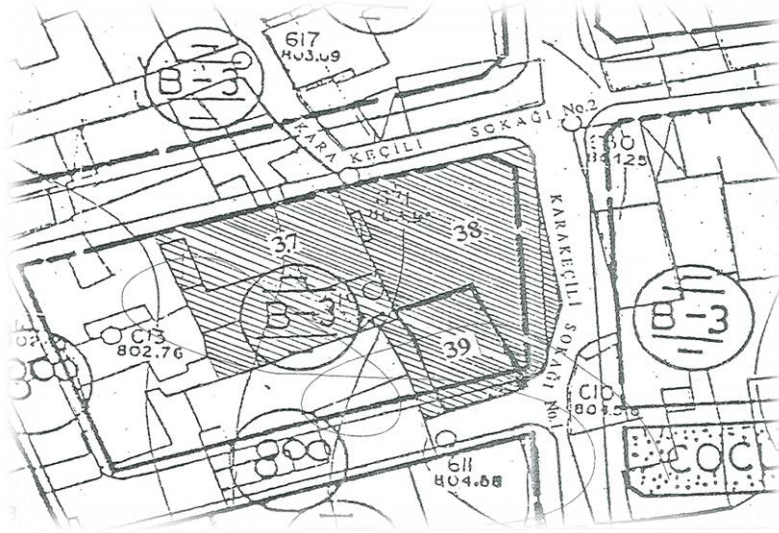
Türbe kısmı 1940'lı yıllarda satın alınan kişiler tarafından dokumahane olarak kullanılmıştır.

Şeyh evinin harem ve selamlığı, şahıs mülkiyetinde olup 1950'de bağlantı koridoru örülerek ayrılmıştır.

Selamlık kısmı, meyve ağaçlarının ve on dört kadar mezarının bulunduğu avlu, Hüsameddin Dede'nin kızı Makbule Hanım tarafından kahveci üçüncü şahıslara satılmıştır.

Barihüdâ Tanrıkörür'un çabalarıyla yıkılmaktan kurtarılan mevlevîhâne, 1995'de bakım ve onarımdan geçmiş, semâhâne kısmı mescit olarak yeniden düzenlenmiştir.

Semâhânenin asıl giriş yeri avlu iken buranın satılmasından ötürü kapı duvarla örülmüştür.

Semâhânenin Tamir Görmeden Önceki Durumu

Mevlevi Zaviyesinin mescid olarak kullanılan kısmı

Günümüzde Mescid olarak kullanılan semahane kısmı

Mescide dahil kuzeyde türbe kısmı

Haremlik kısmı günümüzde kültür evi olarak hizmet görmektedir

Haremlik kısmının restore edilmiş hali

Mevlevi Zaviyesinin Selamlık Kısmı

Selamlık kısmı, 2000 yılında bir üçüncü şahsa devredilmiş olup halen nargile evi ve kafe işletmesi amacıyla kullanılmakta olup tamir, bakım ve restorasyona ihtiyacı vardır.

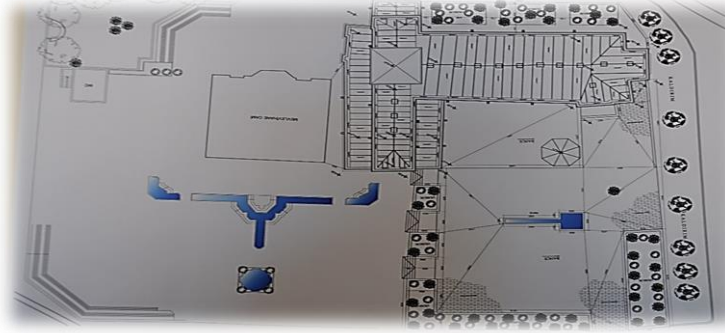
Tekkelerin kapatılması sonrası, kültürel değeri olmadığı gerekçesiyle koruma altına alınmaması, asıl amacının dışında kullanılması tarihin tahribi açısından üzüntü vericidir.

Not: Bu sunumun hazırlanmasında 'Çorum'da Mevlevilik: Tarihi Süreci ve Son Temsilcileri', Tasavvuf, 19, 143-164 (2007) başlıklı makalemizden geniş ölçüde yararlanılmıştır.

URFA MEVLEVÎHÂNESİ'NİN TARİHÇESİ, GEÇİRDİĞİ SON RESTORASYON VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU VE KONUMU

Gül GÜLER*

Urfa Mevlevîhânesi'nin tarihçesi ve geçirdiği onarımlardan kısaca bahsederek konuşmasına başlayan Gül Güler; Mevlevîhânenin günümüzde cami olarak kullanıldığını ve inşa tarihi ile kimin yaptırdığına dair bir belgenin henüz mevcut olmadığını ifade etmiş ve ancak eldeki belgelerle tarihin ve kimin yaptırdığının tahmin edilebileceğini vurgulamıştır. Ayrıca geçmişte Semâhâne ve bazı bölümlerin ambar olarak kullanıldığını ve 2005 yılında yapılan çalışmalar ile Semâhâne kısmının cami olarak kullanılmaya başlandığını da dinleyicilerle paylaşan Güler konuşmasını Mevlevîhânenin günümüzdeki durumunu ve fiziki özelliklerini görseller eşliğinde anlatarak Mevlevîhânenin tarihi dokularından bahsederek tamamlamıştır.

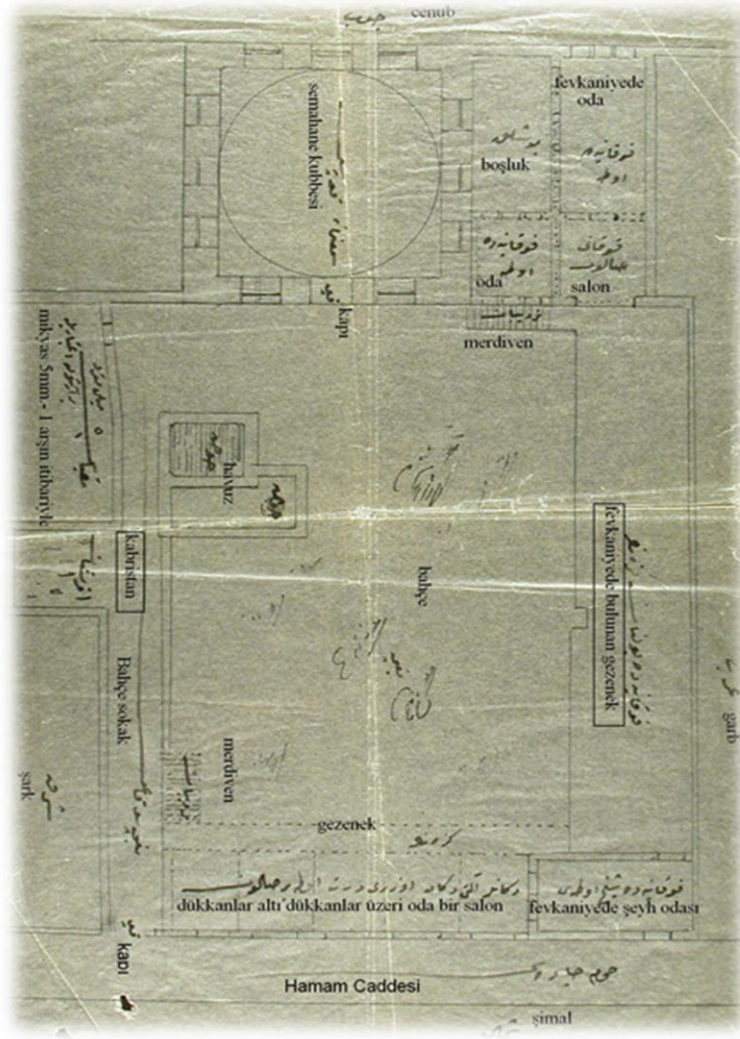

Resim 1- Urfa Mevlevîhânesi Krokisi

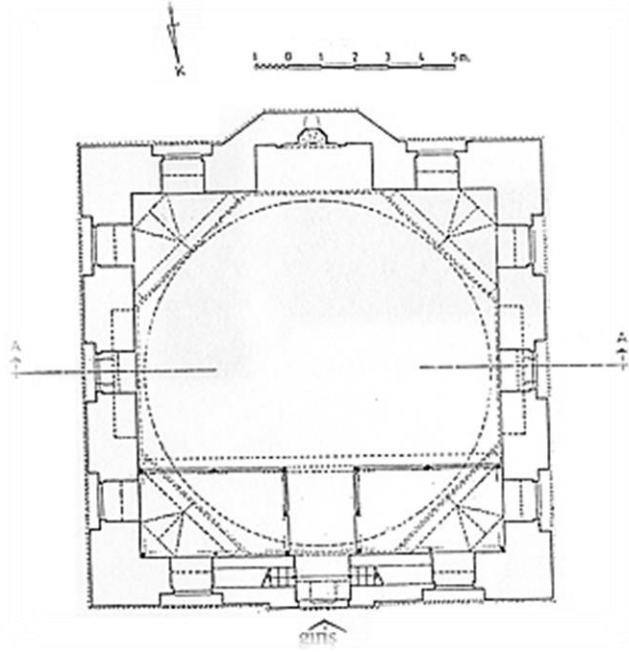
* Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğrt. Üyesi, gulguler67@hotmail.com

Urfa Mevlevîhânesi, zaviye niteliğinde inşa edilmiş bir yapı olup, mevlevîhânenin günümüze kadar sadece semâhânesi ulaşmıştır. Semâhâne bölümü ise bugün cami olarak kullanılmaktadır.

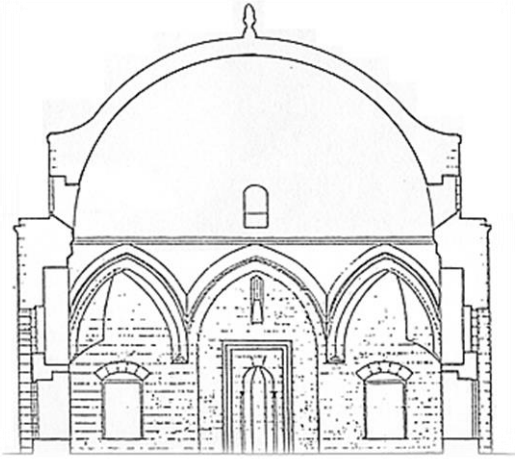
Mevlevihanenin ne zaman yapıldığına ve kim tarafından yaptırıldığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Resim 2- Urfa Mevlevîhânesi – M. 1911-1912 tarihli Vaziyet Planı (Konya Mevlana Müzesi Arşivi 68/45 numaralı tamir keşfi krokisinden)

Resim 3- Urfa Mevlevihânesi - Semâhâne Planı (B. Tanrıkorur'dan)

Resim 4- Urfa Mevlevihânesi - Semâhâne Planı (B. Tanrıkorur'dan)

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Diyarbakır Muhasebe Defteri numara 491'deki bilgilerde Medine-i Ruha'da, Abdülkerim Efendi adında birinin 1118/1705 yılında mevlevîhâne vakfına ilk müteveli olarak tayin edildiği bilgisi yer almaktadır.

Resim 5- Urfa Mevlevîhânesi - Semâhâne - Günümüzdeki Hali

Resim 6- Urfa Mevlevîhânesi - Semâhâne - Kuzey Cephesi

Resim 7- Urfa Mevlevîhânesi Semâhâne – Mihrap Duvarı

Bu belgelerden yola çıkılarak Urfa Mevlevîhânesi'nin 18. yüzyılın ikinci çeyreğinde inşa edilmiş olabileceği varsayımına ulaşılabilir.

Resim 8- Urfa Mevlevîhânesi - Günümüzdeki Cami Girişi

Ayrıca eldeki bu belge ve bilgilerden Urfâ'da birden fazla mevlevîhânenin inşa edilmiş olabilebileceği de düşünülmektedir.

Urfa Mevlevîhânesi şeyhlerinden Seyyid Ahmed Dede'nin, Konya çelebisine gönderdiği 1327/1911 tarihli mektubunda "... Mevlevîhânemizin tarih-i te'sisi bilinmeyip ancak bâni-i evveli Hacı İbrahim Ağa ve Bânî'-i sanisi Rakka (Urfa) valisi Hüseyin Paşa olduğu işitilmiştir..." denilmektedir.

Resim 9- Urfa Mevlevîhânesi - Dış Görünüşü

Günümüze kadar ulaşan semâhâne kısmının dışında mevlevîhânenin bahçeli avlusu ile cümle kapısı, hamuşan ve vakıf dükkanları bugün yerinde yoktur.

Resim 10- Urfa Mevlevîhânesi – Bahçeden Görünüşü

Resim 11- Urfa Mevlevîhânesi - Civarındaki Dükkanlar

Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra Mevlevîhane, 1935 yılında Vakıflar tarafından ambar olarak Belediye ve meyve-sebze haline kiralanmıştır.

Resim 12- Urfa Mevlevîhânesi - Girişi

Resim 13- Urfâ Mevlevîhânesi – Semâhâne - İç kısım

Resim 14- Urfâ Mevlevîhânesi – Semâhâne -Mihrab

1970-72 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilen Câmî - Semâhâne, 1925-1973 yılları arasında depo olarak kullanılmıştır. En son onarım ise 2002 - 2004 yılları arasında olmuştur. Günümüzde halen cami olarak kullanılmaktadır.

Resim 15- Urfa Mevlevihânesi - Semâhâne- Mahfil

Resim 16- Urfa Mevlevihânesi-Semâhâne- Giriş Kapısı Üzerindeki Destarlı Sikke

Mevlevîhânenin inşasında düzgün kesme taş kullanılmış ve binanın büyük bölümünde süsleme görülmemektedir.

Resim 17- Urfa Mevlevîhânesi - Cami- Mahfil

Şehir merkezinde çarşı içindeki ticaret alanları arasında yer alan Mevlevîhâne'nin üst kısmında bulunan sekizgen kasnağın hemen üzerinde binanın kurşun kaplı kubbesi yer almaktadır.

Resim 18- Urfa Mevlevîhânesi – Kubbe

Kubbenin üstünde ise destarlı Mevlevî sikkesi şeklinde taş bir alem yer almaktadır.

Resim 19- Urfa Mevlevihânesi – Sikkenin Görünümü

ANTEP MEVLEVÎHÂNESİ'NİN TARİHÇESİ, GEÇİRDİĞİ SON RESTORASYON VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU VE KONUMU

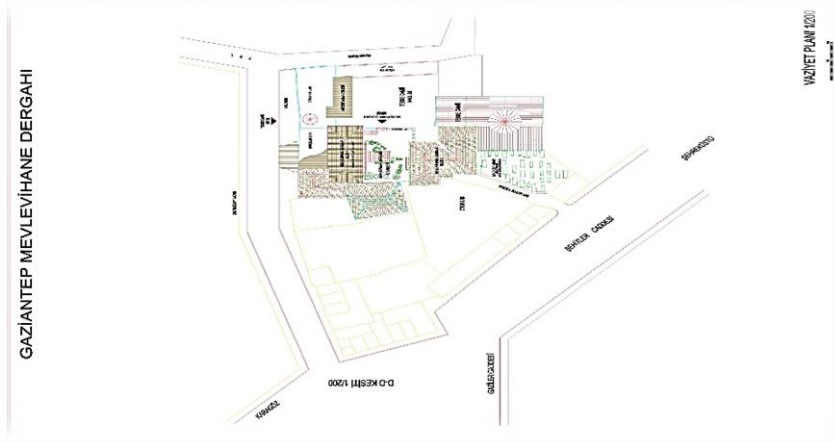
Mustafa GÜLER*

Mustafa Güler sunumunda, Antep Mevlevîhânesi'nin tarihçesini görseller eşliğinde izleyicilerle paylaşmıştır. Ayrıca başlangıçta Mevlevîhânenin geçmişteki konumunu krokilerle belirterek geçirdiği son tadilat üzerinde durmuştur. Antep Mevlevîhânesi'nin tarihi süreci içerisinde Cuma hutbelerinin okunması ile adının "Mevlevîhâne Camii" olarak geçtiğine değinen Güler, Mevlevîhânenin şimdi de cami olarak kullanılmakla beraber tamiratta ve kapalı olduğunu bildirmiştir.

Mevlevîhânenin içerisinde "Dîvânihâne" diye anılan ve içerisinde Mevlevîlik kültürü ile ilgili eşyaların yanısıra maden eserlerinin sergilendiği bir bölümün bulunduğuna da değinen konuşmacı ayrıca "Dîvânihâne"de şeyh odası olarak belirtilen bir odada da hat eserlerinin sergilendiğini dinleyicilerle paylaşmıştır.

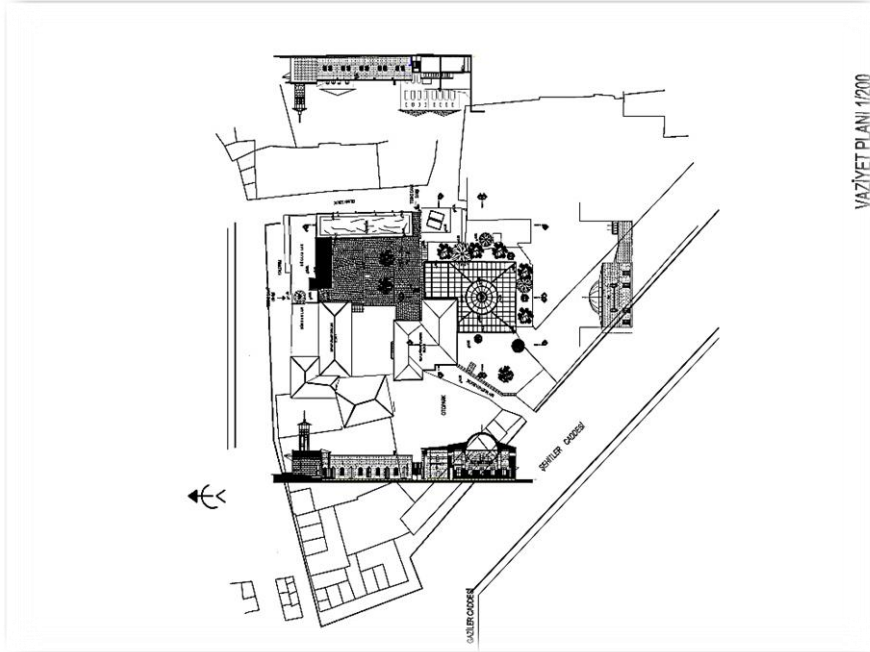
Avlusunda ise geçmişte var olan ancak sonradan kaldırılan bir çeşmenin olduğuna ve şimdilerde yapılan restore ile yeniden inşa edileceği vurgulanmıştır. Güler, Mevlevîhânenin 2007 yılında bir bölümünün "Gaziantep Mevlevîhânesi Vakıf Müzesi" olarak hizmete açıldığını belirterek sözlerine son vermiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi / mguler63@hotmail.com

Resim 1- Antep Mevlevîhânesi Çevre Krokisi

Mevlevihane, Kozluca Mahallesinde Kozluca ve Şehit Caddeleri arasında yer almaktadır.

Resim 2- Antep Mevlevîhânesi Çevre Krokisi

Mevlevihâne günümüzde Tekke Camisi, Mustafa Ağa Camisi ve Mevlevihane Camisi gibi isimlerle bilinmektedir.

Resim 3- Antep Mevlevihânesi - Civar Dükkanlar

Resim 4- Antep Mevlevihânesi - Dış Kapısı

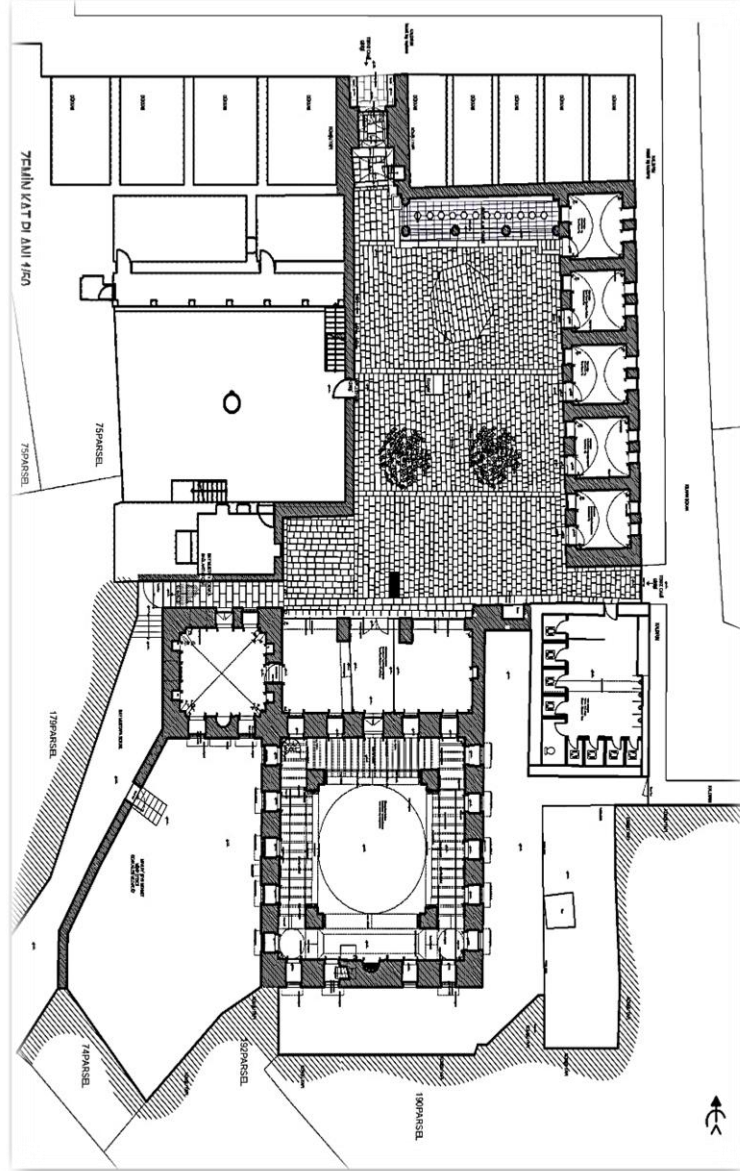
Mevlevihanenin ilk yapıldığı günlerde mevlevihane Cuma hutbesinin okunmasının ardından Mevlevihane Camii olarak anıldığı bilinmektedir.

Resim 5- Antep Mevlevîhânesi - Restorasyon Dönemi

Resim 6- Antep Mevlevîhânesi - Restorasyon Dönemi

Resim 7- Antep Mevlevihânesi Krokisi

Belgelere göre, Mevlevihanenin bugünkü bulunduğu yerde daha önce de bir Mevlevihanenin olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 8- Antep Mevlevîhânesi - Restorasyon Dönemi

Ayrıca eldeki bu belge ve bilgiler ile Semâhâne girişindeki kitabeye göre Mevlevihanenin kurucusunun, Ayıntap Sancak Beyi Türkmen Mustafa Ağa b. Yusuf olduğu bilinmektedir.

Resim 9- Antep Mevlevîhânesi - Semâhâne Girişi

Resimler 10- Antep Mevlevihânesi –Tekke Camii Bitişindeki Hâmuşân

Resim 11- Antep Mevlevihânesi-Tekke Camii Bitişindeki Hâmuşân Dış Duvar

Resimler 12- Antep Mevlevihânesi - Dış Görünüm

Resimler 13- Antep Mevlevihânesi -Semâhâne- Restorasyon Dönemi

Resim 14- Antep Mevlevihânesi - Semâhâne- Restorasyon Dönemi

Mevlevihâneye gelir getirmesi için Mevlevihane civarındaki yirmi dükkan, yirmi odalı bir han, bir ahır ve iki boyahanenin buraya vakfedildiği de bilinmektedir.

Resimler 15- Antep Mevlevihânesi –Semâhâne- Restorasyon Dönemi

Resim 16- Antep Mevlevihânesi – Dış görünümü

Mevlevihanede, 1886-1887 yıllarında yapılmış olan üç katlı geniş bir selamlık bulunmaktadır.

1900'lü yılların başında Antep'te çıkan yangınlar esnasında Mevlevihanenin civarında bulunan bazı dükkan ve hanlar yanmış daha sonra yeniden inşa edilmiştir.

Resimler 17- Antep Mevlevihânesi - Semâhâne- Restorasyon Dönemi

Resim 18- Antep Mevlevihânesi - Semâhâne- Restorasyon Dönemi

Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetimin ele alınmasının ardından Mevlevihane kimi zaman ilkokul kimi zaman da cami olarak işlev görmüştür.

Resim 19- Antep Mevlevihânesi - Restorasyon Dönemi

Resim 20- Antep Mevlevihânesi - Avlu

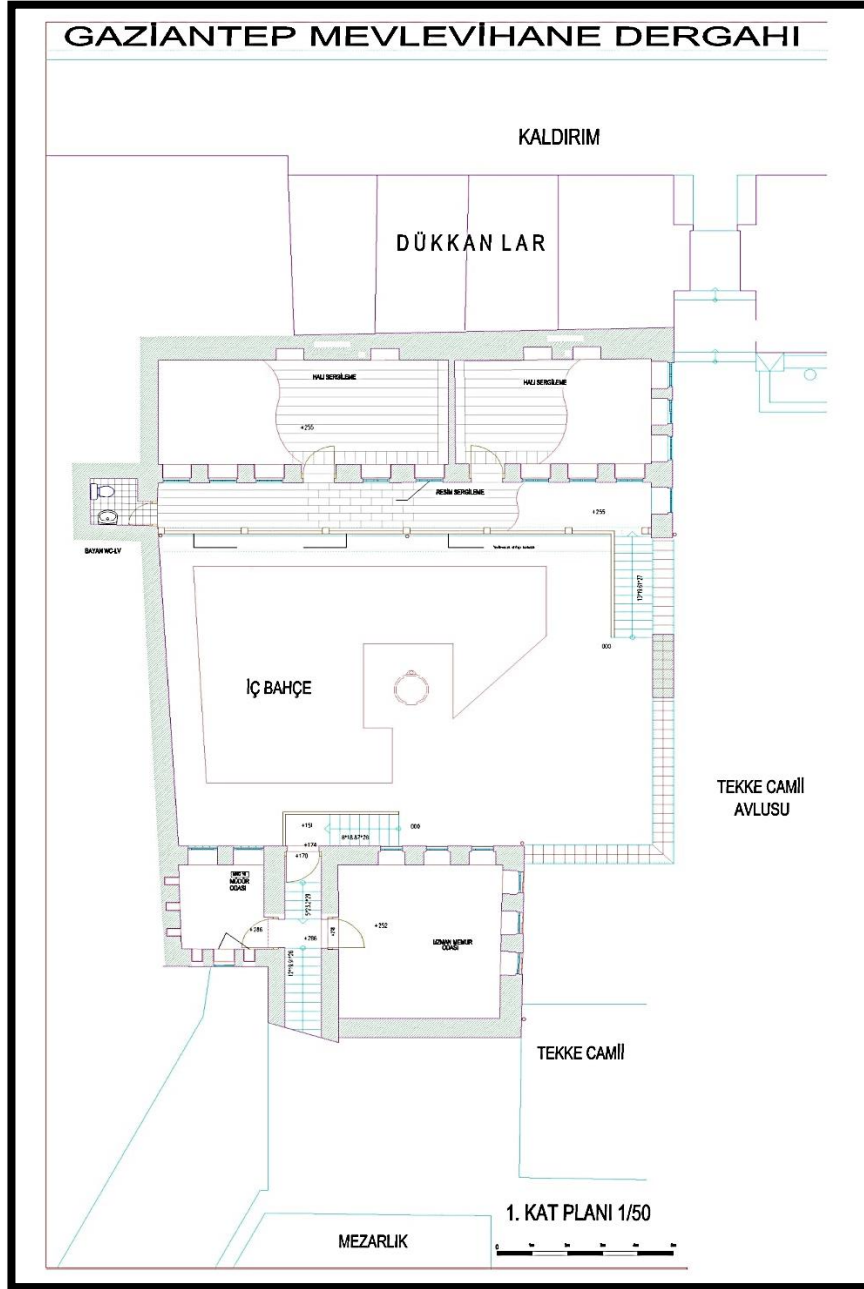
Sokaklara açılan üç farklı kapıyı barındıran Mevlevihane avlusu, iki katlı ve üç katlı selamlık binalarının arasındadır.

Resim 21- Antep Mevlevihânesi - Avlu

Resim 22- Antep Mevlevihânesi - Avlu

Resim 22- Antep Mevlevihânesi – Genel Görünüm

Resim 23- Antep Mevlevihânesi – Günümüzde Halı Sergileme Alanları

Resim 24- Antep Mevlevihânesi – Günümüzde Küçük Eşya Sergileme Alanları

KARAHİSÂR-I SÂHİB SULTÂN DÎVÂNÎ MEVLEVÎHÂNESİ VE VAKIFLARI

Mustafa KARAZEYBEK *
Yusuf İLGAR*

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Karazeybek ve Uzm. Yusuf İlgar, "Karahisar-i Sâhib Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi ve Vakıfları", başlıklı bildirimleriyle sempozyuma katılmış ve sunumlarını Sayın Karazeybek sunmuştur. Değerli hocamız sunumunda öncelikle, Afyon Mevlevîhânesi'nin tarihi ve geçirdiği tadilatlar hakkında bilgi vermiş sonra da Mevlevîhâneye bağlı vakıflar hakkında önemli bilgiler vermiştir.

Resim 1- Karahisâr-ı Sâhib Sultân Divânî Mevlevîhânesi

* Yrd. Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi / kzeybek@aku.edu.tr

* Uzman, Araştırmacı - Yazar / yilgar@aku.edu.tr

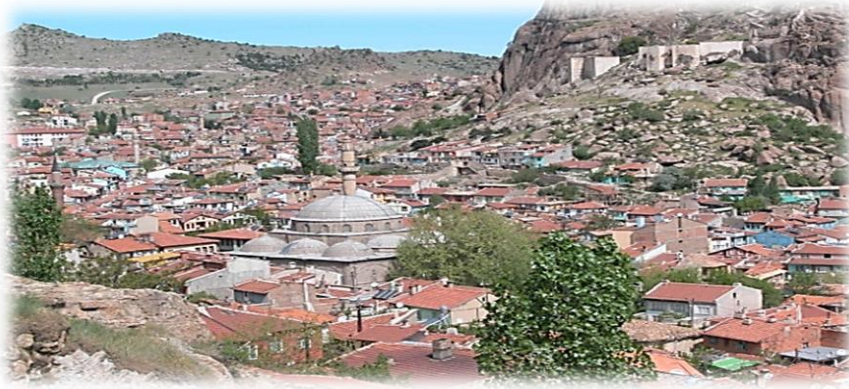
I. MEVLEVÎHÂNE'NİN TARİHÇESİ

Afyonkarahisar, eski adıyla Karahisâr-ı Sâhib Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi, Zâviye Mahallesi'nde Hıdırlık dağı eteklerine inşa edilmiştir. Halk arasında türbe sıfatıyla anılan mekânın arşiv belgelerinde muhtelif isimlerle anılmasının yanı sıra çoğunlukla Sultan Dîvânî Mevlevihanesi diye anılmaktadır.

Resim 2- Karahisâr-ı Sâhib Sultân Divânî Mevlevîhânesi-Tepeden Görünüş

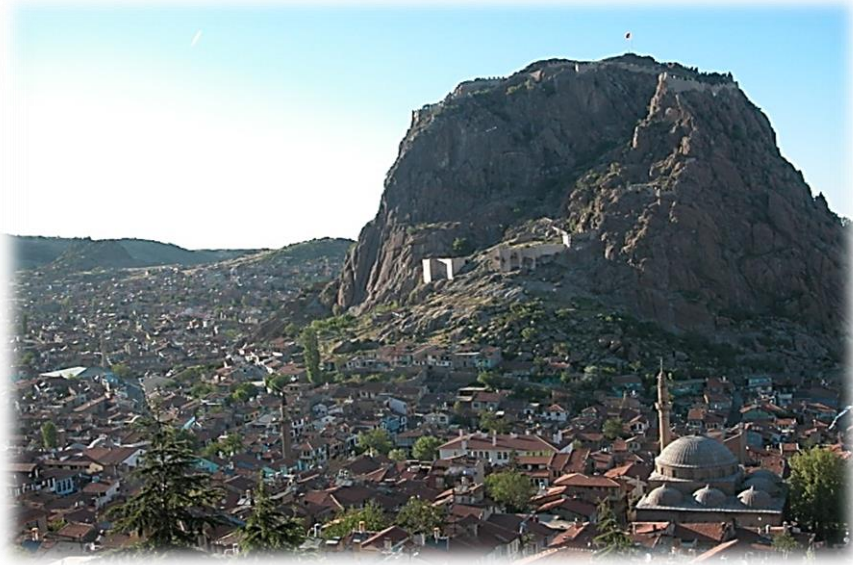
Mevlevîhâneler içerisinde önemli bir yere sahip olan ve Konya âsitânesinden sonra ikinci sırada tarihteki yerini alan Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi, dervişlerin yetişmesinde çok önemli rol oynayan bir mekândır. Bütün mevlevîhâneler içerisinde âsitâne özelliği ve stratejik konumu itibarıyla önemli bir mevkie sahip olup, ilk tesis edilen mevlevîhâneler arasında yer alır.

Resim 3- Karahisâr-ı Sâhib Sultân Divânî Mevlevîhânesi-Tepeden Görünüş

İlk açılışına ait elimizde bir kitabe yada vakfiye olmamasına karşılık, dolaylı olarak elde edilen bilgilerden mevlevîhânenin XIII. yüzyıl sonlarında açıldığı söylenebilir. 15 Nisan 1903 tarihli belgede belirtildiğine göre 1294-95 yıllarından itibaren âsitâne olarak hizmet etmekte olup, geleni gideni, ziyaretçisi çoktur ve imtiyazlı bir dergâhtır.

Mevlevîliğin Karahisâr-ı Sâhib'de yaygınlaşmasının Mevlânâ ve Ulu Arif Çelebi'nin buraya yaptıkları ziyaretleri sonucunda olduğunu söyleyebiliriz. Mevlânâ, muhtemel 1233 yılında oğulları Sultan Veled ve Alaaddin'le birlikte Afyonkarahisar'a gelmiştir. I. Alaaddin Keykubat'ın emriyle yapılan çeşitli yapıların açılış törenine sultanın davetlisi olarak katılmıştır. Mevlâna, kanaatimizce gerek devlet yöneticilerini, gerekse halkı kendisine hayran bırakmış, vefatından sonra burada açılacak olan zaviyenin bir noktada manevi temellerini atmıştır.

Resim 4- Karahisâr-ı Sâhib Sultân Divânî Mevlevîhânesi-Tepeden Görünüş

Torunu şeyh Ulu Ârif Çelebi'nin (öl.1319) vefatından önce Afyonkarahisar'a gelerek kalede misafir olması Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'nin M.1312-1319 yılları arasında yahut daha önceki bir tarihte açıldığı fikrini verir. Mevlevîhâne'de yer alan bir levhada mevlevîhânenin ilk olarak H. 710/M.1310 yılında yapıldığı kayıtlıdır.

Resim 5- Mevlevîhânedeki Türkçe yazılı olan kitabe

Esrâr Dede, Karahisar Mevlevî Hânkâhı'nın ilk olarak Abâ Pûşî Bâlî tarafından (muhtemelen XIV. Yüz yılda) yapılmış olduğunu nakletmektedir. Mevlevîhâne'ye Abâ Pûşî Bâlî Çelebi ile Mehmet Semâi Çelebi nâm-ı diğer Sultân Dîvânî, Dîvâne Mehmet Çelebi'nin defnedilmesi XV. ve XVI. yüzyıllarda buranın genişletildiğini düşündürmektedir.

Mevlevîlerce pîr-i sâni diye anılan Sultân Dîvânî'nin dergah şeyhliği yaptığı dönemde Afyonkarahisar Mevlevihanesinin en etkin dönemini yaşadığı söylenebilir.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda Afyonkarahisar'da zuhur eden bir takım isyan ve yangınlardan Mevlevîhâne önemli ölçüde etkilenmiştir.

Şehirde çıkan yangınlar sırasında Mevlevîhâne'nin de bir kaç kez yandığı ve tamir edildiği, bu arada bazı kısımlarında birtakım değişikliklerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamdan XVII. yüzyılda Destfînâ Gevher Hatun ile Güneş Han'ın mütevellilikleri sırasında bir yangın geçirmiş ve arkasından tamirâtı yapılmıştır.

XIX. Yüzyılda ise Şeyh Mehmet Râşid Çelebi zamanında mevlevîhâne yenilenmiştir. Bu hususla ilgili olarak 1844 yılı arşiv kayıtlarında beş derviş odası, matbah, şeyh efendilere ait oda ile Sultan Divânî'nin türbesinin tamire muhtaç olduğu, aynı zamanda toprak damının yıkılmak üzere olduğu belirtilmiştir. Diğer yönden hânkâhın genişletilmesi, derviş odalarının da dokuza çıkarılması, avluya da bir adet şadırvan yapılması, daha önce minberi ve minaresi bulunmayan Mevlevîhâne'nin câmi olarak da

kullanılabilmesi için, tuğladan bir minare ile bir minberin yapılması planlanmıştır. Şair Ziver Paşa, Karahisâr-ı SâhibMevlevîhânesi'nin 1844 yılında tamir edilmesine tarih düşürmüştür.

Bu döneme ait yazışmalardan mevlevîhâne kubbelerinin ahşap olduğunu anlamaktayız. Aralık 1856 tarihli bir kayıta dergâh ve matbah üzerinde ahşap kubbe olduğu belirtilmektedir. 1857 yılında dergâh, matbah ve türbenin tamiri için harcanılacak olan on dört bin iki yüz kuruşun Laleli Vakfı'ndan karşılanmasıyla ilgili olarak iradesi çıkmıştır.

Ahmet Kemâleddin Çelebi'nin Post-nişnliği zamanında (R. 1292/M. 1877) çıkan bir yangında dergâh, câmi ve dede odaları ile birlikte diğer müstemilat yanmıştır. Şeyh Ahmet Kemâleddin Çelebi, vakıf geliri ve bir takım borçla câmi, dede odaları ve diğer bir kısım yerleri tamir ettirmesine karşılık, mahfel ve şeyh dairesi yapılamamış; bu yerlerin yaptırılması için padişah'tan yardım talebinde bulunulmuştur. Ahmet Kemâleddin Çelebi, vakıf adına aldığı borcu tam olarak ödeyemeden vefat etmiştir.

Mevlevîhâne ve müstemilatının 1885 yılında hazineden gönderilen para ile yeniden tamiri yapılmış; bu zamana kadar fiziki mekânı uygun olmamasından dolayı önceden kılınamayan beş vakit namaz ile Mevlevî ayini yeniden icra edilemeye başlanmıştır.

Resim 6- Şeyh Ali Celâleddin Çelebi

XX. yüzyıla tamir ihtiyacı ile giren toprak damlı, ahşap kubbeli Mevlevîhâne, Ali Celâleddin Çelebi'nin post-nişanlığı sırasında 1902 yılında zuhûr eden bir yangında bütün müştemilat ile birlikte tamamen yanmıştır. 1903 yılında yapılan yazışmalardan anlaşılığına göre, inşaat mevsiminin geçmesi dolayısıyla kış mevsimi olmasından dolayı Mevlevî dedelerin sefalet ve perişan halde geçici olarak yapılan dört barakada kaldıkları bildirilerek yapım işlerinin İlkbaharda hızlandırılması arz ve talebinde bulunulmuştur.

Son yapımda Mevlevîhâne'nin taş ustalılığını Ermeni Andon Usta yapmıştır. İnşaat sırasındaki mimarî hata nedeniyle kubbelerin çökmesi üzerine saraydan gönderilen Hacı Bey isiminde mimar tarafından inşaatın yapımı tamamlanmıştır.

Mevlevîhâne inşasının 1908 yılında tamamlandığı Çizmeci oğlu Vehbi'nin kâğıt üzerine yazmış olduğu kitabesinden anlaşılmaktadır.

Resim 7- Karahisâr-ı Sâhib Sultân Divânî Mevlevîhânesi - İnşâ Kitabesi

- 1 Bu dergeh ravza-ı Sultân-ı Dîvânî-i dânadır
Ferâdîs-i neşâd-âver gibi elbetde ra'nâdır
- 2 Behişt-âsâ bu resmi bihterîn üzre binâ oldu
Semâ pâyeye kubâb-ı cilve-gâhı 'arş-ı a'lâdır
- 3 Bin üç yüz yirmi içre iş bu dergâh-ı mu'allâyı
Muhît oldu bir âteş-pâre kim târîhe ahrâdır
-
-
- 17 Cenâb-ı Şems-i Tebrîz'in 'ulüvv-i himmeti **Vehbî**
Bu cây-ı tâb-nâk-ı pür-şerefde feyz-i fermâdır
- 18 Hüküm kırtâsına vaz' eylemiş târîh-i i'mârın
Tarîr-i himmet-i kudsî-i Mevlânâ Celâleddîn

1324 R. [1908] – 1326 H. [1908]

Hüdâvendigâr Vilayeti valiliğince Dâhiliye Nezaretî'ne gönderilen 17 Kanun-ı sâni 1329/30 Ocak 1914 tarihli bir yazıda belirtildiğine göre, Mevlevîhânenin meşihate mahsus harem dairesinde zuhur eden yangın ilgili görevliler ve halk tarafından söndürülmüşse de, bu arada yirmi odadan fazla olan harem ve selamlık dairesi içerisindeki eşyasıyla beraber tamamen yanmıştır. Bu yanan binanın doğu yönündeki pencereleri mevlevîhânenin 1908 yılındaki açılış resminde görülmektedir.

Resim 8- Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'nin Açılış Töreni (1908 yılı)

Mevlevîhâne, Post-nişân Ahmet Râşid Çelebi döneminde 1925 yılında tekke ve zâviyelerin çalışmalarının iptali kanunu ile kapatılmış, böylelikle yaklaşık altı asır süre gelen Mevlevî Zâviyesi'nin faaliyetleri sona ermiş; mevlevîhânedeki kitaplar Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesine devredilmişlerdir. Mahalli basında yer alan bir ilanda Mevlevîhâneye ait yirmi bir kıt'a eşya müzayede yoluyla Vakıflar Müdürlüğü tarafından 25 Eylül 1926 tarihinde satılacağı haber edilmiştir.

Cumhuriyet döneminde Y. Mimar Arif Turunç tarafından iç ve dış ihata duvarları ile son cemaat yeri duvarları ve ana kubbesi tamir ettirilerek kubbe kurşunları değiştirilmiştir. Su deposu 1952 yılında hayırsever Molla-zâde Fevzi Bey kızı Hacı Emine Çelikalay tarafından yaptırılmıştır. Avludaki eski şadırvan üstü örtülü olarak halk tarafından yeniden inşa edilmiş, minare 1962 yılında rüzgârdan yıkılınca halk tarafından yeniden yaptırılmıştır. Bu arada matbah-ı şerif bitişindeki kısım gasil-haneye dönüştürülmüş, câmi girişine kademeli üç yönlü merdiven, giriş kapısı üzeri oluklu çinko sundurma inşa edilmiştir. 2007-2008 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bakım ve restorasyonu yapılmıştır.

II. MEVLEVÎHÂNE'NİN KONUMU VE MİMARİ ÖZELLİKLERİ

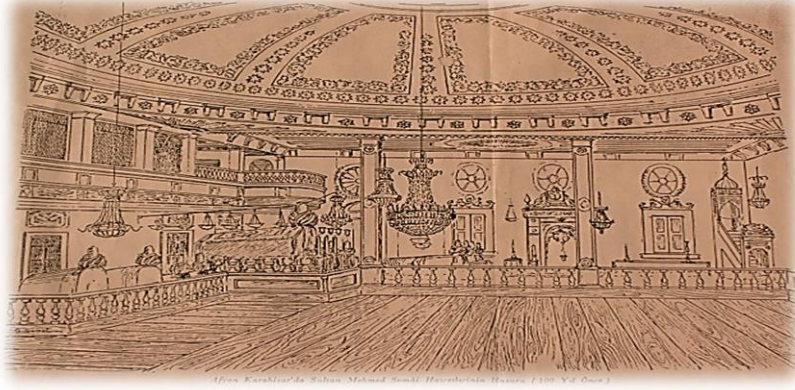
Mevlevîhâne, Afyonkarahisar şehir merkezi, Zâviye Sultan Mahallesi, Akmescit Caddesi ZâviyeCanbaba yokuşu ile Türbe Caddesi arasında bulunmaktadır. Yapı, ana mekân ile bahçesinde yer alan çeşitli birimleriyle yaklaşık 5.000 m²lik bir alan üzerindedir. Neo-klasik ve Türk Barok üslubu özelliğinde inşa edilen yapı, "*Zâviyeli Mescid*" vasfını taşımaktadır.

1. Ana mekân

Mevlevîhânedeki ana mekân câmi-mescit, semâhâne ve türbe bölümlerinden ibarettir. Bina bir ana kubbe ile beş küçük kubbe ile örtülüdür. Yapıya ek olarak pramit çatılı son cemaat mahalli bulunmaktadır. Barihüda Tanrıkorur yapınının 740 m²lik alanı kapladığını tespit etmiştir.

A. Câmi-Mescit, Semâhâne ve Türbe Bölümü

Mevlevîhâne'nin ana mekanında câmi-mescit, semâhâne ve türbe bölümü bulunmaktadır. Semâhâneye göre, ortada ana kubbe, güneyde iki küçük kubbe ile mescit, şerbethâne ve kadınlar bölümü üzerinde güneyden kuzeye doğru dizilmiş üç küçük kubbe yer almaktadır.

Resim 9- Ressam Hüsnü Yusuf Beyin (öl. 861) XIX. yüzyıl ortalarında çizdiği “Afyonkarahisar’da Sultan Mehmet Semâî Hazretlerinin Huzuru” adlı eskiz resmi

Son cemaat mahallinden semâhaneye girişte sol kısımda mescit bölümü yer alırken; ana kubbe altında semâhâne, semâhânenin güneyinde câmi bölümü, her ikisinin doğusunda da türbe bölümü, yine ana yapının kuzey-batısında mutribhâne sundurmalı olarak bulunur.

Afyonkarahisar Mevlevîhânesi’nde, semâhânenin yan tarafında sema edenleri seyir edercesine on iki adet sanduka bulunmaktadır. Sandukaların ortasında insan boyundan biraz daha yüksek olarak Dîvâne Mehmet Çelebi’nin sandukası yer almaktadır.

Resimler 10- Mevlevîhânenin türbe kısmı: Ortadaki büyük sanduka Sultan Dîvânî’ye ait olup sağındaki sanduka babası Abâ Pûşî Mehmet Bâlî Çelebi’ye aittir

Câminin minaresi kuzey-batı köşesinde yer almaktadır. Cami ile birlikte ortak temele oturan minare, kubbe hizasına kadar duvarı içinden çıkmakta olup kesme taştan çokgen dilimli ve yüzeyi oluklu olarak yapılmıştır.

B. Şerbethâne ve Kadınlar Bölümü

Mescit ve semâhâneye girildiğinde türbe bölümünün solunda iki katlı bölümün üst katında kadınlar bölümü, alt katında önceden şerbethâne diye anılan bir yer bulunmaktadır. Buraya Molla-zâde Mehmet Nuri Paşa Çelebi, Sadık Bey, babası Süleyman Bey, oğlu Ali Bey gibi kişilerle Kûçek Mustafa Dede defnedilmişler.

C. Son Cemaat Mahalli

Mevlevîhâne'ye ana kapıdan girişte bulunan son cemaat mahalli iki adet piramitle örtülmüştür. Primit çatıların uç noktasında destarlı sikke alem bulunmaktadır.

2. Diğer Birimler

A. Matbâh-ı Şerif

Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'nin kaleye bakan kapısından içeri girildiğinde yaklaşık on-on iki ayak basamakla çıkıldığında sağda Matbâh-ı Şerif bulunmaktadır. Kareye yakın planlı, dört kemer üzerine tek kubbe inşa edilmiştir. İç bölümde kuzey kısmında Ocak başı ile Âteş-bâz Velî Makamı bulunmaktadır.

Resim 11- Mevlevîhânenin kuzeyinde yer alan matbâh. (2008)

B. Meydân-ı Şerif ve Selâmlık Dairesi

Meydân-ı şerif ile Selâmlık Dairesi, ana bina ile matbah arasında olan bina ünitesidir. Bu yapı şu anda yoktur. Alt katında beş oda, üst katında da bir salon ile iki oda bulunmaktaydı. 1914 yangınından sonra zamanla harap olan bu odalar, 4 Nisan 1934 tarihinde yıktırılmış, sadece sokağa bakan duvarı kalmıştır. 1908 yılına ait olduğu sanılan Mevlevîhâne'nin açılış fotoğrafında giriş kapısının sağında Meydân-ı şerif ile Selâmlık Dairesinin ikinci kat pencere kanatları görülmektedir.

Resimler 12- Meydân-ı Şerif ve Selâmlık Dairesinin olduğu alan

C. Gasilhane Odası

Matbâh-ı şerifin sol kısmında küçük bir oda vardır. Burası uzun bir koridor halindedir. Günümüzde depo olarak kullanılan bu yer muhtemelen ceza ve gasilhane odası olarak kullanılıyordu.

Ç. Derviş Hücreleri

Mevlevîhâne'ye kuzeyden ana kapıdan girişte sol kısımda iki katlı derviş odaları bulunmaktadır. Arazisi meyilli olduğu için alt kat kömürlük ve depo olarak kullanılmaktadır. Bu bölümün üst katında yan yana dizilmiş sekiz derviş hücresi yer alır. Odalar zemin hizasındadır.

D. Şeyh-Harem Dairesi

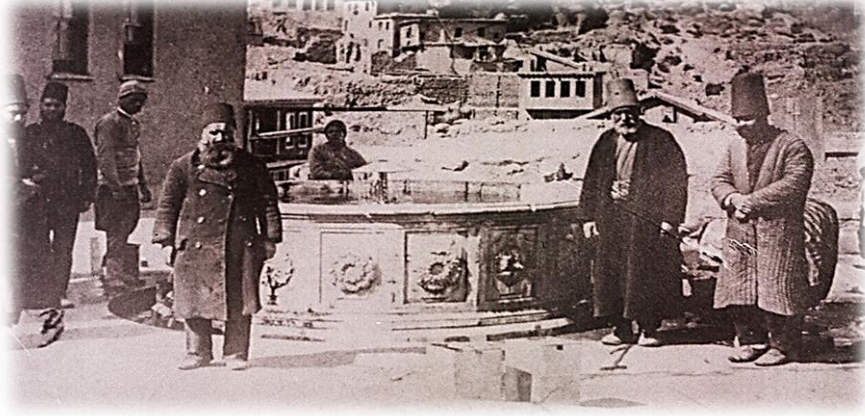
Mevlevîhâne bahçesinin güney bölümünde su deposundan sonra şeyh efendilerin oturduğu iki katlı ahşap bir bina bulunmakta idi. Bu yapı da 1902 yılında tezahür eden büyük yangında yanmıştır.

E. Hâmûşân (Mezarlık)/Hadîkatü'l-ervâh (Ruhlar bahçesi)

Mevlevîler mezarlığa "Susanlar Yurdu" anlamında "Hâmûşâne"; burada yatanlara da "Susanlar" anlamında "Hâmûşân", denmesinin yanı sıra "Hadîkatü'l-ervâh (Ruhlar bahçesi)" de denilmektedir. Mevlevîhânelerin pek çoğunda türbe ve Hâmûşânda şeyh aileleri ile dervişler defnolmuşlardır.

F. Şadırvan

Bahçenin birinci kademesinde 5 m. sekizgen kolonlu şadırvan bulunmaktadır.

Resimler 13- Afyonkarahisar Mevlevîhânesi bahçesinde önceden var olan eski şadırvan ve selamlık dairesi, yıl 1904. (1. Hacı Ali Dede, 2. Hacı Râşid Dede, 3. GenelizadeFelahi Hoca). (Ferruh Bayraşa koleksiyonu).

G. Su Deposu

Dergâha güney kapıdan girildiğinde sağ bölümde yer alan su deposu XX. yüzyıl ortalarında Molla-zâde Feyzi Bey kızı Hacı Emine Çelikalay tarafından yaptırılmıştır. Batı cephesi duvarında Türkçe kitabesi bulunmaktadır.

SULTÂN DÎVÂNÎ MEVLEVÎHÂNESİ VAKIFLARI

Afyonkarahisar'daki Mevlevîlikle ilgili en eski ve en zengin vakıflar Germiyanogulları zamanına aittir.

Sultan Veled'in kızı Mutahhara Hatun Germiyanlılara gelin gitmiştir.

Ulu Ârif Çelebi Mevlevîliği yaymak için yaptığı seyahatler sırasında Kütahya'yı da ziyaret etmiş ve akrabalık ilişkisi bulunan I. Yakup Çelebi onun için bazı köyleri vakfetmiştir.

Bu vakıf, Afyonkarahisar'da Mevlevîlikle ilgili ilk vakıf olarak görünmektedir. Daha sonra II. Yakup Çelebi, Konya Mevlevîhânesi'nde 1460'dan 1509 yılına kadar şeyhlik yapan Âdil Çelebi oğlu Cemâleddin Çelebi, Mevlânâ Hüsâmeddin ve *Mehmed* oğlu Sinan Paşa için yeni vakıflar tesis ederek Afyonkarahisar'da Mevlevîliğin gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur.

Osmanlılar döneminde de Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'nin masraflarını karşılamak üzere muhtelif vakıflar kurulmuştur.

A. Sultan Dîvânî Mehmed Efendi Vakfı

Vakfın ismi :

- *Dîvânî Mehmed Efendi Vakfı*
- *Mevlevîhâne Vakfı*
- *Hazret-i Dîvâne Efendi Vakfı*
- *Dîvâne Mehmed Efendi Zaviyesi Vakfı*
- *Sultan Dîvânî Mehmed Efendi Zâviyesi Vakfı*
- *Dîvâne Mehmed Efendi Türbe-i Şerîfeleri Vakfı*
- *Dîvânî Mehmed Efendi Tekkesi Vakfı*

Bu vakfın asıl vakfiyesi bulunmamakla birlikte Başbakanlık Osmanlı Arşivinde 2 adet, Vakıflar Genel Müdürlüğü Eski Kayıtlar Arşivi'nde 1 adet ve Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi'nde 1 adet olmak üzere 4 vakfiye sureti bulunmaktadır.

Vakfiyedeki bazı bilgiler ve dönemle ilgili bazı olaylar vakfın kuruluşunun Germiyan Hükümdarı I. Yakub Bey tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır.

Muhtemelen vakıf, Ulu Ârif Çelebi'nin Kütahya'yı ziyaretinde I. Yakup Çelebi ile görüşmeleri sırasında tesis edilmiş fakat vakfiye düzenlenmeden ellerine Yakup Bey tarafından mektup verilmiş, bu mektuba dayanarak H.795(M. 1392 tarihinde vakfiyesi düzenlenmiştir. Veyâhut I. Yakup Çelebi zamanında düzenlenen vakfiye Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bâyezid zamanında H.795) tarihinde yenilenmiş, ilk vakfiye de bir şekilde kaybolmuştur.

Yakup Bey'in vakfettiği köyler ve sınırları vakfiyede açık bir şekilde verilmiştir.

Vakıf köyler şöyledir:

- *Kozluca Kalecik Köyü*
- *Orta Kalecik Köyü*
- *Sivrice Kalecik Köyü*
- *Kara Arslan Köyü*
- *Çöği Köyü*

Söz konusu köyler; bağları, bahçeleri, dağları, nehirleri, harman yerleri, hayvan meraları, çeşmeleri ve nehirlerinin tamamı Germiyan Alişîr oğlu Yakup Han'ın olup, Belh şehrinden Mehmed Celâleddin oğullarından Mehmed Behâeddin Veled oğlu Mehmed'e temlik ve Celâleddîn-i Rûmî'ye mensup Karahisar'daki zaviyede bulunan mevlevî fukarâsına vakf edilmiştir. Vakfın bütün geliri mevlevî fukarâsına sarfedilmek üzere tevliyeti Mevlânâ Celâleddîn evlâdına evladiyet üzere ve nezâreti de Karahisar'daki mevlevî halîfelerine şart koşulmuştur.

Osmanlılar döneminde Karahisar Kazası'nın Şehr-âbâd Nâhiyesi'ne bağlı olan bu köyler Fatih Sultan Mehmed'in arazi ve köy vakıflarını iptal ederek timar arazisi haline getirmesi sırasında vakıflıktan çıkarılmış ancak II. Bâyezid döneminde vakfiyeti iptal edilen arazilere eski statülerinin verilmesi sonucunda söz konusu köyler de yine eskisi gibi vakıf haline dönüştürülmüştür.

B. Mevlevîhânenin Yiyecek Masraflarına Cizye Geliri Vakfı

Karahisâr-ı Sâhib'de bulunan Dîvâne Mehmed Efendi'nin türbe, semâhâne ve mescidi mühimmâtına ve dervişlerin maişeti için vakfın gelirinin yetmemesi nedeniyle Karahisar Kazası'nda bulunan kırk nefer yavanın cizyesi sözkonusu vakıf gelirlerine ilave edilmiştir.

Vakfı kimin yaptığına dair kesin bilgi bulamadık. Ancak vakıfla ilgili sicil kayıtlarında vakfın Yıldırım Bâyezid tarafından yapılmış olabileceğine yönelik bilgiler bulunmaktadır.

Vakıfla ilgili bütün belgelerde, vakıf işlerinin Dîvânî Mehmed Efendi Vakfı mütevellîleri tarafından yürütüldüğü ve ayrı bir mütevellîsinin bulunmadığı görülmektedir. Dolayısıyla sözkonusu vakıf doğrudan Dîvânî Mehmed Efendi Evkâfı'na mülhaktır.

Vakıfla ilgili XIX. yüzyıla ait belgeler sözkonusu cizye gelirlerinin bu yüzyılda Mevlevîhâne'de bulunan fukarâ ve dervişler için pişirilen aşure masraflarına harcılandığını göstermektedir.

C. Mevlevîhâne ve Mescid Vakfı

Afyonkarahisar'da Mevlevîlikle ilgili ikinci önemli vakıftır. Vakfiyesi mevcut olmayan bu vakfı kimin tesis ettiğine dair kesin bilgi bulunmamaktadır.

1575 tarihli Vakıf Tahrir Defteri'nde verilen bilgilere göre vakıf Germiyanoglu Yakub Çelebi zamanında kurulmuştur. Ancak burada ismi geçen I. Yakup Çelebi mi yoksa II. Yakup Çelebi mi olduğu belli değildir.

Vakıfnâmesinin ne olduğuna ilişkin ise herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Vakıf, Sultan Dîvânî'nin ecdadı için evlatlık vakıf şeklinde tesis edilmiştir.

Diğer taraftan, vakfı Mevlânâ Hüdâvendigâr evlâdından Mehmed Çelebi (Sultan Dîvânî) oğlu Hızırşah Çelebi ve daha sonra onun oğlu Şah Mehmed Çelebi'nin tasarruf ettiği belirtilmektedir.

Mütevellîliğin Dîvânî Mehmed Efendi Evkâfı'nın mütevellîleri tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Her iki vakıf sanki tek vakıf gibi idare edilmiştir.

Vakfın Gelir Kaynakları:

- 1) Karahisar şehir merkezindeki bir başhane.
- 2) Süğlün Köyü'nde bir değirmen.
- 3) Kadı Paşa Çelebi Hamamı.
- 4) Bir sabunhâne, bir bahçe.
- 5) Suyu ile birlikte bir kerpiçlik harımı.
- 6) Bir mezraa ile şehir yanında 40 dönüm tarla.
- 7) Yine şehir yanında bir harım ile Karakaya'da bir tarla.
- 8) Mevlevîhâne Zaviyesi imamına vakfedilen Çakır Köyü'nde Ulu Harım denilen arazi.
- 9) Bir tabbağhâne anbarı
- 10) Bey yeri ismiyle bilinen tarla

Ç. Mevlevîhâne Vakfı

Karahisar şehir merkezinde muhtelif kira gelirlerinin tahsis edildiği, *Mevlevîhâne Evkâfı* isimli diğer bir vakıf daha bulunmaktadır. Bu vakfın da kimler tarafından ne zaman tesis edildiğine dair bilgi bulunmamaktadır. Fakat sonraki yüzyıllardaki bazı kayıtlardan yönetiminin Dîvânî Mehmed Efendi Evkâfı ile birlikte aynı mütevelliler tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

Mevlevîhâne Evkâfı hakkında derli toplu bilgileri 1575 tarihli Vakıf Tahrir Defteri'nde bulabilmekteyiz.

Vakfın gelir kaynakları:

Tuz Pazarı'nda 6 dükkan, Yukarı Pazar'da 12 dükkan, yine Yukarı Pazar'da bir bakkal dükkan, Kapan Çarşısı'nda bir dükkanın yarım hissesi, Akmesit Mahallesi'nde bir fırın geliri Mevlevîhâne'ye vakfedilmiştir. Bunlarla beraber bir de kervansaray vakfedilmiştir. Ancak bunun XVI. yüzyılda harap olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Mevlevîhâne'ye ait mahsülün pazarda satılmasından dolayı pazar bâcı alınmamaktadır.

D. Mahmud Oğlu Müfdî Beşe Vakfı

Karahisar Şehri Fakih Paşa Mahallesi'nde oturan Mahmud oğlu Müfdî Beşe, Karahisâr-ı Sâhib Kazâsı'na bağlı Süğlün Köyü'ndeki Yoncalık ismiyle bilinen mülk bahçesini, Mevlevîhâne Şeyhi olan Veled Çelebi oğlu Ârif Çelebi evlâdına ve Karahisar'daki Dîvâne Mehmed Efendi Zaviyesi'ne vakfetmiştir.

E. Ali Kızı İsmihan Vakfı

Karahisar-ı Sâhib mahallelerinden El-Hâc Yahyâ Mahallesi'nde oturmakta olan Ali kızı İsmihan Hatun, Karahisâr-ı Sâhib Kazâsı'na bağlı Süğlün Köyü'nde bulunan, üç dönüm ağaçlık, üç dönüm bostan olmak üzere tahmînî altı dönüm mülk bahçesini Dîvânî Mehmed Efendi Tekkesi'nde mesnevîhân olanlar ile tekkenin çerâğına (aydınlatılmasına) vakf etmiştir.

Vakfiyedeki Őartnâmesine göre, bahçenin doğu tarafından tahminen üç dönümünü tekkede mesnevîhân olanlar tasarruf edip, her gün bir defa Nebe' Suresi'ni okuyup sevabını vakfedenin ve akrabasının ruhuna hediye edecektir. Üç dönümünden arda kalan kısmı da Mevlevîhâne Mescidi'nin çerâğına tahsis edilerek, elde edilecek gelirin mescidin aydınlatılma masraflarına harcanması istenmiştir.

F. Mollazâde Seyyid Hacı Ahmed Ağa Vakfı

Mîrahur KapıcıbaŐısı, Kütahya ve Karahisâr-ı Sâhib mütesellimi olan Hazret-i Mevlânâ sülâlesinden Mollazâde Seyyid Hacı Ahmed Ağa, tesis ettiği vakıf gelirlerinden Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi'nin matbah-ı âmiresine (mutfağına) et alıverilmesi için para tahsis etmiştir.

Ahmed Ağa, Karahisâr-ı Sâhib Şehrinde bulunan ve vakfına ait olan Balık Hanı'nın kira gelirinden Mevlevîhânedeki oturan fukarânın yemesi için, günün rayic fiyatı her ne ise günlük yüz buçuk vukiyye koyun eti alınarak mutfağa teslim edilmesini Şart koŐmuŐtur.

G. Şeyh Ahmed Kemâleddin Çelebi Vakfı

Şeyh Ahmed Kemâleddin Çelebi, Kal'acık-ı Kebîr Köyü hudûdu içerisinde bulunan ve Baş Değirmen diye bilinen tek taşlı değirmenini Sultan Dîvânî Câmii'nde görev yapacak imam ve müezzinler için vakfetmiştir.

Vakfın gelirinden, Sultan Dîvânî Hazretleri'nin Camii'nde imam ve mü'ezzinlik yapanlara İstanbul kilesiyle yıllık 12'şer kile buğday verilecektir. Bunlar her ay onbeşer cüz Kuran okutup sevâbını Hazret-i Peygamber, Sultan Dîvânî ve vakfedenin rûhlarına hediye edeceklerdir. Artan gelir erkek evlatları arasında eşit olarak paylaştırılacaktır.

Ğ. Münire Hanım Vakfı

Münire Hanım, Şeyh Ali Efendi'nin Kızı ve Sultan Dîvânî Dergâhı Şeyhi Ahmed Kemâleddin Çelebi Efendi'nin eşidir.

M.22 Mayıs 1893 tarihli vakfiyeye göre Münire Hanım, Gecek Hamamı civarındaki üç taşlı değirmenden 3,5/120 hissesini vakfetmiştir. Vakfın gelirinden değirmenin masrafları düşüldükten sonra hissesine düşen miktarın, Sultan Dîvânî Câmii'nde türbedâr olanlara verilmesini istemiştir.

Türbedâr, bunun karşılığında her ay 15'er cüz Kuran okuyup sevâbını Hazret-i Peygamber ve Sultan Dîvânî'nin rûhlarına hediye edecektir.

H. Şeyh Celâleddin Çelebi, Münire Hanım, Sadreddin Çelebi, Ferruh Çelebi, Güneş Hanım, Zehrâ Hanım ve Kasım Bey Vakfı

Bu vakıf, Sultan Dîvânî Dergâhı postnişîni Şeyh Ahmed Kemâleddin Çelebi oğlu Şeyh Celâleddin Çelebi, Celâleddin Çelebi'nin annesi Şeyh Ali Efendi kızı Münire Hanım, kardeşleri Sadreddin ve Ferruh Çelebiler, Güneş Hanım ve Zehrâ Hanım'la kızkardeşinin oğlu Kasım Bey tarafından ortaklaşa kurulmuştur.

Vakfiyesi M.2 Aralık 1894 tarihlidir.

Vakfın kurucuları, Kal'acık-ı Kebîr Köyü'nde bir taşlı değirmen üzerindeki hisselerini vakfetmişlerdir.

Değirmenin gelirinden 13 kile buğday Sultan Dîvânî Câmii'nde sahur vaktinde yarım cüz Kuran okuyan hafız efendiye verilecektir.

Münire Hanım'ın elinde kalan diğer hissesi de onun vefatından sonra, bir cüz Kuran okuyarak sevabını Hazret-i Peygamber, Sultan Dîvânî ve kendisinin rûhlarına hediye etmek karşılığında sözkonusu hafıza verilecektir.

İ. Turunçoğlu Ali Vakfı'ndan Hisse

Afyon'da Turunçoğlu Ali Vakfı'ndan, Sultan Divânî Türbesi avizesine zeytinyağı ve Mevlevîhâne'nin odalarında sakin dedeler için tahsisat bulunmaktadır. 1942 yılında sözkonusu tahsisat, vakfiye şartları çerçevesinde harcanmasına maddeten imkan kalmaması nedeniyle imaretler tahsisatına verilmek şeklinde değiştirilmiştir.

J. Kitap Vakıfları

Mevlevîhânedeki barınan dervişlerin kültürel ihtiyaçları için oluşturulan kitaplığa çeşitli eserler vakfedilmiştir. Afyonkarahisar Mevlevîhâne Kitaplığı'nda bulunan yüzden fazla yazma eser Cumhuriyetin ilk yıllarında Afyon Gedik Ahmed Paşa Kitaplığı (AGAPK)'na devredilmiştir.

Kütüphane kayıtlarında yer alan bu eserler 2000'li yıllarda diğer yazma eserlerle birlikte Milli Kütüphaneye devredilmiştir. Vakıf eserler de bunların arasında yer almaktadır. Kitap vakfedenler herhalde genellikle şeyhler olmuştur.

Bunlar içerisinde Mevlevîhânedeki 1872-1894 yılları arasında şeyhlik ve vakıf mütevellîsi olarak görev yapan Ahmed Kemâleddin Çelebi dikkati çekmektedir.

SANCAKTAKİ MEVLEVİLİKLE İLGİLİ DİĞER VAKIFLAR

A. Germiyanoğlu II. Yakup Bey Vakfı (Sinan Paşa'ya)

Germiyanoğlu II. Yakup Bey, babasından intikalen mülkü olan Karahisâr köylerinden Atnoz (Atanos) ve Ağça-ağıl köyleriyle Sivrice-öyük isimli mezraayı bütün hudûd ve hukukuyla tamamen Mehmed oğlu Sinan Paşa'ya, sonra evlâdına ve evlâd-ı evlâdına, şayet nesli tükenirse fukarâya vakfetmiştir. H.1 Şaban 825/ M. 21 Temmuz 1422 tarihli Arapça vakfiyesi vardır.

B. Germiyanoğlu II. Yakup Bey Vakfı (Mevlânâ Hüsâmeddin'e)

Salar Köyü'nü Germiyanoğlu Yakup Çelebi, Mevlânâ Hüsâmeddin evlâdına vakfetmiştir. Burada adı geçen Yakup Çelebi ve Hüsâmeddin'in kimler oldukları açık değildir. Ancak, daha önce hakkında bilgi verdiğimiz Sinan Paşa'yla ilgili vakfiyenin şahitleri arasında Mevlânâ Hüsâmeddin bin

Ahmed isminde birisi kayıtlıdır. Tahminimize göre burada adına vakıf tesis edilen Mevlânâ Hüsâmeddin ile vakfiyedeki şahıs aynıdır. Dolayısıyla, bu vakfı tesis eden de, diğer vakfı kuran Germiyanoğlu II. Yakup Çelebi olmalıdır.

C. Germiyanoğlu II. Yakup Bey Vakfı (Cemâleddin Çelebi'ye)

Germiyan oğlu II. Yakup Bey tarafından Konya Mevlevîhânesi postnişini Âdil Çelebi oğlu Cemâleddin için tesis edilmiş olup vakfiyesi H.Zilka'de 825/ M.Ekim 1422 tarihlidir.

Yakup Bey, Karahisâr-ı Devle'ye bağlı Büyük Sincanlı Nâhiyesi'ndeki Gezler Köyü'nü bütün hududu, hukuku, yolları, müştamilâtı ile şeyh, âlim, âmil Çelebi Âdil'in oğlu Cemâleddin Çelebi ve evlâdına ve evlâd-ı evlâdına, eğer nesli kesilir ise Mevlânâ Hüdâvendigâr Celâleddîn-i Muhammed'in türbesine vakf etmiştir.

Ç. Efendi (Celâleddîn-i Rûmî) Zâviyesi Vakfı

Vakfın kimin tarafından, ne zaman tesis edildiği belli değildir. Ancak muhtemelen bu da Germiyanoğulları zamanında kurulmuş olmalıdır. Vakıf, Kışlacık Köyü'nün tamamının vakfedilmesiyle oluşturulmuştur.

Vakıf gelirleri, Şeyh Celâleddîn-i Rûmî evlâdına vakf ve şart koşulmuştur.

EĞİRDİR MEVLEVÎHÂNESİ'NİN TARİHİ VE BUGÜNKÜ DURUMU

Sadi S. KUCUR *

S. Sadi Kucur sunumunda, 2000'li yılların başında tespit ettiği Mevlevîhânenin geçmişten günümüze olan durumunu ve şu anki ahvalini resimler eşliğinde anlatmıştır. Ayrıca Kucur, Mevlevîhâne hakkında kaynaklarda geçen bazı bilgi ve tarihlerin yanlış olduğunu da aynaklarıyla açıklamamıştır.

Resim 1- Eğirdir Mevlevîhânesi

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edeb. Fakültesi / skucur@marmara.edu.tr

Resim 2- Eğirdir Mevlevihânesi'nin yan cephesi

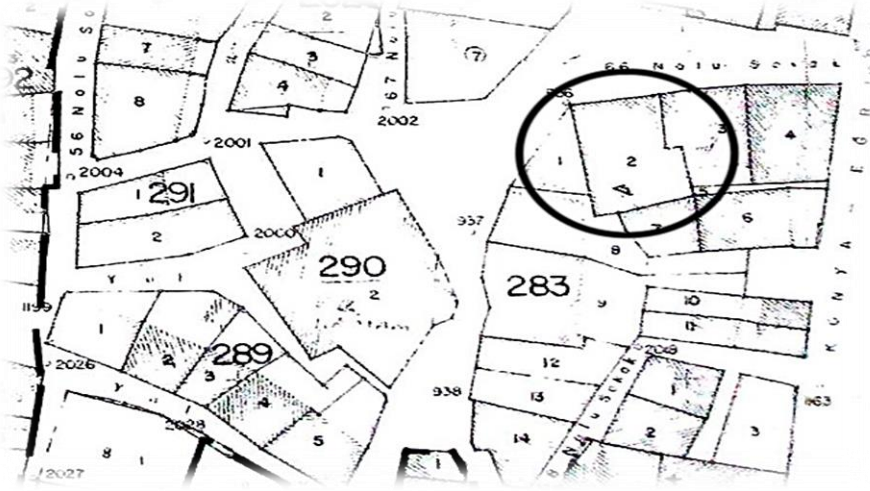
Resim 3- Eğirdir Mevlevihânesi'nin arka cephesi

Resim 4- Eğirdir Mevlevihânesi'nin yan cephesi

Resim 5- Eğirdir Mevlevihânesi'nin yan cephesi

Resim 6- Eğirdir Mevlevihânesi'nin bulunduğu konum

Resim 7- Eğirdir Mevlevihânesi'nin içi ve duvardaki süslemeler

Resim 8- Eğirdir Mevlevihânesi - Duvardaki Süsleme

Resim 9- Eğirdir Mevlevihânesi'nin içi ve duvardaki süslemeler

Resim 10- Eğirdir Mevlevihânesi'nin içinde bulunan sandukadan biri

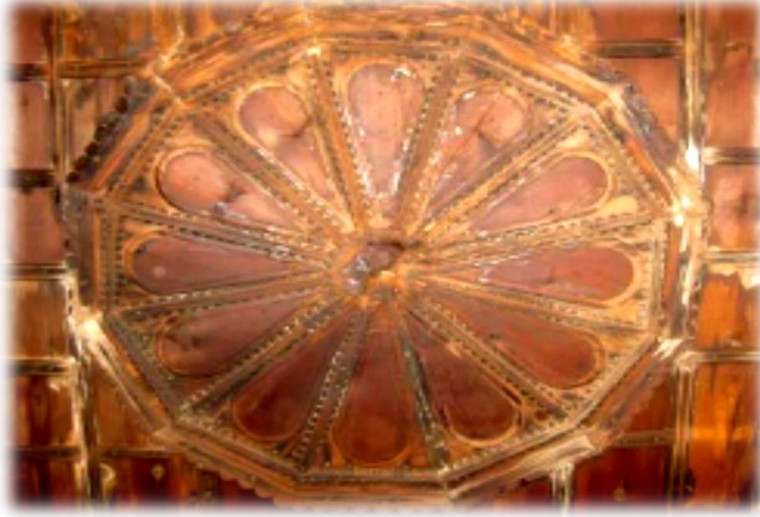
Resim 11- Eğirdir Mevlevihânesi - Seyfullah Dede'ye Ait Sanduka

Resim 12- Eğirdir Mevlevîhânesi'nin içi ve duvardaki madalyon ve süslemeler

Resim 13 - Eğirdir Mevlevîhânesi'nin Yakın Tarihteki Hali

Resim 14- Eğirdir Mevlevîhânesi - Postnişin Odası Tavan Süslemesi

Resimler 15- Eğirdir Mevlevîhânesi Hakkında Evrak

İSTANBUL MEVLEVÎHÂNELERİNİN TARİHDEKİ YERİ

Sezai KÜÇÜK*

İstanbul Mevlevîhânelerinin dünü ve bugünü, durum ve konumlarıyla ilgili görüşlerini paylaşan Sezai Küçük, Yenikapı Mevlevîhânesi'nin tarihi gelişiminden bahsederken Mevlevîhânedede XIX. yüzyıl içerisinde Mevlevî müziği, edebiyatı ve tasavvufunda değerli sanatkârlar, müzisyen ve edebiyatçıların yetiştiğini belirtmiştir. Sayın Küçük sunumunun sonunda İstanbul Mevlevîliğinin, Mevlevîlik tarihi içinde tekrar ayrıntılı olarak incelenmesinin gerekliliğine de değinmiştir.

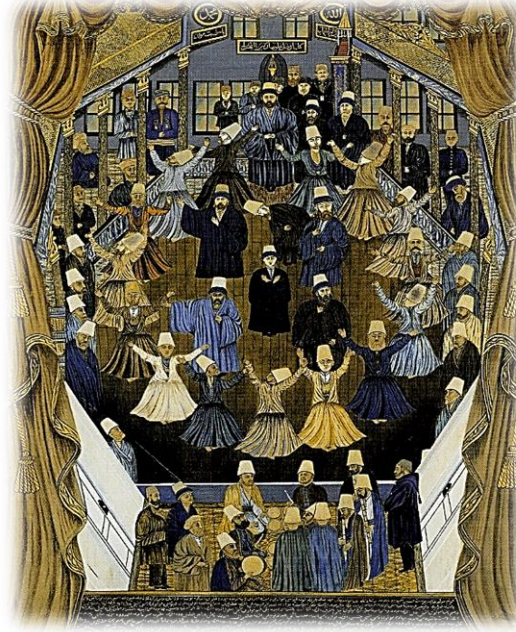

Resim 1- İstanbul Mevlevîhâneleri

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / skucuk@sakarya.edu.tr

Resim 2

Resim 3 - Ahmed Vesim Paşa'nın Galata Mevlevihânesi'ndeki bir âyini resmeden minyatürü

Resimler 4

Seyh Ahmed Efendi oğlu ile

Resimler 5

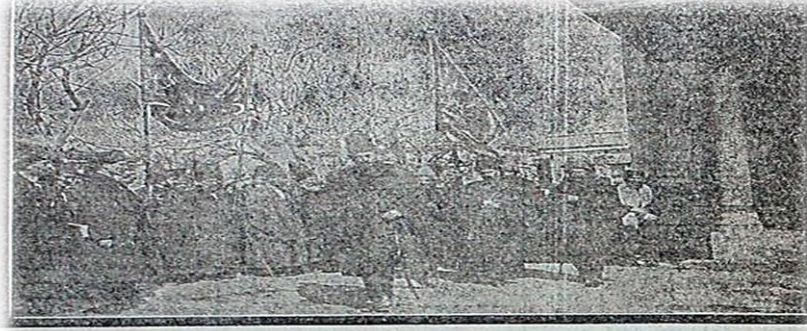
Resim 6

Resim 7

Resim 8

امیرالمؤمنین و خلیفہ مسلمین اندلس - ہرگز ہری طرفہ اعلان یورپان جہاد عہدہ اشراک اچک اودوہ اولکی کون شہر یزدہ
وجہہ حضورہ غزالیہ توبیہ اسعات اچہ :
مولوی مجاہدین کرای

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

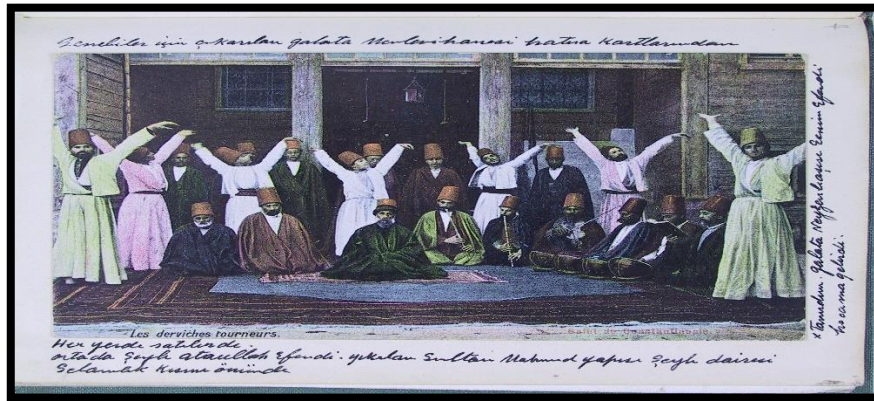
Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16 - Galata Mevlevihânesi

Resim 17

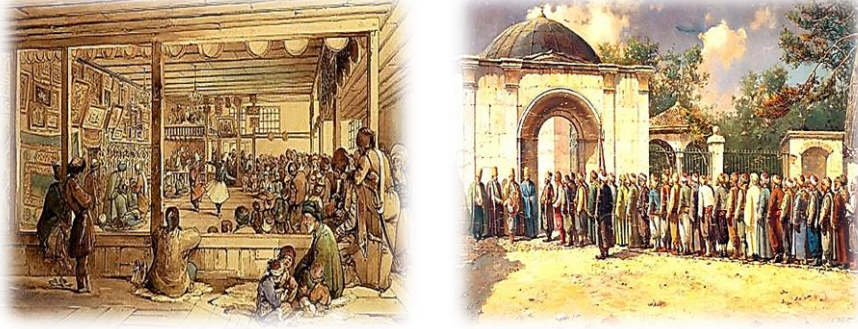

Resim 18

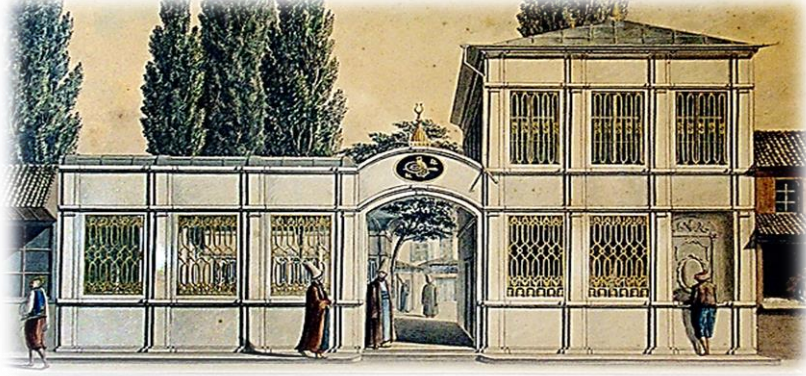

Yamkaya, sağında Şeyhi müten müderrisi Ferid Kam Beyler. (Halilean K.)

Resim 19

Resimler 20

Resim 21

Resim 22

Resim 23

Resim 24

Resim 25

Resim 26

Resim 27 - Yenikapı Mevlevîhânesi

Resim 28

Resim 29

Resim 30

Resimler 31

Resimler 32

Resim 33

Resim 34

Resim 35

Resim 36

Resim 37

Resim 38

Resim 39

Resim 40

Resim 41

Resim 42

Resim 43

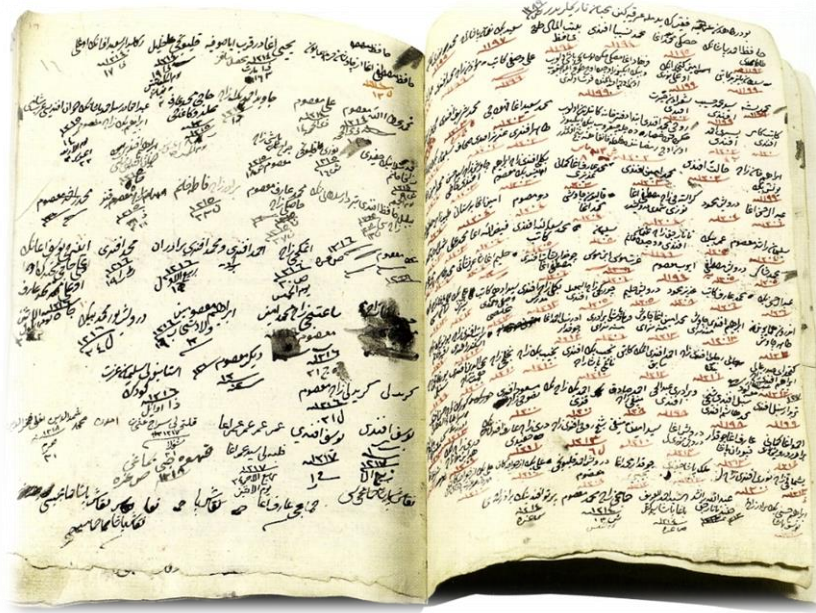
Resim 44

Resim 45

Resim 46

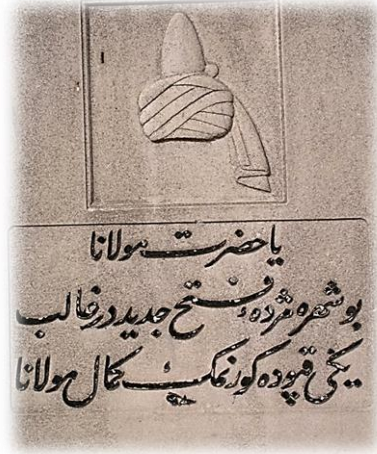
Resim 47

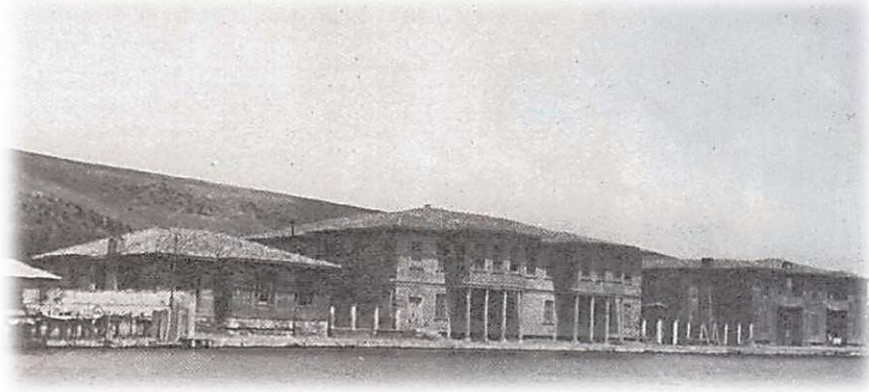
Resim 48

Resimler 49

Resim 50

Resim 51 - Bahariye Mevlevîhânesi

Resim 52

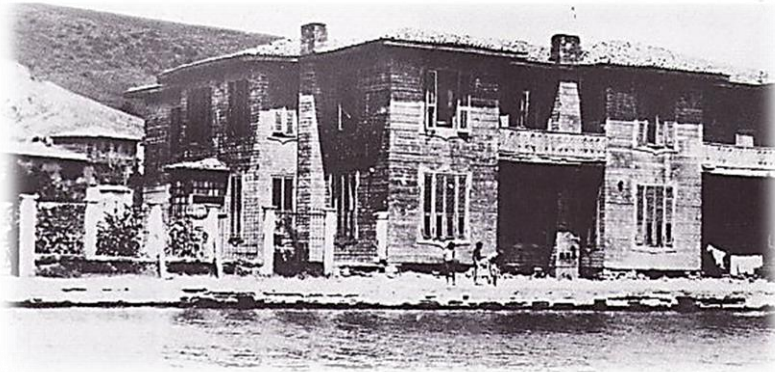
Resim 53

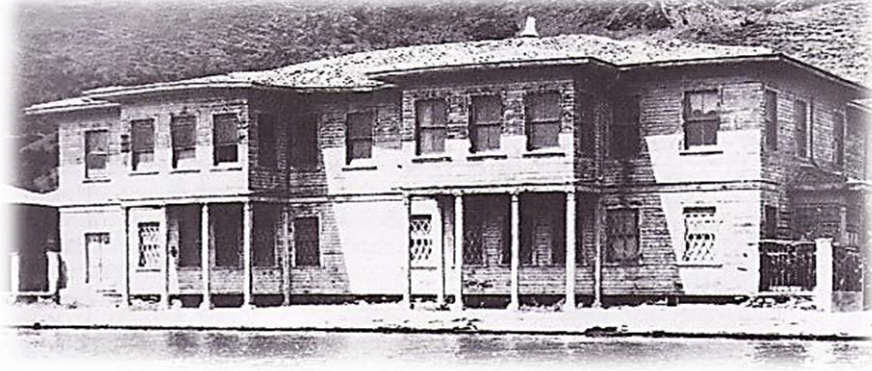
Resim 54

Resim 55

Resim 56

Resim 57

Resim 58

Resim 59

Resim 60

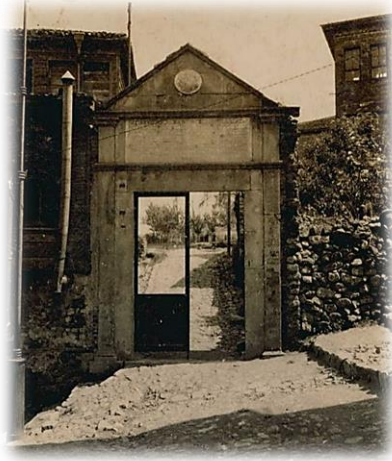
Resim 61

Resim 62 - Kasımpaşa Mevlevihânesi

Resim 63

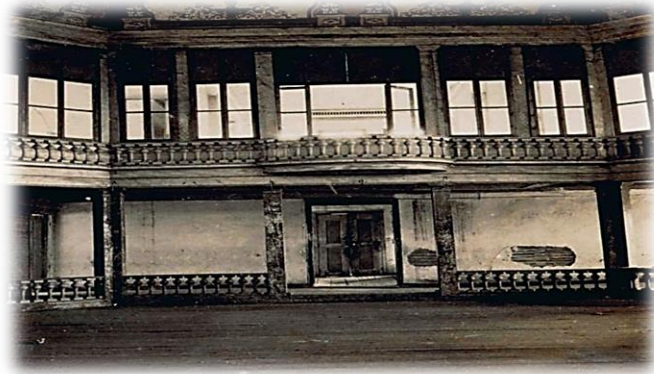
Resim 64

Resim 65

Resim 66

Resim 67

Resim 68

Resim 69

Resim 70

Resim 71 – Üsküdar Mevlevihânesi

Resim 72

Resim 73

Resim 74

Resim 75

Resim 76

Ahmed Rısmî Dede

Resim 77

Ahmed Rısmî Dede Selimâğa Kütüphanesi'nde görev yaparken.

Resim 78

Şehit Öner'in kaleminden Ahmed Rısmî Dede

Resim 79

KONYA MEVLÂNA DERGÂHI CUMHURİYET DÖNEMİ RESTORASYONLARI

Naci BAKIRCI*

Dr. Naci Bakırcı, "Konya Mevlâna Dergâhi'nin Müze Haline Dönüştürülmesi ve Cumhuriyet Dönemi Onarımları" başlıklı sunumunda Konya Mevlevîhânesi'ni eski fotoğraflarıyla değerlendirmiştir. Sayın Bakırcı, Mevlevîhânenin kuruluş sürecini Sultan'ul Ulema Bahâeddin Veled'in (1231) ölümünden itibaren anlatırken; 1996 yılında yapılan çalışmalarda Selçuklu dönemine ait ve Sultan Veled tarafından başlatıldığı düşünülen küçük bir semâhane, mescit ve Bab'ül-Aktab'ın mezarlarının devamı verebilmesi için bu küçük tekkenin XVI. Yüzyılda Gedik Ahmet Paşa tarafından bugünkü külliye şekline dönüştürüldüğünü belirtmiştir. Sayın Bakırcı, rahmetli Yusuf Akyurt'un çektiği Mevlevîhâne fotoğraflarıyla sunumunda Mevlevîhâne'nin çekirdeği kabul edilen Kubbe-i Hadra hakkında da ayrıntılı bilgiler vermiştir. Kubbe-i Hadra'nın çinilerinin bugün olduğu gibi dikey değil yatay olarak 1391 yılında Karamanoğlu Halil Bey tarafından yaptırıldığını günümüzdeki çinilerin 1965 yılında Kütahya Çini Fabrikasında yaptırıldığının Kubbe-i Hadra'ya ilave edilen beş kubbenin Karamanoğlu döneminde inşa edildiği ve XVI. yüzyılda semâhanenin, III. Murat döneminde de derviş hücrelerinin ilave edildiğini, bugünümüze ulaşmayan Mevlevîhâne'nin duvarlarının ise Fatih Sultan Mehmet tarafından inşa edildiğini belirtmiştir. Sunuma Mevlevîhâne'nin iç kısımlarının tanıtılmasıyla devam eden Sayın Bakırcı, 1925'ten itibaren Mevlevîhânenin müze olarak kullanıma başlandığı süreç hakkında da detaylı bilgiler vermiştir. Mevlevîhânedeki bütün eşyaların kayıt altına alındığını ve 1927 yılında Mevlevîhâne Müze olarak açıldığını da sözlerine ekleyen Bakırcı, bir yıl sonra da Müzedeki kitapların bugünkü müdür odasında bir ihtisas kütüphanesi oluşturularak araştırmacıların hizmetine sunulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca 1928 yılında Kitabeleri Kaldırma ve Kazıtma Kanunu sonrası müzedeki bütün kitabeler kaldırılmadan önce kayıt altına alındığını ve kaldırıldığını, 1934 yılında Şadırvanın üst kısmı, bahçede bulunan Neyzenler kısmındaki mezar taşlarının kaldırıldığını, Hamuşân'ın boşaltıldığını, Derviş hücrelerinin ara duvarları kaldırılarak koridor

* Dr., Mevlâna Müzesi, nacibakirci@hotmail.com

haline getirildiğini ve arkeolojik eserler konularak sergilendiğini de belirtmiştir. 1954 yılı Mevlevîhâne için yeni bir dönemin başlangıcı olmuş, Konya Mevlana Müzesi adıyla yeni bir teşhirle açılmış ve 1969 yılında eski duvarlar yıkılarak bugünkü ihata duvarları yapılmıştır. Sayın Bakırcı ayrıca 1992’de müzede ciddi bakımlar yapılarak sıva altında kalan süslemeler çıkarıldığını, tekrar şadırvanın üst kısmının rekonstrüksiyona tabi tutulduğunu, 1996 yılında Mevlevîhâne’nin Matbah kısmının yeniden açıldığını, Gül bahçesinin oluşturulması için pek çok istisnaların yapılarak Mevlevîhâne alanının 18000m²’ye çıkartıldığını sözlerine eklemiştir. 2009 yılında MEVKA’nın da desteği alınarak derviş hücreleri yeniden eski haline getirildiğini de söyleyen Sayın Bakırcı Konya Mevlevîhânesinin Selçuklu döneminden itibaren başlayan hikâyesini, geçirdiği bakım ve onarımları ilgi çekici fotoğraflarla süsleyerek tebliğini tamamlamıştır.

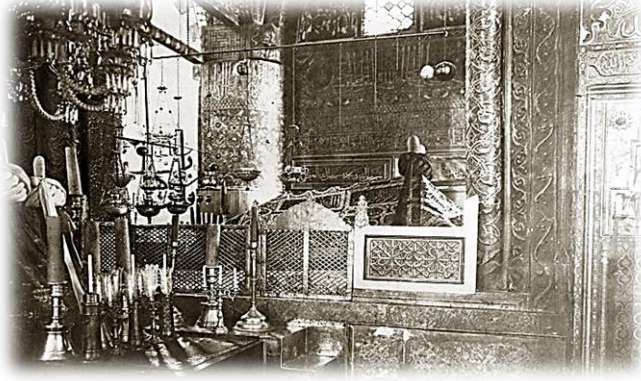
Resim 1

Resim 2

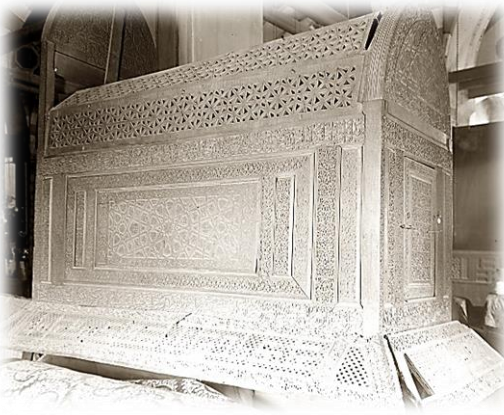
Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16

Resim 17

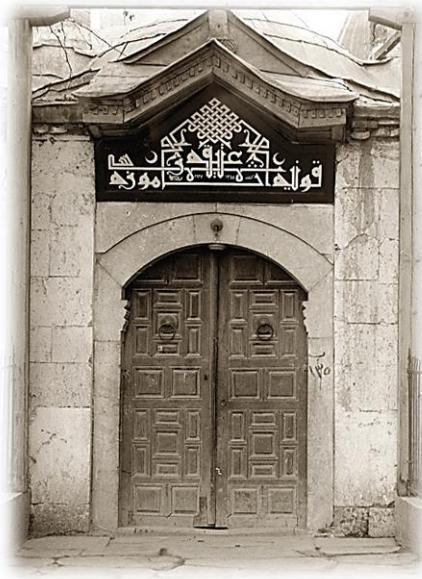
Resim 18

Resim 19

Resim 20

Resim 21

Resim 22

Resim 23

Resim 24

Resim 25

Resim 26

Resim 27

Resim 28

Resim 29

Resim 30

Resim 31

Resim 32

Resim 33

Resim 34

Resim 35

Resim 36

Resim 37

Resim 38

Resim 39

Resim 40

Resim 41

Resim 42

Resim 43

*Resim 44**Resim 45**Resim 46**Resim 47**Resim 48*

ESKİŞEHİR ÂSİTÂNESİ (MEVLEVÎHÂNESİ)'NİN BUGÜN VE YARINI

Berna ÇELEBİ ŞENER*

Eskişehir Mevlevihânesi Kültür Derneği Başkanı ve Hz. Mevlâna'nın 20. kuşak torunu olan Sayın Dr. Berna çelebi Şener, Eskişehir Mevlevihanesi üzerine hızlı ve kısa bir bilgi aktarımı yapmış ve ardından dernek olarak uzun yıllardır sürdürdükleri projeleri, etkinlikleri ve faaliyetleri sunum eşliğinde dinleyicilerle paylaşmışlardır.

Değerli hocalarım, kıymetli yöneticiler ve sevgili dinleyiciler;

Öncelikle bizleri buraya davet ettiklerinden ve bu yola kattıkları değerli çabalarından dolayı Konya Büyükşehir Belediyesine, Selçuk Üniversitesine ve özellikle Enstitü yönetimine şahsım ve derneğim adına çok teşekkür ediyorum.

Benden önce sunumunu yapan Sayın Hasan Hüseyin Adalıoğlu Beyefendi Eskişehir Mevlevihânesi hakkında çok değerli bilgilerini bizlerle paylaştılar. Ben de sizleri fazla sıkmadan kısa bilgilerin ardından dernek

* Dr., Eskişehir Mevlevihanesi Kültür Derneği, bernasener@mail.com

olarak yürüttüğümüz faaliyetler hakkında sizlere detaylı bilgi vererek sözlerimi sonlandıracağım.

Bizler, Eskişehir’de bulunanlar olarak nasipli olduğumuzu düşünüyoruz. Çünkü bulunduğumuz şehirdeki âsitâne, şu anda ayakta kalmış âsitâne ve mevlevihanelerden bir tanesidir. Allah aşkı ve insan sevgisi ile ezelde uyanmış Konya’da vücûd bulmuş olan Hz. Mevlâna çerağı nice gönüleri ve nice beldeleri aydınlatmıştır. İşte bu nasipli beldelerden bir tanesi de Eskişehir’dir. Eskişehir, bana göre “zinnûreyn” olan bir şehirdir. İki nur, iki çerağ bu beldeyi aydınlatmıştır. Hz. Mevlâna dışında ayrıca topraklarımız Yunus Emre kokusuyla ve nuruyla da şereflenmiştir. Yunus gönüllü büyüklerimiz seneler evvel şu an Odunpazarı’nda bulunan bu mekanlarda nice gönüllerin uyanması, etrafına nur saçması için bu âsitâne ile şehri taçlandırmışlardır. Bu eşsiz taç, 2006 yılında Odunpazarı Belediyesi yönetiminin gayretiyle ve son postnişin torunu olan Sayın Ferda Terzi’nin çabalarıyla kurulan dernek tarafından da devam ettirilmektedir. Bu dernek şu anda aktif olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Ben aslen Eskişehir’de ikâmet etmekle birlikte Konya Dergâhu torunlarındayım. Benim dedelerim, Hz. Mevlâna’dan itibaren bugüne kadar hiçbir şekilde buradan ayrılmamışlardır. Buralarda hizmetlerini yerine getirmişler ve bu kültürün yayılması için hem kendileri o fırınlarda bir ekmek olup pişmiş hem de nice canların pişmesine vesile olmuşlardır.

Hz. Mevlâna’nın torunlarından olan son dedemiz Âlim Çelebi’yle ilgili olarak dokuz yaşındaki ziyaretimi hiç unutmam. Dergâha girdiğimde dokuz yaşındaydım. Âlim Çelebi’yle beraber el ele yürüdüğümde ve o mübarek insanın titreyerek o kabirlerin önünden geçişini her bir taş ve her bir köşeye hürmetle selam verişini ve gözlerinden sessiz yaşların dökülüşünü hiç unutamıyorum. Onun için adı geçen bütün mevlevihaneler biz Çelebiler için çok daha farklı anlamlar ifade etmektedir. Biz istiyoruz ki oralarda uyandırılmaya çalışılan o çerağlar bugünkü gönüllere de şifa olsun. Şifa olmaya da devam etsin.

Eskişehir Mevlevîhânesi’nin matbahı şu anda cam atölyesi olarak kullanılmaktadır. Karşısındaki kervansaray da büyük ve sıcak cam fırını olarak kullanılmaktadır. Burada 1700 santigrat derecede üç büyük fırın hizmet vermektedir. Hepinizin de bildiği gibi günümüzde ekmek fırınlarının dahi statik yapıyı bozması ve olası bir doğal afette binaya ciddi derecede hasar verebileceği dikkate alınarak ekmek fırınlarının bina altlarında işlevini sürdürmesinin yasaklanması gündeme gelmişken bu

kadar eski binada üç büyük fırın 1700 santigrat derecede halen işlevsel bir şekilde kullanılmaktadır. Bunun haricinde derviş odaları, dükkanlar, el sanatları atölyeleri ve kervansaray da belediyenin desteğiyle faaliyetler için kullanılmaktadır. Belediye tarafından bizim derneğimize de semahane ve sıbyan mektebinin kullanılması, faaliyet vermesi için müsaade edilmiştir. Semahane, derneğimiz tarafından doğrudan hem sema programları hem de diğer aktiviteler için kullanılmaktadır. Sıbyan Mektebi ise kütüphane olarak hizmet vermektedir.

Derneğimizin amaçları arasında Eskişehir Mevlevîhanesi Külliyesi'nin korunması, manevi ve kültürel mirasın yaşatılması ve geliştirilmesi için gereken maddi ve manevi desteğin sağlanması yer almaktadır. Bunun için dernek, hem Türkiye'de hem de tüm dünyada kültürün doğru olarak tanıtılması ve gelecek nesillere doğru olarak aktarılması için çalışmaktadır.

Mevlevîhanenin yarını ile ilgili birçok projemiz de bulunmaktadır. Bu projeleri hem belediye hem de valiliğimize ilettiğimizi belirtirim. Bu projeleri buradan aktararak sizlerin daha fazla zamanını almayacağım. Yeri geldikçe hayata geçirilecek projelerimizin siz değerli hocalarımızın da görüşü alınarak uygulanması sağlanacaktır.

Kısa ve özet olarak Eskişehir, Unesco tarafından 2013 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Başkenti ve Türksoy Üyeleri arasında 2013 yılı Türkî Cumhuriyetleri Kültür ve Sanat Başkenti olarak ilan edilmiştir. Bu bağlamda, Eskişehir Valisinin Yönetim Kurulu başkanı olduğu Eskişehir Kültür Dünyası Kültür Başkenti Ajansı ve 2013 Şeb-i Arûs etkinliklerinin hazırlanması için derneğimiz görevlendirilmiştir. Valilik ve bu ajans sponsor olarak görev yapmaktadır.

İkinci olarak Eskişehir'e 400 seneye yakın hizmet vermiş olan Eskişehir Mevlevîhanesi'nin vakfediliş amacına uygun olarak tanıtılması için tarihî ve kültürel mirasın değerini fark etmiş durumdayız ve bunu amaç olarak edindik. Mevlevîhane içinde bulunan binalara eski fonksiyonlarının iade edilmesi ve bu yapıların mevlevîhane ile ilgili olarak konularda tekrar yaşama geçirilmesi hem Unesco hem Kültür Bakanlığı yönergesine paralel olacağı, hem de 2013 ve sonrası yıllarda ilimizin Kültür Başkenti olarak anılmasında anlamlı kılınacağı Valilik nezdinde yapılan çalışmalarda da teyit edilmiştir. Bizim için son derece önemli olan uzun süre önce başladığımız ve halen devam etmekte olan "Odunpazarı Sit Alanı Sözü Tarihi Projesi" de 2011-2014 yılları için planlanmış ve Temmuz 2011 yılında başlamıştır. Bu proje derneğimizin girişimleri ile Anadolu Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü tarafından devam ettirilmektedir. Bu proje Odunpazarı Sit Alanı içinde bulunan Eskişehir Mevlevihanesi'nin tarihini kayıt altına almayı ve kitaplaştırmayı planlıyor.

Son olarak; bizim dedelerimiz son derece hoşgörü sahibidirler. Hep öyle oldular. Fakat bizim de kültürümüze, bilgimize ve inanışımıza göre bilinmesi gereken önemli bir husus var ki vakfiyeler çok kutsal mekanlardır. Vakfediliş amaçlarına uygun olarak kullanılmaları gerekmektedir. Eskiden dedelerimizin ve bu kültürü yaşayan gerçek manevi önderlerin olan bu mekanlar, şu anda zahiren farklı cemiyetler, farklı insanlar, farklı bireyler için çeşit çeşit amaçlarla kullanılmaktadır. Biz de çeşitli vesilelerle başta İstanbul olmak üzere yurdun diğer yerlerine gittiğimizde bu binaları üzümlere seyrediyoruz. Onlar çok hoşgörü sahibydiler ve hiçbir zaman kimseyi şikayet etmemiş, kimseye de en ufak bir art niyet beslememişlerdir. Ancak inandığımız ve emin olduğumuz bir şey var ki; onlar şikayet etmese de bu kadar büyük ve güzel, sultanların bile şikayetçi olmadığı durumlarda korkarım ki zülf-i yâre dokunuyordur. Buraları şu anda zahiren kullanan kuruluşların buna dikkat ederek, kuruluş amaçlarına ve vakfediliş amaçlarına uygun olarak çaktıkları herbir çivinin, bu dünya âleminde değil de belki ahiret âleminde her bir çivisi için tek tek hesap vermek zorunda kalmamamızı umut ederim. Derneğimizin çalışmalarını anlatan kısa videomuzla sizleri başbaşa bırakıyorum. Saygılarımla....

TÜRKİYE'DEKİ ÖNEMLİ MEVLEVİHANELER VE MEVLEVİHANELERİN YAŞATILMASINDA VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN ROLÜ

Adnan ERTEM*

Adnan Ertem sunumunda öncelikle katılımcılara böylesine önemli bir konuyu bütün yönleriyle irdeleyip iki gün boyunca tartıştıkları için teşekkür etmiş ve Vakıflar Genel Müdürlüğü olarak bugüne kadar yaptıkları ve sonrasında yapacakları faaliyetleri bir sunum eşliğinde anlatmıştır. Mevlevîhânelerin restorasyon öncesi ve sonrası resimleriyle konuşmasını sürdüren Ertem; Mevlevîlik ile ilgili eksik bilgilerin olmaması gerektiğine "Semâ"nın yanında "namaz"ın da olduğu hususuna değinerek konuşmasını bitirmiştir.

* Dr., Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü / a.ertem@vgm.gov.tr

Sayın Valim, Sayın Rektörüm çok kıymetli misafirler bu önemli günde ve önemli haftada Hz. Mevlana'yı anma ve anlama çerçevesinde hazırlanmış bu günde bir değerlendirme toplantısında bize de konuşma hakkı verdiğiniz için teşekkür ediyorum. Öncelikle bir şeyi sizlere hatırlatmak istiyorum. Ben, mevlevilik ve tasavvuf konusunda uzman kişi değilim. Eğitim branşım tamamen sosyoloji ve vakıflar üzerinedir. Bu nedenle iki günlük oturum programına baktığımda aslında sunumu yapacağım çerçeve içerisinde hocalarımızın mevlevihaneleri tanıtan sunumlarına şahit oldum. Onlar derûnına inkişaf ettiler, ben de genel itibarıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bünyesinde yaşadığı yaşatmaya çalıştığı mevlevihaneler ile ilgili acaba bu güne kadar ne gibi çalışmalar yapılmış, bunlarla alakalı sizlere bilgi vereceğim.

Mevlâna ve Mevlevilik, Mevlâna Celalettin-i Rumi'nin 1273 yılında ölümünden sonra oğlu Sultan Veled'in Konya'da babasının düşüncelerini sistemleştirip kendine özgü kurallar oluşturmasıyla ortaya çıkmıştır. Belli kuralları olan tarikatın adına 'Mevlevilik', dergahlarına da 'Mevlevihane' denilmiştir. Osmanlı devrinde gelişen mevlevihaneler, âsitâne ve zâviye olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Âsitâne denelen mevlevihaneler tam teşekküllü yapılar olup sayıları 16, küçük çaptaki mevlevi dergahlarının sayısı ise 100 civarındadır. Âsitanelerin başında Âsitane-yi Aliyye denilen Konya'daki mevlevihane gelir. Burası mevleviliğin idare merkezi olup Hz. Mevlâna ve bütün mevlevi tarikatının postnişini olan çelebilerin de meftûn bulunduğu yerdir.

Genellikle külliye bitişiğinde yapılan mevlevihaneler, genişçe bir bahçe içerisinde kurulur ve semahane, meydan, türbe, çilehane, hücre ve nutriphane, selamlık, meşkhane, harem dairesi, mutfak, kiler küçük odalar ve dervişlere ayrılan özel odalar gibi bölümlerden oluşmaktadır. Mevlevihaneler genellikle vakıf yoluyla meydana gelmişlerdir o nedenle vakfiyeleri mevcuttur. Günümüzde mevlevihanelerin gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaşmaları için bünyelerinde dinî ve kültür amaçlı çeşitli fonksiyonlar verilmektedir. Geçmişte de bu fonksiyonlar veriliyordu şimdide o fonksiyonlar verilmeye çalışılıyor.

Günümüzde, mevlevihanelerin semahane kısımları genellikle cami olarak kullanılmaktadır. Sizlere sunum eşliğinde gösterdiğim çoğu mevlevihane de bugün cami olarak kullanılmaktadır. Sorumluluğu Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde olan mevlevihanelerimizin tamamı Vakıflar Genel Müdürlüğü'müzce onarılmakta bakımı üstlenilmektedir. Ben de burada

Vakıflar Genel Müdürlüğünün sorumluluğunda olan ve özellikle cami olarak kullanılan mevlevihanelerden bahsedeceğim. Cami olarak kullanılan mevlevihanelerin listesinde Afyon, Ankara, Çorum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul Bahariye, İstanbul Üsküdar İmrahor, Karaman, Kilis, Konya Cemal Ali Dede Mevlevihanesi, Konya Şems-i Tebrizi Mevlevihanesi, Konya Piri Mehmet Paşa Mevlevihanesi, Kütahya Ergun Çelebi, Muğla, Urfa, Tire, Yozgat ve Niğde mevlevihanelerini görmekteyiz. Şu anda 19 tanesi cami pozisyonundadır. Müze ve kültürel amaçlı kullanılan mevlevihaneler ise Konya Mevlâna Dergahı ile Antalya Mevlevihanesi gibidir. Antalya şu anda güzel sanatlar galerisi olarak kullanılıyor. Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsislidir. Gaziantep Mevlevihanesi'nin ise iki türlü bir fonksiyonu vardır. Hem semahane bölümünde cami olarak fonksiyon verilmiş hem de diğer tekke kısmında ise Vakıflar Genel Müdürlüğünce Mevlevî Müzesi olarak tanzim edilmiş ve ziyarete açıktır. İstanbul Galata Mevlevihanesi, Divan Edebiyatı Müzesi olarak yine Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsislidir. Tokat Mevlevihanesi Genel Müdürlüğümüzce Mevlevî Müzesi olarak dizayn edilmiş ve şu anda da ziyarete açık bir Mevlevîhane müzedir. Bunlardan yaklaşık beş tanesi de diğer kullanımlar için tahsislidir. Örneğin İstanbul'daki Yenikapı Mevlevihanesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi tahsisli ve Medeniyetler İttifakı Enstitüsü olarak faaliyet göstermektedir. Gelibolu Mevlevihanesi, kültür merkezi olarak faaliyet göstermektedir. Manisa Mevlevihanesi, Celal Bayar Üniversitesi Türk Tarihini Araştırma Merkezi olarak kullanılmakta ve üniversiteye tahsislidir. Ermenek Mevlevihanesi Kur'ân Kursu olarak kullanılmaktadır. İstanbul Kasımpaşa Mevlevihanesi, Beyoğlu Belediyesine tahsisli ve şu anda da restorasyonu yapılan ve tamamlanmak üzere olan yani ihya edilme sürecinde olan ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından restorasyonu yapılmaya devam eden bir mevlevihanedir.

Şimdi sizlere kısaca bilgi olması amacıyla mevlevihanelerin Genel Müdürlüğümüz tarafından yapılan işlemlerini kısaca vereceğim.

Afyon Mevlevihanesi şuan cami olarak kullanılmaktadır. Afyon Mevlevihanesi geçtiğimiz yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğünce restorasyonu yapılmış ve cami olarak kullanıma açılmıştır. Ankara Mevlevihanesi, Cenabı Ahmet Paşa cami olarak bugün faaliyet göstermektedir. Yıkılmış yerine günümüz mimarisine uygun olarak bir cami inşa edilmiş o camide bugün faaliyet göstermektedir.

Antalya Mevlevihanesi, Güzel Sanatlar Galerisi olarak kullanılmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsislidir. Oda restorasyonu Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılmıştır ve onların sorumluluğundadır.

Çankırı Mevlevihanesi, eski resimlerine dikkat ederseniz harap vaziyette idi. Şu anda da restorasyon yapılmak üzere 2014 yılı programına alındı, projeleri hazırdır. Edirne Mevlevihanesi 2003 yılında Genel Müdürlüğümüzce restore edilmiştir. Son şekli gördüğümüz gibi cami olarak Muradiye Cami ismiyle kullanılmaktadır. Ermenek Mevlevihanesi, resimlerde eski haliyle yeni hali arasında bir bağlantı yok dikkat ederseniz. Yıkılmış, yerine cami ve kuran kursu yapılmıştır. Eskişehir Mevlevihanesi şu anda Kurşunlu Külliyesi olarak bildiğimiz yerdir. Burada cami bölümü devam ediyor, diğer taraf sosyal alandır. Bizim daha önce Eskişehir Şube Müdürlüğü olarak kullandığımız alandı ve oranın da restorasyonu geçtiğimiz yıllarda yapıldı. Bu restorasyonların hemen hemen tamamı son 10 yıl içerisinde gerçekleştirilen restorasyonlardır. Oda restorasyonu tamamlandı ve şu anda da cami olarak kullanılmaktadır.

Gaziantep Mevlevihanesi geçtiğimiz yıllarda 2009 yılında restorasyonu tamamlandı ve tekke bölümü cami olarak şu an faaliyet göstermektedir. Tekke bölümü ise Genel Müdürlüğümüz önderliğinde Gaziantep'teki faaliyet gösteren müzelerimizden birisidir. İçerde hem mevleviliğe ait hem de diğer eski eserlerimizin sergilendiği bir müze alanı yer almaktadır. Gelibolu Mevlevihanesi, 2005 yılında restorasyonu tamamlandı. Buranın askeri alan içerisinde kalması sebebiyle bir yalnızlığı bir sahipsizliği vardı ve daha sonra Milli Savunma Bakanlığında askeri alanın dışına çıkarılması çalışmaları sonuçlandırıldı. Restorasyon programına alındı ve restorasyonu gerçekleştirildi. Fonksiyon bakımından mevlevi dernekleri, vakıfları ve ilgili aileyle görüşmeler yapıldığını biliyorum.

Galata Mevlevihanesi, burası da yine aynı şekilde Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsisli Divan Edebiyatı Müzesi olarak şu anda faaliyet gösteriyor. İçeride yine Kültür Bakanlığına ait objelerde sergilenmektedir. İstanbul Üsküdar İmrahor Mevlevihanesi, Vakıflar Genel Müdürlüğüne restorasyonu yapıldı ve tamamlandı. Aynı şekilde faaliyetine devam etmektedir. Yenikapı Mevlevihanesi, tamamen elden geçirilmiş restore edilmiş ve ihya edilmiş çok güzel ve gurur duyulacak bir yapı haline dönüştürülmüştür. Yine Yenikapı Mevlevihanesi kitabesinin olmadığından

bahsettiler. Onun uygun bir yere tanıtıcı mahiyette yerleştirilmesi için bir çalışma yapacağımızı belirtmek isterim.

Kasımpaşa Mevlevihanesi, şimdilerde Büyükşehir Belediyesi kapsamındadır. Buranın da restorasyonu, ihyası devam ediyor. Eyüp Bahariye Mevlevihanesi, buranın bildiğiniz gibi ilk kurulduğu alan Beşiktaş'ta Dolmabahçe'nin olduğu yerdeydi. Daha sonra bu Eyüp'e taşındı burası yok olmuştu daha doğrusu yıkılmıştı. Orada geçtiğimiz yıllarda restorasyon ihyası yapıldı ve bugün İnsan Hak ve Medeniyeti Vakfına tahsisli bir yapıdır. Tabii, faaliyetlerin içeriğiyle alakalı olarak benim gözlemimi de sizlere ifade edeyim. Burada ne düğün, ne sünnet, ne pilavüstü et faaliyetleri yürütülüyor. Mevleviliğin özüne uygun faaliyetler yapılıyor mu o da yapılmıyor. Bunu bir düzeltme olarak da ifade etmek istiyorum İnsan Hak ve Medeniyeti Hareketinin merkezi, vakfın merkezinin çalışmalarının yapıldığı bir yerdir. Daha çok ebru, hat, teyzin işlerinin yapıldığı bir alan olarak gezdiği ve gördüğümü de burada belirtmek isterim.

Karaman Mevlevihanesi, buranın da restorasyonu Genel Müdürlüğümüzce yapıldı ve tamamlandı. Şu anda cami olarak faaliyet göstermektedir. Yine Kilis Mevlevihanesi, Mevlevihane Cami olarak faaliyet gösteriyor. Buranın da restorasyonu Genel Müdürlüğümüzce yapıldı. Konya Âsitâne-i Aliyye dediğimiz alan Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsisli bir mekan ve Bakanlık buradaki bütün faaliyetleri, restorasyonu, bakım ve onarımını bizzat üstlenmektedir. Konya Şems-i Tebrizi Mevlevihanesi, Genel Müdürlüğümüzce 2006 yılında restorasyonu tamamlanan ve şu anda cami olarak faaliyet gösteren bir mekandır. Meram Cemal Ali Dede Mevlevihanesi, 2005 yılında restorasyonu tamamlanmış ve cami olarak fonksiyon vermektedir. Konya Pirî Mehmet Paşa Mevlevihanesi, Vakıflar Genel Müdürlüğünce 2009 yılında restorasyonu tamamlanan bir başka mekandır. O da yine cami olarak faaliyet göstermektedir.

Kütahya Ergun Çelebi Mevlevihanesi, 2003 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünce restorasyonu gerçekleştirilen ve halen Dönenler Cami adıyla cami fonksiyonu verilen mevlevihanelerdendir. Manisa Mevlevihanesi, Celal Bayar Üniversitesine tahsisli ve halen Türk Tarihini Araştırma Merkezi olarak kullanılmaktadır. Muğla Mevlevihanesi, 2007 yılında restorasyonu tamamlandı ve şu anda da İbrahim Şâhidî Camii olarak faaliyet göstermektedir. Niğde Kemal Ümmî Mevlevihanesi, şimdilerde buranın da restorasyonunun yapılması ile ilgili plan ve program yapılmaktadır.

Mevlevihanenin semahanesi Şu anda cami olarak kullanılmaktadır. Tire Mevlevihanesi, burası da yakın tarihlerde restorasyon gördü ve burası da cami olarak faaliyet göstermektedir.

Tokat Mevlevihanesi, restorasyonu yapılan bir diğer mekandır. Restorasyon sonrasında müze haline dönüştürülmüştür. Yine aynı Şekilde Muslu Ağa Konağı da restorasyon sonrası müze olarak kullanıyor. Urfa Mevlevihanesi, 2004 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünce restorasyonu yapılmış tamamlanmış ve Şu anda cami olarak kullanılmaktadır.

Sonuç olarak, Vakıflar Genel Müdürlüğünce 2000 yılından bu yana 29 adet mevlevihanenin restoresi planlamaya alınmış ve bunların 22 tanesinin restorasyonu tamamlanmış, 3 tanesinin ise onarımı devam etmektedir.

Mevlevihanelerin onarımı için bugüne kadar 24 ila 25 milyon civarında bir btce ayrılmıştır. Bu mevlevihanelerden  tanesine müze fonksiyonu verilmiş ve ayrıca İstanbul Yenikapı Mevlevihane’si bugün Medeniyetler İttifakı Enstitüsü olarak faaliyetini yürütmektedir. orum Mevlevihane’sinde bazı kısımlarda hayır sahiplerince onarılan yerleri vardır. Cami olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Burada bir hususa dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Belki kapanış anlamında söylenmesi gereken bir husustur. Mevlevihanelerin tamamı vakıflar yoluyla vücuda gelmiŐler ve vakfiyeleri vardır. Hepimizin dikkatini çekmesi gereken bir diğer husus da bünyemizdeki mevlevihanelerin birçoğu cami olarak faaliyet göstermektedir. Burada Şunu belirtmemiz gerekir: Mevlevilik dediğimiz olđu tamamıyla cami, sema, zikir ve namaz gibi kavramları bütünleŐtiren bir yapıdır. Bunları birbirinden ayırmamız mümkün değildir.

Ne yazık ki Âsitâne-i Aliyye dediğimiz yani mevleviliğin merkezi dediğimiz Konya’ımızda Mevlâna Müzesi’nde semahane bölümü hala müze olarak kullanılıyor. (Şu anda ibadete açılmıştır.) Yani Kur’ân-ı Kerim örneklere, yazma eserler vs. gibi sergiler yer almaktadır. Semahane bölümünde mihrap yerinde duruyor. Bu bakımdan mevleviliğin camiden, semanın da namazdan ayrı dŐnlemeyeceđi tezinden hareketle mutlaka ve mutlaka geçmişte olduğu gibi Osmanlı Dönemi’nde olduğu gibi Mevlana hazretlerinin yaşadığı dönemde olduğu gibi orada namaz ibadetinin ifâ edilmesi gerekiyor.

Bunun gerekliliğini soyut veya somut nedenlerle ortaya koymak mümkündür. Birincisi mevlevilikle alakalı araştırma yapan insanların

ilk uğradıkları yer Konya'dır. Türbeye geldiklerinde sadece semaya takılıp kaldıklarında mevlevilikle ilgili bir eksikliği vicdanlarında hissetmektedirler. Halbuki mevleviliğin içerisinde namaz ibadeti de vardır. O halde neden o bölümde bir taraftan sema yapılırken diğer taraftan da namaz kılınmasın ki? Aksi takdirde sema ile alakalı bir önceki oturumda Hülya Hoca'mızın ifade ettiği semanın folklorik bir yapıya dönüşmesi gibi tehlikeli gidişlere sebep olunur ki bunun önünün alınması gerektiğini düşünüyorum. Eğer namazla bütünleştirilirse kanaatim odur ki daha çok yozlaşmasına sebep olan folklorik bir yapıya dönüşmesine sebep olan gidişat da engellenir. Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Mevlevîhâneler

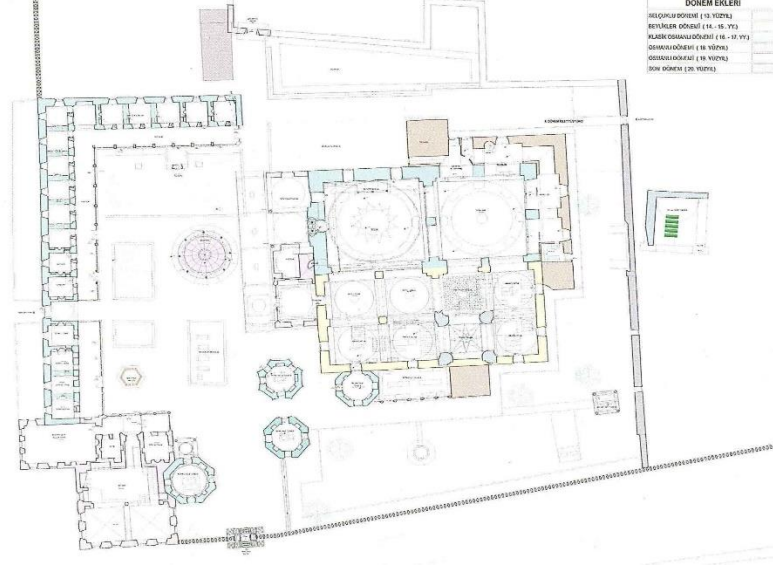
Mevlevilik, Mevlana Celâleddin Rûmi'nin 1273 yılında ölümünden sonra oğlu Sultan Veled'in Konya'da babasının düşüncelerini sistemleştirip kendine özgü kurallar oluşturmasıyla ortaya çıkmıştır.

Belli kuralları olan tarikatın adına Mevlevîlik, dergâhlarına da Mevlevihane denilmiştir. Osmanlı devrinde gelişen Mevlevihaneler, Asitane ve Zaviye olmak üzere ikiye ayrılır. Asitane denilen Mevlevihaneler tam teşekküllü yapılar olup sayıları 16 civarındaydı. Zaviye adı verilen küçük çaptaki Mevlevi dergâhlarının sayısı ise yüz civarındadır.

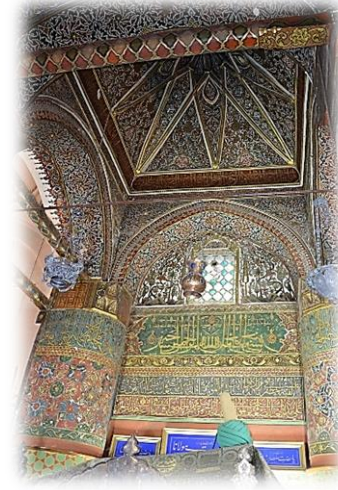
Resim 1- Konya Mevlâna Dergahı

Asitanelerin başında "Asitane-i Aliyye" denilen Konya'daki Mevlevihane gelir. Burası Mevleviliğin idare merkezi olup, Hazreti Mevlana ve bütün mevlevi tarikatının postnişini olan Çelebilerin mefdun yeridir.

Resim 2- Konya Mevlâna Dergahı – Genel Şema

Genellikle külliye biçiminde planlan Mevlevihaneler, genişçe bir bahçe içerisine kurulurlar. Mevlevihaneler, semahane, meydan, türbe, çilehane, hücreler, mutribhane, selamlık, meşkhane, harem dairesi, mutfak, kiler, küçük odalar ve dervişlere ayrılan özel bölümlerden oluşmaktadır.

Resim 3- Konya Mevlâna Türbesi

Mevlevihaneler vakıf yoluyla meydana gelen tasavvufi kuruluşlardır. Yapılışlarından günümüze kadar geçen süreçte bir kısmı harap olmuştur. Bilhassa tekke ve zaviyelerin kapatılması ile fonksiyon değişikliğine uğramıştır.

Mevlevihanelerin gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaşmaları için dini ve kültürel amaçlı fonksiyonlar verilmektedir. Mevlevihanelerin bazıları müze, bazıları Kuran kursu ve bazıları da kültürel amaçlı kullanılmaktadır.

Mevlevihanelerin semahane kısımları genellikle cami olarak kullanıldığından günümüzde bu fonksiyonlarını sürdürmektedirler.

Sorumluluğu Vakıflar Genel Müdürlüğünde olan Mevlevihaneler Genel Müdürlükçe onarılmaktadır.

CAMİ OLARAK KULLANILAN MEVLEVİHANELER

Afyon Mevlevîhanesi (Mevlevi Türbe ve Camii - 13. yy)

Ankara Mevlevîhanesi (Cenabi Ahmet Paşa Camii - 1566)

Çorum Mevlevîhanesi (Kuruluşu 13. yy, mevcut bina 1878)

Edirne Mevlevîhanesi (Muradiye Camii - 1435)

Eskişehir Mevlevîhanesi (Kurşunlu Camii - 1525)

Gaziantep Mevlevîhanesi (Tekke Camii - 1638)

İstanbul Bahariye Mevlevîhanesi (1793)

İstanbul Üsküdar İmrahor Mevlevîhanesi (Camii - 1793)

Karaman Mevlevîhanesi (Mader-i Mevlana-Ak Tekke Camii - 1370)

Kilis Mevlevîhanesi (Mevlevihane Camii - 1525)

Konya Cemel Ali Dede Mevlevîhanesi (Cemel Ali Dede Cami ve Türbesi - 13. yy)

Konya Şems-i Tebrizî Mevlevîhanesi (Şems-i Tebrizî Türbe ve Camii-Kuruluşu 13. yy)

Konya Pîrî Mehmed Paşa Mevlevîhanesi (Pîrî Mehmed Paşa Camii ve Türbesi - 1523)

- Kütahya Ergun Çelebi Mevlevîhanesi (Dönenler Camii - 14. yy)
Muğla Mevlevîhanesi (İbrahim Şahidi Camii - 14. yy)
Urfa Mevlevîhanesi (Mevlevihane Camii - 18. yy)
Tire Mevlevîhanesi (Yeşil İmaret Camii - 1441)
Yozgat Mevlevîhanesi (Şeyh Necdi Mescidi - 19. yy)
Niğde Kemal-i Ümmî Mevlevîhanesi (14. yy)

MÜZE VE KÜLTÜREL AMAÇLI KULANILAN

MEVLEVİHANELER

Konya Mevlânâ Dergahı (13.yy – Mevlana Müzesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı)

Antalya Mevlevîhanesi (1377 – Güzel Sanatlar Galerisi-Kültür ve Turizm Bakanlığı)

Gaziantep Mevlevîhanesi (1638 – Semahane cami, tekke kısmı Gaziantep Mevlevihane Vakıf Müzesi)

İstanbul Galata (Kulekapısı) Mevlevîhanesi (1491 –Divan Edebiyatı Müzesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı)

Tokat Mevlevîhanesi (1638 – Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesi)

MEVLEVİHANELERİN DİĞER KULLANIMLARI

İstanbul Yenikapı Mevlevihanesi(1597) - Fatih Sultan Üniversitesi

Gelibolu Mevlevîhanesi (17. yy) - Kültür Merkezi

Manisa Mevlevîhanesi (1368) - Celal Bayar Üniversitesi Türk Tarihini Araştırma Merkezi

Ermenek Mevlevîhanesi (1814) - Kuran Kursu

İstanbul Kasımpaşa Mevlevihanesi – Beyoğlu Belediyesi

AFYON MEVLEVİHANESİ

(Mevlevî Türbe ve Camii - 13. yy)

Mevlana'nın torunlarından Sultan Divani tarafından 13. yüzyılda kurulmuştur. Selçuklu ve Osmanlı devirleri boyunca Konya'dan sonra ikinci derecede önemli olan Afyon Mevlevihanesi bir yangın sonucu harap olunca şimdiki bina inşa edilmiş, yapımı 1908 yılında tamamlanmıştır. Yapı günümüzde cami olarak kullanılmaya devam edilmektedir. Mevlevihane Vakıflar Genel Müdürlüğüne 2007-2008 yıllarında onarılmıştır.

Resim 4- Afyon Mevlevîhânesi Tepeden Görünüşü

Resim 5- Afyon Mevlevîhânesi İçi

Resim 6- Afyon Mevlevîhânesi İçi

ANKARA MEVLEVÎHANESİ

(Cenab-ı Ahmet Paşa Camii – 1566)

Ankara Mevlevihanesi Cenabî Ahmed Paşa adına Mimar Sinan tarafından 1566 yılında yapılmıştır. Tekke kısmı yıkılmıştır. Günümüze gelen kare planlı kubbeli bir yapı olan cami, mevlevihanenin semahanesidir.

Cami avlusunun kuzey doğusunda bulunan ve günümüze gelemeyen mevlevihanenin tekke binası eldeki resimlerine göre; dikdörtgen planlı, ahşap karkas, çatılı bir yapı idi.

Ayaktaki cami Vakıflar Genel Müdürlüğüne 1959-1970 ve 2011-2012 yıllarında esaslı şekilde onarılmıştır.

Resim 7- Ankara Mevlevîhânesi – Yıkılan Dergah Kısmı

Resim 8- Ankara Mevlevihanesi

Resim 9- Ankara Mevlevihanesi İçi

ANTALYA MEVLEVİHANESİ

(Yapımı 1255 – Kuruluşu 1377)

Alaaddin Keykubat tarafından 1255 tarihinde yaptırılmıştır. Mevlevihanede altta ve üstte olmak üzere toplam 4 mekan bulunmaktadır. XVIII.yüzyılda Tekeli Mehmet Paşa tarafından Mevlevihaneye çevrilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığınca Güzel Sanatlar Galerisi olarak kullanılmaktadır. 2007 yılında Mevlevihanenin onarımı yapılmıştır.

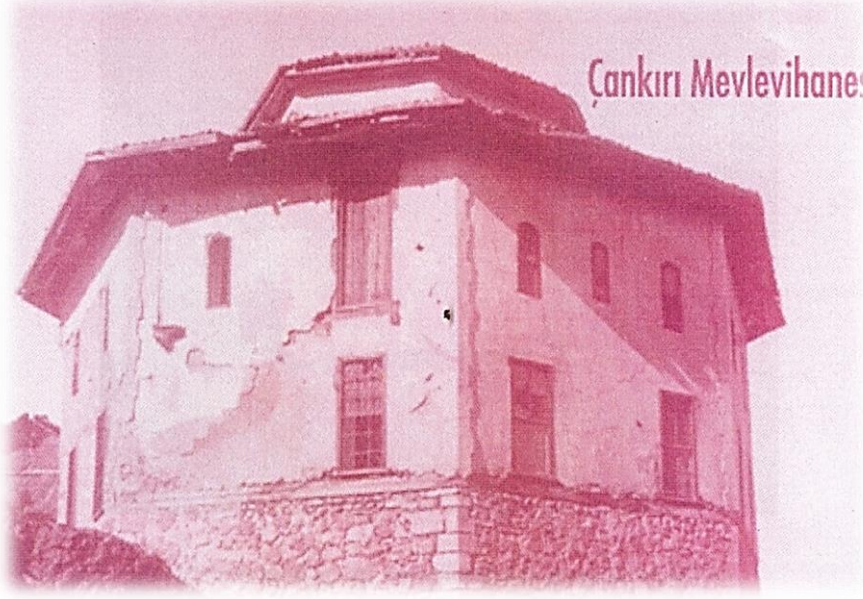
Resim 10- Antalya Mevlevihânesi

Resim 11- Antalya Mevlevihânesi İçi

ÇANKIRI MEVLEVİHANESİ

Selçuklulardan beri var olan Çankırı'da Mevlevihane'nin ne zaman kurulduğu bilinmemektedir. 19-20. yüzyıllarda da varlığı bilinen Mevlevihane Taş Mescid'e bitişik durumda idi. Ahşap bir yapı iken yıkılan Mevlevihane'nin yerinde yapılan kazıda temelleri bulunmuştur. Mevlevihanenin yeniden yapımı 2014 programına alınmıştır.

Resim 12- Çankırı Mevlevihanesi

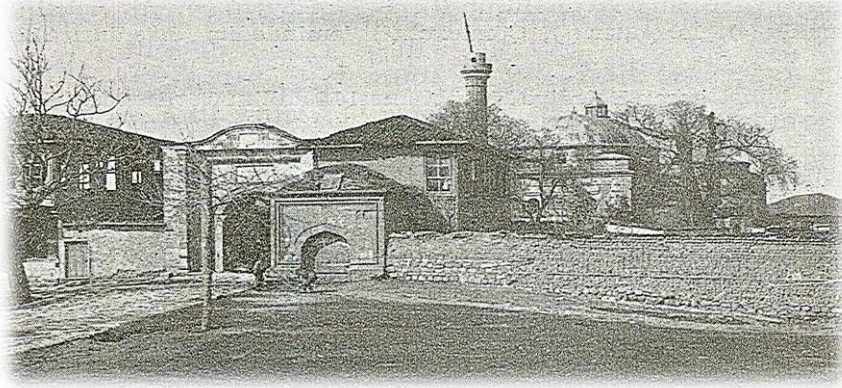
EDİRNE MEVLEVİHANESİ

(Muradiye Camii – 1435)

Padişah II. Murat tarafından 1435 yılında mevlevihane olarak yaptırılmıştır. Cami kısmı kagir, tekke kısmı ahşap olan Mevlevihane'nin cami dışındaki bölümleri 1920'den sonra yok olmuştur. Ayaktaki cami kısmı zaviyeli cami planında, bir ibadet mekânı ve kubbeli sofayla bu sofaya açılan iki tabhane hücrelerinden meydana gelir. Cami Vakıflar Genel Müdürlüğüne 2003 yılında onarılmıştır.

Resim 13- Edirne Mevlevihanesi

Resim 14- 1920 yılında Mevlevihanenin dergah kısmı yıkılmadan önce (E.H. Ayverdi'den)

Resim 15- Edirne Mevlevihanesi

ERMENEK MEVLEVİHANESİ
(17. Yüzyıldan Önce)

Resim 16- Ermenek Mevlevihanesi
(Yıkım Öncesi)

Resim 17- Ermenek Mevlevihanesi
(Yeni Bina / Kur'an Kursu)

ESKİŞEHİR MEVLEVİHANESİ
(Kurşunlu Külliyesi – 1525)

Kanuni Sultan Süleyman zamanı vezirlerinden Çoban Mustafa Paşa (Çoban Gazi Melek) tarafından 1525 yılında cami, mevlevi tekkesi, imaret, kervansaray ve tabhaneden oluşan bir külliye olarak yaptırılmıştır.

Külliye Vakıflar Genel Müdürlüğüne 2007 -2008 yıllarında onarılmıştır.

Külliye'nin camisi ibadethane, diğer yapıları ticari ve kültürel amaçlı kullanılmaktadır.

Resim 18- Eskişehir Mevlevîhânesi

GAZİANTEP MEVLEVİHANESİ

(1638)

Günümüzde Mevlevihane Camisi, Tekke Camisi ve Mustafa Ağa Camisi olarak tanınan bu Mevlevihane aynı zamanda Güneydoğu Anadolu Bölgesinin de en büyük Mevlevihanesidir. Mevlevihane kitabe ve vakfiyesine göre 1638 tarihinde Ayıntab Sancak Beyi Türkmen Mustafa Ağa bin Yusuf tarafından yaptırılmıştır.

Mevlevihanenin semahanesi ilk yapılışından itibaren cami olarak kullanıldığından buraya Mevlevihane Camisi ismi verilmiştir. Eserin restorasyonuna Vakıflar Genel Müdürlüğünce 2005 yılında başlanıp 2007 yılında tamamlanmıştır. Gaziantep Mevlevihanesinin Tekke kısmı Vakıf Müzesi olarak hizmete açılmıştır. Semahanesi cami olarak kullanılmaktadır.

Resim 19- Antep Mevlevîhanesi – Tekke Binası

Resim 20- Antep Mevlevihanesi – Cami Kismı

Resim 21- Bahariye Mevlevihânesi - Ahşap Levhalar

Resim 22- Antep Mevlevihânesi – Müze Tanıtım Resmi

Resim 23- Antep Mevlevîhânesi - Vakıf Müzesi Teşhir Müzesi

GELİBOLU MEVLEVİHANESİ

(17. Yüzyıl)

Mevlevihane Yeniçeri Ağalarından Kara Hasan Ağa'nın oğlu Azade Mehmet Hakiki Dede tarafından 17. yüzyılda kurulmuştur. Oldukça geniş bir avlu içerisindeki mevlevihanenin kuzeyinde semahane-türbe binası, onun güneyinde hamuşan, mescit, derviş hücreleri, selamlık ve harem dairesi bulunuyordu. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Mevlevihanenin restorasyonu 2005 yılında tamamlanmıştır. Kültürel amaçlı kullanılmaktadır.

Resim 24- Gelibolu Mevlevîhânesi – Dış Görünüm- Onarım Öncesi

Resim 25- Gelibolu Mevlevihanesi – Dış Görünüm- Onarım Sonrası

Resim 26- Gelibolu Mevlevihanesi – İç Görünüm- Onarım Sonrası

İSTANBUL GALATA (KULEKAPISI)

MEVLEVİHANESİ

(1491)

Beyoğlu semtinde Yüksekaldırım'a inen yokuşun başında yer alan mevlevihane, İstanbul'un en eski mevlevihanesidir. II. Sultan Beyazıt döneminde beylerbeyi olan İskender Paşa'nın av çiftliği üzerine 1491 yılında inşa edilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığınca 1975 yılında Divan Edebiyatı Müzesi olarak hizmete açılmıştır. Kullanıcı kuruluş olan Kültür Turizm Bakanlığınca onarımı yapılmaktadır.

Resim 27- Galata Mevlevîhânesi - Dış Görünüm

Resim 28- Galata Mevlevîhânesi – Semâhâne

**İSTANBUL ÜSKÜDAR
İMRAHOR MEVLEVİHANESİ
(1793)**

Üsküdar, İmrahor semtinde yer alan Mevlevihanenin zemin katı türbe, üst katı da semahanedir. Son yıllarda yapılan onarımlar sonunda bir bölümü camiye dönüştürülmüştür.

Resim 29- Üsküdar Mevlevîhânesi – Dış Görünümü

Resim 30- Üsküdar Mevlevîhânesi – İç Görünümü

**İSTANBUL YENİKAPI MEVLEVİHANESİ
(1597)**

Yenikapı Mevlevihanesi'nin kurucusu Kâtip Malkoç Mehmet Efendi'dir. 1597'de açılmıştır.

İstanbul'daki Mevleviliğin merkezi konumundaki bu Mevlevihane semahanesi, selamlığı, haremi, türbesi, muvakkithanesi, hünkâr mahfili, matbah-ı şerifi ve diğer müştemilât bölümleri ile tam bir yapı topluluğudur.

Yenikapı Mevlevihanesi, tekke ve zaviyelerin kapatılmasının ardından uzunca bir süre öğrenci yurdu olarak kullanılmıştır.

Mevlevihane; 1961 yılında çıkan bir yangın sonucu semahane, şerbethane ve türbe tamamen yanmış, sadece dedegân hücreleri ve matbahu ayakta kalmıştır.

Daha sonraları Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından teberrukat deposu olarak kullanılan mevlevihane, en son 1997'de çıkan bir yangın sonucunda kullanılamaz hale gelmiştir.

2005-2009 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğünce esaslı bir şekilde onarılmıştır. Halen Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi'nce kullanılmaktadır.

Resim 31- Yenikapı Mevlevîhânesi – Restorasyon Öncesi

Resim 32- Yenikapı Mevlevîhânesi – Onarım Sonrası

Resim 33- Yenikapı Mevlevîhânesi – Selamlık- Onarım Öncesi - Sonrası

Resimler 34- Semâhâne – Aolu- Onarım Öncesi - Sonrası

İSTANBUL KASIMPAŞA MEVLEVİHANESİ

İlk defa Fırıncızade Şeyh Sırrı Abdi Dede Efendi tarafından yaptırılan 17. yüzyılda yaptırılan Mevlevihane harap olunca 3. Selim tarafından 1795 yılında yenilenmiştir. Günümüze temel kalıntıları ulaşan Mevlevihane Vakıflar Genel Müdürlüğüne; 10 yıllığına ve ihya edilmek üzere Beyoğlu Belediye Başkanlığına 2010 yılında tahsis edilmiş, çalışmalar devam etmektedir.

Resim 35- Kasımpaşa Mevlevihânesi

İSTANBUL EYÜP BAHARİYE MEVLEVİHANESİ

İlk olarak 1622 yılında Ohrili Hüseyin Paşa tarafından Beşiktaş'ta Çırağan Sarayının yerinde yaptırılan Mevlevihane 1877 yılında şimdiki yerine taşınmış, 1925'e kadar faaliyetini sürdürmüştür.

Aslından günümüze sadece Mescid kısmı kalan Bahariye Mevlevihanesi, Büyükşehir Belediyesi tarafından aslına göre yeniden yaptırılarak cami – müze fonksiyonu verilmiştir.

Resimler 36- Bahariye Mevlevîhânesi- Dış Görünüm

**KARAMAN MEVLEVİHANESİ
(Mader-i Mevlana – Ak Tekke Camii – 1370)**

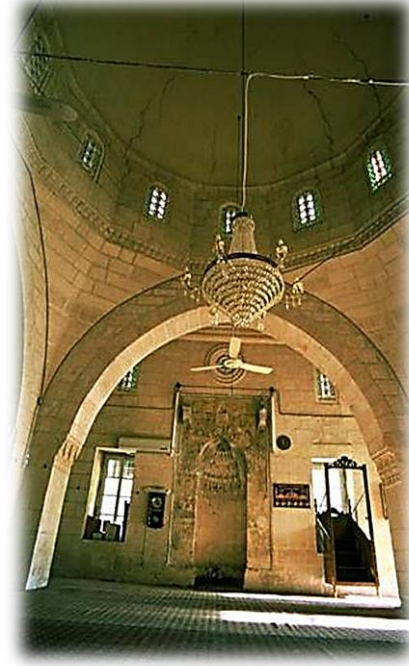
Karamanoğulları Dönemi'ne ait 1370 tarihli cami, semahane, türbe bölümleri ile mevlevihane olarak yapılmıştır. İçinde Mevlana'nın annesi ve yakınlarına ait, sandukalar bulunmaktadır. Kuzeyinde derviş hücreleri sıralanır. Ak Tekke Camii muhtelif zamanlarda basit tadilat ve onarım görmüş, 2006 yılında minaresi onarılarak, üst örtüsündeki kurşun kaplamalar yenilenmiştir.

Resimler 37- Karaman Mevlevihânesi- Dış Görünüm-Onarım Öncesi-Sonrası

KİLİS MEVLEVİHANESİ (MEVLEVİHANE CAMİİ – 1525)

Mevlevihane 1525 yılında yapılmıştır. Mevlevihane'den günümüze yalnızca semahanesi gelebilmiştir. Kare planlı semahane beyaz ve sarımsı renkli muntazam kesme taştan yapılmıştır. Bu nedenle de buraya halk arasında "Ak Tekke" ismi verilmiştir. Mevlevihane bir müddet kütüphane olarak kullanıldıktan sonra camiye çevrilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğüne 2013 yılında başlanılan onarımın 2014 yılında tamamlanılması hedeflenmiştir.

Resimler 38- Kilis Mevlevihânesi- Dış Görünüm-Onarım Öncesi
KONYA MEVLANA DERGAHI

Günümüzde Yurt İçi Mevlevihânelerinin Durum ve Konumları - Bildiriler-Sunular

(13.Yüzyıl)

Asitane-i Aliyye denilen Konya Mevlevihanesi 13 .yüzyıl sonlarında yapılmış olan Mevlana Türbesinin çevresine 14. yüzyıldan itibaren eklenen bölümlerle külliye haline gelmiştir. Geniş bir avlu duvarı içinde mescit, semahane, derviş hücreleri türbeler, matbah-ı şerif, meydan-ı şerif, selamlık, şadırvan ve hamuşan gibi bölümler yer almaktadır. Mevleviliğin kapatılması ile Mevlana Müzesi olarak kullanılmıştır.

Resimler 39- Konya Mevlâna Dergahı - Dış Görünüm

KONYA ŞEMS-İ TEBRİZİ MEVLEVİHANESİ (Şemzi Tebrizi Türbe ve Camii – 1510)

Şems-i Tebrizi Hanıgahı Vakfına kayıtlı olan cami ve türbenin banisi bilinmemektedir. İlk yapınının 13.yy.da yapıldığı ileri sürülmektedir. Selçuklu dönemi eseridir. Bugünkü yapı 1510 yılında Abdürrezzakoğlu Emir İshak Bey tarafından mescitle birlikte elden geçirilmiş ve genişletilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğünce 2006 yılında onarılmıştır.

Resim 40- Konya Şems-i Tebrizi Mevlevîhânesi- Dış Görünüm-Onarım Sonrası

Resimler 41- Konya Şems-i Tebrizi Mevlevîhânesi

KONYA (MERAM) CEMEL ALİ DEDE MEVLEVİHANESİ
(*Cemel Ali Dede Camii ve Türbesi*)

Cemel Ali Dede Mevlevihanesi'nin kuruluşu 13. yüzyıla tarihlenir. Cemel Ali Dede Mevlana zamanında yaşamıştır. Kargir olarak yapılmış olan Mevlevihane; mescid, semahane ve türbeden meydana gelmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğüne 2005 yılında mevlevihanenin onarımı yapılmıştır.

Resimler 42- Cemel Ali Dede Mevlevîhânesi (Camii) Onarım Öncesi-Sonrası

KONYA PİRİ MEHMED PAŞA MEVLEVİHANESİ (Piri Mehmed Paşa Camii ve Türbesi)

1523 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri Pir Mehmet Cemali Paşa tarafından yaptırılmıştır. Cami, türbe, matbah, zaviyeden meydana gelmektedir. Mevlevihane 2005 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünce onarılmıştır.

Resimler 43- Piri Mehmed Paşa Mevlevihânesi (Cami) Onarım Öncesi-Sonrası

KÜTAHYA ERGUN ÇELEBİ MEVLEVİHANESİ (Dönerler Camii – 14. Yüzyıl)

Konya ve Afyonkarahisar Mevlevihanelerinden sonra Mevlevi kültüründe üçüncü önemli merkez Kütahya Mevlevihanesi'dir. Ergün Çelebi Zaviyesi olarak da bilinen Mevlevihane 14. yüzyılda inşa edilmiştir. Günümüzde cami olarak kullanılan yapı son olarak Vakıflar Genel Müdürlüğüne 2003 yılında onarılmıştır.

Resimler 44- Kütahya Mevlevîhânesi (Dönerler Camii) Onarım Sonrası

MANİSA MEVLEVİHANESİ (1368)

Mevlevihane, İshak Çelebi tarafından 1368-1369 yıllarında Ulu Cami ile birlikte külliye olarak yaptırılmıştır. 1982'de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir Celal Bayar Üniversitesi Türk Tarihini Araştırma Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Resim 45- Manisa Mevlevihânesi

MUĞLA MEVLEVİHANESİ (İbrahim Şahidi Camii – 15. Yüzyıl)

İlk olarak 15. yüzyılda kurulan mevlevihanenin mevcut yapısı 1867 yılında yapılmıştır. Mevlevihane, semahane(cami), türbe selamlık(imam evi) ve hamuşandan meydana gelmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğünce 2007 yılında Cami ve Türbenin onarımı yapılmıştır.

Resimler 46- Muğla Mevlevihânesi – Onarım Öncesi ve Sonrası

NİĞDE KEMAL-İ ÜMMİ MEVLEVİHANESİ (14. Yüzyıl)

İlk olarak 14 yüzyılda kurulan melevihane, 18. yüzyıl son çeyreğinde Kemal-i Ümmi tarafından yeniden kurulmuştur. Günümüzde, yalnızca Melevihanenin semahanesi ve ona bitişik Kemal-i Ümmi türbesi kalmış olup diğer kısımlar yıkılmıştır. Melevihanenin semahanesi cami olarak kullanılmaktadır.

Resimler 47- Kemal-i Ümmî Mevlevihânesi

TİRE MEVLEVİHANESİ (Yeşil İmaret Camii – 1441)

Minaresindeki çiniler nedeniyle Yeşil İmaret ismini alan bu yapı 1441 yılında II.Murat'ın kumandanlarından Abdullah oğlu Halil Yahşi Bey tarafından yaptırılmıştır. 1915 yılında yanan mevlevihaneden günümüze sadece semahane olarak kullanılan T planlı bir yapı olan cami kısmı kalmıştır. 1996 yılında onarımı tamamlanmıştır. Günümüzde cami olarak ibadete açıktır.

Resimler 48- Tire Mevlevîhânesi - Onarım Sonrası

TOKAT MEVLEVİHANESİ (1638)

Tokat il merkezinde, XVII. Yüzyılın ilk yarısında Sultan III. Ahmet'in veziri Sülün Muslu Paşa tarafından külliye olarak yaptırılmıştır. Halen külliye'nin tekke kısmı, selamlık (Musluağa Konağı) ve hamamı ayakta. Mevlevihane iki katlı, kare planlı olup alt katta şeyh odası, derviş hücreleri, üst katta ise semahane bulunmaktadır. Mevlevihane ve Muslu Ağa Konağı Vakıflar Genel Müdürlüğünce 2005 yılında onarılmış ve Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesi olarak hizmete açılmıştır.

Resimler 49-Tokat Mevlevîhânesi - Onarım Öncesi

Resimler 50-Tokat Mevlevihânesi - Onarım Sonrası

TOKAT MEVLEVİHANESİ Muslu Ağa Konağı

Resimler 51- Muslu Ağa Konağı - Onarım Öncesi - Sonrası

URFA MEVLEVİHANESİ
(Mevlevihane Camii – 18. Yüzyıl)

18. yy da mevlevihane olarak yapılan eser, bir müddet depo olmuş, daha sonra 1973 yılında cami olarak kullanılmıştır. Mevlevihanenin diğer yapıları yıkılmıştır. 2003–2004 yıllarında cami onarılmış, çevresindeki dükkânlar kamulaştırılarak restore edilmiştir.

Resimler 52- Urfa Mevlevîhânesi - Onarım Öncesi – Sonrası

Sonuç Olarak;

Vakıflar Genel Müdürlüğüne 2000 yılından bu yana 29 adet Mevlevihane'den 22 adedinin onarımı tamamlanmış, 3 adedinin onarımı devam etmektedir.

Mevlevihanelerin onarımı için şimdiye kadar 24.390.472,62 TL. harcanmıştır. Onarılan Mevlevihanelerden 3 tanesine müze fonksiyonu verilmiştir. Ayrıca; İstanbul Yenikapı Mevlevihanesi bugün Medeniyetler İttifakı Enstitüsü olarak işlev kazanmıştır.

Çorum Mevlevihanesi de bazı hayır sahiplerince satın alınıp, onarılarak cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. *(Rakamsal veriler 2013 yılına aittir)*

**İSTANBUL MEVLEVÎHÂNELERİNİN
HÂL-İ PÛR-MELÂLİ**

Abdülhamit ÇAKMUT*

Mevlâna Eğitim ve Kültür Derneği Başkanı Abdülhamit Çakmut, genel bir konuşma yapmış ve İstanbul Mevlevîhânelerinden yola çıkarak Türkiye genelindeki Mevlevîhânelerin kullanımına, özellikle yapılan ve haddi aşan uygulamalara değinerek bir an önce bu yanlışlıklara son verilmesi ve önüne geçilmesi için yaptırımların uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Mesnevî sohbetlerine de değinen Çakmut; “birlik olma, bir olma” mesajları ile konuşmasının sonlandırmıştır.

Çok saygıdeğer Hâzirun Değerli Konuklar;

Sözlerime başlarken kalbi saygı ve muhabbetlerimi arz etmek isterim.

Bana ayrılan süre içerisinde Mevlâna insan-ve bu insanların evi olarak addedilen Mevlevihanelerin durumu ve konumu ile ilgili gözlem ve analizlerimi sizlerle paylaşmak isterim.

30 yıllık Mevlevî olma yolunda yaptığım çalışmaların 15 yılını başkanı ve kurucusu olduğum İstanbul Mevlâna Eğitim ve Kültür Derneğinde gerçekleştirdim. Tek müsaade ettiğim şey Mevlevihane dediğimiz Türk İslam Kültür Dünyasının zirvesi olan Hz. Mevlâna ve Mevlevîliği doğru ve

* Mevlâna Eğitim ve Kültür Derneği, info@mekder.org

iyi yaşamak adına bilgi ve sevgi adına çalışmaların disiplin içinde yürütülmesidir.

2007 yılında Unesco'nun kabul ettiği "Korunmaya Değer Kültür Mirası Mevlevilik" ile ilgili kararlar alınmış Kültür Bakanlığı eliyle İl Kültür Müdürlüklerine bu yazılar iletilmiş ve takibi istenmiştir. Ne yazık ki Kültür Bakanlığı bu hususta yeterli takibatı yapmamış veya yapamamıştır. Ve önemli kültür mirası, amiyane tabirle kapanın elinde kalmıştır.

30 yıllık Mevlevilik yolculuğumda kendime Mevlevi'yim diyemeyecek kadar kalp gözüm açıktır. Çünkü büyük bir kültürdür ve birikim gerekmektedir. Edebiyat Fakültesi mezunu ve Devlet Konservatuarı mezunu bir insan olarak bendeniz yetersiz kaldığımızı tespit ederken..her köşe başında kendine Mevleviyim diyen bilmediğini bilmeyen bir sürü kurum ve adamlar türemiştir. Bu cümleyi açarsak.... Başı ve sonu İNSAN olan Mevlevilikte ciddi bir yetişmiş insan sıkıntısı vardır.

Biz Mevlevileri anlayabilmek için İslami Sanatları (Hat-Tezhib-Ebru-Kur'an Tefsiri-Kelâm-Fıkıh) ve musikiyi-edebiyatı iyi bilmek lazımdır. Edep bilgiden beslenir. Bilgisiz insanlardan edep beklemek ise safdillik olur. Bugün ülkemiz de ve dünyanın dört bir yanında Mevlevilik Kültürü her geçen gün şekil değiştirmekte, her kurum ve şahıs başına buyruk davranmaktadır. Kontrol mekanizması olmadığı için önemli bir tarikat, yani yol olan Mevlevilik makam heveslisi bir çok insanın rant alanına dönüşmüştür.

Bu hercümerce dur diyecek bir resmi makam, mânevi makam yok mudur?

Var olsa dahi o kurumları dinlemeyen, bildiğini okuyan insan ve kurumlardan geçilmemektedir.

Her yılın Aralık ayına sığdırılan kültür ve konser etkinlikleri, paneller, sempozyumlar yeterlimidir ? Bu soruların cevabı maalesef iç açıcı değildir.

Küçük bir örnek vereyim; Ülker Arena'da yapılacağı ilan edilen Şeb-i Ârus programı kimler tarafından yapılmaktadır biliyor musunuz? Sami Özer-Kutsi-Alişan. Bu arkadaşlar Mevlevimidir. Batı müziği sanatçısı Kutsi ve arebesk sanatçısı Alişan'nın Sami Özer'le birlikte Âyin-i Şerif'in neresinde olduklarını çok merak etmekteyim. Ve üzülerek ifade edeyim ki programın sponsoru olarak Kültür Bakanlığı ilan edilmektedir.

Bu örnek sadece bir nokta kalmaktadır. Çeşitli şehirlerde icra edilen programların bundan farkı yoktur. Mevlevihanelerde ise aynı tarihlerde kısa süreli tahsisat bedeli olarak yüksek meblağlar ödenmektedir. Bir yıl önceki Galata Mevlevihanesi Şeb-i Ârus Törenindeki seyirci sayısı 30 du.

Konuşmamın başında insan demiştim. Hangi insan yetişmiş bilgi-sevgi-saygı-hoşgörü ile doldurulmuş güzel ahlaklı insan... Bu insan portresinin olmadığı bir ortamda Mevlevihanelerin durumu ve konumu maalesef iç açıcı değildir. Bu benim 30 yıllık gözlem ve tespitlerimin özetidir.

Tarihi akış içinde çok önemli birer konservatuvar işlevi gören Mevlevihaneler maalesef Mevlevi olmayan kişi ve kurumların elinde amacının dışında kullanılmaktadır. Hat-tezhib-ebru-edebiyat-musiki gibi değerler manzumesinin icra edildiği tek bir Mevlevihane gösterebilirmisiniz? Bendeniz bu meselenin içinde olan bir insan olarak kesin bir ifade ile yok diyorum.

Şu an faaliyette olan Mevlevihanelerin tamamına yakını amacına uygun kullanılmamaktadır. İsterseniz daha açık ifadeyle Mevlevihanelerin Fotoğrafını önünüze koyayım.

Kütahya-Afyon-Eskişehir Mevlevihaneleri açık mıdır? Ve yeterli çalışmalar var mıdır? Cevap hayırdır. Bu şehirlerimizdeki sivil toplum kuruluşları kendi imkanları ile önemli günlerde faaliyet sürdürmeye gayret etmektedirler. Özetle periyodik olarak Semâ Âyin-i Şerifi icrası yapılmamaktadır.

Nedeni açıktır.... Yetişmiş insan göçü yoktur. Mutrıb dediğimiz saz ve ses heyetinin uzun yıllar mûsikinin içinde yoğrulmuş müzik ve gönül adamı olması gerekmektedir.

Yetti mi? Hayır Semazenlerin bir disiplin ve bilgi içinde yetişmesini sağlayacak Sema Dedesi ve öğreticileri var mıdır? Cevabım hayır olacaktır. Peki bu Mevlevihanelerde yapılan kısmi çalışmalar nasıl yapılıyor. Taşıma su ile yani Konya'dan İstanbul'dan talep edilen insan gücü ile. Peki İstanbul yeterlidir. Hayır yeterli değildir. Bırakınız Mevlevi Kültürünü anlatacak konuşmacıları, müzik ve sema eğitimi veren gün 24 saat açık hiçbir sivil toplum kurumu bulunmamaktadır.

İstanbul'da bulunan Mevlevihanelerin şu anki durumuna bakalım.

- Yenikapı Mevlevihanesi olarak bildiğimiz Mevlevihane, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsüne tahsis

edilmiş ayda bir İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu burada sadece Sema Töreni yapmaktadır.

- Başkanı olduğum Mevlâna Eğitim ve Kültür Derneği her cumartesi sabah 10:00 dan akşam 17:00 'a kadar Mesnevi sohbeti ve Sema çalışmaları yapmaktadır. Asıl bizleri üzen durum şudur. Defaatle telefon ve yazı ile başvurmama rağmen "Yenikapı Mevlevihanesi" ibaresi olan hiçbir tabela asılmaması ve talebimin yerine getirilmemesidir. Orası Yenikapı Mevlevihanesidir ve giriş kapısına adının yazılması dahi çok görülmektedir.
- Galata Mevlevihanesi Müzesi uzun bir tamirat ve tadilattan sonra 4 ayrı topluluk yada vakfa-derneğe tahsis edilmiş her Pazar günleri yapılan Sema Töreni dışında hiçbir etkinlik yapılamamaktadır. Maddi gücü olmayan dernek ve vakıflar kısa tahsisat için bile yüksek meblağlar ödemektedir.
- Bahariye Mevlevihanesi ise tamamen biz Mevlevilerin elinden alınmış, Mevlevi olmayan sivil toplum kuruluşlarına tahsis edilmiştir. Bu mevlevihanede ne mi yapılmaktadır. Sünnet düğünü, yemekli toplantılar, Biçki, dikiş, nakış kursları. Mevlevilerin mahremi olarak bilinen Semahane meydanı masaların kurulduğu kuzu sarma pilavların ikram edildiği bir alandır.
- Kasımpaşa Mevlevihanesi olarak tarihe geçen mekan haraptır, ilgi beklemektedir viranedir dört duvardan ibarettir.

Dünyanın en büyük Mevlevihanelerinden biri olan Gelibolu Mevlevihanesinde de durum farklıdır ? Hayır farklı değildir. Yapım aşamasında, ödeneğini çıkarmaya kadar takip ettiğim Gelibolu Mevlevihanesinin ilk açılışında, geniş kapsamlı programlar icra ettik. Sonuç mu orada biz Mevleviler yokuz. Peki kim orada bu kültürü yaşatmaktadır? Bildiğim ve takip ettiğim kadarı ile Bursa'da faaliyet gösteren yeni moda Karabaş-ı Veli Tekkesi denen bir yerden insanlar kendi meşreb ve akıllarınca programlar yapmakta. Mevleviliği sulandırmak için her şeyi mübah saymaktadırlar. Ve üzümlere ifade edeyim ki Bursa'daki resmi kurumlar tarafından desteklenmektedirler. Sorumlu resmi kurumlar ise sadece durumu seyretmektedir.

Pek muhterem hazirun önünüze koyduğum fotoğrafın sadece bir tek karesidir. Arka planda yatan amaçları anlatırsam buna saatler yetmeyecektir.

Büyük emeklerle gerçekleştirilen bu sempozyumda bildiri sunan değerli akademisyen büyüklerim ve arkadaşlarımla bilgileri ışığında başta Kültür Bakanlığı ve kurumlarının yakın ilgilerini beklemekteyiz. Türk-İslam Kültürünün en önemli parçalarından biri olan Mevlevihanelerin bir an önce gerçek kimliği ve etkinliği ile insanlığa hizmet etmeye devam etmesini niyaz etmekteyim.

Konuşmamın başından sonuna kadar ifade ettiğim düşüncelerimle hiçbir kurum ve kuruluşu isim vermeden yanlışları ve doğruları anlatmayı bir kültür adamı olarak boynumun borcu olarak addetmekteyim. Sayın Başkanım, değerli heyet üyeleri ve siz değerli konuklarım beni sabırla dinlediğiniz için kalbi teşekkürlerimi arz ediyorum.

YENİDEN KÜLTÜR VE MEDENİYET OCAĞI OLARAK BAHARİYE MEVLEVÎHÂNESİ

Orhan DEMİRAL*

Orhan Demiral sunumunda, Bahâriye Mevlevîhânesi'nin tarihî sürecini anlattıktan sonra bugünkü Mevlevîhânenin durum ve konumuna değinmiş ve Mevlevîlik kültürünün canlı tutulması için Mevlevîliğe ait olan mekânların aslına uygun olarak değerlendirilmesinin önemini belirtmiştir.

Bahariye Mevlevihanesi Kompleksi yaklaşık 7 dönüm araziye sahip olup, yaklaşık 2000 m2 oturma alanı ve 2800 m2 inşaat alanı bulunmaktadır.

Resim 1- Bahariye Mevlevîhânesi

* Araştırmacı, Yazar, demiralorhan@hotmail.com

Mevlevihane yapıları; parsel sınırlarını oluşturan taş duvarlar, arsa içine girişi sağlayan cümle kapısı, mescit binası, müze binası ve tuvaletler, matbah-ı şerif, yönetim binası, çok amaçlı gösteri ve sergi salonu, enstitü binası ile kafeterya binası, teknik ofisler ve tesisat odasından oluşmaktadır.

Geçmişte tamamen ortadan kalkmış olan Eyüp'ün sosyal ve kültürel yaşantısına büyük ölçüde katkıda bulunan Bahariye Mevlevihanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından (2007-2010) yeniden yapılmıştır.

Resim 2- Bahariye Mevlevihânesi – Genel Şema

TARİHÇE

Tarih boyunca İstanbul'da beş tane mevlevihane kurulmuştur. Osmanlı tasavvuf kültürünün en önemli merkezleri arasında yer alan bu dergâhların sonuncusu Bahariye Mevlevihanesi'dir. Kuruluş tarihi bakımından yeni, fakat manevî kökleri bakımından XVII. yüzyılda faaliyete geçen Beşiktaş Mevlevihanesi'nin mirasçısı olan bu dergâh iki kez yıktırılarak yer değiştirmiştir.

Resim 3- Bahariye Mevlevîhânesi - Eski Görünümü

Bahariye Mevlevîhânesi, 1622'de Ohrili Hüseyin Paşa'nın, günümüzde Çırağan Sarayı'nın bulunduğu yerde inşa ettirdiği Beşiktaş Mevlevîhânesi'nin bir devamıdır. Beşiktaş Mevlevîhânesi, 1622 1867 tarihleri arasında kesintisiz olarak Boğaziçi'nde faaliyetini sürdürmüş, 1867'de Sultan Abdülaziz'in eski sarayın yerine yenisini yaptırmak istemesi üzerine yıktırılarak önce Fındıklı'daki Karacehennem İbrahim Paşa'nın konağına, ardından da 1871'de Maçka'daki yeni binasına taşınmıştır. 1874'te Maçka'daki bu yapı da, yerine, halen İTÜ'nün kullanımında olan kışlanın inşa ettirilmesi için yıktırılmıştır. Bunun üzerine Mevlevîhane, önce geçici olarak, Eyüp'ün Bahariye kıyısındaki Hatap Emine Mustafa ve Hüseyin Efendilere ait yalılara taşınmış, 1877'de aynı kıyıda, bir zamanlar Bahariye Kasrı'nın bulunduğu arsada yapımı tamamlanan yeni binalarında faaliyete geçmiş ve 1925'e kadar canlılığını korumuştur.

Resim 4- Bahariye Mevlevîhânesi

Bahariye Mevlevîhanesi, Eyüp Sultan yerleşmesinin çekirdeğini oluşturan Cami Meydanı'nı Haliç'in bitimine (Alibeyköyü ve Kağıthane derelerinin ağızlarına) bağlayan Silahtarğa (eski Bahariye) Caddesi ile Haliç kıyısı arasında yer almaktaydı. Mevlevîhanenin yerleştiği kıyının hemen karşısında ise Bahariye Adaları bulunmaktadır

Resim 5- Bahariye Mevlevîhânesi - Eski Görünümü

Mevlevîliğe bağlı olan Sultan V. Mehmed Reşad (1909-1918) tarafından 1909-1910 yıllarında yenilenen Bahariye Mevlevîhanesi, bu haliyle Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar ayakta kalabilmiş, 1925'te tekkelerin kapatılması üzerine kaderine terk edilmiştir

Resim 6- Bahariye Mevlevîhânesi

Harap dűŖen yapıların mülkiyeti bu tarihten sonra son Ŗeyhin varisleri, Vakıflar Genel Műdűrlűđű ve Hazine arasında, uzun sűren bir davaya konu olmuŖ, bu arada semahane-tűrbe binası 1935'te Vakıflar tarafından yıktırılmıŖ, harem binası 1939'da yanmıŖ, geriye kalan binalar 1968'de davayı kazanan varisler tarafından birtakım sanayicilere satılmıŖ, 1970'de cűmle kapısı, selâmlık ve diđer birimler yıktırılmıŖtır. Tűrbedeki naaŖlar da Silahtarađa Caddesi'nin yamaç tarafında bulunan 16 Mart Ŗehitleri Mezarlıđı'na taŖınmıŖtır.

Resim 7- Bahariye Mevlevîhânesi - Tepeden GűrűnűŖű

1986'da Haliç çevre dűzenlemesi projesi kapsamına alınan mevlevîhane arsası yeŖil alana dűnűŖtűrűlműŖ, bu arada dergâha ait pek çok kıymetli mezar taŖı tahrip edilmiŖtir. Gűnűműzde Bahariye Mevlevîhanesi'nden arta kalan yegâne birim, evvelce tuđla deposu olarak kullanılan ve son yıllarda aslına uygun olmayan biçimde tadil edilen mescittir.

Resim 8- Bahariye Mevlevîhânesi - Tepeden GűrűnűŖű

Kurtuluş savaşında Anadolu'ya silah sevkiyatında kullanılan Bahariye Mevlevîhanesi, medeniyetimizin temel direkleri sayılan pek çok sanatçıyı yetiştirmiş bir irfan ocağıdır.

Resim 9- Bahariye Mevlevîhânesi - Tepeden Görünüşü

Dergâh, son dönem Mevlevî şeyhlerinden Hüseyin Fahreddin Dede Efendi'nin (1854-1911) kişiliği sayesinde âdeta bir konservatuar gibi çalışmış, Türk musikisinin önde gelen bestekârlarından Zekâî Dede Efendi (1824-1897), oğlu "Zekâîzade" olarak tanınan Ahmet Irsoy (1870-1943) ve nazariyatçılarından Rauf Yekta Bey (1871-1935) ile Dr. Suphi Ezgi (1869-1962) buradan yetişmiştir. Diğer taraftan edebiyat ve tasavvuf tarihimizin son büyük temsilcilerinden Abdülbaki Gölpınarlı (1900-1982) da Bahariye Mevlevîhanesi'nin yetiştirdiği seçkin şahsiyetler arasındadır

Resim 10- Bahariye Mevlevîhânesi - Tepeden Görünüşü

CÜMLE KAPISI

Resim 11- Cümle Kapısı

Kesme küfeki taşıyla örölmüş olan kapının kitesinin taban oturumu 4.05 x 2.10 m. boyutlarındadır. Basık kemerle geçilmiş olan 2.48 m.lik açıklığın üzerinde, dış cephede, 1328 (1910) tarihli, tâlik hatlı yenileme kitabesi, bunun üzerindeki yuvarlak madalyonun içine de V. Mehmed Reşad'ın tuğrası yerleştirilmiş, kapının, mukarnaslı ve baklavalı silmelerle belirtilmiş olan üst bitimi, ortada sivri kemerli bir alınlıkla, yanlarda akroterlerle taçlandırılmıştır.

I. Ulusal Mimarlık üslubunun özelliklerini yansıtan cümle kapısının tasarımının, 1910'da Evkaf Nezâreti İnşaat ve Tamirat Müdürü bulunan Mimar Kemâleddin Bey'e (1870 - 1927) ait olması muhtemeldir

Resim 12- Cümle Kapısı

KİTABE

Resim 13- Cümle Kapısı - Kitabe

Hazret-i Sultan Mehmed Hân-ı Hâmisdir bugün
 Devr-i Meşrutiyetin şân û şerefle Husrevi
 Sâye-i hürriyet-efzâsı kulûbu kıldı şâd
 Bir uhuvvet tekyesi oldu bakın dünya evi
 Başladı gamdan harâb olmuş gönül ta'mirine
 Kim odur elbette ey cân hankâh-ı ma'nevî
 Mehbit-i feyz-i Hüdâ Allahu'alem bi'r-reşâd
 Harz-ı candır zâtına zirâ kitâb-ı Mesnevî
 Sîne-çâk olmuş idi dergâhın der-i duvârı hep
 Ah ederdi merhametle seyreden merd-i kavî
 Rakî' û sâcid tahiyatta oturmuş hücreler
 Her biri sükkân-ı dervişânın olmuş rehrevi
 Dest-i inşa-i Şehinşah edip âhir kıyam
 Kalbgâhında semâ û şevkle oldu münzevî
 Baş keser dervişler târihine Remzi hemân
 Oldu ihyâ gel cây-i Nazîf-i Mevlevî 1328

SELAMLIK BİNASI

Resim 14- Selamlık Binası

Tek katlı olan selâmlık binasının boyutları 16.65 x 15.40 m.dir. Ahşap konstrüksiyon tekniğiyle inşa edilmiş ve cephesine ahşap kaplama yapılmıştır. Temelleri moloz taş duvar olup, dış duvarlarda hava mazgalları vardır. Saçaklarda oluk yoktur.

Giriş kuzey (avlu) cephesinin ortasındadır. Cepheleri çıkmalarla hareketlendirilmiş olan yapının merkezinde bir sofa yer almakta, simetrik olarak yerleştirilmiş irili ufaklı 11 adet mekân bu sofaya açılmaktadır. Girişin yanlarında yer alan, ince uzun dikdörtgen planlı ikişer mekândan sağdakilerin ardiye, içinde ince bölme duvarının bulunduğu soldaki mekânların ise hela-abdestlik birimleri olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 15- Selamlık Binası

Yapının kuzeybatı köşesindeki mekân kahve odası, bunun simetriği olan mekân da kütüphane odası olarak değerlendirilmiştir. Tavanların ahşap çatalı olduğu, şeyh odası ve giriş mekânındaki tavanların önemleri nedeniyle daha farklı düzenlendiği düşünülmektedir.

Resim 16- Selamlık Binası

Sözlü aktarımlardan selâmlıkta şeyh odası, kütüphane ve kahve odası türünden birimlerin bulunduğu bilinmektedir. Giriş ekseninde yer alan, Haliç (güney) cephesinde dışarı taşan mekânın şeyh odası olması gerektiği düşünülmüştür.

SEMÂHÂNE - ÇOK AMAÇLI SALON

Semahane binası, zemin katın doğu kesimindeki türbe ile şerbethane, hünkâr mahfili, mıtrıp maksûresi gibi tâli birimleri bünyesinde toplar. İki katlı olup 28.50 x 25.50 m. boyutlarında bir alana yayılmıştır. Moloz taş örgülü ve havalandırma mazgallı temel duvarları üzerine oturan yapının duvarları ahşap konstrüksiyonludur. Duvarların dış yüzeyi ahşap kaplama, iç yüzeyi bağdadi sıvayla oluşturulmuş, kiremit kaplı kırma çatının mahya noktasına Mevlevî tac-ı şerifi biçiminde madenî bir alem oturtulmuştur.. Yapıda tespit edilen bütün kapı ve pencereler dikdörtgen açıklıklıdır. Giyotin türünde doğramalara sahip olan pencereler zemin katta baklava açıklıklı demir parmaklıklarla, üst katta ise, hünkâr mahfiliyle kadınlar mahfiline ait kısımlarda ahşap kafeslerle donatılmıştır.

Resim 17- Bahariye Mevlevihânesi - Dışardan Görünümü

Sema törenlerinin icra edildiği bölüm yapının çekirdeğini teşkil eder. İki kat boyunca yükselen (h: 9.65 m.) söz konusu bölüm 13.00 x 13.00 m. boyutlarında, zeminde köşeleri pahlı bir kare iken tavanda, çeyrek dairelerle yumuşatılmış kare planlı bir alanı kaplar.

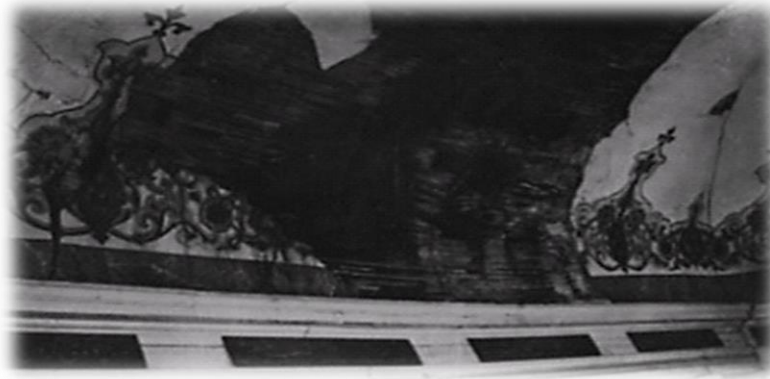
Resim 18- Bahariye Mevlevihânesi - Semâhâne

Söz konusu alan, çatı makasları içinde çözümlenmiş, bağdadi sıvalı bir basık kubbeye örtülüdür. Sema alanını sınırlayan çizgi üzerinde, iki sıra halinde düzenlenmiş bulunan on sekiz adet ahşap dikme mahfilleri ve çatıyı desteklemektedir.

Resim 19- Bahariye Mevlevihânesi - Kubbe

Sema alanının kuşatan üst kat mahfillerinin bitiminde, ahşap dikmelerin üzerindeki kiriş yüzeyinde, enine dikdörtgen ahşap levhalarda, koyu yeşil veya siyah zemin üzerine yıldızla ve tâlik hatla yazılmış, Mevlânâ'nın Divan-ı Kebir'inden alınma, semanın anlamına ilişkin Farsça beyitler sıralanır.

Resim 20- Bahariye Mevlevîhânesi - Ahşap Levhalar

Dikmelerin alt katta sekizgen, üst katta ise dairesel olduğu, yapının müteahhiti Nerses Kalfanın dilekçesinde belirtilmektedir. Yine aynı belgeden yapının çift vaaz kürsülü olduğu anlaşılmaktadır. Bu kürsüler zemin katta türbe kısmının simetrisinde olmalıdır. Burada karşılaşılan on sekiz sayısı Mevlânâ'nın uğurlu saydığı, Mevlevîler arasında "nezn-i Mevlânâ" olarak anılan sayıdır.

Resim 21- Bahariye Mevlevîhânesi - Ahşap Levhalar

Dikmelerle yapının dış duvarları arasında kalan alan, zemin katta erkek seyircilere (züvvâra) ait mahfillere tahsis edilmiş, üst katta ise hünkâr mahfili, mızrap maksûresi ve kadınlar mahfili arasında paylaştırılmıştır.

Resim 22- Bahariye Mevlevîhânesi - Mahfil

Zemin kattaki mahfillerle sema alanını ayıran çizgi ahşap korkuluklarla sınırlandırılmış , üst katta hünkâr mahfiliyle kadınlar mahfilinin sınırına ise kafesler yerleştirilmiştir.. Hünkâr mahfiliyle kadınlar mahfili güney (Haliç) cephesinden taşan çıkmalarla genişletilmiş, söz konusu çıkmalar ahşap dikmelerle desteklenmiştir.

Resim 23- Bahariye Mevlevîhânesi - Mahfil

HAREM - ENSTİTÜ BİNASI

Yaklaşık 22.50 x 22.50 m. boyutlarında bir alanı kaplayan harem binası iki katlıdır. Malzeme ve teknik olarak semahane ve selâmlık binalarıyla aynı özellikleri sergiler.

Geç dönem yalı mimarisinin bir örneğı olan harem Haliç (güney) cephesinin üç yerde ileri çıktığı, bunların arasında geriye çekilmiş iki açıklığın bulunduğu gözlenir. Geriye çekilmiş olan cephe bölümlerinin gerisinde, kuzey-güney doğrultusunda gelişen sofalar ve bunların kuzey yönünde merdivenlerin bulunduğu varsayılmaktadır.

Resim 24- Bahariye Mevlevîhânesi – Dış Görünüm

İleri çıkan kısımların, sofalara açılan odalara tekabül eder. Bu odalardan en batıdaki gerisinde (kuzey yönünde) selâmlığın giriş holü, bir hela-abdestlik birimi ve arka (kuzey) cephesinden ileri taşan kahve ocağı olarak kullanıldığını tahmin ettiğimiz mekân sıralanır. Haliç cephesinin ekseninde çıkıntı yapan odanın gerisinde, harem ve selâmlık bölümlerini birleştiren mabeyin odası, yine bir hela-abdestlik birimi ve mutfak-hamam kanadına bağlanan geçidin açıldığı oda bulunmaktadır. En doğudaki çıkıntılı odanın gerisinde de, harem girişinin açıldığı giriş holü ile bir oda yer alır.

Resim 25- Bahariye Mevlevîhânesi

Üst katta zemin katın planı tekrar edilmiş, ancak giriş hollerinin yerinde, aynı boyutlarda odalara yer verilmiştir. Dönem özelliklerine dayanarak, odaların çoğunda, kapının bulunduğu duvar boyunca yüklük-gusülhane birimlerinin uzandığı düşünülmektedir..

MESCİT

Resim 26- Bahariye Mevlevîhânesi – Mescit

Aynı zamanda mevlevîhanenin “meydan-ı şerifi” olarak da kullanıldığı anlaşılan ve -cümle kapısı gibi- büyük bir olasılıkla Mimar Kemâleddin Bey’in eseri olan mescit, yakın tarihte birtakım değişiklikler geçirmiş olsa da, mevlevîhane kompleksinden günümüze kalabilen tek yapıdır.

Resimler 27- Bahariye Mevlevihânesi – Mescit İçi

HAZİRELER

Başmabeynci merhum Osman Beyin Kerimesi Hatice Fatime Hanım Merhum De'vai Nazırı Ömer Cemal Efendi kerimesi ve De'vai Kesedarı İzzet Sabih Bey halilesi Hacce Fatıma Tevhide Hanım Cennet mekan Sultan Abdulaziz Hanın Berberbaşısı tarikat-aliyye-i Mevleviyyeden Kerim Bey Merhum Mehmed Akif kerime-i muhteremleri tarikat-aliyye-i Mevleviyye münirelerinden merhume Fatıma Huri Hanım Cennet Mekan Sultan Mahmud Han Hazretlerinin asr-ı aliyyelerinde sarachane-i Amire Nazırı esbak Merhum şehid Ali Paşa'nın kerimesi Aişe Feride hanım

Resimler 28- Bahariye Mevlevhânesi – Hazireler

DEDEGAN HÜCRELERİ

Toplam 18 adet olan dedegân hücresinin, üçlü ve on beşli iki grup halinde yer aldığı, mescide yakın olan üç hücrenin, mevlevîhanenin iç düzeninde önemli mevkileri olan -batıdan doğuya doğru- neyzenbaşı, kudümzenbaşı ve aşçı dedeye ait olduğu bilinmektedir.

Resimler 29- Bahariye Mevlevîhânesi – Hücreler

MATBÂH-I ŞERÎF

Mevlevî kültüründe en temel mekân “Matbah-ı Şerif”tir (Şerefli Mutfak). Mevlevî dervişlerinin ilk eğitimlerini geçirdiği merkez olan bu mekâna “Mevlevî dergahının ruhu” denmiştir. hücrelerin arkasında bir sundurma bulunmaktadır.

Derviş, bir sabır, metanet ve rıza adamıdır ve kendinden önce başkalarına hizmet etmeyi asıl ibadet ve yaşam amacı olarak düşünen ve dolayısıyla uygulayan kişidir. “Çilekeş canlar” olarak tabir ettiğimiz ve tarikata hiçbir eğitim almadan giren kişiler, “ben” olma şuurunu ve egoizmini kırarak, alacakları eğitimle, manen pişecek, olgunlaşacak ve sabır, metanet ve rıza sahibi bir dervişe dönüşecektir. İşte Mevlevilikte bu manevî eğitimin başlayacağı mekan Matbah-ı Şerif seçilmiş, Aşçı Dede tekkenin baş terbiyecisi olarak kabul edilmiştir.

Matbah-ı Şerif’in giriş kapısının hemen sol tarafında “saka postu” denilen küçük bir set bulunurdu. “İkrar vermeğe” (tarikata girmeye) gelen kişi üç gün burada dizleri üzerinde oturur, diğer canların hizmetini seyrederek, burada uyur, gerekli şeyleri getirir götürür ve ortalığı temizlerdi. 18 günden sonra eğer isterse hizmet elbisesi giyer, böylece çileye soyunmuş olurdu ve 1001 gün sürecek çile süresine girerdi. Kazancı Dede’ ye teslim edilen bu kişi semazenbaşı dedenin gözetiminde matbah-ı şerif’te çivili bir ahşap döşeme veya tahta üzerinde, yerdeki çiviye sol ayağın baş ve ikinci parmağı arasına sıkıştırıp sabitlenerek sema talimine başlardı.

Resimler 30- Bahariye Mevlevîhânesi – Matbâh-ı Şerîf

Sabah namazından sonra matbah canları, mevlevîhanede ikamet eden bekâr dedelerle birlikte “Meydan-ı şerif” denilen mekânda toplanırlardı. Genellikle dede hücrelerinin sıralandığı koridorunun ucunda, kahve ocağı ile yan yana yer alan meydan-ı şerifte, sabah namazını müteakip bir tür “meditasyon” olan “murakabe” gerçekleştirilir, bunun arkasından da sade kahve ve bir çörekten ibaret kahvaltı edilirdi. Bahariye Mevlevîhanesi gibi, bağımsız meydan-ı şerif mekânına sahip olmayan mevlevihanelerde bu işlev mescitte karşılanmaktaydı.

Resimler 31- Bahariye Mevlevîhânesi – Matbâh-ı Şerîf

Matbah canlarının, post üzerine hırkalarını üzerlerine çekerek yattıkları “çilekeş canlar odası” genellikle üst katta olmakla birlikte, bizim projemizde yemek yenilen ve somathane olarak adlandırılan mekânın ve hemen yanındaki sema talim alanının arkasında bulunmaktadır. Sema talim alanının somathaneden birkaç basamakla yükseltilmiş ve burada bulunun kişiler tarafından rahatça görülebilmesi sağlanmıştır. Böylece sema talimi yapan çilekeş canlar, somathanede bulunan dedeler tarafından rahatlıkla gözlemlenebilmektedir

Mevlevîhanelerde mübarek günlerde Kazancı Dede’nin idaresi altında özel bir törenle “lokma” pişirilen ocağa “Ateşbaz- Velî Ocağı” denilmekte ve günlük yemek başka bir ocakta pişirilmekteydi. Söz konusu ocak, tekkenin kutsal bir sembolü olup, Hz. Mevlânâ zamanında müritlerin yemeğini pişiren, velîliğine inanılan Ateşbâz-ı Velî’nin makamını temsil etmekteydi.

**AŞK VE ATEŞ ARASINDA
DÜNDEN BUGÜNE
KASIMPAŞA MEVLEVÎHÂNESİ**

Şamil KUCUR *

Şamil Kucur, Kasımpaşa Mevlevîhânesi'nin dünü ve bugünü anlatan bildirisine bazı önemli vurgular yaparak başlamış ve bu tür yerlerin öneminin bir an evvel anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir.

Kasımpaşa Mevlevîhânesi'nin tarihçesini ve yetiştirdiği önemli şahısları anlatarak Mevlevîhânenin mimari özelliklerini görseller eşliğinde anlatan Kucur, birçok kez Mevlevîhâneyi anlatan yazılar yazdığını ve her seferinde de Mevlevîhânenin birçok kısmının yok olduğunu, bazı yerlerine oyun parklarının yapıldığını ve Mevlevîhânedeki sadece bir kapının kaldığını gösteren bir fotoğraf ile Mevlevîhânenin üzücü halini göstererek şimdilerde yeniden Mevlevîhâne yapımı ile ilgili bazı çalışmaların başlatıldığı müjdesini de vererek konuşmasını tamamlamıştır.

Resim 1- Kasımpaşa Mevlevîhânesi

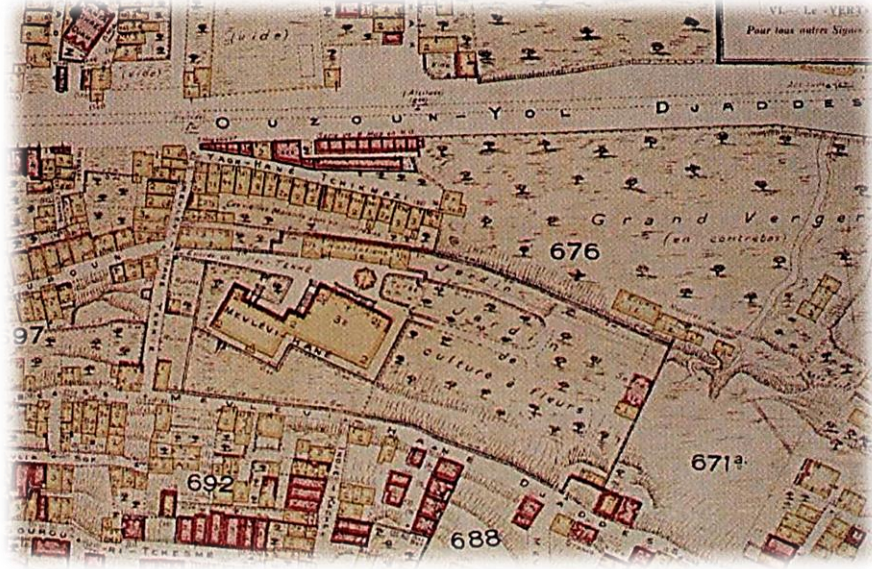
* Gazeteci, araştırmacı, yazar, samilkucur@gmail.com

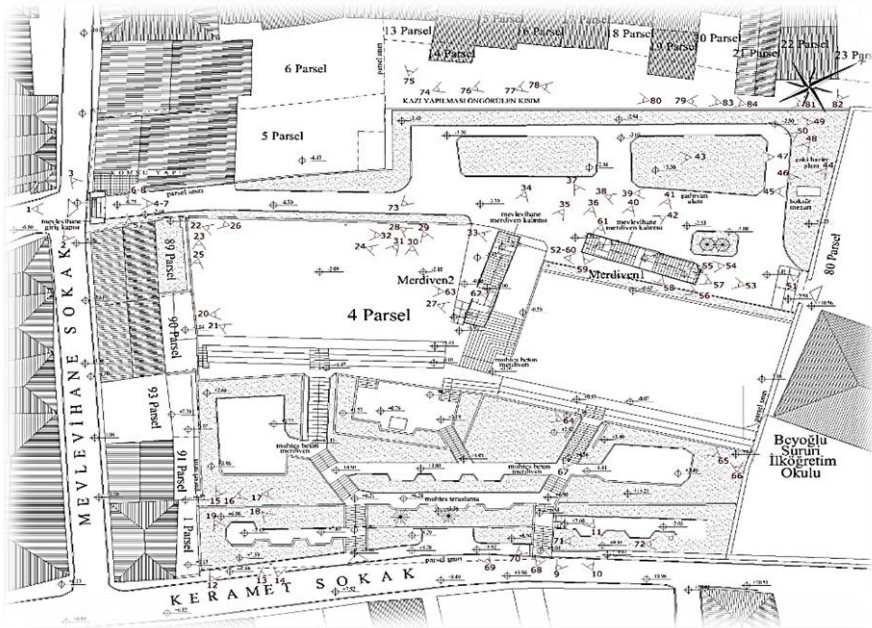
Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

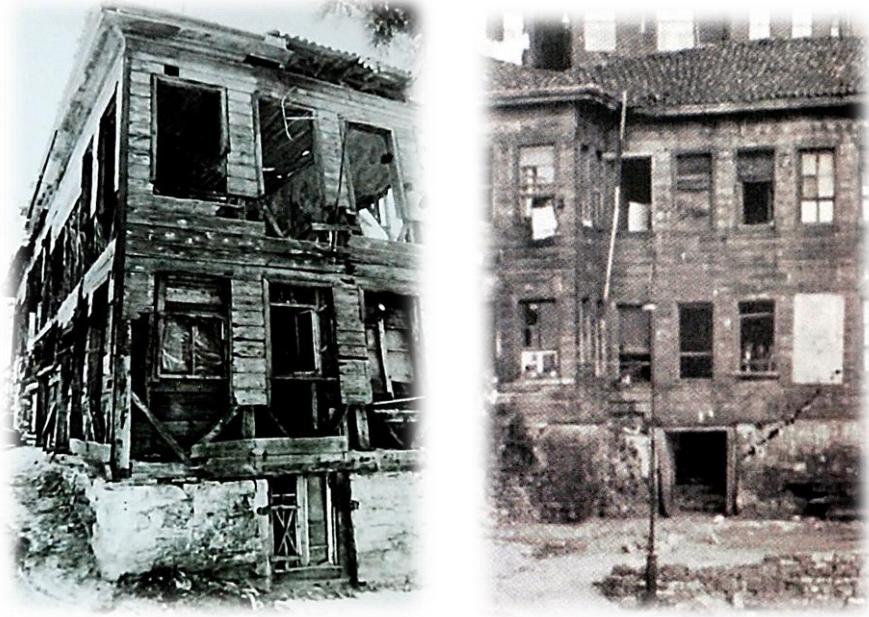
Resim 6

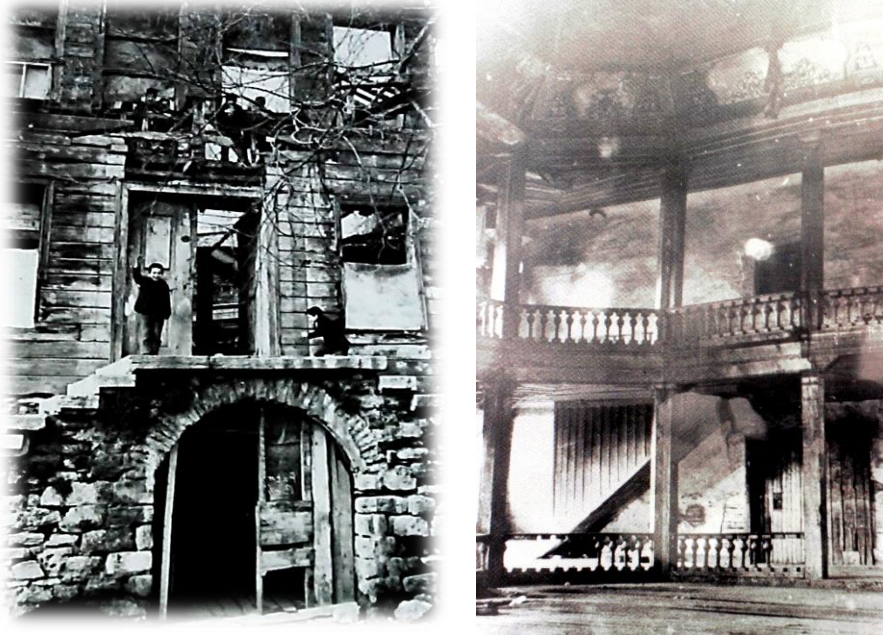
Resim 7

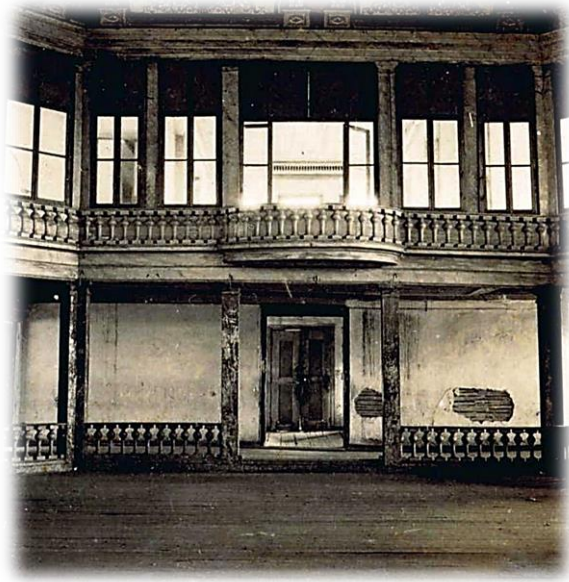
Resim 8

Resimler 9

Resimler 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

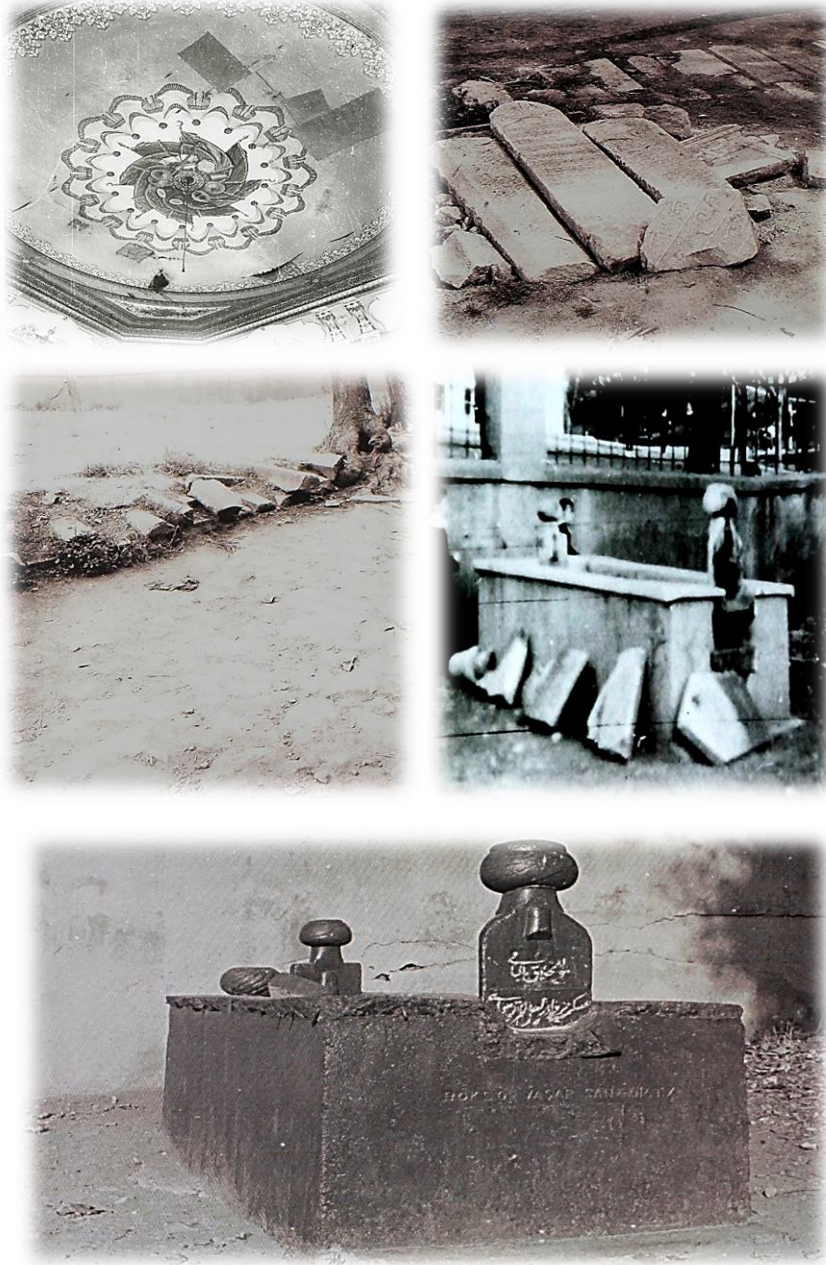

Resimler 14

R.XVI.3

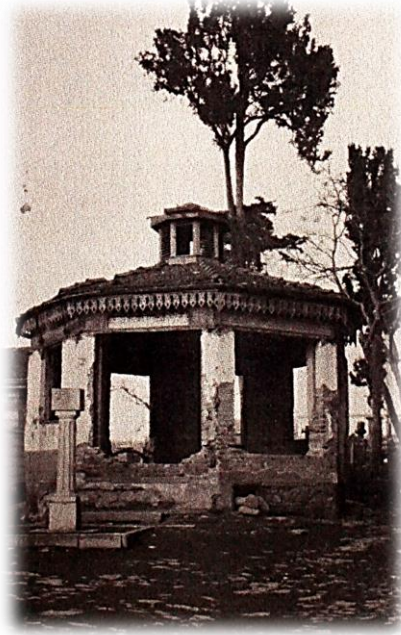
Resim 15

Resimler 16

Resim 17

Resim 18

Resim 19

Resim 20

Resim 21

Resim 22

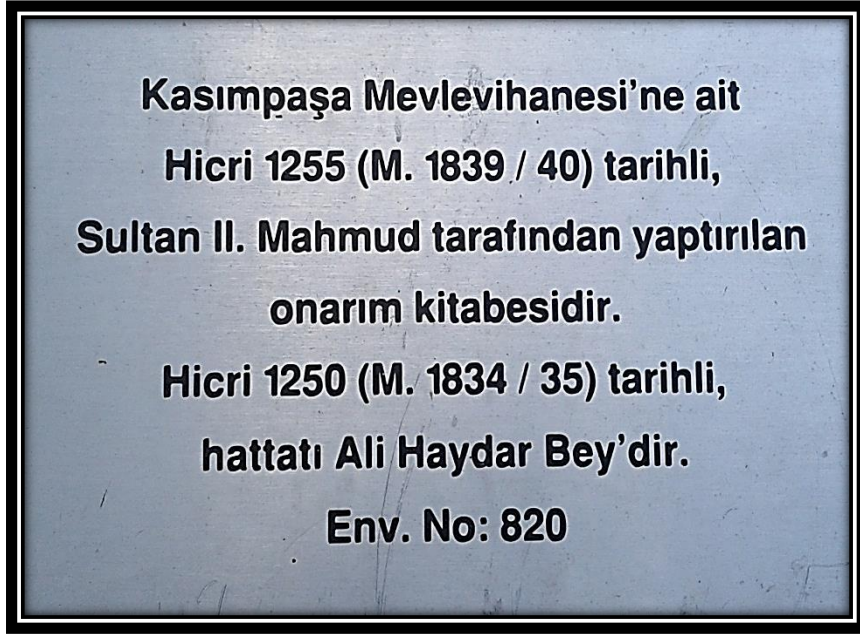
Resim 23

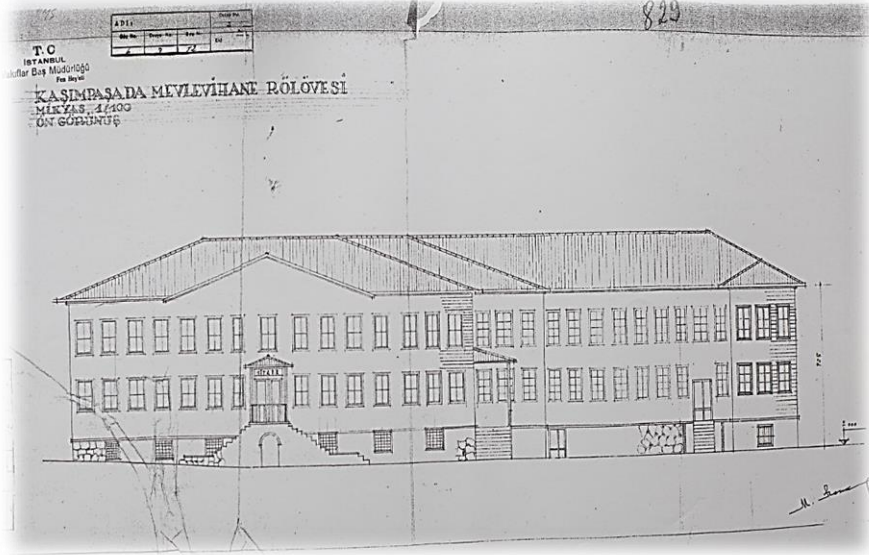
Resim 24

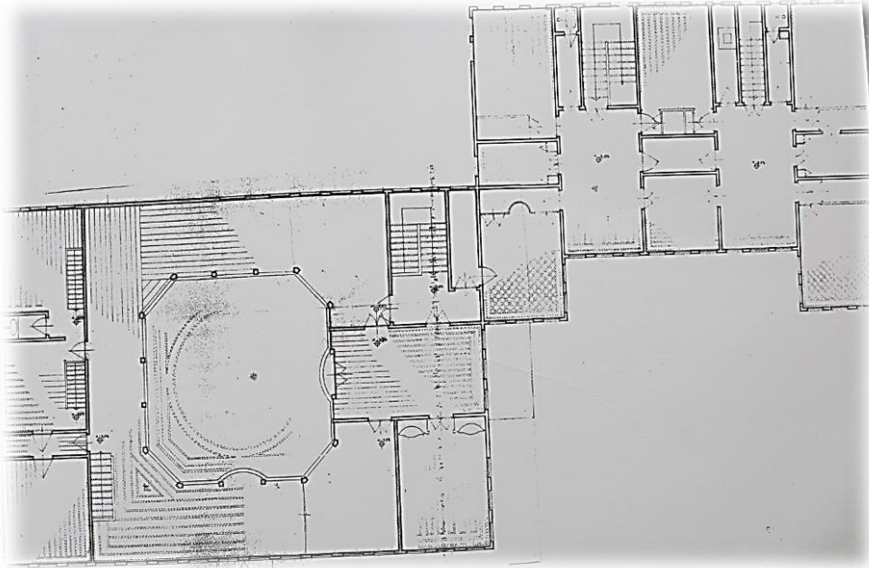
Resim 25

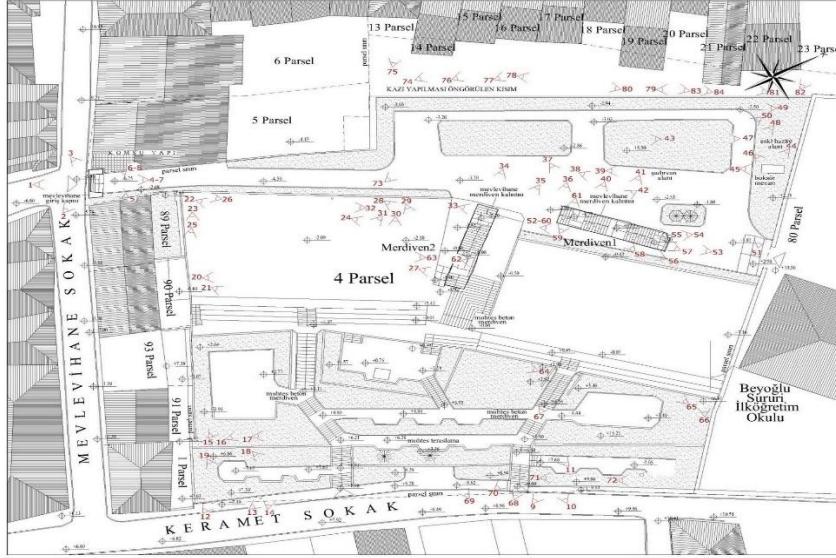
Resim 26

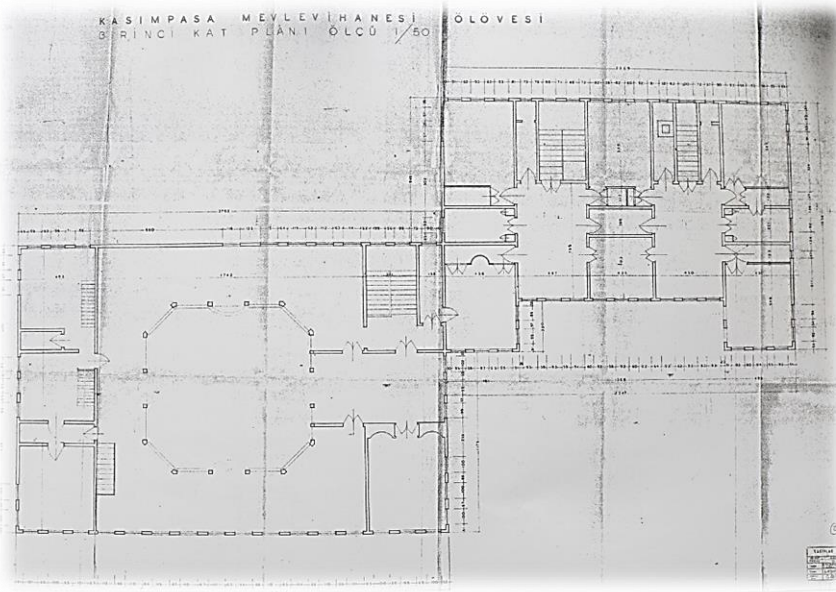
Resim 27

Resim 28

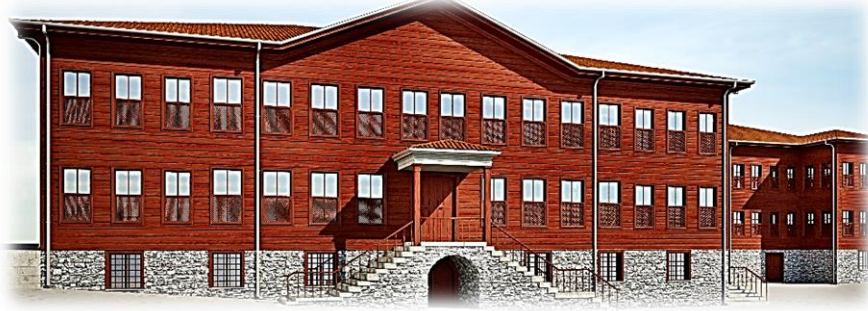
Resim 29

Resim 30

Resim 31

Resim 32

Resim 33

Resim 34

Resim 35

Resim 36

İSTANBUL MEVLEVÎHÂNELERİNİN TARİHDEKİ YERİ

Yavuz ÖZDEMİR*

Yavuz Özdemir sunumunda, Galata Mevlevîhânesi'nde yapılan ciddi yenileme çalışmalarına değinerek modern restorasyon ve koruma tekniklerinin Mevlevîhânenin kurtarılma çalışmalarında uygulandığını belirtmiş ve görsellerle yapılan çalışmaları paylaşmıştır. Özellikle 2009-2011 yılları arasındaki "Galata Mevlevîhânesi Müzesi" adıyla yeniden düzenlenen Mevlevîhânedeki yapılan düzenlemeler üzerinde durmuştur.

Resim 1- Galata Mevlevîhânesi

* Araştırmacı, yazar, yavuz.ozdemir@hotmail.com

Bildirimde Divan Edebiyatı Müzesi'nin 2009-2011 yılları arasında "Galata Mevlevihanesi Müzesi" olarak yeniden düzenlenmesini anlatacağım. Bu yeniden yapılanma süreci 2009 yılında Müdürlüğümüzün başvurusu üzerine, İstanbul 2010 AKB Ajansı'nın Müze taşınmazlarının restorasyonu ve "Müze Teşhir Tanzim ve Çevre Düzenlemesi" projesini kabul ederek uygulamaya geçmesiyle başlamıştır. Ancak yenileme çalışmalarına geçmeden önce Müzenin tarihi ve geçirdiği süreçleri hakkında kısa bir bilgi vermek gerekmektedir.

Galata Mevlevihanesi 1491'de kurulmuş İstanbul'un ilk Mevlevihanesi'dir. Afyon Mevlevihanesi şeyhi Divane Mehmed Dede tarafından kurulmuştur. Osmanlı döneminde Sultan III. Mustafa, Sultan III. Selim, Sultan II. Mahmud ve Sultan Abdulmecid dönemlerinde esaslı onarımlar geçirmiştir. İstanbul'a gelen pek çok seyyah Galata Mevlevihanesi'ne uğramışlar, gravür veya anı yazılarıyla Mevlevihane'den bahsetmişlerdir.

Galata Mevlevihanesi 1491 ile 1925 yılları arasında "mevlevihane", 1925 ile 1946 yılları arasında "ilk mektep", 1946 ile 1966 yılları arasında "lojman", 1966 - 1975 yılları arasında yapılan çalışmalarla 1975 yılından sonra "müze" olarak kullanılmaya başlamıştır. (G. Eaert)

Galata Mevlevihanesi Müzesi konum itibarıyla İstanbul'un merkezi ve kalabalık muhitlerinden, Beyoğlu, İstiklal Caddesi'nde, toplam 7836 m2.lik bir alan üzerinde kuruludur. Müzede taşınmaz kültür varlığı olarak Semahane, Şadırvan, Çamaşırhane, Hasan Ağa Çeşmesi, Halet Efendi Türbesi, Şeyh Galip Türbesi ve Hamuşan adını verdiğimiz Mevlevi Mezarlığı bulunmaktadır. Mezarlığın bir bölümü, Harem Dairesi, Matbah-Şerif, Derviş Odalarının bir bölümü ve Semahane giriş kapısı yanındaki iki Türbe günümüze ulaşmayan yapılardır.

2009 yılında Teşhir Tanzim ve Çevre Düzenlemesi çalışmalarına arşiv taraması ile başlanmıştır. 1925 yılında Mevlevihane kapatıldıktan sonra, 27 Aralık 1975 günü Divan Edebiyatı Müzesi adıyla ziyarete açılıncaya kadar geçen 50 yıllık süreçte ne gibi bir işlev kazandığı hakkında pek bir bilgi ve dokümana sahip değildik.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Encümen Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Süheyl Ünver Arşivi, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, arşiv taramalarında önemli belgelere ulaşılmıştır.

Araştırmalar sonucunda Mevlevihane işlevi sona erdikten sonra Semahane binasının İlk Mektep ve sonra Lojman olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Semahane 1925 yılından itibaren İstanbul Vilayeti Meclisi Umumisinin kararı ile ilk mektep olarak 1946 yılına kadar kullanılmıştır. Bu doğrultuda İlk Mektep Müdürü Cemal ÖZAYDIN'ın oğlu Bahaatin ÖZAYDIN'a; 1946 yılından sonra Lojman'da ikamet eden Topkapı Sarayı Müzesi fotoğrafçısı Ahmet GÜZEY'in oğlu Ender GÜZEY'e ulaşılarak yaşadıkları döneme ait bilgi ve fotoğraflar elde edilmiştir. Bu arada Sebilküttab binası Tepebaşı Polis Karakolu olarak kullanılmıştır.

Bu arada bir parantez açarak Bölge Kurulu arşivinden edindiğimiz bir bilgiyi aktarmak istiyorum. Müzeye atandığımda İstanbul Belediyesi Şehir Müzesi'nde Galata Mevlevihanesine ait bir piyano bulunduğu, Mevlevilerin piyano kullanıldığı bilgileri verilmekteydi. Ancak uzman kişilerden bazıları Mevlevi ayininde piyano kullanılmayacağını söylemesine rağmen Mevlevihane'den bir piyanonun Şehir Müzesi'ne gönderilmesine bir anlam verilemiyordu. Ulaştığımız belgelerde Tepebaşı Karakol Merkezi'ne hitaplı yazılı bir emir üzerine Semahane'de bulunan piyanonun araştırılması istenmiştir. Karakol Amirliği 05.07.1941 tarihli cevabi yazısında "Semahane'de bulunan piyano (klavsenin) mahalle mümessili Halil HAKSEVER tarafından 35. İlk Mektep talebelerine ders vermek üzere hediye edildiği" belirtilmektedir. Böylece 1941 yılında Galata Mevlevihanesi'nden İstanbul Belediyesi Şehir Müzesi'ne gönderilen piyanonun Mevleviler tarafından kullanılmadığı, 35. İlk Mektep sırasında talebelerce müsamerelerde kullanılan piyano olduğunu anlaşılmıştır.

1940 lı yıllarda itibaren İstanbul Muhibler Cemiyeti'nin önderliğinde Galata Mevlevihanesi'nin "müze" olması için kamooyu oluşmuş, gazetelere yansımıştır. Bu çalışmalarda Cemiyetin başkanı Reşit Saffet ATABİNEN'i unutmamak gerekir.

Nihayetinde 16 Kasım 1946 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Galata Mevlevihanesi'nin "müze" olarak kullanılmasına karar verilmiş, bu amaçla Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne bağlanmasına rağmen lojman olarak kullanılmıştır. Semahane'nin bir bölümde Topkapı Sarayı Müzesi fotoğrafçısı Ahmet GÜZEY, diğer bölümde komiser İbrahim ALTAÇ ikamet etmiştir.

Müze çalışmalarına 1966 yılında Kültür Müsteşarı Mehmet ÖNDER'in çabalarıyla komisyon kurularak başlanmış, Semahane binası restore edilmiş 27 Aralık 1975 günü Divan Edebiyatı Müzesi adıyla ziyarete açılmıştır.

DİVAN EDEBİYATI MÜZESİ SERGİLEMESİ;

Sergileme esas olarak Sema alanı etrafındaki vitrinlerde bulunmaktaydı. Bu vitrinler 1983 yılı Anadolu Medeniyetleri geçici sergisinden yerleştirilmiş, sonradan sökülmeyerek kalıcı olarak kullanılmaya başlamıştır.

Üst kat mahfillerde el yazmaları, kumaş eserler ve hat levhaları sergilenmekteydi. Bu eserler için yeterli koruma ve eserlerin bozulmamalarına yönelik önlemler yeterli değildi. Zaten personel yetersizliği ve hırsızlık nedeniyle 2000 yılından itibaren bu kısım ziyarete kapalı bulunmaktaydı.

Alt kat Derviş odaları ise depo ve ardiye olarak kullanılmaktaydı.

Divan Edebiyatı Müzesi kurulduğu 1975 yılından 2005 yılına kadar 30 yıl içinde esaslı bir onarım geçirmediğinden ahşap binada, özellikle dış yüzeylerde dökülme ve bozulmalar oluşmuştur. Yıpranma doğa koşullarına maruz kalan Kuzey cephede daha fazlaydı.

VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ 2005-2009 SEMAHANE RESTORASYONU;

2005 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün denetiminde FİBA Holding'in sponsorluğunda restorasyon projesine başlanmış, 20 Mayıs 2007 günü müze ziyarete kapatılarak Müzenin ana binası Semahane'de restorasyon uygulamasına geçilmiştir. 2009 yılına kadar sürecektir Semahane binası restorasyonunda;

- **Binanın iç kısımlarındaki bağdadi duvarları elden geçirildi, bozulan kısımlar yenilendi,**

- **Dış cephedeki ahşap kaplamalar değiştirildi,**

- **Çatı onarıldı,**

- **Elektrik tesisatı yenilendi,**

11 Haziran 2009 günü Semahane binası Müze olarak tamamlanmadan, Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından, eksikleriyle, geçici kabulü yapılarak

teslim edilmiştir. (sl.51-58) Bu eksikler nedeniyle 2007 yılından itibaren ziyarete kapalı olan müze açılmamıştır.

Bu arada Semahane binasının üç cephede toprak altında kalan alt kat Derviş odaları, dışarıdan yalıtım ve drenaj yapılmadığından su alması nedeniyle iç duvarlarda dökülme ve bozulmalar oluşmuştur. Tüm binayı etkileyen nem ve rutubet sorunu çözülmeden eser sergilemek mümkün değildi. Müzenin yeniden ziyarete açılması için yeni bir restorasyona ihtiyaç vardı.

İSTANBUL AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ AJANSI 2009 – 2011 ÇALIŞMALARI

Müdürlüğümüzün başvurusu üzerine projelerin kabul edilmesiyle İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nın desteğiyle Müze oluşum çalışmalarına 2009 yılında başlanmıştır. Yapılan işleri üç başlıkta toplayabiliriz.

- 1) Halet Efendi Türbesi, Şeyh Galip Türbesi ve Sebilküttab Restorasyonu,
- 2) Hamuşan (Mevlevi mezarlığı) Düzenleme ve Restorasyonu
- 3) Teşhir Tanzim ve Çevre Düzenlemesi
 - a) Teşhir Tanzim,
 - b) Çevre Düzenlemesi,
 - c) Eser Deposu,
 - d) Müze Eserleri Restorasyon ve Konservasyonu,

1) Halet Efendi Türbesi, Şeyh Galip Türbesi ve Sebilküttab Restorasyonu;

29.05.2009 günü işe başlanmış 02.11.2009 günü tamamlanmıştır.

Şeyh Galip Türbesi'nde;

- Dış cephe mermer yüzeyler atomize su ve mekanik yöntemle temizlendi.

- Demir şebekeler mekanik yöntemle temizlenerek tekrar boyandı.

- Zemin döşemesi elden geçirildi.

- Türbe içinde üzeri badana ile kaplı kalem işleri ortaya çıkarıldı.

- Eksik sıvalar ve kalem işleri tamamlandı.

Halet Efendi Türbesi'nde

- Kalem işleri restore edildi.
- Eksik sıvalar ve kalem işleri tamamlandı.
- Türbe cephesinde mermer yüzeyler atomize su ve mekanik yöntemle temizlendi.
- Demir şebekeler mekanik yöntemle temizlenerek tekrar boyandı.
- Ahşap doğramalar onarıldı.
- 19. yüzyıl sonlarına tarihlenen kalem işinin altında yine aynı döneme ait ikinci bir kalem işi ortaya çıkarılmıştır.

Sebilküttab binasında;

- İç duvarlardaki çimento sıvalar raspalandı,
- Duvar kimyasal yöntemle temizlenerek özgün boya rengi restore edildi.
- Eksik sıvalar tamamlandı.
- Çatı konstrüksiyonu ve kurşun kaplaması yenilendi.
- Dış cephede mermer yüzeyler atomize su ve mekanik yöntemle temizlendi.
- Ahşap doğramalar yenilendi.

2) Hamuşan (Mevlevi Mezarlığı) Düzenleme ve Restorasyonu

- Mezar taşlarının şakulünden kaymış kaideleri teraziye alınarak düzeltildi.
- Mezar taşları okunarak kimlere ait oldukları yazıldı.
- Çevre düzenlemesi yapıldı.

3) Teşhir Tanzim ve Çevre Düzenlemesi

30 Eylül 2010 günü uygulamaya başlanmış, 21.11.2011 günü Müze ziyarete açılmıştır.

Öncelikle Semahane binası alt kat derviş odaları ve bütün yapıyı tehdit eden nem ve rutubeti önlemek için, toprakla temas eden üç cephede drenaj ve yalıtım yapılmıştır. Yalıtım için kuzey, güney ve batı duvarları zeminine kadar açılmıştır.

Müze Teşhir Tanzim ve Çevre Düzenlemesi çalışmaları Genel Müdürlüğümüz uzmanları **Canan CAŞTABAN** ve **Cansın ÜNVER'in** çabalarıyla gerçekleşmiştir.

Teşhir Tanzim projesi Semahane binasında gerçekleşmiştir;

Alt kat Derviş Odaları sergilemesi; Müzenin ana konusunu anlatmaktadır. Sufizm ve tarikat eşyalarından başlanarak Son Mevleviler konusuyla bu bölüm sona ermektedir.

- Soldan ilk oda kalem işleri ile süslü olup oturma grupları mevcuttur.
- İkinci odada tarikat eşyaları sergilenmektedir. Özgün bağdadi duvar dokusu görülmekte olup bilgi panolarıyla sufizm, tarikatlar ve tarikat yapıları anlatılmaktadır.
- Üçüncü odada günümüze ulaşmayan Matbah-ı Şerif canlandırılmıştır.
- Dördüncü odada vitrinlerde Mevlevi sikkeleri ve kıyafetleri sergilenmektedir. Bilgi panolarında İstanbul Mevleviliği ve Galata Mevlevihanesi tarihçesi hakkında bilgiler verilmiştir.
- Orta holün karşısındaki beşinci odada vitrin içinde Mesnevi sergilenmektedir. Arkadaki duvarda Mesnevi'nin ilk 18 beyiti sinevizyonda Farsça okunmuş ve Türkçe anlamıyla sunulmaktadır.
- Orta holün sağ tarafındaki odalarda oda vitrinler şeklinde Derviş odaları canlandırılmıştır. Altıncı oda Mevlevilik ve Edebiyat odası olarak düzenlenmiştir.
- Yedinci oda Mevlevilik, İbadet ve zikir, sekizinci oda Mevlevilik ve tekke musikisi odası olarak düzenlenmiştir.
- Sekizinci odadan sonra gelen orta meydanda oturma grupları ve Müzenin tarihinin anlatıldığı sine vizyon gösterisi mevcuttur.
- Dokuzuncu oda Mevlevilik ve güzel sanatlar konulu olup hattat, saat ustası, cam ustası Mevleviler anlatılmaktadır.

- Onuncu oda hologram üç boyutlu modelleme,
- Onbirinci son oda ise “Son Mevleviler” konuludur.

Giriş Kat Semahane; Duvar ve tavanda bulunan kalem işlerinin temizliği yapılarak Sema alanın etrafındaki dokuyu bozan vitrinler kaldırılarak orijinal doku ortaya çıkarılmıştır.

Üst Kat Mahfiller; Soldan itibaren sırasıyla;

- Mustafa Düzgünman Ebru koleksiyonu,
- Hat levhaları,
- Hilye-i Şerif levhaları,
- Çelebi mahfili,
- Hünkâr mahfili,
- Mehter ve müzik aletleri sergilemeleri sunulmaktadır.

b) Çevre Düzenlemesi;

- Bahçe duvarları ve avlu taş zemin elden geçirildi,
- Açık alanlarda gezinti yolları ve oturma grupları yapıldı,
- Bahçe çimlendirme ve sulama sistemi yapıldı,
- Açık alanlarda ışıklandırma ve güvenlik kamera sistemleri yapıldı,
- Arka bahçe kapısı genişletilerek yenilendi.
- Demir korkuluklar yenilendi.
- Şadırvan ve kitabesi restore edildi. Taş temizliği yapıldı. Musluklar onarıldı.
- Çamaşırhane binası restore edildi.
- Müzede açık mahaldeki tüm kitabeler okunarak bilgi panolarına aktarıldı.

c) Müze Eser Deposu Yenilenmesi

- Eserlerin boyutlarına ve malzemesine göre raf ve dolap sistemleri oluşturuldu.
- Alarm ve kamera güvenlik sistemi kuruldu.

- Deponun hacmine ve eser özelliklerine göre iklimlendirme cihazı yerleştirildi.

d) Müze Eserleri Restorasyon ve Konservasyonu;

Genel Müdürlüğümüzün maddi desteği ve İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı uzmanları tarafından gerçekleştirilmiştir.

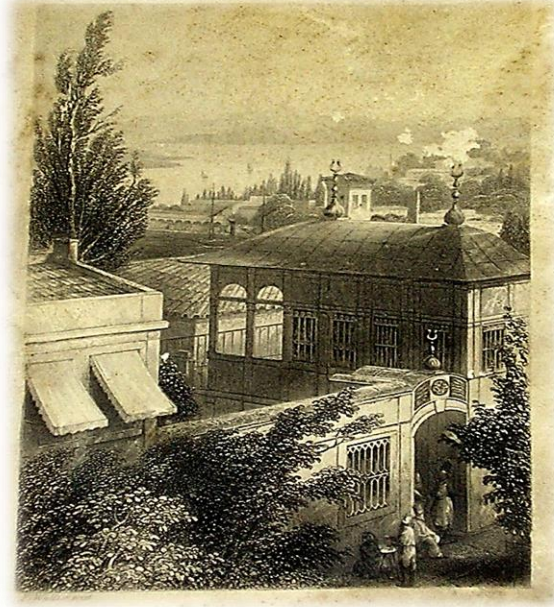
- Öncelikle eserlerin restorasyon öncesi durumları belgelendi. Bozulma durumları tespit edildi.

- Gerekli görülen kâğıt eserlerin temizliği yapıldı. Onarım gerektiren bölümler tamamlandı.

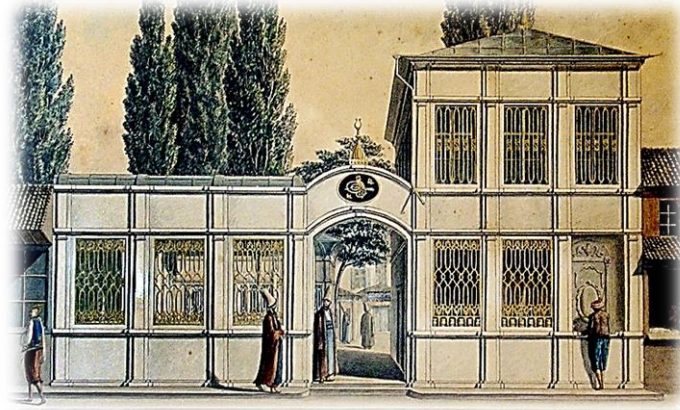
İlk defa yeni bir çerçeve sistemi gerçekleştirildi. Ahşap ilaçlanmış çerçevelerin iç kısımları dışarıdan toz ve bakteri geçirmeyecek özellikte asitsiz kartonlarla kaplandı. Eserle cam arasında, her eserin boyutlarına uygun olarak ideal mesafe ve paspartu aralığı bırakıldı. Çerçeveye yansımayan, zararlı ışıkları içeriye geçirmeyen müze camı takıldı. Son olarak çerçevenin arkasındaki karton kapak ve çerçeve arasındaki boşluklar Japon kâğıdı ile kapatıldı. Çalışmalar 2013 yılı içinde devam etmektedir.

Bu levhalar pleksiglas malzeme ile arkadaki panoya sabitlenerek sergilenmekte ve estetik görünümünün yanısıra güvenlik açısından da önemli bir işlev görmektedir. Şimdilik çerçevesiz eserler bu şekilde sergilenmekte olup orijinal çerçeveli eserlerin konservasyonu bittikten sonra da aynı şekilde muhafaza altına alınacaktır.

Galata Mevlevihanesi Müzesi 21 Kasım 2011 günü ziyarete açılmıştır.

Resimler

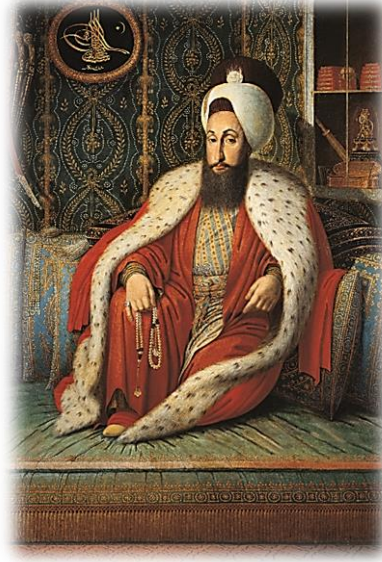
*Resim 2- İstanbul'da Kurulan İlk Mevlevihâne
Galata (Kulekapısı) Mevlevihânesi
Kuruluş, Sultan II. Bayezid Dönemi (1491)*

Resim 3- Galata (Kulekapısı) Mevlevihânesi Gravürü

Resim 4 - Sultan II. Bayezid

Resim 5 - Sultan III. Selim

Resim 6 - Sultan III. Mustafa

Resim 7 - Sultan II. Mahmud

Resim 8 - Sultan Abdülmecid

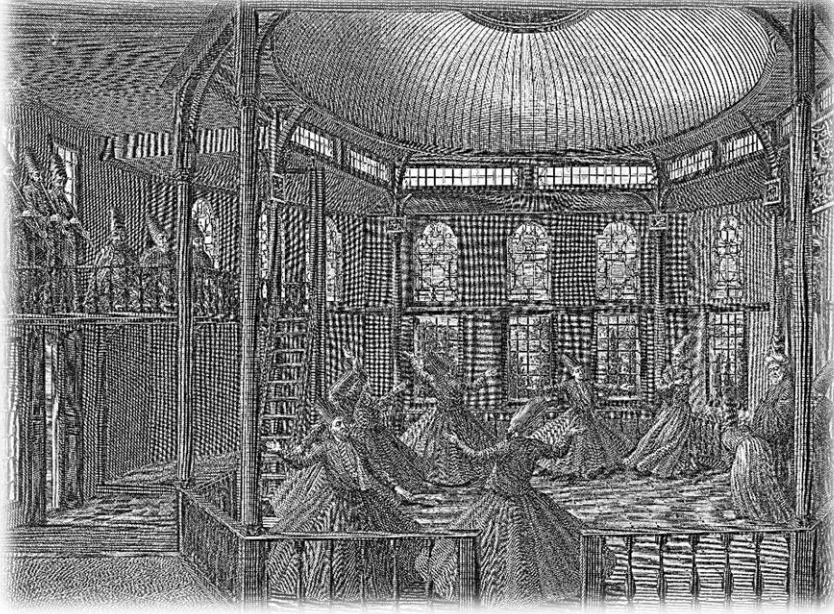
Resim 9 – Adolphe Jean – Babtiste Bayot Gravürü (1810-1866)

Resim 10 - Garavür, Emedeo Preziosi (1816 – 1882)

Resim 11 - Gravür, Jean-Baptiste van Mour (1671-1737)

Resim 12- Gravür, Jean Babtiste Hilair

Resim 13- Mevlevihâne son şeyhlerinden Ataullah Dede ve dervişleri

Galata Mevlevihanesi Müzesi; 38 pafta, 284 ada,

58 parsel: *Semahane,*

Şadıroan,

Çamaşırhane,

Hasan Ağa Çeşmesi

Alanı: 5179 m²

101 parsel: *Halet Said Efendi Türbesi,*

Şeyh Galip Türbesi

Alanı: 232 m²

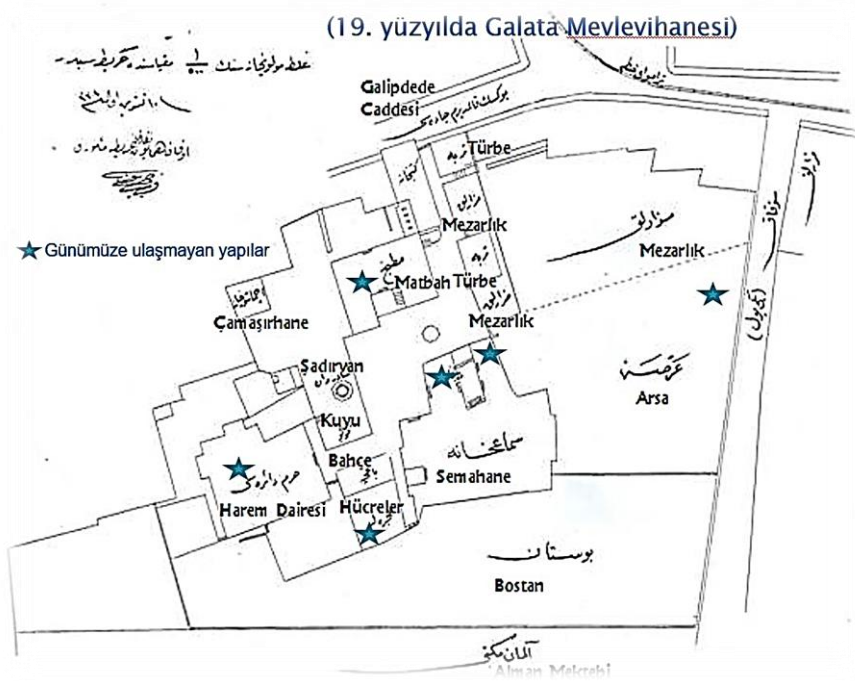
102 parsel: *Hamuşan (Mevlevi mezarlığı)*

Alanı: 2425 m²

Toplam 7836 m². alan üzerine kuruludur.

Resim 14- Mevlevihâne çok boyutlu görünümü

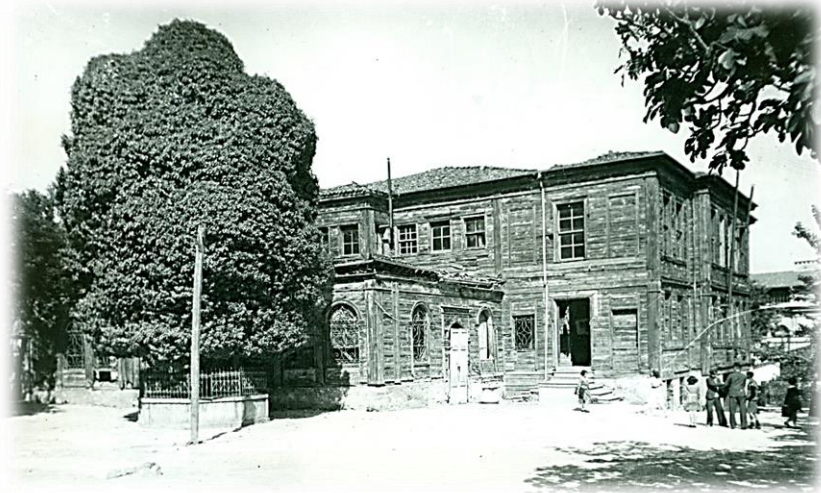
Resim 15 - Mevlevîhâne Krokisi

Resim 16

Resim 17- Gravür, Semâhâne ve Sema Eden Dervişler

Resim 18 - 1925-1946 Yılları Arasında İlk Mektep Olarak Kullanılan Mevlevihâne

Resim 19 - Okul Müdürü Cemal Özaydın Tarafından Mevlevîhâne Etrafına Yapılan Duvar

Resim 20- Mevlevîhâne Arka Görünümü

Resimler 21 – İlk Mektep'te Okuyan Öğrenciler

Resim 22- 35. İlk Mektep Müdürü, Öğretmenler ve Öğrenciler

Resim 23- Bir Dönem Sebilküttab'ın Tepebaşı Polis Karakolu Olarak Kullanılması

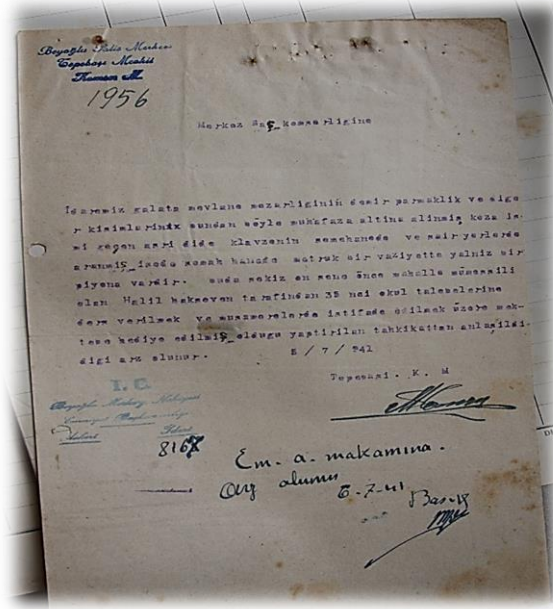
Resim 24- Şeyh Gâlib Türbesi

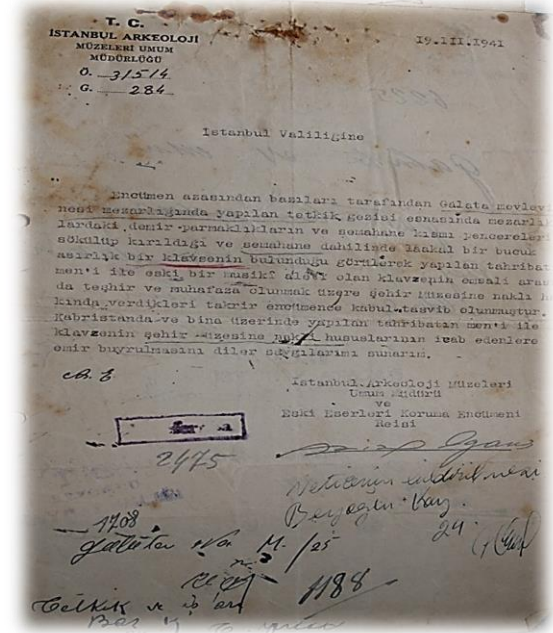
*Resim 25- 35. İlk Mektep Müdürü Cemal Özaydın ve
Tepebaşı Polis Karakolu Amiri*

Resim 26- Semâhânenin Öğrenciler İçin Müsamere Alanı Olarak Kullanılması

Resim 27 – Karakolun Mevlevîhâne'de Yaptığı Tahkikat Yazısı

Resim 28- Karakol Tarafından Valiliğe Yazılan Tahkikat Yazısı

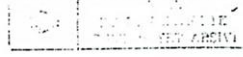
Resim 29- 8 Şubat 1941 Tarihli Bir Gazete

Resim 30- 8 Şubat 1941 Tarihli Bir Gazete

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı:
3
4951

Karar

İstanbul'daki Galata Mevlevihanesinin, bakımı ve onarım giderleri Devlet bütçesinden ödenmek şartıyla, müze olarak kullanılacak üzere Millî Eğitim Bakanlığına tahsis; adı geçen Bakanlığın isteği üzerine, Bakanlar Kurulunca 18/11/ 1946 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Başbakan 	Devlet Bakanı Başv. Yardımcısı 	Devlet Bakanı 	Azâlet Bakanı 	Millî Savunma Bakanı
İçişleri Bakanı 	Dışişleri Bakanı 	Maliye Bakanı 	Millî Eğitim Bakanı 	
Bayındırlık Bakanı 	Ekonomi Bakanı 	Sa. ve So. Y. Bakanı 	Gümrük ve Tefel Bakanı 	
Tarım Bakanı 	Ulaştırma Bakanı 	Ticaret Bakanı 	Çalışma Bakanı 	

030 18 01 02 112 72 19

Resim 31- 1946 Tarihli ve İsmet İnönü İmzalı Kararname

Resim 32- Mevlevihâne Girişi

1961 Galip Dede Mevlevihânesi Ender Özey

Resim 33- 1961 Yılında Resim Yapan Bir Öğrenci

T C.
VAKIFLAR
Umum Müdürlüğü
Başlı İşleri Müdürlüğü

Özet
Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nün 070-686
sayılı yazısı örneğidir:

Sayı : _____

Maarif Vekâleti
Eski Eserler ve Müzeler Umum
Müdürlüğüne
Ankara

Müzemize bağlı Galata Mevlevihanesi müstemilatını işgal edenlerin derhal tahliye ettirilmesi hakkındaki Sayın Maarif Vekilimizin emirlerini hususu kalem Müdürü telefonla tebliğ etmiştir. Ayrıca bu hususta sözü geçen Mevlevihane karşısında berber Şevket ile temas edilmesi de bildirilmiştir.

Berber Şevket davet edilmiş ve şikâyeti dinlenmiştir. Adı geçenin 21/Şubat/1958 tarihli (Hafta)mecmuasında bu mevzuda bir rüportajı çıktığı öğrenilmiş ve kupürü ilişik olarak takdim edilmiştir.

Berber Şevket'in Galata Mevlevihanesi hakkındaki şikâyetleri yeni bir hadise değildir. Senelerden beri burada oturanlarla vaki geçimsizliğin neticesi olarak temadı etmektedir.

Galata Mevlevihanesi bahçesinin İstanbul Belediyesi Bahçeler Müdürlüğüne klasik mimarimize uygun şekilde tanzimi hususunda İstanbul Valiliği nezdinde evvelce yapılan mükerrer teşebbüsler de netice vermemiştir.

Ayrıca burada devrinin hususiyetlerini ifadelendiren bir mevlevî müzesi kurulması da idaremlizce düşünüldüğünden Galata Mevlevihanesi mevzuunda önemle durulmuş evvelki yıllarda olduğu gibi geçen sene de bütçe imkanı nisbetinde çatıların onarılmıştır.

Galata Mevlevihanesi müstemilatından olan iki binada halen İstanbul Trafik Müdürlüğünde Komiser İbrahim Altaç ile Müzemiz fotoğrafı muru Ahmed Kuzey bulunmaktadır.

Ahmet 1949 yılında türbenin muhafazasına memuren müze müdürlüğüne ce burada ikamet ettirilmiştir.

Komiser İbrahim Altan ise evvelce Vilâyetin tensibi ile oturtulmuş tur.

Son defa Sayın Vekilimizin emirleri üzerine burasından tahliyesi için keyfiyet bugünkü tarifle İstanbul Valiliğine yazılmıştır. Ancak tahliyenin sür'atle yapılması için son defa meriyete giren menşei vakıf binaların tekrar Vakıflar idaresine devrine dair kanunun Kaza Kaymakamlarına verdiği salahiyete müsteniden yaptırılmasının uygun olacağı mütalaa edilmektedir.

Keyfiyeti takdir ve tensiplerinize saygı ile arz ederim.

Topkapı Sarayı Müzesi
Müdürü Y.
imza

Aslana uygundur. 12/5/1958

V. Çavuş

Resim 34 – Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğüne Yazılmış 12 Mayıs 1958 Tarihli Bir Belge

Resim 35- Galata Mevlevihânesi Yan Görünüüü

Resim 36- Mevlevihâne, 27 Aralık 1975 Tarihinde "Divan Edebiyatı Müzesi" Olarak Ziyarete Açılmıştır

Sergi Alanları*Resim 37**Resim 38**Resim 39*

Resim 40

Resim 41

Resim 42

Resim 43

Resim 44

Resim 45- Mevlevîhâne'nin Restorasyon Öncesi Alt Katı

Resim 46- Mevlevihâne'nin Restorasyon Öncesi Dış Cephesi

Resim 47- Mevlevihâne'nin Restorasyon Öncesi Dış Cephesi

Resim 48- 20 Mayıs 2007 Tarihinde Mevlevihâne'de Restorasyon Uygulamasına Başlanmıştır

Resim 48

Resim 50- Müze Müdürlüğü olarak, türbelerin restorasyonu, Teşhir tanzim ve çevre düzenlemesi yapılması için Ajans'a başvurulmuş ve kabul edilmiştir

İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ AJANSI 2009 – 2011 YILLARI ÇALIŞMALARI

- Halet Efendi Türbesi, Şeyh Galip Türbesi ve Sebilküttab Restorasyonu,
- Hamuşan (Mevlevi Mezarlığı) Düzenleme ve Restorasyonu
- Teşhir Tanzim ve Çevre Düzenlemesi,
 - * Teşhir Tanzim,
 - ** Çevre Düzenlemesi,
 - *** Eser Deposu,
 - **** Müze Eserlerinin Restorasyon - Konservasyonu,

Resim 50

Resimler 51

*Resimler 52**Resim 53**Resim 54*

Resim 55

Resim 56

Resim 57

Resim 58

Resim 59

Resim 60

Resim 61

Resim 62

Resim 63

Resim 64

Resim 65

Resim 66

Resim 67

Resim 68

Resim 69- Teşhir ve Tanzim Projesi Kapsamında Hazırlanan Şema

Resim 70- Cephe Yalıtım İşlemleri

Resimler 71 – Zemin Yalıtım Çalışmaları

Resimler 72- Zemin Yalıtım Çalışmaları

Resimler 73 – Alt Kat Sergi Alanları

Resimler 74- Alt Kat Sergi Alanları

Resimler 75- Sergi Alanları

Resimler 76- Sergi Alanları

Resim 77- Semâhâne Son Hali

Resim 78- Semâhâne Son Hali

Resim 79- Ebru Sanatı ve Mustafa Düzgünman Koleksiyonu Sergisi

Resimler 80- Hat Levhaları Sergisi

Resim 81- Ecnebiler Mahfili; Gravür Betimleri ve Yazılar

Resim 82- Çelebi Mahfili

Resim 83- Hünkar (Sultan III. Selim) Mahfili

Resim 84- Mehter Odası

Resim 85- Müzik Aletleri Odası

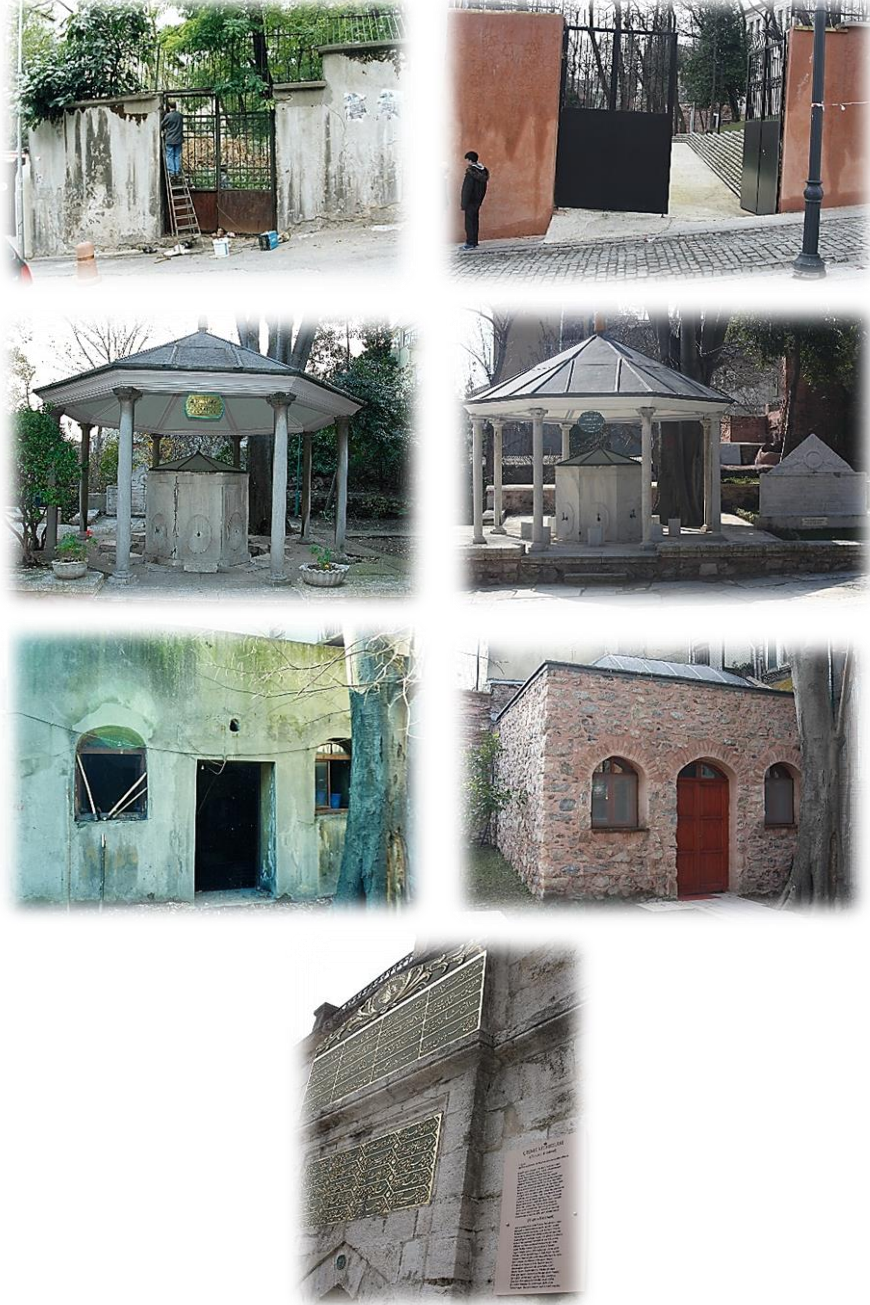
Resimler 86- Restorasyon Sonrası Dış Cepheler

Resimler 87- Arka Avlu Düzenlemesi

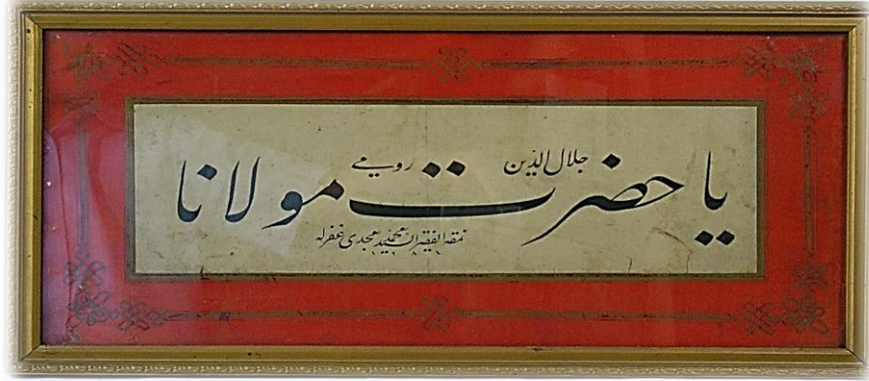
Resimler 88- Bahçe Düzenlemeleri

Resimler 89- Bahçe ve Dış Yapı Düzenlemeleri

Resimler 90- Müze Eser Deposu Düzenlemesi

Resimler 91- Hat Koleksiyonunun Konservasyonu ve Eserlerde Yeni Çerçeve Sistemi

DEĞERLENDİRME OTURUMU

Günümüzde Yurtiçi Mevlevihanelerinin Durum ve Konumları sempozyumunun değerlendirme ve kapanış toplantısında Sayın Doç. Dr. Nuri Şimşekler, Sayın Vakıflar Genel Müdürü Dr. Adnan Ertem, Hz. Mevlâna'nın 22. kuşak ve Uluslararası Mevlâna Vakfı Başkanı Vekili Esin Çelebi Bayru, Sayın Prof. Dr. Baha Tanman ve Sayın Prof. Dr. Mustafa Kara görüşlerini paylaşmışlardır.

Nuri Şimşekler: Sayın Valim, Sayın Rektörüm çok değerli bilim insanları ülkemizin dört bir tarafından farklı Mevlevihanelerden gelen araştırmacılar ile iki gündür bazen hüznü, bazen dertli bazen sevinçli sunulan tebliğlerin ardından son değerlendirme ve kapanış oturumuna geldik öncelikle hepinize tekraren hoşgeldiniz demek istiyorum. Ev sahibi konumuyla bu işi benim yapmamı istedi arkadaşlar tabiki buradaki çok değerli hocalarımın yanında büyüklerimim yanında bize düşmezdi. Ancak ev sahibi konumuyla uygundur diye ısrar edildi biz de bu görevi kabul ettik.

Sayın Prof. Uğur Derman hocamızın açılış konferansı ile başlayan altı farklı oturumla devam eden *Günümüzde Yurtiçi Mevlevihanelerinin Durum ve Konumları* sempozyumunda tahmin ediyorum ki birçok araştırmacı yazarlarından birbirini tanıyor idi ama ilk kez burada karşılaşmış oldular. Yine tahmin ediyorum ki Kilis'ten Urfa'ya, Antep'ten Samsun'a, Tokat'tan Eskişehir'e, Kütahya'dan Muğla'ya, Afyon'dan Galata'ya, birçok Mevlevihane hakkında söylenenlerden ya da eserlerden bilgilere sahip idiler. Ama burada bizzat anılan ve isimlerini de saymadığım Mevlevihanelerden gelen bizzat burada yapmış oldukları çalışmaları ve günümüzdeki durumlarını bazen hüznü, bazen sevinerek, bazen sevinirken üzülerken bazen de biraz önceki oturumda da gördüğümüz gibi göşyaşlarına hakim olarak anlatmaya çalıştılar ve aksetmeye çalıştılar.

Umarız bu sempozyumumuz hayırlara vesile olacak bazı konuşulması gerekenlerin konuşulmasına vesile olacak yetkililerimizde tabiki buradalar bilim adamlarımız buradalar gelenekten gelen temsilciler

buradalar bir iş birliğiyle konuşarak -Hz. Mevlâna'nın da dediği gibi insan kulağıyla gelişir büyür onun için dinleyerek konuşarak- bunların halledileceğinden şüphemiz yoktur. İlk konuşmayı Vakıflar Genel Müdürümüz Sayın Dr. Adnan Ertem vereceğiz. Vakıflar Genel Müdürümüzün tabiki önemli bir misyonu var. Malumunuz Tokat'tan Gelibolu'ya bir çok Mevlevihaneyi restore ettiler ve bizlere kazandırdılar. Çok daha geniş anlatımını Sayın Genel Müdürümüz bize sunacaklardır.

(Dr. Adnan Ertem'in mevlevihanelerin geneli ile ilgili ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı sunum kitabın "Sunumlar" başlığı altında yer almaktadır.)

Nuri Şimşekler: 2012 yılında Mevlana Kalkınma Ajansı'nın destekleriyle Mevlana Araştırmaları Enstitüsü olarak bir proje yaptık ve daha önce Sayın Genel Müdürümüzün saymış olduğu mevlevihanelerin birçoğunu dolaşarak ordaki eksiklikler, güzellikler ve yanlış uygulamalar ile güzel uygulamaları bir şekilde tespit edip rapor haline getirmiştik. Oralarda bulunan ilgili ve yetkili kişilerle de konuşulmuştu. Mevlevihane nereye bağlı ise İl Kültür Müdürü düzeyinde Vakıflar Bölge Müdürlüğü düzeyinde ya da Müze düzeyinde oraların müdürleri ile yapılan görüşmelerde de böyle konunun artık konuşulması gerektiğini herkes dile getiriyordu. Böylece sayın Kültür Müdürümden de Genel Müdürümden de algıladığım odur ki anlamlı bir sempozyum gerçekleştirmişiz.

Ayrıca Genel Müdürümüz de iki gündür konuşulan konuları da bize özetlemiş oldu aslında. Kendisine bu açıdan çok teşekkür ediyoruz. Yeni katılanlar açısından çok güzel ve yeni bilgilerin öğrenildiği de aşikardır.

Efendim! Prof. Dr. Mustafa Kara Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden tabi ki hepiniz tanıyorsunuz ülkemizde tasavvuf denince akla gelen ilk isimlerdendir. Belki de ilk isim sayın hocamızdır. Hocamızın tespitleri gelenek ve geçmiş bilgilerini en güzel şekilde harmanlayarak günümüz insanına aktarmak yönündedir. Biz sözü fazla uzatmadan Mustafa Hocamıza mikrofonu teslim ediyoruz.

Mustafa Kara: Önceki oturumlarda belirtmeye çalıştığım üç kelime ile devam etmek istiyorum: Zaman, mekan ve İhvan...

Zamana yapacak bir şeyimiz yok. Ama mekan ve ihvan konusu önemlidir. Problem de zaten tam da burada başlıyor. İki gündür anlatılanların hepsi aslında mekan ve ihvanla ilgilidir. Öncelikle şöyle bir tespit yapalım: Hazret-i Adem'den başlayalım. Tasavvuf kültürü, buna dünya literatüründe mistisizm deniyor. Ademoğlunun meselesi yani bizim meselemizdir. Hz. Adem'den bu yana her topluluğun, her dinin bir

mistisizmi, tarikatı ve mezhebi vardır. Dolayısıyla tasavvufi kültür yukarıdan başlarsak, ilk olarak bir insanoğlu kültürünün parçasıdır. İkinci olarak tasavvufi kültür, İslam kültürünün bir ayrılmaz parçasıdır. Üçüncü olarak da yakın tarihe doğru gelecek olursak, bu topraklar için Osmanlı ve Selçuklu kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır. Bizler de bu kültürün torunları olduğumuza göre bizim de ayrılmaz bir parçamızdır. Ve bu parçamızdan vazgeçemeyiz. Tasavvufa ve tarikata karşı olan insanlar vardır ve hep olacaktır. Ama bu ayrılmaz parçamızdan asla vazgeçemeyiz. Çünkü toplumun büyük bir kısmı mistiktir. Hangi dine mensup olursa olsun toplumun bir grubu mistiktir, o hayatı yaşaması gereklidir. Günümüzde de böyledir, insanımızın kimisi derviş meşrepli kimisi sufi ve tarikat ehlidir. O belirttiğimiz hayatı yaşaması gereklidir. İşte tasavvuf da bu hayatı yaşamak isteyenlere bu imkanı sunmaktır. Pekala, bu mekan, zaman ve ihvan konusunda problem nerededir? Peki bu problem dün var mıydı? Elbette vardı. Bu problem Cumhuriyet döneminin problemi değildir, yeni değildir. Yani insanoğlunun bazı meseleleri istismar ederek, kendi şehveti, şöhreti ve serveti için heba etmesidir. Bu üç mefhumu, zaman, mekan ve ihvanın yanına koyunuz lütfen. Dün ve bugün tartışılan konuların arka planına bakın. Ya servettir, ya şöhrettir ya da şehvettir. Başka bir şey göremezsiniz. Daha da derinlerine indiğimizde ise dünyanın bir tsunamiyle karşı karşıya olduğunu görürüz. Bu tsunami Uzakdoğu tsunamilerine benzememektedir. Şu anda dünyayı kasıp kavuran tsunaminin üç tane ayağı vardır: 1. Materyalizm 2. Kapitalizm 3. Sekülerizm.

Bu üç ayak ya da put, insanoğlunun ayağını kaydırıyor. Adeta sürükleyip başka başka yerlere götürüyor. Materyalizm, maddenin dışında hakikat görmüyor. Kapitalizm Euro'nun dışında hakikat görmüyor. Sekülerizm ise 'ahiret bir masaldır' diyor. İşte problemler buradan başlıyor. İşte ayağımızı yerden kesen bu problemin arka planında bunlar vardır. Bütün yanlışlara bakın, o üç büyük putla karşılaşıyorsunuz. Çağdaş insanın üç büyük putudur: Lat, Menat ve Uzza... Yani servet, şehvet ve şöhret.

Peki problemin çözümü nedir? İşte insan eğitimi, dergah eğitimi, tasavvuf eğitimi de budur. Tasavvufun, tekkenin ve dergahın insana kazandırdığı şey bu putlara kafa tutmaktır. Paraya kafa tutamayan bir insan nasıl bir kamil insan olabilir? Maddeyle hesaplaşamayan bir insan nasıl kamil insan olabilir. Mevlevihaneler, kamil insan ocakları dedik değil mi? Kim bu kamil insanlar? Yani bu üç putla başatmış olan insanlar olmayınca dünyanın en mükemmel mevlevihanesi yapın değil mi? Ne elde edersiniz? İsterseniz dünyanın en büyük üniversitesini kurun. Bu üç putla

hesaplaşmadıktan sonra bu iş çözülmeyecektir. İşte bunun için insan eğitimine dönüp dolaşip geliyoruz. Hızımızı yavaşlatarak kendimize gelmemiz, aslımıza dönmemiz lazım. Nerede düştüğümüzü bilmemiz lazım ve oradan kalkmayı başarmalıyız. İnsan olarak zaaflarımızı iyi tahlil etmemiz lazım. Bunlar hava ile, cıva ile, laf ile veya güzel elbiseler giymekle olmuyor. Dervişler de onu söylüyor, aslında tam da burada din de bunu söylüyor. 'Sûretlerinle uğraşmayın' diyor Allah. Peygamberimiz de daha açık söylüyor: "Allah sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz. Ama o sizin kalplerinize ve işlerinize bakar." Ama biz hala mantomuzla ve paltomuzla meşgulüz. Sûretlerle bir yere gidemeyeceğiz, onun için bu gönül ocaklarında gönülleri eğitmeliyiz. Ne yapılması gerektiğini ve bu üç putla nasıl başedilmediği gerektiğini oturup düşünmemiz gerekmektedir. Elbette düşünülürse bulunur. Bizi yaratan bize bu imkanı vermiştir. Fakat şehvete, servete, şöhrete kafa tutamıyoruz. Bu hesapları yapmadan tekkeyi de dergahı da açsak bir şey değişmez. Açar, açar kapatırız.

Özetle, çağdaş insanlar olarak ciddi problemlerimiz vardır. Bu tsunami dünyayı kavuruyor. Biz küçük işlerle uğraştığımız için bunlarla başedemeyiz. Daha ciddi noktalara ulaşmamız gerekmektedir. O zaman yavaş yavaş yol almaya başlanılacaktır.

Şimdi sizlere 550 sene önce yaşamış bir gönül adamının sözlerini okuyacağım. Eşrefoğlu Rûmî'nin *Müzekki'n-Nüfus* adlı eserinde geçen ve geçmiş, gelecek ve günümüz dünyası üzerine asırlar öncesinden yazdığı bir bölümü buradan okumak istiyorum. Okuduğum bölüm ile sizlerin hatırlanmış kalacağı birkaç söze değinerek mikrofonu bu işin ehli kişilere tekrar uzatacağım. Görgü şahidi olarak Eşrefoğlu, asırlar öncesinden günümüzü de anlatacak neler demiş:

"İmdi biz dahi ziyadeye süluk etmek gerektir. Zira zaman azdı ve karındaşların dahi halleri döndü. Tuğyan ve münaşık çoğaldı ve meşayih kalmadı. Meşayih ve meşayih sözüne itibar kalmadı. Beyler zalim oldular ve kadılar rüşvethar oldular, ilme uymaz oldular ve ilmi kendi hevalarına çeker oldular. Ve müderrisler fasık oldular. Tefsir ve hadis medreselerde okunmaz oldu. Fakihler ve din ilmin bilir kişiler az kaldı. Vaizler, dünya için mescitlerde va'z edip akçe cem'ederler..."

İlimle, beyler ve zabıtlar ve avam kapısında rağbet bulamayan danışmentler, şeyhlik tarikini tutup müdara ile halkın dünyalıklarını ellerinden suhuletle alırlar. Ve meşayihlerin hallerine münasip meşayih ağzından sözlerini ezberleyip meclislerde söyleyip kendilerini halka bir ehl-i hal olarak bildirip halkı kendilerine mürid ve muhip ederler. Ve başlarına talip cem ederler. Arifler libasın geyip zikir

meclislerinde hamuş olup, riya ile baş salıp halkın levsin gözetirler. Dilerler, kendileri halk arasından söylene, diyeler, filan şeyh asrımızın bî-nazîr ferdidir. Muratları celbi dünya. Etraftan libaslar ve nefais armağanlar gele.

Evet bunu 550 yıl önce söyledi Eşrefoğlu Rûmî. Bu problemin bugün ortaya çıkmadığını anlatmak için söyledim. Problem önemlidir ciddidir, eskidir, kadimdir ve köklüdür.

Haydi yine ümitsizlik olmaması için Farsça bir beyitle konuşmamı bitireyim:

*Megû ashâb-ı dil reftend u şehri-î ışk şod hâlî
Cihân pür Şemsi Tebrizî mürîdî kû çü Mevlâna*

Şair bu beytinde; “sakın öyle düşünme! Bu cihandaki aşıkların nesli tükendi, gönül ehli insanlar öldü, vefat etti, gitti, bu dünya boş kaldı diye zannetme” diyor. Aslında cihan Şemsî Tebrizîlerle doludur. Fakat Mevlâna gibi mürid yoktur. Dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

Nuri Şimşekler: Mustafa hocamızın bu güzel ve anlamlı konuşmalarından sonra dernek olarak, vakıf olarak, üniversite olarak ne yaptığımıza değil de biz kendimiz ne yapıyoruz ve daha güzelini nasıl yapıyoruz bakmanın çok önemli bir ayrıntı olduğunu görmekteyiz.

Şimdi Baha Tanman hocamıza sözü vereceğiz. Kendileri malumunuz mevlevihane denince Türkiye’de ve yurt dışında Mevlevihaneler denince akla gelen ilk isimdir. Hem işin akademik tarafında hem uygulama tarafındadır kendileri.

Baha Tarman: Sayın Valim, Sayın Rektörüm, Mustafa Kara hocamın muhteşem konuşmasının ardından konuşmam çok zor, sukût etmek belki daha iyi ama bir şeyler söylemek lazım. Efendim, ben de hepimizin tanıdığı çoğunuzun da eminim sevdiği Ahmet Hamdi Tanpınar’ın oldukça bilinen ama çok haz ettiğim şiirini tekrar etmek durumunda kalıyorum sık sık.

Mevlevilikle ilgili bir küçük paragrafını okumak istiyorum baştan. Bu kısım, çok ünlü *Beş Şehir* adlı denemesinden Konya ile ilgili fasıldadır malumunuz. Hz. Mevlâna’ya gelir söz ve şair şöyle der: “*kalem kut olan Mevleviliğin asıl çizgilerini Sultan Veled kurar fakat teşrifati terbiyesi, nezaketi sulûkun ve ayilin erkanı tıpkı musikisi gibi daha sonraki zamanın Osmanlı devrinin ve biraz da İstanbul’undur. Haddim olmayarak ifade edeyim ki o birazın yerine daha ziyade İstanbul’undur, bile demek caizdir.*

Şüphesiz ki Mevlevilik kültürümüzün en yüksek taraflarını yansıtan bir oluşumdur. Bir medeniyetin çiçeği olan ve ona hiç belli etmeden şekil veren, terbiye veren ve nezaketten duyma şekline kadar hürriyetimizin birçok

taraflarını idare eden bir sistemdir. Yani dolayısıyla Mevleviliği muayyen bir zümrenin mensup olduğu tarikat olarak görmemek lazımdır. Bu sistematik kurum bütün kültürümüzü etkilemiş olan bir şeydir. Biz farkında olalım ya da olmayalım davranış biçimlerimiz bizim örfümüze ilişkin diğer İslam coğrafyasının diğer bölgelerinde caiz olan ama bizde hoş görünmeyen bir takım inceliklerdir. Onları kurcaladığınız zaman arkasından bu tasavvufi İslami terbiye çıkmaktadır. Bilhassa Mevlevilik burada çok önemlidir diye düşünüyorum.

Az önce Mustafa Hoca'nın bahsettiği tsunamiyle bunu da bağdaştırmak mümkündür. O her zaman vardır ve kültürümüzün en yüksek tarafıdır, diyor ya Hamdi Bey. İşte eski kültürümüz bunlara karşı daha silahlıydı zannediyorum. Bugün biraz daha zayıfız ve o güce karşı belki sıkıntı da oradan kaynaklanıyor. Şimdi iki gündür konuşulan hususları bence iki başlık altında toplamak mümkündür. Birinci olarak göze ilk batan şey mimari durumdur. Yani bu binaları mimari miras olarak ne kadar koruyabildik ve ne kadar koruyabildiğimizi düşünüyoruz?

En azından bugüne gelebilmiş olanları doğru biçimde koruyalım. Mesela Veysi Dörtbudak hocanın Manisa Mevlevihanesi'yle ilgili söylediği o vahim hataları yapmayalım. Hakikaten bir binayı kötü restore etmek kendi haline bırakmaktan daha fena bir şeydir. Çünkü o çirkinliği kazımak için ikinci bir gayret sarf ediyorsunuz ve bir daha o yapıyı eski haline kavuşturamıyorsunuz. Şimdilerde soyut kültür mirası gibi başka yeni kavramlar vardır. Bizim öğrencilik yıllarımızda olmayan kavramlardır. Günümüzde artık mimarileşmede bir kere ruhu öldürüyorsunuz. Her yerde mermer kaplamalı direklerle ve ancak bizim geleneksel mimarimizde hamamlarda görülen duvardan duvara beyaz mermer, tavana kadar beyaz mermer sistemi uygulanmaktadır. Şimdilerde Eyüp Sultan'ın bütün meydanı da bir hamama dönmüş vaziyettedir. Manisa örneği çok çarpıcıydı. Sonra Gülgün Hoca'nın Gelibolu Mevlevihanesi'nde bahsettiği husus vardır. Daha önce bendeniz de buna dair birşeyler söyledim. Ama kimseye dinletemedim. Türbenin olduğu yere sandukaların koyulmayıp oranın mutriphane olarak kullanılması gibi...

Yeniden inşa edilecek olan mevlevihanelerde elimizden geldiği kadar görsel belgelere ulaşalım, şayet ulaşamıyorsak o çağın örneklerine bakarak münasip bir bina inşa etmeye çalışalım. Ama her hâlükârda bugünümüze ulaşmış olan parçalar çok mütevazı da olsa Eğirdir örneğinde olduğu gibi onları yok etmemekten yanayım ben. 14. asırda kurulmuş, ama bilmem kaç kere yeniden inşa edilmiş, 19. asırda ise kendi halinde bir bina son

aşamasına ulaşmıştır. Onu muhafaza etmeyi başaralım. Mevlevihanelerin arsaları müsaittir, çoğu zaman görüyorsunuz ki 18 dönüm, 7 dönüm, 8 dönüm gibi büyük bir alana kurulmuşlardır.

Günümüzde artık bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek tabiri caizse bir muasır mevlevihane yapmak gereklidir, ancak mevcut yapıları koruyarak tabiki.

Mimariden daha vahim, daha mühim olan şey ve daha fazla dikkat etmemiz gereken şey bu binaların içerisindeki faaliyetlerin nasıl olması gerektiğidir. Bu konuları Sayın Esin Çelebi benden çok daha güzel ifade edecektir elbet. Mukabele konusunda, Unesco'nun ve bizim Kültür Bakanlığı'mızın kağıt üzerinde koruması bulunmasına rağmen bunun cezaî müeyyidelerinin yokluğundan mıdır ya da toplumun bu konudaki hassasiyet eksikliğinden midir nedir bilinmez ama -ben ikincisini daha fazla önemsiyorum, çünkü her münasebetsizin başına bir polis dikemezsiniz, onu toplumun reaksiyonu belirlemeli ve toplumun, bu gibi durumlarda sen ne yapıyorsun demesi lazımdır- hep bir eksiklik ve karışıklık vardır.

Dolayısıyla bu faaliyetlerin denetimi nasıl olacak? Eskiden Konya'da Çelebi Efendi bütün tarikatın reisiydi. Efka-ı Celâliye'nin yönetimi ondaydı. Münasebetsizlik yapan meşayihin azledilmesi yetkisi de ondaydı. Şimdi böyle bir makam resmen olmadığına göre bu boşluğu nasıl dolduracağız. Bu ve bunun gibi durumların, bugünkü kanunlar çerçevesinde düşünülmesi lazımdır diye düşünüyorum. Bir de az önce değinilen bir husus daha vardır. Şimdi malum İslam coğrafyası çok büyük Endonezya'dan batıya kadar her bölgenin kendine mahsus bir örf ve adeti vardır. İnsanların bunlara hürmet etmesi lazım geldiğini düşünüyorum. Kahire'de camilerde yemek de yiyorlar, kadınlar çocuklarını da emziriyor, bazı insanlar uyuyor. Ayıplanılacak bir durum değildir elbet. Ama bizim buralarda bu gibi durumların çoğuna rastlanmaz. Eskilerin tabiriyle iklim-i Rûm'dur burası. Bizim kendimize mahsus birtakım göreneklerimiz vardır. Bunları muhafaza etmeli ve bizim, biz olarak yaşamamız için teferruat olarak gördüğümüz bunun gibi durumlara dikkat etmek lazımdır.

Bir başka örnek semahanedeki yemek yenmesi. Ne var bunda diyebilirsiniz, rakı sofrası değil ki helal lokma diye düşünebilirsiniz. Ancak çok küçük yerlerin dışında sofrahanesi ve matbahı olan büyük yerlerde sofranın pek de bu toprakların geleneğine uymadığı aşikardır. Ayrıca illaki sofranın kurulacaksa -bu size komik gelebilir ama- ben geleneksel yer sofrasının kurulmasını tercih ederim. Alafranga masa sandalyeler evlerimize girdi ve onlardan vazgeçmeyiz. Ama hiç değilse orada restorasyon dekorundan

ziyade sanki çok kalabalık gelmiş de başka imkan kalmamış gibi bizim ananemiz olan yer sofrasının olmasını bir netice daha az yadırgardım.

Bu gibi hususların tatlılıkla söylenmesi lazımdır. Çünkü ben orada hüsn-i niyet görmüyorum. Bu mukabelenin ve mevleviliğe ilişkin diğer gayr-i maddi mirasın korunmasında gösterilecek hassasiyet ve bunun hangi kurumsal yapı içinde yürütüleceği hususu çok önemlidir.

En son bir şey arz etmek istiyorum. Özellikle bugün öğleden önce yapılan sunumlarda şunu gördüm. Mevlevihane'sine ve diğer birtakım şeylere Anadolu şehirleri İstanbul'dan çok daha fazla sahip çıkıyor. Örneğin Afyon, Kütahya ve Eskişehir'de gördüğümüz örnekler İstanbul'da ne yazık ki yok. Şehir halkı kendisi, bir sivil toplum kuruluşu oluşturmuş ve tekkelerin zaviyelerin kapalı olduğu bir ortamda olabildiğince aslına uygun münasip bir programla kendi şehrinin mevlevihanesi için çabalamaktadır. İstanbul'da ne yazık ki bu yoktur. Yenikapı'ya, Bahariye'ye, Galata'ya mensup olan -burada artık ismini zikretmeyeyim- İstanbul'un Osmanlı Devri'nde önde gelen ailelerini biliyorum ve hepsinin ahfadını tanıyorum, maalesef en ufak bir ilgileri en ufak bir muhabbetleri yok. Birine dedim ki, "bak Bahariye'de restorasyon sırasında toprağın altından sizin büyük validenizin mezar taşı çıktı". Hiç de umursamaz bir tavırla "Aa! Öyle mi ne enteresan." dedi. Görmek isteyip istemediğini sordum ve "bir gün telefon ederim sana, gideriz" cevabını aldım. Hala bekliyoruz telefon etmesini.

Böyle bir durumda ben burada Afyonluları, Kütahyalıları, Eskişehirliileri tebrik ediyorum. Bizim İstanbulluları, hani pek kendini beğenen ve herkesten kendini ayrı tutan eski İstanbulluları bu konuda bir şekilde biraz dürtükleme lazım geldiğine inanıyorum. Ben, Sayın Esin Çelebi Hanımefendi'nin bu konularda daha güzel ve olumlu şeyler söyleyeceği ümidiyle sözlerime son vermek istiyorum. Herkese çok teşekkür ediyorum.

Nuri Şimşekler: Baha Tanman hocama da çok teşekkür ediyorum. Bizim de bu sempozyumumuzun amacının bu olduğunu tekrar hatırlattığı için de ayrıca teşekkür ediyoruz hocamıza. Biraz önce söz konusu olan Bahariye Mevlevihanesi'nden, yetkili bir arkadaşımız dün konuşmuştu. Daha önce kendileriyle tanışmıştık. Zaman zaman Enstitü olarak bazı sorularla karşılaşıyoruz ve en doğru cevabı vermeye gayret gösteriyoruz.

Bir başka örnek, Yenikapı Mevlevihanesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü Müdürümüz Prof. Dr. Recep Şentürk de sunumunu yaptılar, kapı girişinde yer alan eski bir tabela vardı, fotoğrafları bizde vardır, fakir yıllar önce çekmişti. Bununla ilgili güzel bir gelişme oldu ve o kaldırılan yazının

tekrar yerine asılacağını Sayın Müdürümüz bizlere iletmişlerdir. Burada demek istediğimiz şey, konuşulursa halledilmeyecek hiçbir şey yoktur. Evet son söz Hz. Mevlananın 22. kuşak torunu Sayın Esin Çelebi Hanımefendi'nindir.

Esin Çelebi: Hz. Pir diyor ki; "Karanlığa mahkum olma aydınlıklar var, ümitsizliğe kapılma nice ümitler var". Aslında bu sözden sonra hiçbir şey söylememem gerekir. Ancak bazı bilgileri paylaşmalıyız. Taha Hocamız Unesco'dan bahsetti. Evet, Uluslararası Mevlana Vakfı kurmuş olduğumuz bir vakıftır ve biz 5 kardeş beşimiz de Hz. Pir'e gönül vermiş dostlarla birlikte çalışmaktayız. 2003 yılında Unesco, bütün dünyadaki kültür varlıklarını korumak için, korunacak kültür varlıklarını projelendirip sivil toplumlarının bu projeleri yapıp kendi kültür bakanlıklarının süzgeçlerinden geçirip vermeleri istedi. Biz de Semâ ve Mevlevî müziğinin korunma altına alınması projesini hazırladık. Bu projenin genel başlığı idi. Alt başlıklarında mevlevilik ile ilgili her şey vardı. Projemizi Kültür Bakanlığı tarafından onaylandı ve Unesco'ya gönderildi. Bu süreçte Unesco, bize bir çok soru sordu. Hatta bunun içinde üstü kapalı şekilde kanunlarımızın bu kültürü korumaya müsait olmadığını bile belirttiler. Kültür Bakanlığı da cevap olarak kanuna ilaveler yapacağımı belirtti. 2005 yılında bu proje sonuçlandı. Sonrasında projenin değerlendirmesi sonuçlandı. Netice olarak Semâ ve Mevlevî müziği insanlığın sözel kültür mirası başyapıtı seçildi. Kültür Bakanlığı'mızda bu mirasın korunacağına dair imzalar atıldı. Bunun içinde yer alan bir bölüm, mevlevihanelerin yaşayan müze olarak bir şemsiye altında toplanması ve bu şekilde değerlendirilmesi idi. Yani bir şemsiye altında toplanması planlanan bu mirasın korunması projesi içinde Vakfımız da bulunacaktı. Elbette ki Vakıflar Genel Müdürlüğü ve mal sahibi olarak Kültür Bakanlığı zaten bu projenin içinde ve yetkili kurumları idi. Bu mevzuyla ilgili birkaç toplantı yapıldı ve proje bize ait olduğu için bizim takip etmemiz uygun görüldü. Projenin işlevsel şekilde yürütülmesi için bu kurumlarla sürekli istişareler yapıldı. Hatta onları biraz da zorladığımız söylenebilir. Ancak birlikte çalışırsak inanıyorum ki çok daha iyi yol alırız. Çünkü ne olursa olsun birilerinde para var, birilerinde bilgi var birilerinde de maneviyat kısmı var. Bunların bir yerde toplanması için gayret gereklidir.

Bendeniz 65 yaşını tamamlamak üzeredir. Bu bir itiraftır aslında ve ben bu kültürün içinde doğup büyüdüm. Hepimizin şikayet ettiği şeyler aslında hep aynı şeyler. Bu yüzden ben, iki gündür konuşulan konuların içeriğinden ziyade bu konuların konuşulabiliyor olmasının çok önemli olduğunu

vurgulamak istiyorum. Çok şükür ki bunları konuşabiliyoruz. Bizler, evimizde amca dediğimiz sivil polislerin arasında büyüdük. Bugün buralardan bu konuları tartışabiliyor ve konuşabiliyorsak ne mutlu bizlere.

İşte tam da burada işin bu tarafına bakmayı da ihmal etmemeliyiz. Bu projemiz kabul gördükten sonraki çalışmalarını ilk defa -o zamanki- Vakıflar Genel Müdürü Yusuf Beyazıt başlatmıştır. Şimdi de Sayın Adnan Ertem Bey'in devam ettirdiğini görüyoruz ve kendisine bu hususta çok teşekkür ederim. İnşallah birlikte daha çok şey yaparız, şayet isterlerse bizde kendileriyle çalışmayı isteriz. Üniversitemizin mutlaka bu çalışmalar içinde olması lazım. Önümüzdeki yıllarda mevlevihaneleri gerçek kuruluş nedenine yakın yaşayan müzeler olarak kullanabilelim. Yoksa birçoğunu görüyoruz işte yapıyor, çok büyük masraflar ediliyor çok büyük emekler harcanıyor. Ama sonra kapısı kitleniyor ve öylece terk ediliyor. Kırk yılda biri gelecek, müzeyi gezmek isteyecek ve müzenin kapısı açılacak. Bunlar kınama değildir, bu gibi durumları, özellikle de birlikte çalışmayı gerektiren hakikatleri konuşmak istiyorum esasında. Bunun dışında bir tek şey söyleyeceğim: Çok çalışmamız lazım çok. Herkese teşekkür ediyorum.

Nuri Şimşekler: Esin Hanım'a da çok teşekkür ediyoruz. Böylelikle değerlendirme ve kapanış programını da tamamlamış olduk. Nasip olursa önümüzdeki hafta içerisindeki günlerde sonuç bildirgesini de göndermiş oluruz. Sizlerden gelen ekleme ve düzeltmeleri de dikkate alarak son halini yayınlarız. Bundan da anlaşıyor ki Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak, Vakıflar Genel Müdürlüğü olarak ve Diyanet İşleri Başkanlığı olarak işletimi hangi kurumun elinde olursa olsun bu yapıların aslına ve çağımıza layık bir şekilde korunması ve kullanılması gereklidir. Hepinize ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

**Günümüzde Yurt İçi Mevlevîhânelerinin
Durum ve Konumları Ulusal Sempozyumu
Açılış Konuşması**

Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER
Bişkek Kültür ve Tanıtma Müşavirliği

Vakti şerifler hayrola, hayırlar feth ola, şerler def ola niyazı ile bu sempozyumun açılışını yapıyoruz. Sayın Valim, Sayın Rektörüm, Sayın Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreterim ülkemizin dört bir tarafından davetimizi kırmayarak davete icabet eden çok farklı Mevlevihanelerin Müdürleri, o Mevlevihaneler hakkında çalışma yapan değerli öğretim üyeleri, bilim adamları, araştırmacılar ve Sayın Esin Çelebim öncelikle teşriflerinizden dolayı hepinize teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Beş ay kadar önce çalışmalarına başladığımız bu sempozyumun amacı malumunuzdur. Gerek Vakıflar Genel Müdürlüğü, Gerek Kültür ve Turizm Bakanlığı gerekse yerel belediyeler aracılığıyla restore edilmiş birçoğu ülkemizde bulunan çok sayıda mevlevihane vardır. Bu mevlevihanelerin bugünkü durumu nedir, hangi şekilde kullanılmaktadır, nasıl kullanılmalıdır? Sempozyumumuzun amacı da işte bunun gibi soruları ve konuları masaya yatırıp siz değerli bilim insanları ve uzmanlar eşliğinde gelenekten gelen dikkatle bunu işlemektir. O açıdan bize bu konuda destek olan Konya Büyükşehir Belediyemize teşekkür ediyoruz. Yine aynı zamanda bu sempozyum vesilesi ile Türkiye mevlevihanelerinin bir fotoğraf sergisini dışarıda ziyaret etmeniz mümkün olabilecektir. Bu mevlevihane sergisi de yine Selçuklu Belediyemizle işbirliği içerisinde hazırlandı ve sergilendi burada yine kendilerine teşekkür etmeyi bir borç biliyoruz.

Sempozyumumuz genel bir açılış ile Sayın Prof. Uğur Derman hocamızın açılış konferansı ile başlayacaktır. Daha sonra da malumunuz 'Mevlevihaneler İnsan-ı Kamil Yetiştirme Ocakları' idiler buralarda Kuran-ı Kerim dersleri, Arapça, Farsça dersleri, Mesnevi-i Şerif dersleri ve şerhleri okunmakta ve güzel sanatlardan, hattan tezhibe kadar en ince örnekleri

sunulmakta idi. Bunlar, bir açılış oturumu ve iki gün boyunca sürecek altı özel oturumla devam edecek ve yarın nasip olursa saat 17.00 gibi bir kapanış ve değerlendirme oturumu ile elde ettiğimiz ve sunulan bilgilerin nasıl işleneceği, nasıl işlenmesi gerektiği ve bundan sonra ne yapılması gerektiği konuşulacaktır. Ben, bu sempozyumda öncelikle Büyükşehir Belediyesi personeline, Mevlana Araştırmaları Enstitüsü personelimize, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğümüzün bize vermiş olduğu destekten dolayı Rektörlük Makamımıza ve özellikle de bizim davetimize icabet eden çok değerli öğretim üyesi, bilim insanı ve araştırmacı dostlarımıza selam ve saygılar sunuyorum. Sempozyumumuzun hayırlara vesile olması niyazıyla huzurlarınızdan ayrılıyorum, teşekkür ederim.

SONUÇ BİLDİRGESİ

Hız. Mevlâna'nın 740. Vuslat Yıldönümü Anma Etkinlikleri kapsamında 9-10 Aralık 2013 tarihlerinde Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü ve Konya Büyükşehir Belediyesi ile ortaklaşa Mevlana Kültür Merkezi Sultan Veled Salonu'nda gerçekleştirilen "Günümüzde Yurt İçi Mevlevîhânelerinin Durum ve Konumları" başlıklı sempozyum planlandığı şekliyle tamamlanmıştır.

Sempozyuma akademisyenler, kurum yöneticileri ve alanında uzman araştırmacılar olmak üzere 41 kişi katılmıştır. Bir açılış konuşması, altı oturum, bir özel oturum ve bir değerlendirme oturumu ile gerçekleştirilen sempozyum genelinde Konya Mevlâna Müzesi başta olmak üzere İstanbul, Afyon, Kütahya, Manisa, Gelibolu, Muğla, Tokat, Kilis, Urfa ve diğer Mevlevîhânelerin tarihî ve günümüzdeki durumu hakkında tebliğler sunulmuştur. Sempozyumda ayrıca Mevlevîhânelerin insan yetiştirmedeki rolü, Mevlevî Mûsikîsi ve Semâ algısı gibi farklı konularla da Mevlâna ve Mevlevîlik her yönüyle işlenmeye çalışılmış, tartışılmış ve aşağıdaki maddeler Sempozyum Sonuç Bildirgesi olarak kaleme alınmıştır.

1. "İnsan-ı Kâmil Ocakları Mevlevîhâneler" başlıklı özel oturumda Mevlevîhânelerin insan yetiştirmedeki rolü, Semâ âyinlerinin aslına uygun olarak nasıl yapıldığı, günümüzde bu konuda yaygın olarak rastlanılan yanlış uygulamaların önüne geçilmesi gerektiği belirtildi. Bu çerçevede konu ile ilgili mercilerin gerekli tedbirler alması vurgulandı.

2. Günümüze kadar ulaşmış restorasyonu tamamlanan ve tamamen yok olup yeniden inşa edilen Mevlevîhânelerin mimari açıdan aslına uygun olarak inşa edilmediği hususu, ilgili bilim insanları tarafından sunularak daha sonra yapılacak restorasyon ve inşalarda olası yanlışlıklara düşülmemesi için konunun uzmanlarından yardım alınması vurgulandı.

3. Günümüze kadar ulaşan Mevlevîhânelerin hangi amaçlarla kullanıldığı görseller eşliğinde bildiri sahipleri tarafından sunularak cami dışında farklı amaçlarla kullanılan Mevlevîhânelerin öncelikle binanın tarihî ve kültürel özelliği dikkate alınarak, Mevlevî kültür ve sanat değerleri tercih edilerek ülkemizin kültürel ve sanatsal değerlerinin icra edilerek tanıtılan merkezlere dönüştürülmesi gerekliliği dile getirildi.

4. Onarımları ve inşaları tamamlanan Mevlevîhânelerde Mevlâna ve Mevlevîlik kültürüne hâkim personel veya personellerin istihdam edilerek ziyaretçilere doğru ve kapsamlı bilgi verilmesinin önemi vurgulandı. Bu çerçevede Vakıflar Genel Müdürlüğü başta olmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve ilgili diğer resmî kurumlarla koordineli bir çalışma yürütülmesinin gerekliliğine değinildi. Bu çerçevede SÜ Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde bulunan Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrenci ve mezunlarından ve ayrıca ülkemiz üniversitelerinde ilgili alanda lisansüstü çalışma yapan/yapmış kişilerden istifade edilebileceği dile getirildi.

5. 2005 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın müracaatı neticesinde koruma altına alınıp Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Listesi'ne başyapıt olarak eklenen Mevlevî Kültürü ve Semâ ile ilgili adı geçen bakanlığımızda oluşturulan Üst Kurul'un konunun uzmanlarıyla da istişare ederek somut neticeler alınmasına yönelik çalışmalarını yürütmesinin gerekliliği vurgulandı.

6. Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından Mevlâna Müzesi yakınlarında yapılması planlanan "Canlı Mevlevîhâne Müzesi" projesinin anlamlı olduğu ve bu çerçevede Mevlâna Müzesi'ni ziyarete gelenlere Mevlâna ve Mevlevîlik kültürünü anlatma adına büyük bir boşluğu dolduracağına inanıldığı belirtildi. Ayrıca Mevlevîliğin merkezi konumunda olan Afyon, Kütahya, Manisa, İstanbul gibi bazı şehirlerde de bu tarz "Canlı Mevlevîhâne Müzesi"nin hayata geçirilmesinin anlamlı olacağına vurgu yapıldı.

7. Mevlevîhânelerin bulunduğu şehirlerdeki Valilik, Üniversite, Belediye ve ilgili uzman kişilerin koordineli olarak çalışmasının ve özellikle olarak o Mevlevîhâne ile ilgili çalışma yapan bilim insanlarının da desteğini alarak Mevlevîhânenin amacı doğrultusunda kullanılması yönünde projeler üretilmesinin gerekliliği vurgulandı.

Balkanlar, Avrupa ve Arap Yarımadasında bulunan yurt dışı Mevlevîhânelerin bugünkü durum ve konumlarının da araştırılıp bilgi bankası oluşturulması ve o Mevlevîhânelerle ilgili yapılması gerekenler var ise tespit edilip, Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konya Büyükşehir Belediyesi ve ilgili akademik birimler / uzmanlar tarafından oluşturulacak bir komisyonla çalışmaların yürütülmesinin de Türk kültürünün yurt dışında tanıtımı açısından önemli olacağı vurgulandı.

ULUSAL SEMPOZYUM

**GÜNÜMÜZDE YURT İÇİ MEVLEVÎHÂNELERİNİN
DURUM VE KONUMLARI**

PROGRAM AKIŞI

09-10 ARALIK 2013

**KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
MEVLANA KÜLTÜR MERKEZİ
SULTAN VELED SALONU**

KONYA

Sempozyum Onursal Başkanları

Selçuk Üniversitesi Rektörü

Tahir AKYÜREK (Konya Büyükşehir Belediyesi Başkanı)

Sempozyum Eş Başkanları

Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER (SÜ Mevlâna Arş. Ens. Müdürü)

Dr. Mücahit Sami KÜÇÜKTIĞLI (Konya Büyükşehir Bel. Kültür ve Sosyal İşler Daire Başk.)

Sempozyum Sekreteri

Yrd. Doç. Dr. Hakan KUYUMCU (SÜ Mevlâna Arş. Ens. Md. Yrd.)

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Ali BORAN

Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ

Prof. Dr. A. Kazım ÜRÜN

Doç. Dr. M. Ali HACIGÖKMEN

Doç. Dr. Fatih ÖZKAFA

Doç. Dr. Ali TEMİZEL

Doç. Dr. Semra TUNÇ

Yrd. Doç. Dr. Oğuz KARAKAYA

Yrd. Doç. Dr. Yağmur KÜÇÜKBEZİRCİ

Yrd. Doç. Dr. Mutluhan TAŞ

Osman ZABUNOĞLU (Konya Büyükşehir Belediyesi)

A. İlker KÜÇÜKTUNÇ

Arş. Gör. Aysun EREN

Nilgün YAMANER

Sekretarya İletişim

Uzm. Salim EKER (Ulaşım-Konaklama) (GSM: 0 532 202 24 51)

Uzm. Selman KARADAĞ (Sempozyum İcra) (GSM: 0 546 745 12 68)

Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

Alaeddin Keykubat Yerleşkesi Rektörlük Binası Kat: 4

Selçuklu / KONYA

Tel: (0 332) 223 46 73 Faks: (0332) 223 46 73

Web: www.mevlana.selcuk.edu.tr E-posta: mevlana@selcuk.edu.tr

AÇILIŞ PROGRAMI**09 ARALIK 2013 / PAZARTESİ**

Saat: 09.30 - 10.30

- Açılış
- Saygı Duruşu ve İstiklâl Marşı
- Protokol Konuşmaları
- Prof. M. Uğur DERMAN (Marmara Üni. Em. Öğr. Üyesi-*Açılış Konuşması*)
"Güzel Sanatlar Mektebi Vasfıyla Mevlevîhâneler"
- Beyitlerle Mevlâna ve Mevlevîlik (Kısa Sunum)

ÖZEL OTURUM**09 ARALIK 2013 / PAZARTESİ**

Saat: 10.30 - 12.00

İnsan-ı Kâmil Ocakları Mevlevîhâneler**Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa KARA**

10.30 - 10.50	Prof. Dr. Emine YENİTERZİ (İstanbul Medeniyet Ü.)
<i>"Tarihî Süreçte Mevlevîhânelerin İnsan Yetiştirmedeki Rolü"</i>
10.50 - 11.10	Dr. Mustafa ÇIPAN (Konya İl Kültür ve Turizm Müd.)
<i>"Mevlevîlik Sanatı ve Mûsikî"</i>
11.10 - 11.30	H. Nur ARTIRAN (Şefik Can Uluslararası Mevlâna Eğitim
ve Kültür Derneği)
<i>"Geçmişten Günümüze Mesnevî Sohbetleri"</i>
11.30 - 11.50	Ömer Faruk BELVİRANLI (Kültür ve Turizm Bak. Güzel
Sanatlar Genel Müdürlüğü)
<i>"Geçmişten Günümüze Semâ Algısı ve Mevlevîhânelerde Semâzen
Yetiştirme"</i>
11.50 - 12.00	Müzakere

I. OTURUM

09 ARALIK 2013 / PAZARTESİ

Saat: 13.30 - 15.10

Oturum Başkanı: Prof. Dr. M. Baha TANMAN

- 13.30 - 13.50 **Yrd. Doç. Dr. Sezai KÜÇÜK** (Sakarya Ü. İlahiyat Fakültesi)
"İstanbul Mevlevîhânelerinin Tarihteki Yeri"
- 13.50 - 14.10 **Orhan DEMİRAL** (İnsan Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi)
"Yeniden Kültür ve Medeniyet Ocağı Olarak Bahariye Mevlevîhânesi"
- 14.10 - 14.30 **Yavuz ÖZDEMİR** (Galata Mevlevîhânesi Müzesi)
"Galata Mevlevîhânesi'nin Müze Olarak Yeniden Düzenlenmesi"
- 14.30 - 14.50 **Şamil KUCUR** (Araştırmacı - Yazar / Gazeteci)
"Aşk ve Ateş Arasında, Dünden Bugüne Kasımpaşa Mevlevîhânesi"
- 14.50 - 15.10 **Prof. Dr. Recep ŞENTÜRK** (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Ü.
 Medeniyetler İttifakı Ens.)
"Mevlâna'ya Göre Medeniyet ve Farklılıkların Yönetimi"
- 15.10 - 15.30 **Müzakere**

II. OTURUM

09 ARALIK 2013 / PAZARTESİ

Saat: 15.30 - 17.10

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ

- 15.30 - 15.50 **Doç. Dr. Feridun ATA** (Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fak.)
"Çankırı Mevlevîhânesi"
- 15.50 - 16.10 **Doç. Dr. Ahmet Cahid HAKSEVER** (Hitit Üniversitesi
 İlahiyat Fakültesi)
"Tarihten Günümüze Çorum Mevlevîhânesi"

- Yrd. Doç. Dr. Sadi S. KUCUR** (Marmara Üniversitesi Fen -
16.10 - 16.30 Edebiyat Fakültesi)
"Eğirdir Mevlevîhânesi'nin Tarihi ve Bugünkü Durumu"
- Doç. Dr. H. Hüseyin ADALIOĞLU** (Osmangazi Ü. Sosyal
16.30 - 16.50 Bilimler Enstitüsü)
"Eskişehir Mevlevîhânesi ve Günümüzdeki İşlevi"
- Dr. Berna ÇELEBİ ŞENER** (Hz. Mevlâna'nın 20. Kuşak
16.50 - 17.10 Torunu/EMEV Kültür Derneği)
"Eskişehir Âsitânesi (Mevlevîhânesi)'nin Bugün ve Yarını"
- 17.10 - 17.30 **Müzakere**

III. OTURUM

10 ARALIK 2013 / SALI

Saat: 09.00 – 10.40

Oturum Başkanı: Dr. Mustafa ÇIPAN

- Dr. Naci BAKIRCI** (Konya Mevlâna Müzesi Müdür Yrd.)
09.00 - 09.20 *"Konya Mevlâna Dergâhı'nın Müze Haline Dönüştürülmesi ve Cumhuriyet Dönemi Onarımları"*
- Prof. Dr. Ahmet ALKAN** (Selçuk Ü. Mimarlık Fakültesi)
09.20 - 09.40 *"Konya Mevlâna Müzesi"*
- Rıza Tekin UĞUREL** (Kütahya, Mevlânâ Araştırma Kültür Sanat Derneği)
09.40 - 10.00 *"Kütahya Ergüniye Mevlevîhânesi'nin Durumu ve Konumu"*
- Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARAZEYBEK** (A. Kocatepe Ü. Sultan Dîvânî Arş. Uyg. Mer.)
10.00 - 10.20

- Uzm. Yusuf İLGAR** (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
"Karahisâr-i Sâhib Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi ve Vakıfları"
- 10.20 - 10.40 **Lokman Derya SOLMAZ** (Konya Mevlâna İHL)
"Yeniden Uyanış Süreci ve Afyonkarahisar Mevlevîhânesi Örneği"
- 10.40 – 10.50 **Müzakere**

IV. OTURUM

10 ARALIK 2013 / SALI

Saat: 10.50 – 12.30

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Atabey KILIÇ

- 10.50 - 11.10 **Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜLER** (Harran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi)
"Antep Mevlevîhânesi'nin Tarihçesi, Geçirdiği Son Restorasyon ve Günümüzdeki Durumu ve Konumu"
- 11.10 - 11.30 **Prof. Dr. Abdülkadir DÜNDAR** (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)
"Geçmişten Günümüze Kilis Mevlevîhânesi"
- 11.30 - 11.50 **Hasan AKAR** (Tokat Anadolu Lisesi)
"Cumhuriyet Döneminde Tokat Mevlevîhânesi'nin Kullanım Alanları, Yapılan Restorasyonlar ve Bugünkü Konumu"
- 11.50 - 12.10 **Ekrem ANAÇ** (Tokat Mevlevîhâne Müzesi)
"Mevlevîlikle Hz. Mevlâna'nın Hakk'a Yürüyüşünden Evvel Tanışan Kent Tokat'ta Mevlevîlik Tarihi"
- 12.10 - 12.30 **Yrd. Doç. Dr. Gül GÜLER** (Harran Ü. İlahiyat Fakültesi)
"Urfa Mevlevîhânesi'nin Tarihçesi, Geçirdiği Son Restorasyon ve Günümüzdeki Durumu ve Konumu"
- 12.30 – 12.40 **Müzakere**

V. OTURUM

10 ARALIK 2013 / SALI

Saat: 14.00 – 15.40

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Emine YENİTERZİ

- Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ** (Dokuz Eylül Ü. İlahiyat Fak. Em. Öğretim Üyesi)
14.00 - 14.20 *“İzmir ve Tire Mevlevîhâneleri”*
- Prof. Dr. Atabey KILIÇ** (Erciyes Ü. Edebiyat Fakültesi)
14.20 - 14.40 *“Kayseri Mevlevîhânesi Hakkında Notlar”*
- Öğr. Gör. M. Veysi DÖRTBUDAK** (Celal Bayar Ü. / Mevlana Düşüncesi Arş. Der.)
14.40 - 15.00 *“Hâl-i Pür-Melâlleriyle Manisa Mevlevîhânelerinin Ser-Güzeşti”*
- Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ** (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi)
15.00 - 15.20 *“Muğla Mevlevîhânesi”*
- Prof. Dr. Osman KÖSE** (Samsun Ondokuz Mayıs Ü.)
15.20 - 15.40 *“Samsun Mevlevîhânesi”*
- 15.40 – 15.45 **Müzakere**

VI. OTURUM

10 ARALIK 2013 / SALI

Saat: 15.45 – 16.45

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ

- Nizamettin ARSLAN** (Araştırmacı - Yazar)
15.45 – 16.05 *“Bilecik ve Tozman Mevlevîhânesi”*
- Doç. Dr. Gülgün YAZICI** (Onsekiz Mart Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi)
16.05 – 16.25 *“Gelibolu Mevlevîhânesi'nin Yarını”*

- Öğr. Gör. Dr. Hülya UZUN** (Afyon Kocatepe Ü. Devlet Konservatuarı)
16.25 – 16.45
“Gelenek ve Günümüzdeki Semâ Pratiklerinin Karşılaştırmalı Analizi”
- Abdülhamit ÇAKMUT** (Mevlâna Eğitim ve Kültür Der.)
16.45 – 17.05
“İstanbul Mevlevîhânelerinin Hâl-i Pür-Melâli”
- Müzakere**
17.05 – 17.15

DEĞERLENDİRME OTURUMU VE KAPANIŞ

10 ARALIK 2013 / SALI

Saat: 17.15 – 18.30

Esin ÇELEBİ BAYRU (Hz. Mevlâna'nın 22. Kuşak Torunu / Uluslararası Mevlâna Vakfı Başkan V.)

Prof. Dr. H. Kamil Yılmaz (Diyanet İşleri Başkanlığı)(Katılımları Halinde)

Dr. Adnan ERTEM (Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Prof. Dr. Derya ÖRS (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu)

Prof. Dr. Mustafa KARA (Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

Prof. Dr. M. Baha TANMAN (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi)

Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER (Selçuk Üniversitesi Mevlâna Arş. Ens.)

ULUSAL
SEMPOZYUM
GÜNÜMÜZDE YURT İÇİ MEVLEVİHÂNELERİNİN DURUM VE KONUMLARI
09-10 ARALIK 2013
SEMPOZYUM AÇILIŞI: 09.30
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ MEVLANA KÜLTÜR MERKEZİ SULTAN VELED SALONU
KONYA

KATILIMCILAR:

Prof. Dr. M. Uğur DERMAN | Prof. Dr. Emine YENİTERZİ | Dr. Mustafa ÇİPAN | H. Nur ARTIRAN | Ömer Faruk BELİVRANLI | Yrd. Doç. Dr. Sezai KÜÇÜK
Orhan DEMİRAL | Yavuz ÖZDEMİR | Prof. Dr. Atabey KILIC | Prof. Dr. Recep ŞENTÜRK | Doç. Dr. Feridun ATA | Doç. Dr. Ahmet Cahid HAKSEVER
Yrd. Doç. Dr. Sadi S. KUCUR | Doç. Dr. H. Hüseyin ADALIOĞLU | Dr. Berna ÇELEBİ SENER | Dr. Naci BAKIRCI | Prof. Dr. Ahmet ALKAN | Rıza Tekin UĞUREL
Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARAZEBEK | Uzun Yusuf İLGAR | Lakman Derya SOLMAZ | Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜLER
Prof. Dr. Abdülkadir DÜNDAR | Hasan AKAR | Ekrem ANAC | Yrd. Doç. Dr. Gül GÜLER | Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ | Sami KUCUR | M. Veysi DÖRTBUDAK
Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ | Prof. Dr. Osman KÖSE | Nizamettin ARSLAN | Doç. Dr. Gülşin YAZICI | Öğr. Gör. Dr. Habıya UZUN | Abdülhamit ÇAKMUT
Esin ÇELEBİ BAYRU | Dr. Adnan ERTEM | Prof. Dr. Derya ÖRS | Prof. Dr. Mustafa KARA | Prof. Dr. M. Baha TANMAN | Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER

Sempozyum Afışı

Açılış Konferansı
Prof. M. Uğur DERMAN
(Güzel Sanatlar Mektebi Vasfıyla Mevlevihâneler)

Sempozyum Özel Oturumu
(Mevlana Kültür Merkezi)

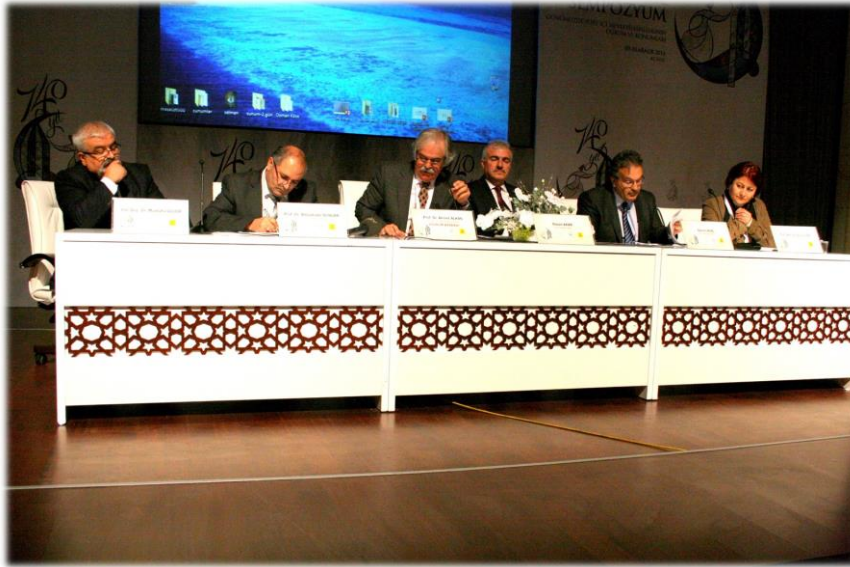
**Sempozyum I. Oturumu
(Mevlana Kültür Merkezi)**

**Sempozyum II. Oturumu
(Mevlana Kültür Merkezi)**

Sempozyum III. Oturumu
(Mevlana Kültür Merkezi)

Sempozyum IV. Oturum
(Mevlana Kültür Merkezi)

Sempozyum V. Oturum
(Mevlana Kültür Merkezi)

Sempozyum VI. Oturum
(Mevlana Kültür Merkezi)

Sempozyum Değerlendirme Oturumu
(Mevlana Kültür Merkezi)

Sempozyum Kapanış
(Mevlana Kültür Merkezi)

SEMPOZYUMA KATILANLARIN İLETİŞİM BİLGİLERİ

UNVANI	ADI SOYADI	KURUMU / GÖREVİ	E-POSTA ADRESİ
Prof. Dr.	Namık AÇIKGÖZ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	namikacikgoz@gmail.com
Prof. Dr.	H. Hüseyin ADALIOĞLU	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	hhadali@ogu.edu.tr
Prof. Dr.	Ahmet ALKAN	Selçuk Üniversitesi	
Prof. Dr.	Feridun ATA	Selçuk Üniversitesi	fata@selcuk.edu.tr
Prof. Dr.	Mehmet DEMİRCİ	Dokuz Eylül Üniversitesi	mehdemirci@hotmail.com
Prof. h.c.	M. Uğur DERMAN	Marmara Üniversitesi Emekli Öğ. Ü.	ugurderman@hotmail.com
Prof. Dr.	Abdülkadir DÜNDAR	Ankara Üniversitesi	abdulkadirdundar@yahoo.com
Prof. Dr.	Atabey KILIÇ	Erciyes Üniversitesi	atabey@erciyes.edu.tr
Prof. Dr.	Osman KÖSE	Polis Akademisi Başkan Yardımcılığı ve Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürü	oskose@hotmail.com
Prof. Dr.	Recep ŞENTÜRK	FSM Vakfı Üniversitesi	rsenturk@fsm.edu.tr
Doç. Dr.	Ahmet Cahid HAKSEVER	Ankara Üniversitesi	ahmetcahid@hotmail.com
Doç. Dr.	Gülgün YAZICI	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	gulgunyazici@hotmail.com
Yrd. Doç. Dr.	Gül GÜLER	Harran Üniversitesi	gulguler67@hotmail.com
Yrd. Doç. Dr.	Mustafa GÜLER	Harran Üniversitesi	mguler63@hotmail.com
Yrd. Doç. Dr.	Mustafa KARAZEYBEK	Afyon Kocatepe Üniversitesi	kzeybek@aku.edu.tr
Yrd. Doç. Dr.	Sadi S. KUCUR	Marmara Üniversitesi	skucur@marmara.edu.tr
Yrd. Doç. Dr.	Sezai KÜÇÜK	Sakarya Üniversitesi	skucuk@sakarya.edu.tr
Yrd. Doç. Dr.	Hülya UZUN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	hulya.uzun@omu.edu.tr
Öğr. Gör.	M. Veysi DÖRTBUDAK	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	veysidortbudak@gmail.com
Uzman	Yusuf İLGAR	Araştırmacı - Yazar	yilgar@aku.edu.tr
Dr.	Naci BAKIRCI	Mevlana Müzesi Müdür Yardımcısı	nacibakirci@hotmail.com
Dr.	Adnan ERTEM	Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürü	a.ertem@vgm.gov.tr

Dr.	Berna ÇELEBİ ŞENER	Eskişehir Mevlevihanesi Kültür Derneği	bernasener@mail.com
	Abdülhamit ÇAKMUT	Mevlâna Eğitim ve Kültür Derneği Yön. Kurulu Bşk.	info@mekder.org
	Hasan AKAR	Milli Eğitim Bakanlığı – Tokat Şairler ve Yazarlar Derneği	hasanakar58@hotmail.com
	Ekrem ANAÇ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı	ekrem.anac@gop.edu.tr
	Nizamettin ARSLAN	Araştırmacı - Yazar	nizamettin2626@hotmail.com
	H. Nur ARTIRAN	Araştırmacı-Yazar	hnurartiran@gmail.com
	Orhan DEMİRAL	Araştırmacı	demiralorhan@hotmail.com
	Şamil KUCUR	Gazeteci / Araştırmacı / Yazar	samilkucur@gmail.com
	Lokman Derya SOLMAZ	Milli Eğitim Bakanlığı	solmazlokman@gmail.com
	Yavuz ÖZDEMİR	Araştırmacı - Yazar	yavuz.ozdemir@hotmail.com
	Rıza Tekin UĞUREL	Kütahya, Mevlânâ Araştırma Kültür Sanat Der. Başkanı / Araştırmacı	mebruretekin@gmail.com